

ANKARA
HACI BAYRAM VELİ ÜNİVERSİTESİ
LİSANSÜSTÜ EĞİTİM ENSTİTÜSÜ

**KADINA YÖNELİK ŞİDDET İLE MÜCADELEDE KADIN
SİVİL TOPLUM KURULUŞLARI VE FEMİNİST POLİTİKA**

Meltem KOZAK

**Tez Danışmanı
Dr. Öğr. Üyesi Belma TOKUROĞLU**

**DOKTORA TEZİ
KAMU YÖNETİMİ ANABİLİM DALI
SİYASET VE SOSYAL BİLİMLER BİLİM DALI**

ARALIK 2022

**KADINA YÖNELİK ŞİDDETLE MÜCADELEDE KADIN SİVİL TOPLUM
KURULUŞLARI VE FEMİNİST POLİTİKA**

Meltem KOZAK

**DOKTORA TEZİ
KAMU YÖNETİMİ ANABİLİM DALI
SİYASET VE SOSYAL BİLİMLER BİLİM DALI**

**ANKARA HACI BAYRAM VELİ ÜNİVERSİTESİ
LİSANSÜSTÜ EĞİTİM ENSTİTÜSÜ**

ARALIK 2022

ETİK BEYAN

Ankara Hacı Bayram Veli Üniversitesi Tez Yazım Kurallarına uygun olarak hazırladığım bu tez çalışmasında; tez içinde sunduğum verileri, bilgileri ve dokümanları akademik ve etik kurallar çerçevesinde elde ettiğimi, tüm bilgi, belge, değerlendirme ve sonuçları bilimsel etik ve ahlak kurallarına uygun olarak sunduğumu, tez çalışmasında yararlandığım eserlerin tümüne uygun atıfta bulunarak kaynak gösterdiğimi, kullanılan verilerde herhangi bir değişiklik yapmadığımı, bu tezde sunduğum çalışmanın özgün olduğunu, bildirir, aksi bir durumda aleyhime doğabilecek tüm hak kayıplarını kabullendiğimi beyan ederim.

(İmza)

Meltem KOZAK

21.12.2022

KADINA YÖNELİK ŞİDDET İLE MÜCADELEDE KADIN SİVİL TOPLUM KURULUŞLARI VE FEMİNİST POLİTİKA

(Doktora Tezi)

Meltem KOZAK

ANKARA HACI BAYRAM VELİ ÜNİVERSİTESİ

LİSANSÜSTÜ EĞİTİM ENSTİTÜSÜ

Aralık 2022

ÖZET

Bu çalışmanın amacını kadına yönelik şiddet, şiddete yönelik politikaların oluşmasında kadın STK' ların rolü ve feminist politikalar oluşturmaktadır. Çalışma Türkiye'de kadına yönelik şiddeti sivil toplumun bir temsilcisi olan sivil toplum kuruluşlarının nasıl algıladıkları ve nasıl bir feminist politika oluşturdıklarını kadın sivil toplum kuruluşları özelinde incelemektir. Araştırmanın yöntemi nitel araştırmadır. Araştırmanın verileri, Türkiye'de özellikle kadına yönelik şiddet özelinde faaliyet gösteren yedi kadın sivil toplum kuruluşunun temsilcileri ile yapılan derinlemesine görüşmelerden elde edilmiştir. Derinlemesine görüşmelerden elde edilen bilgiler ile kadın sivil toplum temsilcilerinin kadına yönelik şiddeti nasıl anlamlandırdıkları, kadına şiddetin nedenleri olarak neleri düşündükleri, son yıllarda daha görünür olmasını neye bağladıkları, aile kurumunun bu şiddet üzerindeki etkileri, şiddeti önleme noktasında ne gibi çalışmalar yaptıkları ve politika yapıcılar üzerinde bu konu hakkındaki etkileri ve iletişimleri analiz edilmiştir. Analize göre; Türkiye'de kadına yönelik şiddetin toplumsal cinsiyet eşitsizliği nedeniyle var olduğu, sivil toplum kuruluşlarının bu konuda kadınları bilinçlendirme mücadelesi içinde oldukları, politika yapıcıların belirli yasal ve hukuksal düzenlemeler yaptıkları ancak yasadaki hedeflerin tam gerçekleşebilmesi adına uygulamada aksaklıkların ve eksikliklerin olduğu temel sonuçlarına ulaşılmıştır.

Bilim Kodu :111624

Anahtar Kelimeler :Sivil Toplum, Kadın Sivil Toplum Kuruluşları, Feminist Politika, Kadına Yönelik Şiddet

Sayfa Adedi : 236

Tez Danışmanı : Dr. Öğr. Üyesi Belma TOKUROĞLU

WOMEN'S ORGANIZATIONS IN FIGHTING VIOLENCE AGAINST WOMEN AND FEMINIST POLICY

(Ph. D. Thesis)

Meltem KOZAK

ANKARA HACI BAYRAM VELİ UNIVERSITY

THE INSTITUTE OF GRADUATE STUDIES

December 2022

ABSTRACT

This study focuses on violence against women, the role of women's organizations in the formulation of policies for violence against women, and feminist policies. How violence against women in Turkey is perceived by civil society organizations as part of civil society and how feminist policies are formulated by them were investigated with a focus on women's civil society organizations. This is a qualitative study. The data were collected from the in-depth interviews with representatives of seven women's civil society organizations that particularly deal with violence against women in Turkey. The data collected from the in-depth interviews were used to analyze how women's organizations made sense of violence against women, what they saw as reasons for violence against women, how they explained the increased visibility of this violence in recent years, what works they conducted regarding the effect of family on this violence, and how to prevent violence, and how they interacted and communicated with policy makers on this issue. As a result of the analysis, it was found that violence against women in Turkey can be attributable to gender inequality, and civil society organizations are working to raise awareness of women in this regard, and policy makers introduce certain legal arrangements, but there are gaps and defects in realizing the legal goals in practice.

Science Code : 111624

Key Words : Civil Society, Women's Organizations, Feminist Policy, Violence Against Women.

Page Number : 236

Supervisor : Dr. Öğr. Üyesi Belma TOKUROĞLU

İÇİNDEKİLER

	Sayfa
ÖZET.....	iv
ABSTRACT	v
İÇİNDEKİLER	vi
TEŞEKKÜR.....	x
TABLoların LİSTESİ.....	xi
ŞEKİLLERİN LİSTESİ.....	xii
SİMGELER VE KISALTMALAR.....	xiii
1. GİRİŞ.....	1
2. SİVİL TOPLUMA YÖNELİK TANIM VE GÖRÜŞLER	11
2.1. Sivil Toplum - Devlet İlişkisi.....	11
2.2. Yeni Toplumsal Hareketler.....	18
2.3. Güvenlik ve İnsan Hakları Arayışı Bağlamında Sivil Toplum Kuruluşları ve Devlet.....	22
2.4. Türkiye’de Sivil Toplumun Gelişimi.....	25
2.5. Türkiye’de AB Öncesi ve Sonrası Sivil Toplum Kuruluşları.....	27
3. DÜNYA’DA ve TÜRKİYE’DE KADIN HAREKETİ.....	33
3.1. Dünya’da Kadın Hareketinin Başlangıcı ve Tarihi Gelişimi.....	33
3.2. Türkiye’de Kadın Hareketinin Tarihi Gelişimi.....	42
3.2.1.Osmanlı ve Cumhuriyet Döneminde Kadın Hareketleri ve Aile tartışmaları..	42
3.2.2.1980 Sonrası Kadın Hareketinin Farklılaşması.....	49
3.3. Güç İlişkilerine Bağlı Olarak Aile Yapısının Değişimi.....	53
3.4. Kadın Hareketinin Yeni Aktörü: Kadın Sivil Toplum Kuruluşları.....	60

3.4.1 Türkiye’deki Kadına Yönelik Şiddetle Mücadelede Kadın Sivil Toplum Kuruluşları.....	63
3.4.1.1. Kadın Dayanışma Vakfı.....	63
3.4.1.2. KADAV- Kadınlarla Dayanışma Vakfı.....	64
3.4.1.3. Kadının İnsan Hakları- Yeni Çözümler Vakfı.....	65
3.4.1.4. KAMER.....	66
3.4.1.5. KATRE Kadın Dayanışma Vakfı.....	67
3.4.1.6. Mor Çatı Kadın Sığınağı Vakfı	68
3.4.1.7. Bodrum Kadın Dayanışma Vakfı.....	68
4. KADINA YÖNELİK ŞİDDET.....	70
4.1. Erkek Egemen Düzenin (Ataerkil Yapının) Şiddeti Üretme Biçimi.....	72
4.2. Aile Yapısı ve Kadına Yönelik Şiddet.....	75
4.3. Kadına Yönelik Şiddetin Türleri.....	82
4.4. Kadına Yönelik Şiddetin Nedenleri.....	84
4.5. Kadına Yönelik Şiddet ile İlgili Uluslararası ve Ulusal Hukuki Düzenlemeler.....	87
4.5.1. CEDAW.....	91
4.5.2. Dünya Kadın Konferansları.....	93
4.5.3. İstanbul Sözleşmesi.....	94
4.5.4. 4320 Sayılı Ailenin Korunmasına Dair Kanun.....	97
4.5.5. Yeni Medeni Kanun’un Düzenlenmesi ve 2006 / 17 sayılı Başbakanlık Genelgesi.....	98
4.5.6. İş Kanunu Düzenlemesi.....	99
4.5.7. Türk Ceza Kanunu’nun Düzenlenmesi.....	99
4.5.8. Anayasa’nın 10. Maddesinin Düzenlenmesi.....	101
4.5.9. 6284 Sayılı Ailenin Korunması ve Kadınlara Karşı Şiddetin Önlenmesine Dair Kanun.....	102

4.6. KOZA-Şiddet Önleme ve İzleme Merkezleri (ŞÖNİM) ve Kadın Sığınma Evleri.....	103
5. ARAŞTIRMA BULGULARI.....	110
5.1. Kadına yönelik şiddet konusunda uzmanlaşan kadın sivil toplum kuruluşları ...	110
5.1.1. Kadına yönelik şiddet konusunda uzmanlaşan kadın sivil toplum kuruluşlarının hedefleri.....	110
5.1.2. Kadına yönelik şiddet konusunda uzmanlaşan kadın sivil toplum kuruluşlarının ‘kadına yönelik şiddet’ algıları.....	112
5.1.3. Kadına yönelik ev içi şiddet.....	115
5.1.3.1. Aile kurumundaki kadına yönelik şiddetin nedenleri.....	120
5.1.3.2. Kadının toplumsal statüsünün kadına yaşatılan şiddet üzerindeki etkisi.....	123
5.1.4. Günümüzde kadına yönelik şiddetin durumu.....	125
5.1.5. Türkiye’de kadına yönelik ev içi şiddetin zanlıları ve mağdurları.....	127
5.2. Kadın sivil toplum kuruluşlarının kadına yönelik şiddeti önleme politikaları.....	130
5.2.1. Şiddete maruz kalan kadınlara ulaşma yöntemi ve Sivil toplum kuruluşlarının kendilerini tanıtım faaliyetleri.....	130
5.2.2. Şiddet ile ilgili kayıt tutulması ve kayıtların kamu ile paylaşılması.....	132
5.2.3. Özel alanda hapsolan kadınlara destek yöntemleri.....	135
5.2.4. Aile içinde yaşanan şiddetin mahremiyeti.....	140
5.2.5. Kadına yönelik şiddetle mücadele önerileri.....	143
5.2.5.1. Kanunlardaki değişiklikler.....	144
5.2.5.2. Resmi makamların şiddet mücadelesi.....	147
5.2.6. Türkiye’de pandemi dönemi şiddet.....	150
5.2.7. Şiddet Önleme ve İzleme Merkezlerinin fonksiyonu.....	156
5.2.8. Kadına yönelik şiddet konusunda erkeklik çalışmalarının dikkate alınması.....	162

5.3. Kadına yönelik şiddet konusunda kadın sivil toplum kuruluşların diğer kuruluşlarla iletişimleri.....	166
5.3.1. Kamu kuruluşları ile iletişim.....	166
5.3.1.1. 2006 yılı Başbakanlık Genelgesi.....	166
5.3.1.2. Kadın STK'ların İstanbul Sözleşmesi'ne bakışı.....	169
5.3.1.3. Kamu kuruluşlarından elde edilen gelir.....	175
5.3.2. Sivil toplum kuruluşları ile iletişim.....	176
5.3.3. Üniversiteler ile iletişim.....	177
5.3.4. Eğitim kurumları ile iletişim.....	179
5.3.5. Meslek örgütleri ile iletişim.....	179
5.3.6. Özel sektör ile iletişim.....	181
5.3.7. Medya ile iletişim.....	181
6. SONUÇ.....	188
KAYNAKLAR	195
EKLER.....	215
EK-1. Görüşme Formu.....	215
EK-2. Mülakat Formu.....	215
ÖZGEÇMİŞ	220

TEŞEKKÜR

Bu çalışmayı hazırlama sürecinde bana destek olan kişilere minnet borçluyum.

Öncelikle tüm çalışmalarım boyunca bilgi ve deneyimleriyle yoluma ışık tutan, eksiklerimi tamamlayabilmem için beni en iyi şekilde yönlendiren, en doğru kaynaklara ulaşmam için bana rehberlik eden ve tüm bu desteklerini sağlarken üslubu, anlayışı, içindeki o müthiş hayvan sevgisi ile kendisine hayran olduğum çok kıymetli tez danışmanım Dr. Öğr. Üyesi Belma TOKUROĞLU'na bana ayırdığı değerli zamanı ve sağladığı destek için sonsuz teşekkürlerimi sunarım. Tez kurulumda yer alan Prof. Dr. Çiğdem ERDEM'e, Prof. Dr. Tevfik ERDEM'e, Doç. Dr. Ayşe ÇOLPAN KAVUNCU'ya ve Dr. Öğrt. Üyesi Hediye Şirin AK'a tezime sundukları katkıdan dolayı ve bilim insanları olarak bizlerin önünde güzel birer örnek teşkil ettikleri için teşekkür ederim. Tezin her aşamasında sürece dair sorularıma sabırla cevap vererek beni yüreklendiren kibar, güzel yürekli, mükemmeliyetçi arkadaşım Dr. Ruziye TALİ'ye en içten teşekkürlerimi sunarım.

Mülakat talebimi kabul ederek değerli deneyimlerini ve bilgilerini benimle paylaşan Kadın Dayanışma Vakfı, KADAV- Kadınlarla Dayanışma Vakfı, Kadının İnsan Hakları- Yeni Çözümler Vakfı, Mor Çatı Kadın Sığınağı Vakfı, Katre Kadın Danışma ve Dayanışma Derneği, KAMER, Bodrum Kadın Dayanışma'nın temsilcilerine çok teşekkür ederim.

Son olarak bu hayattaki en kıymetli hazinelerime, varlık sebeplerime teşekkür etmek istiyorum. Bir insanın ufkunun gelişmesinin en iyi yolunun eğitim olduğu fikrini bana daha küçük bir kız çocuğu iken veren merhum babam Sami KOZAK'a, çok sevdiği eşini erken yaşta kaybederek tüm yaşamını çocuklarının eğitime harcayan şefkatli ve fedakâr canım annem Ayşe KOZAK'a çok şey borçluyum. Dünyaya gelmemin ve bu hayattaki şanslı kadınlardan biri olmamın sebebisiniz, ikinize de minnettarım. Canım babam nur içinde yat. Kardeş kelimesi benim için en sihirli sözcüklerden, çünkü hayatıma her dokunduklarında sihirli bir değnek gibi onu güzelleştiren mükemmel kardeşlere sahibim. Ablalarım Melek ve Meral, kardeşlerim Halim ve Nur iyi günümde de, kötü günümde de iyikilerimsiniz. Doktora eğitimim boyunca bana hep inandınız ve güvendiniz, desteğiniz için çok teşekkür ederim.

TABLoların LİSTESİ

Tablo	Sayfa
Tablo 1. Katılımcıların sosyo-demografik bilgileri.....	8
Tablo 2.1. Kadınların ve erkeklerin davranışlara göre şiddet algılarının karşılaştırılması	81
Tablo 2.2. Kadınların ve erkeklerin aile içi şiddet uygulaması.....	81
Tablo 2.3. Kadın ve erkeklerin ailede şiddeti kime uyguladıkları	81
Tablo 2.4. Kadın ve erkeklere göre şiddetin gerekliliği.....	81
Tablo 2.5. Kadın ve erkeklere göre kadın aile içi şiddet görüyorsa devlet tarafından koruma altına alınmalıdır.....	82
Tablo 2.6. Kadın ve erkeklere göre şiddet çözüm değildir.....	82

ŞEKİLLERİN LİSTESİ

Şekil	Sayfa
Şekil 1.1. Eşi veya birlikte olduğu erkeklerin fiziksel şiddetine maruz kalmış kadınların bölge ve yerleşim yerine göre yüzdesi, Türkiye 2014.	77
Şekil 1.2. Eşi veya birlikte olduğu erkeklerin cinsel şiddetine maruz kalmış kadınların bölge ve yerleşim yerine göre yüzdesi, Türkiye 2014.	78
Şekil 1.3. Eşi ve Birlikte olduğu erkeklerin duygusal şiddetine / istismarına maruz kalmış kadınların bölge ve yerleşim yerine göre yüzdesi, Türkiye 2014.....	78
Şekil 1.4. Eşi ve Birlikte olduğu erkeklerin kadının çalışmasına engel olmasının veya işten ayrılmasına neden olmasının kadınların yerleşim yerine göre yüzdesi, Türkiye 2014.....	79

KISALTMALAR

Bu çalışmada kullanılmış kısaltmalar, açıklamaları ile birlikte aşağıda sunulmuştur.

Kısaltmalar	Açıklamalar
AB	Avrupa Birliği
ABD	Amerika Birleşik Devletleri
BM	Birleşmiş Milletler
CEDAW	Kadınlara Karşı Ayrımcılığın Önlenmesi Beyannamesi
CHF	Cumhuriyet Halk Fırkası
CSO	Civil Society Organization
GT	Gönüllü Teşekküller
INGO	International Non – Governmental Organization
KB	Kadınlar Birliği
KHF	Kadınlar Halk Fırkası
KSGM	Kadının Statüsü Genel Müdürlüğü
NGO	Non Governmental Organizations
SMO	Social Movement
STK	Sivil Toplum Kuruluşu
STÖ	Sivil Toplum Örgütleri
TBMM	Türkiye Büyük Millet Meclisi
TCK	Türk Ceza Kanunu
TKB	Türk Kadınlar Birliği
UNDP	Birleşmiş Milletler Kalkınma Programı
YÖK	Yüksek Öğretim Kurumu
YTH	Yeni Toplumsal Hareketler

1. GİRİŞ

Günümüzde medyada daha görünür hale gelen kadına yönelik şiddet son yılların önemli bir sosyal problemi olarak karşımıza çıkmaktadır. Sadece az gelişmiş ülkelerde değil, Amerika ve İngiltere gibi demokrasinin daha iyi düzeyde olduğu gelişmiş ülkelerde de kadına yönelik şiddet oldukça yüksek orandadır (Gelles ve Straus, 2009). Bir ülkede demokrasinin ve özgürlüğün yerleşmesinde önemli bir etkiye sahip olan sivil toplum örgütleri kadına şiddet konusuna özellikle dikkat çekmektedirler. Türkiye’de de kadın cinayetlerine karşı en ses getiren tepkiler sivil toplum kuruluşları (STK), özellikle de kadın sivil toplum kuruluşlarından gelmektedir. Feminist teorisyenler ve kadın aktivistler kadının ataerkil sistemler içerisinde ikincileştirilmiş olmasına ve toplumsal cinsiyet eşitsizliğine dikkat çekerek; hem kadın erkek eşitliğinin sağlanması hem de kadınların şiddet görmesinin engellenmesi için erkek egemenliğinin sorgulanması konusunda çalışmalar yapmaktadırlar.

Araştırmanın Amacı ve Önemi

Bu tez çalışmasının ana konusunu kadına yönelik şiddet, şiddete yönelik politikaların oluşmasında kadın STK’ların rolü ve feminist politikalar oluşturmaktadır. Öncelikle sivil toplum hakkında bilgi verildikten sonra sivil toplum kuruluşları ve Türkiye’deki sivil toplum kuruluşlarının tarihi gelişimi üzerinde durulacaktır. Kadın hareketi Türkiye’de sivil toplumun oluşmasını sağlayan önemli bir harekettir (Çaha, 2010). Özellikle 1980 sonrası kadın hareketleri topluma farklı ses, düşünce, inanç özgürlüğü getirme açısından oldukça etkili olmuşlardır. Kadın hareketinin temsilcileri kadın sivil toplum kuruluşları olmuştur. Kadına dair her tür konuyu ele almakta ve bu konuda toplumu daha bilgili hale getirmek için çalışmalar yapmaktadırlar.

Bu çalışmada Türkiye’de yer alan bazı kadın sivil toplum kuruluşlarının özellikle kadın cinayetleriyle daha da görünür hale gelen kadına yönelik şiddet algıları ve bu konudaki politikaları ortaya konulacaktır. Bu çerçevede kadına yönelik şiddetle mücadelede kadın

STK’ların;

- 1- Şiddete maruz kalan kadınlara nasıl ulaştıkları, etkin bir yöntemle bu kadınlara ulaşım ulaşılmadıkları,

- 2- Ulaşılan şiddet mağduru kadınların hangi özelliklere sahip olduğu buna ilişkin bir kayıt tutulup tutulmadığı,
- 3- Bu STK'ların kadına yönelik şiddetle mücadele konusunda genel ve bireysel koşullara uygun çözüm önerilerinin bulunup bulunmadığı ve uygulamalarının neler olduğu,
- 4- Bu tür STK'ların yürüttüğü faaliyetlerin devletin kadına yönelik şiddete ilişkin yürüttüğü politikalar üzerindeki etkisinin ne olduğu,
- 5- Kadına yönelik şiddetle mücadelede STK'ların toplumsal yapı içindeki ilişkilerinin neler olduğu,
- 6- STK çalışanlarının kadına yönelik şiddeti nasıl anlamlandırdıkları ve şiddetin hangi türlerinden haberdar olduklarına ilişkin soruların cevabı aranacaktır.

Türkiye’de şu ana kadar kadın ve sivil toplum kuruluşlarına dair yapılmış yüksek lisans ve doktora tez çalışmaları bulunmaktadır. Bu tezlerin içeriği incelendiğinde daha çok Türkiye’de yer alan kadın sivil toplum kuruluşları hakkında bilgi verme niteliğinde oldukları ve her birinin farklı bir yönünün incelendiği görülmüştür.

Sivil toplum ve kadın ile ilgili yapılan çalışmalardan birisi Ömer Çaha’nın yapmış olduğu Sivil Kadın: Türkiye’de Kadın ve Sivil Toplum adlı eseridir. Yazar çalışmasında modern siyaset düşüncesinde kadına biçilen rolden başlayarak, feminizm, kadınların sivil toplumu, Osmanlı’da ve Cumhuriyet Türkiye’sinde kadın hareketi, Türkiye’deki feminist hareketleri ve son olarak da Türkiye’deki kadın hareketi ve sivil toplum bağlantısını detaylı bir biçimde incelemiştir.

Türkiye’de kadına yönelik şiddet konusu, 1980’li yılların sonunda kadın hareketi tarafından gündeme getirilmiştir. Şiddetle mücadelede kurumsallaşma süreci, 1990’lı yıllarla birlikte başlamış, Kadının Statüsü ve Sorunları Genel Müdürlüğü’nün kurulması ve kamu kurumlarına bağlı ilk kadın konukevinin Sosyal Hizmetler ve Çocuk Esirgeme Kurumu’na bağlı olarak hizmete açılması ile hızlanmıştır. Yasal mevzuat anlamında atılan ilk adım, 1998 yılında çıkarılan 4320 sayılı Ailenin Korunmasına Dair Kanun’dur. Toplumsal cinsiyet eşitliğini sağlamayı hedefleyen yasal düzenlemeler ise 2000’li yıllarla birlikte hız kazanmıştır (<http://aihmiz.org.tr/aktarimlar/dosyalar/1428409374.pdf>).

1991 yılında Birleşmiş Milletler İnsan Hakları Komisyonu ve Kadının Statüsü Komisyonu (KSK) tarafından, kadına yönelik şiddetin önemli bir problem olduğunun altı çizilmiştir. Bu

vurguyu takiben Kadınlara Karşı Her Türlü Ayrımcılığın Önlenmesi Komitesi (CEDAW), kadınlara yönelik toplumsal cinsiyete dayalı şiddeti “bir kadına sırf kadın olduğu için yöneltilen ya da oransız bir şekilde kadınları etkileyen şiddet” olarak tanımlamıştır. Bu şiddet, “kadına fiziksel, zihinsel ya da cinsel yönden zarar veya acıya neden olan davranışları, bu davranışlara ilişkin tehditleri, zorlamayı ve özgürlüklerin kaybedilmesine neden olan diğer davranışları” kapsamaktadır (CEDAW 19 Sayılı Tavsiye Kararı, (1992), <http://kadininstatusu.aile.gov.tr/kaynak/ulusarasi-belgelerkuruluslar/uluslararası-belgeler>) Uluslararası kuruluşların çalışmaları ve tespitleri sonucunda oluşan kadın şiddeti konusundaki kurallar, bu kuruluşlara üye tüm ülkelerde harekete geçirici bir etki yapmıştır. Türkiye’de kadına yönelik şiddet üzerine; T.C. Başbakanlık Aile Araştırma Kurumu tarafından 1993-1994 yıllarında yürütülen “Aile İçi Şiddetin Sebepleri ve Sonuçları” araştırması çerçevesinde, Ayşe Gül Altınay ve Yeşim Arat’ın yapmış oldukları Türkiye’de Kadına Yönelik Şiddet adlı çalışmadır (Altınay, Arat, 2007). Altınay ve Arat bu araştırmalarının niteliksel ayağında Türkiye’de kadına yönelik şiddetin nasıl tanımlandığı, nasıl algılandığı gerek sivil toplum gerekse devlet düzeyinde ne tür mücadele yöntemleri geliştirildiği 27 ilden 50 kadın kuruluşu ve 150’ye yakın kadınla görüşme yaparak kadın kuruluşlarının ve devletin kadına yönelik şiddeti sorunsallaştırmalarını, mücadelelerinin zaman içerisinde gelişmesini ve bunun sonuçlarını incelemişlerdir. Araştırmanın niceliksel ayağında ise toplam 1800 evli kadınla anket çalışması yapılarak kadınların aile içi şiddet konusundaki algıları incelenmiştir.

Kadına yönelik şiddetin Türkiye’deki düzeyi 2008 yılında gerçekleştirilen Türkiye’de Kadına Yönelik Aile İçi Şiddet Araştırması’nın sonuçlarına göre incelendiğinde her on kadından dördünün fiziksel ve/veya cinsel şiddete maruz kaldığı ortaya çıkmıştır (T.C. Başbakanlık, Kadının Statüsü Genel Müdürlüğü, 2009)

Ayrıca 2014 yılında T.C. Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı Kadının Statüsü Genel Müdürlüğü’nün desteği ile Hacettepe Üniversitesi Nüfus Etütleri Enstitüsü tarafından gerçekleştirilen Türkiye’de Kadına Yönelik Aile İçi Şiddet Araştırması ulusal çapta yapılan bir diğer nicel araştırmadır.

Feminist araştırma çoğunlukla kadın olan, feminist bir öz kimlik taşıyan ve bilinçli olarak feminist bir perspektif kullanan insanlar tarafından yürütülmektedir. Feminist araştırma

kadınların öznel deneyimlerinin erkeklerinkinden farklı olduğunu varsaymaktadır. Birçok feminist araştırmacı pozitivizmi bir erkek bakış açısı olarak görmektedir yani objektif, mantıksal, görev yönelimli ve araçsaldır. Erkek bakış açısında bireysel rekabet, çevreyi hâkimiyet altına alma ve kontrol etme vardır. Kadın bakış açısı ise uzlaşmaya ve gittikçe gelişen insan ilişkilerine vurgu yapmaktadır. Onlar toplumsal dünyayı birbiriyle bağlantılı insan ilişkilerinden oluşan bir ağ olarak görmektedirler. Toplumsal yaşamın öznel empatik, sürece yönelik ve kapsayıcı yanlarını vurgulamaktadırlar (Neuman, 2006:152-153). Bu tezi alanında özgün kılan Türkiye’deki kadın sivil toplum kuruluşlarının şiddet algısını feminist yaklaşıma göre değerlendirecek olması, kadın sivil toplum kuruluşlarının şiddetin hangi türüne odaklandıklarını ve bu alandaki faaliyetlerini, toplumsal yapı içerisindeki işlevlerinin-etkilerinin neler olduğunu, özellikle 2006 yılındaki ‘Çocuk Ve Kadına Yönelik Şiddet Hareketleriyle Töre ve Namus Cinayetlerinin Önlenmesi İçin Alınacak Tedbirler’ konulu Başbakanlık Genelgesi’nde alınmış olunan kararların sivil topluma bakan yönü ile ne kadarının faaliyete geçtiğinin incelenecek olmasıdır. İstanbul Sözleşmesinin kadına yönelik ev içi şiddet özelindeki fonksiyonunun sivil toplum kuruluşlarınca değerlendirilmesidir. İstanbul Sözleşmesi bu tezin yazım sürecinde 20 Mart 2021 Cumartesi yayınlanan 31429 sayılı Resmi Gazete’nin 3718 sayılı Cumhurbaşkanı Kararı’na göre; “Türkiye Cumhuriyeti adına 11/5/2011 tarihinde imzalanan ve 10/2/2012 tarihli ve 2012/2826 sayılı Bakanlar Kurulu Kararı ile onaylanan Kadınlara Yönelik Şiddet ve Aile İçi Şiddetin Önlenmesi ve Bunlarla Mücadeleye İlişkin Avrupa Konseyi Sözleşmesi’nin Türkiye Cumhuriyeti bakımından feshedilmesine, 9 sayılı Cumhurbaşkanı Kararnamesinin 3 üncü maddesi gereğince karar verilmiştir”. Alınan bu karar 1 Temmuz 2021 tarihi itibarıyla uygulanmaya başlanmıştır. Ayrıca üzerine odaklanılmayan bir şiddet türü olduğu farkedilirse bu konuya da tezde dikkat çekilmiş olacaktır.

Araştırmanın Problem Cümleleri

Bu araştırmanın çalışma boyunca odaklandığı üç temel araştırma problemi vardır. Birincisi Türkiye’deki “kadına şiddet” konusunda uzmanlaşan kadın sivil toplum kuruluşlarının hedeflerini ve bu sivil toplum kuruluşlarının “kadına şiddet” konusundaki algılarını analiz etmektir. İkinci olarak kadına yönelik şiddet konusunda kadın sivil toplum kuruluşlarının kadına yönelik şiddeti önlemek için yaptıkları faaliyetleri, oluşturdukları stratejileri, politikaları tespit etmektir. Üçüncü olarak ise kadına yönelik şiddet konusunda kadın sivil toplum kuruluşlarının toplumdaki diğer yapılarla iletişimleri hakkında bilgi edinmektir.

Araştırma kapsamında bize yol gösterecek bu üç temel sorgumuzu detaylandıran araştırma problemlerini şu şekilde sıralayabiliriz;

1. Türkiye’de yer alan “kadına şiddet” konusunda uzmanlaşan kadın sivil toplum kuruluşları

1.1. Türkiye’deki Kadın Sivil Toplum Kuruluşlarının yöneticilerinin özellikleri nelerdir?

1.2. Kadın sivil toplum kuruluşları belli bir hedefe odaklanmışlar mıdır?

1.3. Sivil toplum kuruluşlarının kadına yönelik şiddet algısı nedir?

1.4. Kadın sivil toplum kuruluşları kadına yönelik şiddet derken feminist terminolojinin kadına yönelik şiddet terminolojisini kullanıyorlar mı ve feminist terminolojiden besleniyorlar mı?

1.5. Zihinlerinde bu terminolojiden hangileri vardır?

2. Kadına yönelik şiddet konusunda uzmanlaşan kadın sivil toplum kuruluşlarının faaliyetleri

2.1. Şiddete maruz kalan kadınlara nasıl ulaşmaktadırlar? Şiddet gören kadınlara ulaşma yol ve yöntemleri yeterince etkili midir?

2.2. Ulaşılan şiddet mağduru kadınların sahip oldukları özelliklere ilişkin bir kayıt tutulmaktadır?

2.3. Sivil toplum kuruluşları kadına yönelik şiddet konusunda duyarlılığı yaymak için ne gibi faaliyetler yapmışlardır?

2.4. Şiddetle mücadelede hangi etkin amaçlara ve yöntemlere sahiptirler?

2.5. Şiddete maruz kalan kadınların sayılarının azalmasına katkıda bulunduklarına dair bir araştırma yapmışlar mıdır?

2.6. Kadına yönelik şiddete karşı önlem alma konusunda siyaset üzerinde ne gibi etkileri olmuştur?

2.7. Kadına yönelik şiddetin hangi türüne odaklanmışlardır?

3. Kadına yönelik şiddet konusunda kadın sivil toplum kuruluşlarının diğer kuruluşlarla iletişimleri

3.2. Kamu kuruluşları ile iletişimleri nasıldır?

3.3. Diğer sivil toplum kuruluşları ile iletişimleri nasıldır?

3.4. Üniversiteler ile iletişimleri nasıldır?

3.5. Meslek Örgütleri ile iletişimleri nasıldır?

- 3.6. Özel Sektör ile iletişimleri nasıldır?
- 3.7. Medya ile iletişimleri nasıldır?
- 3.8. Eğitim kurumları (ilkokul, ortaokul, lise ve üniversite) ile yapılan ortak bir proje var mıdır?

Araştırmanın Yöntemi

Bu bölümde öncelikle araştırmanın tasarımı, kavramsal çerçeve, araştırmanın yöntemi, neden seçildiği, araştırmanın hangi konuda ya da kimler hakkında olacağı, verilerin nasıl toplanacağı ve nasıl çözümleneceği hakkında bilgiler verilmektedir. Ardından araştırmanın veri toplama araçları, derinlemesine görüşme tekniği ele alınmaktadır. Verilerin analizi başlığında; analizin nasıl yapıldığı, aşamaları, araştırmanın güvenilirlik ve geçerliliği anlatılmaktadır. Son olarak da araştırmanın sınırlılıkları ve zorlukları değerlendirilmektedir.

Araştırmanın Tasarımı

Bu çalışma Türkiye’deki kadın sivil toplum kuruluşlarında görev yapan kadınların “kadına şiddet” konusundaki algılarını, faaliyetlerini ve siyasete etkilerini yorumlamayı hedeflediği için felsefi ve kuramsal bakış açısını yorumlayıcı paradigma (nitel araştırma yöntemi) oluşturmaktadır. Nitel araştırmalar insan deneyimlerine ilişkin sözlü ve yazılı anlatımları ya da kayıtları incelemektedir (Punch, 2020: 165). Yorumlayıcı araştırmalar için toplumsal araştırmanın hedefi, toplumsal yaşama dair, bir anlayış geliştirmek ve insanların doğal ortamlarda nasıl anlam oluşturdıklarını keşfetmektir. Yorumlayıcı bir araştırmacı araştırmaya konu olan insanlar için neyin anlamlı ya da önemli olduğunu ya da bireylerin gündelik yaşamı nasıl deneyimlediğini bulmak istemektedir. Araştırmacı bunu belirli bir toplumsal ortamı tanıyarak ve içindekilerin bakış açısından görerek yapmaktadır. Araştırmacı incelediği kişilerin duygularını ve yorumlarını paylaşmaktadır. Bu çalışmada aynı zamanda kadınların öznel deneyimlerinin erkeklerinkinden farklı olduğunu varsayan feminist araştırma yöntemi de kullanılacaktır. Feminist araştırmacıların çoğu pozitivizmi, bir erkek bakış açısı olarak görmekte; objektif, mantıksal, görev yönelimli ve araçsal aynı zamanda bireysel rekabet, çevreyi hâkimiyet altına alma ve kontrol etme, dünyayı etkileyen şiddetli olgular ve güçler üzerinde erkek vurgusunun olduğunu ifade etmektedirler. Kadınların ise bunun aksine uzlaşmaya ve gittikçe gelişen insan ilişkilerine vurgu yaptıklarını söylemektedirler (Neuman, 2006:131-156). Özellikle sivil kadın örgütlerinde

yer alan kadınların deneyimlerini anlama ve yorumlama bu çalışmanın bir taraftan da feminist araştırma kapsamında değerlendirmesine imkân vermektedir.

Araştırmada olgu bilim deseni kullanılacaktır. Olgu bilim diğer adıyla fenomenoloji deseni farkında olduğumuz ancak derinlemesine ve ayrıntılı bir anlayışa sahip olmadığımız, olgulara odaklanmaktadır. Olgular yaşadığımız dünyada olaylar, deneyimler, algılar, yönelimler, kavramlar ve durumlar gibi çeşitli biçimlerde karşımıza çıkabilmektedir. Bu olgularla günlük yaşantımızda çeşitli biçimlerde karşılaşabiliriz. Ancak bu durum olguları tam olarak anladığımız anlamına gelmez. Bize tümüyle yabancı olmayan aynı zamanda da tam anlamını kavrayamadığımız olguları araştırmayı amaçlayan çalışmalar için olgu bilim (fenomenoloji) uygun bir araştırma zeminini oluşturmaktadır (Yıldırım, Şimşek, 2013: 78). Yorumlayıcı yaklaşımın araştırma nedeni, anlamlı toplumsal eylemi anlamak ve tanımlamaktır. İnsan doğasına ilişkin temel kabulü, insanların anlam oluşturan ve sürekli kendi dünyalarını anlamlandıran toplumsal varlıklar olduğudur. Feminist araştırmanın toplumsal gerçekliğin doğasına yönelik temel kabulü ise insanları baskı altında tutan cinsiyet yapıları olan iktidar ilişkileridir (Neuman 2006: 158). Bu bağlamda, sivil toplum kuruluşundaki kadınların algıları ve deneyimleri onlara özeldir ve erkeklerden farklıdır. Bu yüzden araştırmaya varsayımlarla başlamak yerine daha çok keşfedici, açık görüş içeren çeşitli yaklaşım ve konular ortaya konularak başlanılacaktır.

Araştırmanın Katılımcıları

Amaçlı örnekleme yöntemleri tam anlamıyla nitel araştırma geleneği içinde ortaya çıkmıştır. (Patton'dan akt. Yıldırım, Şimşek, 2013:129-143) Patton'a göre amaçlı örnekleme zengin bilgiye sahip olduğu düşünülen durumların derinlemesine çalışılmasına olanak vermektedir. Amaçlı örnekleme yöntemleri pek çok durumda olgu ve olayların keşfedilmesinde ve açıklanmasında yararlı olmaktadır. Bu nedenle bu araştırmanın katılımcıları seçilirken amaçlı örnekleme yapılacaktır. Görüşülmesi planlanan kadın sivil toplum kuruluşları şunlardır; Kadın Dayanışma Vakfı, KADAV- Kadınlarla Dayanışma Vakfı, Kadının İnsan Hakları- Yeni Çözümler Vakfı, Mor Çatı Kadın Sığınağı Vakfı, Katre Kadın Danışma ve Dayanışma Derneği, KAMER, Bodrum Kadın Dayanışma. Bu kuruluşlarda yer alan yönetici konumundaki kadınların bu araştırmanın örneklemini oluşturması tasarlanmıştı ancak

randevu alma sırasında araştırmacı STK başkanları ile mülakat yapma talebini dile getirince telefon görüşmesi yapan kişilerden kadın sivil toplum kuruluşlarında dikey değil yatay bir yapılanma olduğu bu nedenle başkan konumundan ziyade görev yapan veya gönüllü olarak çalışan kadınlar arasında iş bölümü paylaşımı yapıldığına dair bir bilgi edinilmiştir. Bu nedenle başkanla mülakat yapma talebi süreç içerisinde değiştirilerek bir STK temsilcisi ile randevu talep edilmiştir.

Sosyo- demografik özellikleri; Görüşülen ve kod isimleri STK1, STK2, STK 3....STK7 olan sivil toplum temsilcilerinin sosyo-demografik özellikleri aşağıda Çizelde 1 de gösterilmiştir.

Tablo 1. Katılımcıların sosyo-demografik bilgileri

Katılımcılar	Yaş	Eğitim	Medeni Durum	Meslek
STK 1	64	Üniversite	Evli	Emekli
STK 2	34	Üniversite	Evli	STK Çalışanı
STK 3	25	Üniversite	Bekar	STK Proje Koordinatörü
STK 4	35	Üniversite*	Bekar	STK Çalışanı
STK 5	33	Üniversite**	Bekar	STK Çalışanı
STK 6	27	Üniversite	Bekar	STK Çalışanı
STK 7	55	Lise	Evli (Eş vefat)	STK Çalışanı

*Yüksek lisans mezunu, **Doktora mezunu

STK temsilcilerinin Yaşı; STK temsilcilerinin yaş aralığı 64 ile 25 arasında değişim göstermektedir.

Medeni Durum ve çocuk; STK temsilcilerinin üçü evli, evli olanlardan birisinin eşi vefat etmiştir. Evli olan temsilcilerden sadece ikisinin çocuğu vardır.

STK temsilcilerinin eğitim durumu; 7 STK temsilcisinden sadece 1 tanesi lise mezunu, 4'ü üniversite mezunu, 1'i yüksek lisans mezunu, 1'i ise doktora mezunudur.

Çalışma Durumu; 7 STK temsilcisinden 1 tanesi emekli, onun dışındaki diğer 6'sı STK'da tam zamanlı olarak çalışıyor konumdadır.

Araştırmanın Veri Toplama Araçları

Bu araştırmada öncelikle sivil toplum, sivil toplum kuruluşları ve kadın sivil toplum kuruluşları ile ilgili geniş bir literatür taraması yapıldıktan sonra olgu bilim araştırmalarında başlıca veri toplama aracı olan görüşme tekniği kullanılmıştır. Olgulara ilişkin yaşantıları ve anlamları ortaya çıkarmak için görüşmenin araştırmacılara sunduğu etkileşim, esneklik ve sondalar yoluyla ilerleme özelliklerinden yararlanılmıştır. Nitel çalışmalarda araştırma soruları açık uçlu sorular ve kapalı uçlu sorular olmak üzere iki grupta incelenmiştir (Yıldırım, Şimşek, 2013: 99). Sivil toplum kuruluşu ve görüşme yapılan kişiler ile ilgili somut bilgiler edinilmek istendiğinde kapalı uçlu sorular, görüşmeye katılan kişilerin bahse konu kavramlar ile ilgili algıları sorulduğunda açık uçlu sorular kullanılmıştır.

Araştırmaya dâhil olan 7 kadın sivil toplum temsilcisi ile yarı-yapılandırılmış sorularla derinlemesine görüşmeler gerçekleştirilmiştir. Derinlemesine görüşme soruları görüşme formunda 4 ana başlık altında 44 sorudan oluşturulmuş ve uygulanmıştır. İlk başlık (14 soru) kadın sivil toplum kuruluşlarının temsilcilerini tanımaya dair sorulardır. İkinci başlık (7 soru) bir sivil toplum kuruluşu olarak hedeflerini öğrenmeye, “kadına şiddet” kelimesinin onlar için ne anlam ifade ettiğine, kadına yönelik şiddetin sebeplerinin onlar açısından neler olduğunu öğrenmeye, kadına yönelik şiddette aile kurumunun fonksiyonuna, modern yaşamın kadının hayatında neleri değiştirdiğine, son günlerde şiddetin artma nedenleri ve şiddetin en yoğun görüldüğü alanın neresi olduğu ve şiddet türlerine yönelik sorulardan oluşmuştur. Üçüncü başlık (11 soru) şiddete maruz kalan kadınlara nasıl ulaşıldığı, şiddet mağduru kadınların daha çok hangi özelliklere sahip oldukları, şiddete yönelik ne gibi çözüm önerilerine sahip oldukları, yürüttükleri faaliyetlerin devletin politikaları üzerindeki etkileri, pandemi dönemi ev içi şiddet artışı ve kadına yönelik şiddet ile ilgili erkeklere yönelik uygulanmış bir anket olup olmadığına dair sorulardan oluşmuştur. Dördüncü başlık (12 soru) ise kadına yönelik şiddet konusunda kadın sivil toplum kuruluşlarının diğer kuruluşlarla iletişimine yönelik sorulardan oluşmuştur. Derinlemesine görüşmeler 29 Nisan 2021- 13 Haziran 2021 tarihleri arasında online olarak gerçekleştirilmiştir.

Araştırmanın Veri Analizi Süreci

Veri analizi öncesinde araştırma kapsamında yapılan tüm görüşmelerin transkripsiyonları yapılmıştır. Daha sonra veriler içinde tema ve örüntüler bulmak için tematik analizin en

önemli yönlerinden biri olan kodlamaya geçilmiştir. Benzer veriler bir araya getirilerek kategoriler oluşturulmuştur. Bu süreç araştırmacı için hem zor hem de zaman alan bir süreçtir.

Araştırmanın Güvenilirlik ve Geçerliliği

Nitel araştırmada geçerlik ve bulguların doğruluğu en iyi şekilde araştırmacı ve katılımcılar tarafından tanımlanabilmektedir. Nitel araştırmada araştırmacılar detaylı bulgulara ulaşmak için katılımcılarla iyi bir iletişim ve yakınlık yolu ile çalışmanın derin bilgi yapısını anlamaya çalışmaktadırlar (Creswell, 2021: 53). Araştırma sürecinde ya da sonrasında araştırmacı “doğru anladık mı?”, ya da “söylediklerinizden bunu mu anlamamız gerekiyor” diye katılımcıya sorarak bilginin geçerlik ve güvenilirliğinin artmasına katkı sağlamaktadır.

Araştırmanın Sınırlılıkları ve Zorlukları

Sivil Toplum kavramına yüklenen anlamlar ve sivil toplum kuruluşlarının en önemli özellikleri dikkate alındığında ‘sivil’ olma özelliğini en iyi temsil eden kurumsal yapının ‘dernekler’ olduğundan hareketle şiddetle mücadele konusunda faaliyet gösteren 7 kadın sivil toplum kuruluşu araştırmanın kapsamına alınmıştır. Mülakatlar COVID 19 hastalığı nedeniyle pandemi dönemine denk gelmiştir. Şehirler arası yolculuk yapmak ve yüz yüze görüşmek sosyal mesafe kuralları açısından sorun teşkil edeceği için online olarak gerçekleştirilmiştir. Bu durum katılımcı gözlem yapabilmeyi kısıtlamış ve sivil toplum kuruluşunun yapmış olduğu etkinlikler gözlemlenememiştir. Ancak pandemi dönemi ile hayatımıza normal zamandan daha çok giren online iletişim gerek zaman, gerek enerji gerekse para açısından görüşmeleri daha kolay hale getirmiştir. Randevu almak da bu açıdan çok zor olmamıştır. Ancak görüşme yapılan STK ların faaliyetlerini yakından gözlemleyememek araştırmacının sadece mülakatta aktarılan bilgiler ile yetinmesine neden olmuştur.

2. “SİVİL TOPLUM”A YÖNELİK TANIM VE GÖRÜŞLER

2.1. Sivil Toplum Devlet İlişkisi

“Civil” kelimesi Fransızca-Latince kökenli bir kelimedir. “Vatandaşlara ilişkin olan, vatandaşlar topluluğuna, onların yönetimine veya birbirleriyle ilişkilerine yönelik olan, bir şehirde yaşayanlara göre olan, kırsal ya da köy yaşamına ilişkin olmayan, askeri ya da dini olmayan, medeni, uygar, kibar, görgülü” anlamında kullanılmaktadır. Bu kelimenin “toplum” kelimesi ile birleşerek “sivil toplum” şeklinde kavrama dönüşmesi bazı toplumsal ve siyasal hareketlere bağlı olarak gerçekleşmiştir. Toplumsal bir yaşam biçimi olarak nitelendirilen sivil toplum, en genel anlamıyla gönüllü, kendi kendini yaratan, kendi ayakları üzerinde duran, hukuksal bir düzenle ya da bir ortak değerler kümesiyle sınırlı, devletten özerk, örgütlü toplumsal yaşam alanı olarak tanımlanmaktadır. Ayrıca devletle aile arasındaki kamusal alanda faaliyet gösteren, özerk, gönüllülük esasına dayanan, çoğulcu bir yapıya sahip olan ve birey-devlet müzakeresini temin eden sosyal örgütlenmelerden oluşan bir ara alan olarak tanımlanabilir (Aslan, 2010: 357-374). Bu alan itaat eden değil sorgulayabilen, alternative politikalar üretebilen bir ara alandır.

1370'lerin sonunda İngiltere'de liderlerinden biri John Ball olan bir köylü isyanı çıkmıştır. Ball, 1381 yılında bu isyanın sonunda Londra'da Blackheat semtinde bulunan bir kilisenin duvarında asılı olan "Dostluk, arkadaşlık yaşamdır. Dostluğun ve arkadaşlığın olmadığı yer ise ölümdür. Cehennemde dostluk, arkadaşlık yoktur, insanlar tek tek varolurlar" şeklinde bir cümle söylemiştir. Bu cümlesi ile aslında John Ball sivil toplumun ilk tanımını yapmıştır (Keyman, 2004:2-3). Dostluk, arkadaşlık, kolektiflik, insanların gönüllü olarak bir araya gelmesi ve bir şeyler yapması, insanların tek tek yapamadıkları şeyleri beraber yapması sivil toplumdur. Bu yönüyle sivil toplum birlikteliği, gönüllülüğü, dayanışmayı temsil etmektedir.

18. yüzyıla kadar Batı siyaset literatüründe sivil toplum, politik toplumla eş anlamlı olarak kullanılmış bu zamandan sonra sivil toplum devlet alanı dışında ayrı bir alan olarak kabul görmeye başlamıştır. Modern siyaset teorisinde sivil topluma iki bakış açısı bulunmaktadır. Bunlardan birisi sivil toplumu, bireyler arasındaki karşılıklı anlaşmayla doğal toplumun aşılması sonucunda oluşan politik toplum olarak kabul etmiştir, diğeri ise sivil toplumu

devletin dışında yer alan ve devletle nihayete erecek olan tarihsel geçici bir aşama olarak kabul etmiştir (Çaha, 2010:1-23). Bu anlamıyla sivil toplum barış, huzur ve sukûnün olduğu İngilizcede “the good society” olarak adlandırılan “iyi toplumu” ifade etmektedir.

18.yüzyıla kadar devlet ve sivil toplum özdeş görülmüştür ve bu anlayış Aristo’ya kadar gitmektedir. Keane, Aristo tarafından siyasal toplumu belirtmek için kullanılan “politike koinonia” da yasalarla belirlenmiş kurallar sistemi içindeki özgür ve eşit yurttaşların siyasal toplumu, ahlaki bir kamu olarak tanımladığını ifade etmektedir. O dönemlerde bir sivil toplumun üyesi olmak demek devletin bir üyesi olmak yani onun yasalarına uygun ve diğer üyelere zarar vermeyecek biçimde davranma yükümlülüğü altında olmak demektir. Aristo adalet, özel mülkiyet ve yasanın üstünlüğü gibi değerleri savunmuş, devletin tanrısal bir boyut taşıdığını ve bu devletin yüce amaçları doğrultusunda gerekirse aile başta olmak üzere bütün özel alanlara müdahale ederek mükemmel bir devlet yaratılması gereğinin altını çizmiştir. Dolayısıyla, tüm siteyi saran siyasal toplum olarak kabul edilen sivil toplum, devletten ayrı ya da ona karşıt bir alanı tanımlamamaktadır. Helenist kültürle birlikte “bireyi” merkeze alan Epikürcülük ve Stoacılık gibi iki sistemli felsefi akım ortaya çıkmıştır. Bu iki felsefenin insanlığa kazandırdığı temel düşünce bireyin, altında bulunduğu siyasal otoritenin zorunlu bir kölesi değil; aksine devlete yön veren, onun üstüne çıkan, hayattaki en kıymetli varlık olduğudur (Keane,2004). Birey için önemli olan kendisini feda edeceği bir kamusal otorite değil, tam tersine kamusal otoriteyi kendi hizmetine sokarak mutluluğunu tesis etmesidir. Antik Yunan düşüncesinde tanrısal bir amaç olarak ortaya konan devlet, Stoacı öğretilerde insan zaafının bir ürünü olarak ortaya çıkmıştır. 16. Yüzyılda ulus-devlet anlayışını başlatan Machiavelli düşünce tarihinde yeni bir dönüm noktası olarak kabul edilmektedir. 17. yüzyılda Hobbes ile 19. yüzyılda Hegel bu anlayışı sürdürülmüştür (Tamer, 2010:91-103). Bu düşünürler, Epikürcü ve Stoacıların herşeyi bireye indirgeyen düşüncesinin aksine, devleti, devleti oluşturan ulusu, egemenlik, pozitif hukuk ve kapalı teritorya gibi hususları ön plana çıkarmışlardır.

Sözleşmecî düşünürlerden Thomas Hobbes, John Locke, Jean Jacques Rousseau sivil toplum kavramını özel ve kamusal alan şeklinde değerlendirmişlerdir. Sivil toplumu özel alandan ayrı olarak kural, işleyiş ve sorumlulukları olan kamusal bir alan olarak ele almışlar, sivil toplumun profilini kamusal alan olarak çizmişlerdir. Özel alanın profili olarak da aileyi işaret

etmişlerdir. Onlar ayrımı aile ve sivil toplum arasında yapmışlardır. Kan bağı ve doğal duyarlılıklar aileyi oluştururken, evrensel, objektif, politik birey, başarı, vatandaş, hak, eşitlik, mülkiyet gibi kavramlar sivil toplumu ifade etmek için kullanılmıştır. Evlilik içinde eşit olan kadın sivil toplumda erkekle eşit bir statüye sahip olmamaktadır. Mülkiyete önem veren düşünür kadının mülkiyet hakkına sahip olduğunu ancak bu hakkı yalnız aile içinde eşine karşı kullanabileceğini erkeğin ise sivil toplumda da mülkiyet hakkına sahip olduğunu ifade etmektedir. Rousseau erkeğin sahip olduğu rasyonalite temasını yoğun bir biçimde işlemektedir. Erkekteki rasyonaliteye karşın kadındaki zayıflık, alçakgönüllülük, utangaçlığı ön plana çıkartarak adeta sahip olduğu bu özellikleriyle erkeğe sunulmak üzere kurgulandığını ifade etmektedir. Ailede erkek kadına sadece zevki için bağlıyken kadın erkeğe muhtaçtır. Sivil toplum alanında erkek, kadın ve çocukları barındıran ailenin geçiminden sorumlu ve o ailenin reisi konumundadır. Rousseau kadının aile yaşamı ile sınırlı kalması gerektiğini, kamusal alana çıkmaması gerektiğini, çıktığı takdirde erkeklerle mücadele edemeyeceğini ifade etmektedir. İyi bir toplumda kadına düşen görev çocuklarını iyi bir vatandaş olarak yetiştirmek ve onlardaki bencil duyguları vatan sevgisine dönüştürmektir. Bu yönüyle Cumhuriyetin ilk yıllarında kadına yüklenen iyi bir eş, iyi bir anne ve iyi bir vatandaş düşüncesi ile çok ciddi bir benzerlik göstermektedir.

Karl Marx'a göre devleti, tarihi ve toplumu erkekler değil sosyal sınıflar oluşturur. Sosyalizm ile tüm sömürü ilişkisi ortadan kalkacağına göre kadın erkek arasındaki eşitsizliklerde ortadan kalkacaktır. Marx kadını bütüncül olarak ele almamış onu işçi sınıfı kadın, burjuvazi kadın gibi sınıflarına göre değerlendirmiştir (Çaha, 2010: 23-49). Marx kamusal alandaki üretimi ön planda tutup, aile içindeki ev işleri, çocuk doğurma ve büyütme, eşin duygusal ihtiyaçlarını karşılama gibi yerinden üretimin üzerinde çok durmadığı için bazı feministlerin eleştirisine maruz kalmıştır.

1370'lerden bugüne, sivil toplum farklı dönemlerde farklı şekillerde düşünülmüştür. Bu dönemselliği üç şekilde ele almak mümkündür. Fuat Keyman bu aşamaları şu şekilde sıralamaktadır; birincisi 17. yüzyılda başlayıp 18. yüzyıl ortalarında netleşen eğilimdir. Modern toplumun tanımını yapmış olan felsefecilerden birisi, devletçiliğin güçlü olduğu Fransa'nın önemli düşünürlerinden Montesquieu, diğeri de pazarın ağırlıklı olduğu İngiltere'de, modern toplumun oluşmasında önemli isimlerden biri olan daha liberal görüşlü

John Locke'dur. Bir tanesi cumhuriyetçiliği, bir tanesi de liberalliği temsil etse de, modern toplumdan konuşurken şu üç noktada her iki düşünürde aynı vurguyu yapmışlardır. Bu üç nokta pazar ekonomisinin olması, bu ekonomiyi bireylerin yaşatması ve bunun sürdürülebilir olması için bireylerin mülkiyet hakkıdır. Bu anlamda sivil toplum demek mülkiyet haklarına sahip birey olmak anlamına geldiği için, modern toplumun tanımlayıcı ögesi olmaktadır. Sivil toplum tarihselliği içinde ilk önce haklar ve birey temelinde ortaya çıkmıştır (Keyman, 2004:3-4). 17. Yüzyılda Locke, sivil toplum kavramını tabii toplumun karşısı olan bir toplum olarak ifade etmiştir. Sanayi toplumunun yükseldiği, feodalizmin çözüldüğü yeni bir siyasi beraberliğin teşekkül ettiği bu dönemde aile merkezli aşiret düzeni içinde yaşayan insanların bir araya gelerek, kendi aralarında anlaşarak medeni hukuk gölgesi altında teşekkül etmesi ile oluşan toplum sivil toplumu oluşturmuştur (Çaha, 2005). On yedinci yüzyıl sonrasında itibaren sivil toplum-devlet ayrımına dayalı yeni siyasal düşünceler şekillenmiştir. Devlet-eksenli N. Machiavelli, J.Bodin, T.Hobbes, J.J. Rousseau ve G.W. F Hegel gibi düşünürler ile birey-eksenli siyasal düşünce tarafında yer alan A.Smith, J.S.Mill ve F.Hayek gibi düşünürler bulunmaktadır. Bununla birlikte kavram 18. ve 19. yüzyıllara gelindiğinde yeni anlamlar kazanmaya başlamıştır. Bu aşamada, sivil toplum devletin varlığını meşrulaştıran bir araç iken devlette sivil toplum içerisindeki bağımsız toplumların gelişmesine yardımcı olan bir araçtır.

Sivil toplumun ikinci aşaması 1970'lerin sonunda, 1980'lere gelindiği zaman görülmektedir. İkinci sivil toplum tartışma dalgasındaki temel referans, Latin Amerika ülkeleri ve 45'ten sonra Rus totaliter rejimi içinde bulunan Doğu Avrupa ülkeleri gibi otoriter, tek parti yapısına, planlı ekonomiye sahip olmuş yapılardan demokratik yapılara geçiş sürecini yaşamış Polonya, Çekoslovakya, Macaristan gibi ülkeler olmuştur. Aynı zamanda Arjantin, Şili, Brezilya gibi Latin Amerika ülkelerde de 1960-1970 yıllarında askeri darbeler görülürken 1980'lerde darbelerden demokrasiye geçiş süreçleri yaşanmıştır. Bu nedenle sivil toplumun ikinci dönemindeki temel nokta sivil toplum-demokrasi ilişkisidir; yani ya askeri temelli otoriter yönetimlerden, ya da tek parti, komünist parti temelinde yürütülen yönetimlerden demokratik yönetimlere geçişte, sivil toplumun önemidir. Yalnızca insanları özgürleştirmede değil, devletin demokratik bir yapıya dönüştürülmesindeki önemi de söz konusudur. Devletin dönüşümünde üç nokta bulunmaktadır; biri devletin insanlara, topluma karşı sorumluluğu, ikincisi devletin şeffaflığı, insanları faaliyetleriyle ilgili bilgilendirilmesi, üçüncüsü de devletin daha etkili yönetimi; sivil topluma açık, karar alma süreçlerine

insanları da katan bir yapıya sahip olmasıdır (Keyman, 2004:1-21). İkinci aşamada sivil toplum ile devleti birbirinden ayrı gören bir anlayış hâkimdir. Bu aşamada toplumların kendilerini devlete karşı savunmalarının meşru olduğu şeklindeki çığır açıcı iddia güçlenmiştir (Tamer, 2010:91-103). Üçüncü aşamada sivil toplum ve devlet ayrımındaki devlete karşı düşünce zayıflamıştır. Bu anlayışı savunan en önemli isim 19. yüzyıl siyaset düşüncesine damgasını vuran ve sivil toplum-devlet ayrımı konusunda en kapsamlı çalışmayı yapan liberal düşünceye bir tepki olarak doğmuş ve liberal düşüncenin kavramlarını sihirli, anlaşılması güç kavramlarla aşkın devletçi bir çizgiye kaydırmaya çalışan Hegel'dir. Dördüncü aşama ise üçüncü aşamaya bir tepki mahiyetinde ortaya çıkarak, devlet müdahalesinin sivil toplumu yavaş yavaş boğacağını iddia eder. Bu evreyi en iyi temsil eden de büyük Fransız düşünürü Tocqueville'dir. Antik çağdan günümüze sivil toplum kavramı anlam bakımından oldukça fazla değişikliğe uğramıştır. Bu kavramı günümüzdeki anlamına yakınlaştıran Alexis De Tocqueville, 19. yüzyılda yaşamış Fransız bir düşünürdür. Tocqueville'e göre aristokrasiden demokrasiye geçiş sürecinin yaşandığı bir devirde demokrasinin doğru şekilde işleyebilmesi için örgüt kurma hakkının vazgeçilmez olması gerekmektedir ve demokrasinin aksayan yanlarını düzeltecek olan mekanizma sivil toplumdur. 1805 yılında Verneuil'de dünyaya gelen Fransız düşünür meslek hayatına Versailles'da stajyer hâkim olarak başlamış ve görevi sırasında Amerika'daki hapishaneleri incelemek amacıyla bu ülkeye gitmiştir. Bu ziyaretinden sonra onu günümüze kadar taşıyan kitabı "Amerika'da Demokrasi" yi kaleme almıştır. Aristokrat bir Norman ailesinin içinde büyümüştür. Aristokrasiden demokrasiye geçiş evresinin yaşandığı 1800'lü yılların başına tanıklık etmiş olması ona her iki rejimi de karşılaştırma fırsatını vermiştir. Aristokrat bir aileden gelmiş olmasına karşın, ülkesi Fransa'da yaşanan demokrasi ve eşitlik mücadelesine de kayıtsız kalamamıştır. Fransa'da sürekli tehditlerle karşılaşan ve kesintiye uğrayan demokrasinin aksine, Amerika'da barışçıl ve eksiksiz işleyen bir demokrasinin hüküm sürdüğünü gören düşünür bu farkın nelerden kaynaklandığını araştırmak ve bir karşılaştırma yapmak üzere Amerika'ya gitmiştir (Tocqueville, 1994:15-19). Tocqueville Amerika'nın, doğup büyüdüğü Fransa'dan farklı ve olumlu yönlerinden bahsederken iki önemli duruma işaret etmektedir bunlardan biri Fransa'daki monarşik egemenliğin aksine Amerika Birleşik Devletleri (A.B.D.) 'de anayasal demokrasinin hâkim olması, bir diğeri ise A.B.D.'de güçlü merkezi yönetim oluşturmak yerine yerinden yönetimlere önem verilip, gücün tek merkezde toplanmasının engellenmiş olmasıdır. Her iki durum Amerika'da sivil toplum için gereken zemini hazırlamıştır. Amerikalıların karşılaştığı hemen her problemi bir vakıf veya dernek kurarak aşmaya çalıştığını gözlemlemiştir (Okatan ve Tumay, 2015:322-326). Sivil toplum

bilincinin bu kadar gelişmiş olması insanların aristokratik rejimlerdeki durumun aksine eşit olmaları sayesinde bir araya gelerek güçlenebileceklerini fark etmelerine ve bu durumun devlete olan bağımlılığı azaltmış olmasına bağlanabilmektedir.

Sivil toplum kavramı Avrupa Aydınlanmasından sonra yaklaşık iki yüzyıl unutulmuş ancak 1980'lerde Arjantin, Şili ve Brezilya gibi Latin Amerika ülkeleri ve 1945'ten sonra Rus totaliter rejimi içinde yaşamış Polonya, Çekoslovakya ve Macaristan gibi Doğu Avrupa ülkelerinin otoriter, tek parti ve planlı ekonomiye dayalı yapılarından demokratik yapılara geçiş sürecinde yeniden gündeme gelmiştir. Sosyalizmin başarısızlığı ve Soğuk Savaş döneminin iki kutuplu dünyasının sona ermesi totaliter toplumların aydınlarını yeni meşruiyet arayışlarına itmiş ve totaliter ülkelerdeki aydınların bu doğrultudaki arayışlarının sonucu olarak sivil toplum kavramı gündeme gelmiştir (Aslan, 2010: 357-374). Aynı dönemde başlayan feminizm, öğrenci, gençlik ve çevreci hareketleri, küreselleşme ve postmodernizm gibi etkileşimler de toplumsal altyapısının hazırlanması ve harekete geçirilmesinde önemli bir rol oynamıştır.

Şerif Mardin sivil toplumun medenilik, Batı Avrupa'nın toplumsal tarihinde önemli bir sosyal aşama, tarih felsefesi alanında bir tartışma alanı, devleti protesto etme geleneği olmak üzere dört ayrı anlamına dikkat çekmiştir. Ona göre sivil toplumun karşıtı askeri toplum değil, "gayri medeni" toplumdur. Sivil toplumun ortaya çıkmasına neden olan iki etkenden birisi devlet dışında süren hayatın akışının garanti altına alınması diğeri ise ekonomik faaliyetlerin ulusal yaşamın içerisinde özerk bir konuma sahip olmasıdır (Mardin, 2006:9).

Günümüzde sivil toplum Locke, Hegel ve Gramscinin hayallerinde çizmiş olduğu toplumdan daha farklıdır. Çünkü zaman değişmiş ve bir soğuk savaş dönemi atlatılmıştır. Modern dünyada ideolojik ve sivil olmak üzere iki toplum vardır. İdeolojik toplum devletin kendi eliyle şekillendirdiği komünizm, faşizm, üçüncü dünya milliyetçiliği gibi ideolojik devlet ve toplum yapısını ifade etmektedir. Sivil toplum ise bireylerin herhangi bir zorlamaya maruz kalmaksızın kendi aralarında anlaşarak oluşturdukları toplumdur. Modern toplumlarda sivil toplum sivilleşmeyi ve devletin de sivil bir yönetim tarzına kavuşmasını anlatmaktadır (Çaha, 2005). Liberal temsili demokrasi modeli içinde devlet, piyasa, sivil

toplum olmak üzere üç farklı etkinlik alanı vardır. “Sivil toplum alanı devletin temsil ettiği politika alanı ile bireylerin ekonomik etkinliklerinin alanı olan piyasa alanı dışındaki üçüncü alandır ve gönüllü örgütlenmeye dayalı kendi kendini yöneten, devletten bir dereceye kadar özerk yapıları içinde barındırır. Liberal kuram devlet, sivil toplum ve piyasa arasında net bir ayırım yapılması gerektiğini savunurken birleştirici demokratik kuram bu üç alanın toplumun sorunlarını çözmek için işbirliği içinde olmalarını savunmaktadır” (Giddens, 2002). Sivil toplumun güçlü ve etkin olduğu siyasi rejimler “demokratik”, sivil toplumun yasaklandığı ya da yok edildiği rejimler “totaliter”, sivil topluma belli derecede özgürlük verilirken, aynı zamanda sivil toplum üzerinde güçlü devlet denetimi talep eden rejimler ise “otoriter” olarak değerlendirilmektedir (Aslan, 2010: 357-374). Her ne kadar Totaliter ve otoriter rejimlerde sivil toplum olmazsa olmaz özelliklerinden bir kısmından vazgeçerek resmi ideolojinin baskısı altında varlığını devam ettirebilse de herhangi bir ideolojinin dayatılmadığı, özerk, gönüllü, çeşitliliğe dayanan ideal anlamda bir sivil toplumun varlığı ancak demokratik rejimi benimsemiş ülkelerde mümkün olabilmektedir.

İlk sivil toplum tartışmalarında sivil toplum, demokrasiyle beraber düşünülmemesine rağmen bugün sivil toplumla demokrasi beraber düşünülmektedir. Günümüzde sivil toplum tartışılırken, sivil toplumun öneminden ve dünyadaki sorunlarından konuşurken, “sivil toplum nasıl daha sağlıklı ve işlevsel hale getirilir” sorusunun cevabı aranırken, hep bir demokrasi referansına gidilmektedir. Bu bağlamda, sivil toplum, devlete karşı otoriter veya askeri rejimden kurtulmanın ve demokrasiye geçmenin en önemli aracı olarak düşünülmekte; yani otoriter rejimlerden demokratik rejimlere geçme bağlamında ele alınmaktadır (Tamer, 2010:91-103). Devlet üzerindeki etkisi, devletin yerini almak değil, onu bilgilendirme, gözetleme, denetleme ve baskı yapma etkisi olan sivil toplumu ve devleti birbirlerine yardımcı olan ve tamamlayan iki güç olarak düşünmek mümkündür. Demokrasilerde devlet ve toplum birbirinden derin hatlarla ayrılmış ve biri diğerine karşı kapalı iki farklı alan değil bilakis iç içe olduğu gibi birincisini harekete geçiren güç ve üstünlük ikincisinin elindedir (Aslan, 2010: 357-374). Sivil toplum, hukuk devleti ilkesiyle devletin otoriter rejime kayabileceği aşırılıklarını sınırlandırırken, devlette sivil toplumu oluşturan gruplar arasında bir denge sağlayarak toplumsal düzeni korumaktadır. Erdem geleneksel yapıdaki doğu toplumlarında güçlü devlet karşısında zayıf bireyler yer alırken, batı toplumlarında devlet iktidarının alanının Magna Carta (1215) sonrasında beri

daraldığını söylemektedir (2021). Modernitenin temel varsayımları arasında devletin iktidar alanının daralması ve bireyin özgürlükleri vardır.

1990'lardan bugüne gelen sivil toplum tartışmalarında temel referanslardan bir tanesi kamusal alan kavramı ve bunun sivil toplumla olan ilişkisidir. Bunu çok ciddi görmek lazım, çünkü bu süreçle birlikte sivil toplumu, ekonominin dışında siyasi partileri etkilemek için bir aktivitenin yapıldığı alan diye tanımladığımız zaman, modern toplum modelimiz de değişmeye başlıyor. Birinci ve ikinci dalgada sivil toplum siyasette yer almayan bir konumdayken üçüncü dalgaya baktığımız zaman durum farklılaşmıştır. Günümüzdeki sivil toplum anlayışını çok etkileyen Alman felsefeci Jurgen Habermas ile başlayan üçlü bir toplum anlayışı söz konusudur. Birincisi siyasi partiler, devlet ve bürokrasiden oluşan politik toplum; ikincisi, pazar ilişkilerinin olduğu ekonomik toplum; üçüncüsü, bu toplumların dışında yer alıp, siyasi partilere etki eden sivil toplum (Keyman, 2004:1-21). Sivil toplumun gelişmesi için beş temel önkoşul vardır. Bunlar “toplumsal farklılaşma”, “toplumsal örgütlenme”, “gönüllü birliktelik”, “toplumsal düzeyde otonomileşme” ve “baskı mekanizması oluşturma”dır (Yatkın, 2008:29-37). Toplumsal düzeydeki farklılaşma sivil toplumun gelişimini sağlayan önceliklerdendir. Etnik, kültürel, dinsel, ideolojik, siyasi, ekonomik veya cinsiyet bazındaki farklılaşmalar sivil toplum gelişimi için zorunludur. Farklılaşma aynı zamanda demokrasinin olmazsa olmaz koşullarındandır. Tek-tip vatandaş, din, kültür, görüş veya anlayışın baskın olduğu yerlerde hem siyasal partiler hem de siyasal gruplar için bir sosyal taban oluşamamakta, farklı demokratik talepler, programlar ve alternatif görüşler bulunmamaktadır. Bu farklılaşmış alanlarda sosyal örgütlenmelerin de olması gerekmektedir çünkü sivil toplum örgütlü olan toplumdur. Sosyal veya siyasal örgütlülüğe dönüşmeyen bir farklılaşmanın sivil toplum ve demokrasi açısından bir anlamı yoktur. Bu sivil toplum örgütleri yasal ve siyasal kurallar içinde baskı ve çıkar grubu oluşturabilmelidir.

2.2. Yeni Toplumsal Hareketler

Yeni toplumsal hareketlerin ortaya çıkışı Claus Offe'a göre Batı'da refah toplumu modeline yönelen tehditlerle birlikte olmuştur. Sosyal, politik, ekonomik düzen ellili yılların başlarında liberal refah devleti modeli olarak şekillenmiştir. Temel değerleri büyüme, refah

ve refahın kitlelere aktarımıdır. Ancak yeni sosyal hareketlerin dile getirdiği talepler ekonomik büyümeden çok hayatın ekonomik olmayan niteliklerine vurgu yapmaktadır (Offe, 1985). Örneğin kadın hareketinin ortaya çıkmasının sebebi kadınların eskiye oranla daha çok sömürülmeleri değil çağdaş toplumda kadın kimliği ile katılım sağlama ve kendisini gerçekleştirmektir. Bu hareketteki amaç yeni hayat tarzlarının pratiğe nasıl aktarılacağı olmuştur.

Tilly ulus devletlerin kuruluş süresiyle birlikte toplumsal hareketlerin belirginleştiğini söylemektedir. Gücü merkezileştirmek ve yönetimin doğrudanlaşması sürecinde kitlelerin standartlaştırılması ve kontrol altına alınma çabasına karşın kitleler canlanmış ve bir karşı tepkide bulunmuşlardır. Sistem karşıtı örgütler toplu eylemler için büyük grupları seferber etmişler ve bu insanları siyasal eylemler için eğitmeye yoğunlaşmışlardır. 19 yüzyıl sonu ve 20. yüzyılın başında toplumsal hareketler yeni bir görünüme kavuşmuştur. Toplumsal hareketler Amerikalı ve Avrupalı teorisyenlerce farklı şekilde kavramlaştırılmıştır. Amerikalı teorisyenler daha çok toplumsal hareketlerin nasıl ortaya çıktığı üzerinde durmuş ve 1970'lerde yoğunlaşan siyahların tanınma çabaları ve öğrenci hareketlerin demokrasi mücadelesi olarak ele alınmıştır. Hareket başlarda kontrolsüz bireylerin yıkıcı faaliyetleri olarak ele alınırken sonraları kaynakların mobilizasyonu, siyasi güç veya fırsat olarak değerlendirilmeye başlanmıştır. Öfkeli ve hayal kırıklığına uğramış kalabalık, amaçlı formel örgüt portresine dönüşmüştür. Avrupalı teorisyenler ise hareketin neden ortaya çıktığı üzerine odaklanmışlardır. Toplumsal hareketler işçi sınıfının siyasi bir güç olarak belirmesi ile devrim bakış açısında ele alınarak Marksizim içinde anlamlandırılmıştır. Toplumsal hareketlerin açtığı yollar ancak sınıf öncülüğünde ve örgütlü bir araçla anlamlı hale gelebilir düşüncesi 1970'lerin yeni toplumsal hareketi (YTH) ile dönüşmeye başlamıştır (Tilly'den akt. Yıldırım, 2012:8-32). YTH hem kapitalizme hem de sosyalizme eleştiriler yöneltmiştir. Çünkü sadece iktidarı değil iktidarı oluşturan her türlü hiyerarşik ve kurumsal çerçeveyi eleştirmiştir. Hareketi belirleyen tek bir yön değil tüm yaşamı ele alan ve gündelik hayattan doğan eleştirilerdir.

Kollektif hareket teorisyenlerinden Smelser, topluluk davranışını modernleşme süreci ile doğan ve yapısal değişimlere tepki olarak meydana gelen geçici hareketler olarak değerlendirmektedir. Ona göre sosyal hareketler marjinaldir ve tabanında güçlü insan

figürleri yoktur (1962). Claus Offe ise sosyal hareketleri modernleşmenin getirilerinden pekçok insanın faydalanması ile ilk zamanlardaki etkisini kaybedeceğini düşünmüştür (1985). Bu klasik yaklaşımlara göre sosyal hareketler kriz zamanlarında ortaya çıkar ve kaybolurlar, sebepleri tarihsel zorunluluktur. Ancak altmışlı ve yetmişli yıllarda ortaya çıkan barış hareketleri, çevrecilik hareketleri, kadın hareketleri, anti nükleer hareketler klasik anlayıştan farklıdır. Çünkü onlar Amerika ve Avrupa gibi demokrasinin ve güçlü sivil toplumun olduğu toplumlarda ve belirli hedeflere, rasyonel stratejilere sahip aktörlerce katılım ve sivil haklar kaavramları ile ortaya çıkmıştır.

Yeni toplumsal hareketin aktörleri kendilerini hayat tarzlarını ve bunun için alanlarını genişletmeye çalışmakta bunu yaparken de birbirlerinin varlığını reddetmeden demokratik toplumun sınırları içinde özerklik, farklılık ve kimlik adına mücadele etmektedirler. Yeni sosyal hareketin aktörleri eski aktörlerden farklıdır. Eski hareketlerin kahraman olarak adlandırılan büyük liderler eşliğinde hareket ettikleri görülürken, çağdaş sosyal hareketler esnek ve ademi merkeziyetçidir. Eski sosyal hareketler ekonomik olarak tanımlanan girişimci, işçi ve orta sınıf tabanına sahipken yeni hareketin toplumsal tabanı genç nesil ve eğitilmiş farklı orta sınıflardan oluşmaktadır. Katılım bireyin iradesi dahilindedir (Çayır, 1999: 16-23). Kimlik arayışlarını demokratik toplum içerisinde birbirlerinin varlıklarını reddetmeden yapmaktadırlar. Değişik grupların birbirleri ile diyaloga girmesi veya mücadele etmesiyle kolektif bir kimliği inşa ettikleri ilişkiler ağı vardır. Mevcut düzene kültürel kodlara kimin karar verdiği, normallüğün kurallarını kimin belirlediği, bunun sınırının ne olduğu ve bir kişinin farklılığının tanınarak toplumsal düzende nasıl kabul görebileceği gibi sorular sorarak düzeni sorgulamaktadırlar. Mesela kadın hareketi bir yandan eşit diğer yandan farklı olma hakkı için mücadele ederek sistemin hakim mantığını sorgulamakta ve hareketin sadece kadınlara değil toplumun tümüne seslenmesini sağlamaktadır.

Kadın klasik sivil toplum tartışmalarında hem sivil hem de siyasal hayatın dışına atılmaktadır. 1960 sonrası sosyal hareketler modern siyaset düşüncesinde gelişen klasik sivil toplum anlayışını değiştirmiştir. Klasik sivil toplum anlayışında entegrasyon ve bütünleşme ön planda tutulurken sosyal hareketler ile ayrışma ve farklılaşma ön planda tutulmuştur. Bu sosyal hareket içinde çevreci ve feminizm dikkat çeken iki harekettir. Feministle kamusal

ve özel alan ayrıca eşitlik, farklılık, otonomi gibi söylemleriyle modern toplumda yeni bir sivil toplumun gelişmesine öncülük etmişlerdir. Özellikle eşitlik kavramı toplum içindeki tüm ırk, sınıf, etnik ya da dinsel gibi sosyal kategorilerine bakılmaksızın herkesin eşitliğini kapsaması sivil toplum ve sivil toplum unsurlarının güçlenerek gelişmesini sağlamıştır (Çaha, 2010:49-60). Yeni sosyal hareketler üzerine yazmış teorisyenlerin çoğu feminist hareketi ve onun yeni boyutunu ele almışlardır. Kadın hareketi ilk ortaya çıktığında haklar arayışı üzerinde daha sonrasında ise kimlik ve farklılık üzerinde durmuştur. Yeni kimlik kurgusu ve tanınma sebebiyle yeni bir sosyal hareket olarak ikinci dalga feminizmi kültürel ve siyasal alanda önemli değişimlere sebep olabilmıştır.

1960-1980 arası Türkiye'deki toplumsal hareketlerin ana gündemi emperyalizm karşıtlığı mücadelenin nasıl sürdürüleceğine yönelikti ve Türkiye solunun devrime dair yönetim, strateji ve içerik tartışmaları bu dönemde gündemde yer almıştır. Bu dönemdeki toplumsal hareket sınıf eksenli değil bir halk hareketidir. 1980-2000'li yıllarda toplumsal hareketlerin gündemi sivil toplum olmuş, sivil toplum kuruluşları (STK) da bu sürecin örgütlü halini oluşturmuştur. STK'ların kaynakların mobilizasyonu ve siyasal fırsatların, elitler ve baskı gruplarının kullanılmasında daha etkili olmaları yönüyle 1990'lı yıllarda toplumsal hareketler Amerikan tarzına yakınlaşmıştır. Bu sürecin en etkili gücü kadın hareketi ve insan haklarına yönelik hareketler olmuştur (Yıldırım, 2012:8-32). Kadın hareketi STK sürecini aktif olarak kullanarak kamuoyu oluşturmayı başarmıştır. 1990 hareketi en çok Avrupa Birliği (AB) süreci ve demokratikleşme üzerine odaklanmıştır. 2000'li yıllarda toplumsal hareketler önemli adımlar atmış ve yasa yapım süreci ve reform faaliyetlerinde ve kamuoyunda gündelik hayatın içerisinde kurulması yönüyle etkili olmuştur.

Batı ülkelerinde demokrasi tartışması ve önemli çabalar bulunmaktadır. Bu çabalar birincil olarak çevreci hareketler, kadın hareketleri, cinsiyet temelli hareketler, insan hakları hareketleri gibi toplumsal hareketlerde görülmektedir. Kadın hakları temelinde feminizmin gelişmiş demokratik Batı ülkelerindeki siyasi partiler üzerinde çok ciddi anlamda etkilerinin olduğu görülmektedir. Bu dönemlerde tüm partiler kadın politikaları izlemeye başlamışlar, kadın politikası olmayan partinin seçim kazanması zorlaşmıştır. Bugün Türkiye'de tartışılan "pozitif ayrımcılık" kavramı, 1980'ler ve 1990'lar Batısının önemli tartışma noktalarından biridir (Keyman, 2004:1-21). Bu kavram sadece kadınlar değil, ezilmiş, dışlanmış kesimler

bağlamında da çok önemli tartışma konusudur Çevrecilik, etnisite, cinsel kimliği barış bigi temeller özelinde bir araya gelen gruplar yeni aktörler olarak toplumsal sahnede yerlerini alarak toplumsal dönüşümler yaratma potansiyellerini sergilemişlerdir.

2.3. Güvenlik ve İnsan Hakları Arayışı Bağlamında Sivil Toplum Kuruluşları ve Devlet

Dünya’da ve Türkiye’de çeşitli isimlerle tanımlanan Sivil Toplum Kuruluşları (STK) Avrupa ve Amerika’dan sonra Türkiye’de de bir güç odağı haline gelmeye çalışmaktadırlar. Yasama, yürütme, yargı ve medyadan sonra "Beşinci Güç", kamu ve özel kesimden sonra "Üçüncü sektör" olarak değerlendirilmektedirler. Türkçe literatürde Gönüllü Teşekküller (GT), Sivil Toplum Örgütleri (STÖ), vakıf, dernek, sendika, oda, kooperatif, kulüp gibi farklı isimlerin yanında, batı dillerinden alınan Non Governmental Organazitions (NGO) kavramı da yaygın olarak kullanılmaktadır. STK’lardan bahsederken batı literatüründe Sivil Toplum Örgütleri (Civil Society Organization-CSO), Devlet Dışı Örgütler (Non-Governmental Organization-NGO), bunların uluslararası faaliyet gösteren türleri olarak Uluslararası Devlet Dışı Örgütler (International Non -Governmental Organization-INGO), Sosyal Hareketler (Social Movement-SMO) gibi değişik isimler kullanılmaktadır (Yatkın, 2008). İnsanlar yalnız başına üstesinden gelinemeyecek pek çok sorun karşısında, birlikte-beraber hareket etme mecburiyeti ile örgütlü ve organize bir şekilde ekonomik, toplumsal, kültürel ve siyasal özellikli ihtiyaçlarını karşılamaya çalışmaktadırlar. Bu amaçla, dernek, vakıf, menfaat birliği, baskı grubu, oda, inisiyatif grubu, güç birliği v.s. adıyla teşkilatlanmaktadırlar. Bu tür organizasyonlarla donatılmış toplumlara sivil toplum ve organizasyonların kendisine de sivil toplum kuruluşları (STK) adı verilmektedir (Talas, 2011). Sivil toplum kuruluşları katılımcı demokrasinin olduğu yerde hem vatandaşın görüş ve düşüncelerinin hükümete aktarılması hem de hükümetin uygulamak istediği politikaların halka aktarılmasında devlet ile vatandaş arasında aracı bir role sahiptir.

Toplumsal örgütlenmeler bir amaç doğrultusunda biraraya gelerek ülkede yaşayan insanların görüş ve taleplerini dile getiren devlet yapılanması dışında yer alan örgütlenmelerdir. Dernek olarak da adlandırılan bu örgütlenmeler birden çok kişinin kendi istekleriyle belli bir amaç doğrultusunda bir araya gelerek oluşturdukları örgütlenmelerdir. Derneklerin amacı toplumdaki farklı çıkar ve görüşleri olan grupların isteklerine, taleplerine meşru olarak

aracılık edebilmelerini sağlamaktır. Bu nedenle devlet dışındaki kişilerin, vatandaşların özgür iradeleri ile katılımları sonucu oluşması olabildiği takdirde toplumdaki örgütlenme özgürlüğünün simgesidir. Derneklerin amacına ulaşacak şekilde işlevsel olabilmesi için devletin müsaadesi ve özgür bir rejimin varlığının yanında ülkede yaşayan insanların da belli bir birikim ve donanıma sahip olması önemlidir (Talas, 2011:154-155). STK'larla ve onların devlet ile ilişkileriyle ilgili farklı görüşler bulunmaktadır. Kimileri sınırları belli olmayan bu bütünün hiçbir biçimde devlet ya da devletlerarası yapılarla rekabet edebilecek bir uluslararası sivil toplumun öncülüğünü oluşturamayacağını ifade etmektedirler. Başka bir kesim ise sivil toplum aracılığıyla gelişmekte olan bir dünya kamuoyunun oluşmakta olduğu düşüncesindedirler. Hatta bu görüşte olanlar bu örgütleri dünya çapında üçüncü devletin temsilcileri olarak görmektedirler. Fransa Dışişleri Bakanlığı'ndan yüksek düzeyde bir görevli kamu önünde STK'ları "modern diplomasinin gerçek aktörleri" ilan etmiş ve bu örgütlerin altı aylık bir çalışmayla diplomatların uluslararası toplantılarda on yılda yapamayacaklarını yapabileceklerini söylemiştir (Ryfman, 2006: 123-133). STK'ların kendi işlevlerini yeterince üstlenebilmeleri, çalışmalarını başarıyla sürdürebilmeleri, demokratik bir etkileşim ve iletişim içinde olmaları için birbirleri ve kamuoyu tarafından da kabul görmeleri, tanınmaları ve dinlenmeleri önemlidir (Alkış, 2001: 8). STK ile devlet ilişkilerinde insan faktörü büyük önem taşımaktadır. Bu ilişkinin her iki tarafında da toplumsal sorumluluk sahibi ve bu sorumlulukla toplumsal iyiye katkıda bulunmak isteyen kişilerin varlığı yol alınmasını sağlayan bir faktördür.

1950'lerde klasik demokrasi, toplum karmaşık hale gelmeden önce katılım taleplerini yerine getirebiliyordu ancak 1980'lere ve 1990'lara geldiği zaman yurttaşlar eskisi gibi katılımsız yönetilmeyi kabul etmemeye, daha fazla itiraz etmeye ve seslerini duyurmaya başlamışlardır. Yeni Toplumsal hareketler STK'ların güçlenmesinde önemli katkı sağlamışlardır. Politika alanı genişlemeye kırk yıl önce gündemde olmayan çevre, tüketici, kadın hakları gibi konular ön plana çıkmaya başlamıştır. Liberal demokrasinin yöntem ve kuralları bu yeni konularda yeterli olmamaya başlamıştır, politik elitten medet umma yerine politik eliti eleştirme dönemi başlamıştır. Politik yaşamda devletin alanının daralması, devletin zayıflaması, sivil toplum alanının genişlemesi, sivil toplumun gücünün ve etkinliğinin artması, tabanda demokratikleşme, taban demokrasinin yükselmesi ve STK'ların eylem raporlarının zenginleşmesi güçlenen bir eğilim haline gelmiştir. Ekonomik gelişmişlik düzeyi düşük ve demokrasisi zayıf olan ülkelerde STK'lar hem

demokratikleşmeyi hem de ekonomik ve sosyal gelişmeyi sağlama görevi üstlenmişlerdir. STK'lar için kamusal yararın gözetilmesi esas olmaktadır. Günümüzde çalışma alanları sağlık, ekonomi, kültür, inanç, toplumsal cinsiyet, ekoloji, tarım, üretim, tüketim, insan hakları-temel hak ve hürriyetler, siyasal katılım gibi birbirinden farklı konulara dağılsa da esas olarak demokratikleşmenin sağlanması için çaba sarfetmektedirler (Şenatalar, 2001). Özellikle demokratik bir siyasal kültürün oluşmasında ve sürdürülebilmesinde sivil toplum örgütlerinin çalışmaları yol gösterici olmalıdır diyebiliriz. STK ve devlet arasında diyaloga açık uzlaşmacı projeci ve pragmatik bir bakış açısı olmalıdır. Devletin vatandaşla hizmet ettiği alanlarda şeffaf hesap verebilir, kontrol edilebilir olması durumunda STK'larla işbirliği içinde olabileceğini de belirtmemiz gerekir.

Günümüzde sivil toplum ile demokratik toplum birbiriyle eş anlamlı olarak kullanılabilmektedir. Sivil toplumu görünür kılan sivil toplum örgütleridir. Bir yönetim biçiminin demokratik olup olmasının ölçütü; sivil toplum yapılanmasının herhangi bir sınırlamaya maruz kalmaksızın, dernek, sendika, vakıf veya siyasal partiler şeklinde örgütlenerek ihtiyaç, istek ve düşüncelerini ifade edebilmeleri, daha doğru bir deyişle devlete-devlet kurumlarına seslerini duyurabilmeleridir. Devlet çok çeşitli alanlarda topluma hizmet sunarken bazı kurallar koyarak vatandaşlarından-toplumdan bunlara uymalarını istemektedir, yukarıdan aşağıya doğru işleyen bu mekanizmanın karşısında vatandaşın isteklerini, eleştirilerini, düşüncelerini yukarıya/devlete iletebilmesi önemlidir.

Sivil toplum örgütlerinin bir tür baskı grubu oluşturarak, şiddetten uzak hukuk ve siyaset kuralları çerçevesinde toplumun çıkarlarını, haklarını ve özgürlüklerini koruması demokrasinin olmazsa olmazıdır diyebiliriz. Örneğin, Amerika'da üç grup STK bulunmaktadır. Belirli bir alanda hizmet veren STK'lar, baskı grubu olarak iş yapan STK'lar, kaynak geliştirici gruplar olarak çalışan STK'lar. Amerika'da devletten mali destek almayı tamamen reddeden STK'lar olduğu gibi gelirin yüzde ellisini devletten alanlar da vardır. Birçok STK aynı anda yirmi kadar farklı kaynaktan destek alabilmektedirler (Yaden, 2001). 1880 ve 1890 yıllarında vasıfsız işçilerin sendikalaşması ile yeni sendikacılık güç kazanmıştır ancak kadınların kurdukları sendikalar erkeklerin kurduğu sendikalar kadar kolay olmamıştır. Aynı zamanda erkekler kurdukları sendikalara kadınları üye olarak almamışlardır. Bu dönemde sosyalist kadınlar cinsiyete dayalı iş bölümünün

değiştirilebileceğini varsaymışlar ve bugün cinsiyete dayalı iş bölümü ifadesini sağlam bir şekilde gündeme getirmişlerdir (Connell, 2017: 60). Erdem'e (2020: 291-292) göre sivil toplum ve STK'lar birbirine muhalif iki bakış açısı içerisinde ele alınabilmektedir. Birinci neoliberal bakışta sivil toplum hantal devletin daraltılması için gereklidir ve STK'lar devletten boşalan yerleri doldurmakla görevli örgütlerdir. STK'ların hem siyasal hem ekonomik güveni yaratan bir yönü de bulunmaktadır. İkincisi neoliberalizm karşıtı bakıştır. Bu bakıştaki radikal bir grup sivil toplum söyleminin haksızlık ve eşitsizliklere karşı gelmeyi önleyerek toplumsal hareketleri ılımlaştırdığını ve bu nedenle halkı devrimden uzak tuttuğunu savunurken bir diğer grup sivil toplum ve STK'ların katılımcı demokrasiyi güçlendirdiğini ve nefes aldırın bir alan oluşturdıklarını savunmaktadırlar. STK'lar ne devlet yerini alan kuruluşlar ne de devlet iktidarını ele geçirmeye çalışan ve toplumu şekillendiren kuruluşlar değildir. STK'lar devletin gölgesinde kalırlarsa etik olarak STK olmazlar, devletin karşısında olduklarında da varlık gösteremeyip marjinalleşme yoluna gidebilirler. Bu nedenle yardımlaşma ve dayanışma hizmetini yerine getirmek, öznelere sorunlarının takipçisi, sözcüsü ve çözüm önerisi sunmak adına savunuculuk yapmak, yurttaşların taleplerini çözüm önerileri ile yetkililere iletme amacı ile sorun takipçisi ve çözüm sunucusu olmak STK'ların fonksiyonlarını özetleyebilir.

2.4. Türkiye'de Sivil Toplumun Gelişimi

Osmanlı'nın fiili olarak sona erdiği, Saltanat'ın kaldırılması ile hukukunun da bittiği evrede toplumu hizaya sokacak aşkın bir devlet en önemli ihtiyaç olarak belirlemiştir bu durum Türkiye'de güçlü bir devlet ve zayıf bir toplumun oluşumuna sebep olmuştur (Karadağ vd., 2011:30-48). Türk toplumsal yapısındaki 'bürokratik' yönetim geleneği Cumhuriyete geçtikten sonra da varlığını sürdürmüştür. Türkiye Osmanlı'dan kuvvetli bir devlet, zayıf bir sivil toplum devraldığı için Cumhuriyet döneminde de bürokratik elit 'devleti' toplumu bir arada tutmanın zorunlu koşulu olarak değerlendirmişlerdir (Bedük vd., 2006:53-62). 1930'lu yıllarda parti devlet bütünleşmesi yöntemiyle bu olumsuz etkinin ağırlığı daha da artmıştır. Sivil toplum devlet ilişkilerindeki olumsuz etkinin nedenlerinden birisi toplumu farklı çıkarlara sahip sınıflardan oluşan bir yapı olarak görmek yerine homojen bir bütün olarak gören solidarist anlayıştır. Halkçılığın sınıf mücadelesinin inkârı olarak anlaşılarak bu yönde uygulanmış olması ve 1931'de yayımlanan Halk Partisi'nin programına göre de halkçılığın sınıf mücadelesini önleyip milletin birliğini sağlamak olarak ele alınması Cumhuriyet'in ilk

yıllarında sınıf temelli örgütlenmelerin ve sendikal örgütlenmelerin yasaklanmasına neden olmuştur (Karpat, 2010:139).

Cumhuriyet sonrası Türkiye sivil toplum açısından ele alınırken, 1923-1946 Tek Parti dönemi ile birlikte 1980 öncesi ve sonrası dönemler şeklinde ayrılabilir. Cumhuriyet'in kuruluşundan itibaren 1946'ya kadar devam eden Tek Parti Dönemi'nin devlette tek partinin egemen olduğunu, büyük ölçüde her şeyin devlet otoritesi tarafından belirlendiği bir siyasal toplumun varolduğunu söyleyebiliriz. 1946'da çok partili hayata geçiş ve 1950'de Demokrat Partinin (DP) iktidara gelmesi ile muhalefet odaklarının sesleri yükselmeye başlamış ve çeşitli şekillerde örgütlenmelerine imkân sağlanmıştır (Bedük vd., 2006:53-62). Sivil toplumun gündeme gelmesi ile totaliter ve askeri rejimler liberal demokratik rejimlere doğru değişime uğramışlardır. 1970 ve 1980'li yıllara denk gelen bu süreç Türkiye'de 1980 askeri ihtilal ve 1983 seçimleri ile demokrasinin yerine oturması süreci olmuştur. Bu yıllar Türkiye'de sadece demokrasinin yeniden hayat bulduğu yıllar değil aynı zamanda uygulanan ekonomik politikanın 24 Ocak 1980 kararları ile değiştiği yıllar olmuştur (Erdem, 2020:290). Türkiye'de sivil toplum kavramı, 1980'lerin sonlarına dek salt politik düzeyle sınırlı olmayan bir demokratikleşme talebinin simgesi olarak revaç bulmuştur. Askerî rejime gösterilen reaksiyonun ifadesi olarak, askeri-olmayan bir sivil-parlamenter idare savunusu anlamında da yaygın biçimde kullanılmıştır. 1985 sonrası Batılı anlamda sivil toplumun gelişiminin hızlandığı, çevre sorunları, kadın sorunları, insan hakları gibi konuların STK'lar aracılığı ile dile getirilmeye başlandığı dönem olmuştur.

Türkiye'de sivil toplum kavramı 1980'lerin sonlarına kadar, sadece politik olarak ele alınmamış, daha çok demokratikleşme talebinin simgesi olarak görülmüştür. 1980'lerin ikinci yarısında sivil toplum kavramı başka bir zemine kaymıştır. ANAP lideri Turgut Özal'ın teşvik etliği görüş açısı içinde sivil toplum, devlet-dışı toplumsal ve politik etkinliklerin bizatihi değer olarak yüceltildiği bir liberal söyleme eklenmiştir. Bu söylemde sivil toplum, politik açıdan aktif olmayan, entelektüel ve ideolojik zeminde kendini duyuramayan ama toplumsal düzene ve istikrara hassasiyetle sahip çıkan milliyetçi-muhafazakâr kitleyi tanımlamak üzere kullanılan Sessiz Çoğunluk (ya da esas kitle) terimiyle eş anlamlıdır olarak değerlendirilebilir (Bora, 2002: 336-346). Sivil toplum hem neoliberal hegemonyanın bir aracı olarak hem de demokrasinin gelişmesinde önemli bir

faktör aynı zamanda katılımcı demokrasinin yerleşmesini sağlayan zemin olarak değerlendirilmiştir.

Erdem (2020:292) Türkiye’de 1990’lı yılların ikinci yarısından sonra sivil toplum ifadesinden ziyade sivil toplum kuruluşu ifadesinin daha yaygın kullanılmaya başladığını ve Türkiye’de bu tarihten itibaren STK sayısının arttığı belirtmektedir. Bu artışın iki nedeni üzerinde durmuştur; birincisi 1996 yılında İstanbul’da yapılan Habitat konferansı, ikincisi ise 11 Ağustos 1999 Depremi ile STK’ların devletten daha hızlı hareket edebilen yardımsever insanların oluşturduğu örgütlenmeler olarak algılanmasıdır. 2000’li yıllara gelindiğinde AB grime sürecinin bir parçası olan Katılım Ortaklığı Belgesinin imzalanması ve 2001 yılındaki Kopenhag Uyum Kriterleri ile dernek kurma özgürlüğü genişlemiştir.

2.5. Türkiye’de Avrupa Birliği (AB) öncesi ve Sonrası Sivil Toplum ve Sivil Toplum

Kuruluşları

Türkiye’de sivil toplum gelişiminin derin bir tarihi arka planı bulunmaktadır. Ancak esas olarak 1980 sonrası dönemde önemli bir gelişme kaydettiği söylenebilir. Osmanlı’da klasik sivil toplum unsurlarını vakıflar, loncalar, ayanlık sistemi, millet sistemi ve tasavvufi akımlar oluşturmaktaydı. On dokuzuncu yüzyıldaki modernleşmeyle birlikte yeni gelişen burjuvazi, medya, aydınlar, değişik fikir akımları ve sosyal hareketler bu geleneksel sivil toplum unsurlarına dâhil olmuştur. Cumhuriyet döneminde tek partili sistemin kurulmasıyla birlikte hem geleneksel, hem de modern sivil toplum unsurları görünürlüklerini yitirmişlerdir çünkü 1923-1946 yılları arasındaki tek partili dönemde tek tip bir toplum yaratılmak istendiği için toplumsal çeşitliliğe ve farklılaşmaya hizmet eden sivil topluma tolerans gösterilmemiştir (Çaha vd., 2013:18-26). Cumhuriyet’in kurulmasından sonra da devletin sivil toplum örgütlenmelerine bakışı değişmemiştir. Batı’da toplum-birey ilişkisinin güçlendirilmesi söz konusuysa, Osmanlı’da ve daha sonra da yeni kurulan Cumhuriyet’te devletin korunması esastır (Bora ve Çağlar, 2002: 336-346). Buna dayanarak diyebiliriz ki; Türkiye’de sivil toplum kuruluşlarının ilk ortaya çıktıklarından günümüze kadar hiçbir zaman güçlü kuruluşlar olamamalarının en önemli nedeni bürokratik ve merkeziyetçi devlet yapısı ve sivil toplumun örgütlenmesinin devletin varlığını tehlikeye düşüren bir unsur olarak algılayan örgütlenmeyi kısıtlayıcı politikalarıdır.

Çok partili hayata geçiş ile birlikte, sivil toplum kuruluşlarının örgütlenmelerine imkân sağlanmaya başlanmıştır. Mesela 1946'da 733 olan dernek sayısı 1960'da 18958'e çıkmıştır. 1946-1960 yılları arasında 37 yeni parti kurulmuştur. 1980 sonrası dönemde Türkiye'de piyasa ekonomisinin ön plana çıkarılması ile birlikte, özel kesim üzerinde bürokratik kontrol ve işlemler azaltılmış, bütün bunlar da sivil toplumun canlanmasına yol açmıştır. Özellikle, insan hakları, demokrasi, çevre gibi konularda örgütlenmeler varlığını göstermeye başlamıştır. Çevre konusunda TEMA, Türkiye Çevre Sorunları Vakfı, Doğal Hayatı Koruma Derneği, gibi vakıf ve dernekler göze çarparken insan hakları ve kadın hakları ile ilgili de çok sayıda, vakıf ve dernek kurulmuştur (Bedük vd., 2006:53-62). 1990 sonrası dönemde ortaya çıkan sivil toplum kuruluşları gönüllülük, iktidar ilişkilerinden mümkün olduğunca uzak durma, hiyerarşik ilişkiler yerine yatay ilişkileri ön plana çıkarma gibi özellikleri ile dikkat çekmektedirler.

İdeolojik duruşları ve savundukları değerleri bakımından Ahmet İçduygu Türkiye'deki sivil toplum örgütlerini dört genel kategoride değerlendirmektedir. Bu dört kategori şu şekildedir; geleneksel, Batı-tarzı, yerel ve dinsel örgütlerdir. Geleneksel örgütler daha çok devlet merkezli, yani devletten talepte bulunan ve geleneksel örgüt yapısına sahiptirler. Batı-tarzı olan gruplar daha çok alternatif yaşam, çevre, insan hakları gibi konuları savunan devlet karşıtı örgütlerdir. Yerel örgütler daha çok akrabalık ve kan bağıyla oluşan aşiret benzeri yapılardır. Dinsel örgütler belli bir inanç veya değerler sistemi etrafında birlikte hareket eden, ortak duygu ve düşüncelere sahip kişilerden oluşan gruplardır (Çaha vd., 2013:18-26). Dernek, vakıf veya sendika gibi modern sivil toplum araçlarını da kullanmakta olan dini cemaatler bu konuda örneklendirilebilir.

Türkiye'de devlet sivil toplum ve sendikalar ilişkisi demokratikleşme açısından inişli çıkışlı bir seyir izlemiştir ve bunun belli nedenleri vardır. En önemli nedenlerinden birisi 'yüksek devletlilik' olgusudur. Batıda modern devlet oluşurken, toplum yavaş yavaş devletten özerkleşirken, Türkiye'de devletin toplumu her geçen gün biraz daha fazla kuşatarak ona mutlak hükmeden aşkın bir nitelik kazandığı görülmektedir. İkinci neden Türk siyasal kültüründe demokratik kültür unsurlarının yeterince yer almamasıdır. Türk toplumu komşusundan çok ordusuna ve polisine güvenen bir toplumdur. Üçüncü neden Türkiye'nin sosyo-kültürel yapısının Batıdakinden farklı olmasıdır. Dördüncü neden, devletin özerk

topluma ve gönüllü örgütlenmelere bakışının her ne kadar biçimsel olarak değişse de, nitelik olarak aynı kalmasıdır. Devlet kendisinin çekildiği bazı alanlarda bile yine kendi koyduğu hedefler doğrultusunda çalışmalar yapacak “sivil” örgütlenmelerin oluşmasını teşvik etmiştir (Karadağ vd., 2011:30-48). Bütün bunların yanında son bir neden olarak da sivil toplum kuruluşlarının ve sendikaların iç örgütlenmelerine ilişkin taşıdıkları antidemokratik niteliklerin var olmasıdır.

Önce ekonomik bir işbirliği olarak başlayıp daha sonra bu birlikteliği siyasi ve sosyo-kültürel alanlara da taşıyan Avrupa Birliği belli normlar içinde kurulmuş ve elli yıllık bir çalışma düzeni ile belli bir seviye ve anlayışa ulaşmış devletlerin, kendi din-kültür ve siyasi tarih deneyimleri içinde uygulamayı doğru buldukları temeller üzerine inşa ettikleri bir organizasyondur (Yatkin, 2008:29-37). Türkiye 1959 yılında Avrupa Ekonomik Topluluğu’na ortaklık başvurusu yapmış ve 1963 yılında Ankara Anlaşması imzalanarak ilişkiler resmiyet kazanmış, Türkiye’deki siyasi gelişmelere bağlı olarak kesintili şekilde devam etmiş, günümüze gelinceye kadar da rayına oturamamıştır. Avrupa ile bütünleşme, Türkiye için bireysel hak ve özgürlükler temelinde bir demokratikleşme anlamı da kazanmıştır.

1957 yılında kuruluşundan bu yana STK’lar Avrupa Ekonomik Topluluğu’nun ve Avrupa bütünleşmesinin önemli bir unsuru sayılmışlardır. Roma Anlaşması’nın 193. maddesiyle kurulan Avrupa Ekonomik ve Sosyal Komitesi ilk başta, ortak pazarın kurulma aşamasına ekonomik ve sosyal çıkar gruplarını da dahil etmeyi, Avrupa Komisyonu ile Bakanlar Konseyi’ni bilgilendirmeyi amaçlamıştır. Avrupa Topluluğu’nun ekonomik bir örgütten siyasi bir birliğe doğru yapılanması ile birlikte Avrupa Ekonomik ve Sosyal Komitesi de yeni roller üstlenmeye başlamıştır. Üst üste yapılan anlaşmalarla güçlenen Komite en son Avrupa Birliği’nde istişari yetkiye sahip bir yapıya kavuşmuştur. Bu komite hazırladığı birçok rapor, görüş ve düzenlediği tartışma aracılığıyla, temsil ettiği STK’ların çıkarlarını Avrupa Birliği düzeyine taşımıştır. Avrupa Komisyonu da STK’ların önemini altını çizip, onlardan gelecek katkıyı memnuniyetle karşılayan bir diğer kurumdur. Komisyon, Avrupa Ekonomik ve Sosyal Komitesi’nin çalışmalarına paralel, STK’larla daha güçlü bir etkileşime yönelik ihtiyacın altını pek çok kez çizmiş ve bu konuda bildiriler yayınlamıştır. STK’lar özellikle 2004 sonrası aday ülkelerle Avrupa Birliği’nin ilişkilerinde önemli bir unsur olarak

öne çıkmaya başlamıştır. Bunun altında yatan temel nedenlerden birisi Orta ve Doğu Avrupa genişleme dalgasından çıkarılan dersler bir diğeri ise hem üye devletlerin hem de aday ülkelerin vatandaşlarının genişleme süreci hakkında yeteri kadar bilgi sahibi olmadıkları için bu genişleme dalgasına hazır olamamalarıdır. Bu sıkıntıları ortadan kaldırmak için Avrupa Birliği STK'ların, Türkiye başta olmak üzere bundan sonraki aday ülkelerin katılım sürecinde daha aktif bir rol üslenmelerine yönelik çalışmalar yürütmektedir. Üye ülkeler ve STK'lar arasında bir diyalog oluşturmak için, Haziran 2005'te "Avrupa Birliği ve Aday Ülkeler Arasında Sivil Toplum Diyalogu" başlıklı bir tebliğ kabul etmiştir. Hatta, Avrupa Komisyonu'nun 2004 yılında yayımladığı Tavsiye Metni'nde Sivil Toplum Diyalogu, Türkiye'ye yönelik olarak öngörülen üç-ayaklı politikanın üçüncü ayağını oluşturmaktadır. Bu ayaklardan ilki, Türkiye'de siyasi reform sürecinin güçlendirilmesine odaklanmıştır. İkincisi, müzakerelerin gözden geçirilmiş bir metodolojik yaklaşım uyarınca yürütülmesine ilişkindir. Üçüncüsü ise STK'ların güçlendirilip bu süreçte etkin rol almalarına yöneliktir (Zihnioğlu, 2013). Türkiye'nin batılılaşma sürecinde son büyük adım olan AB süreci STK'ların daha rahat ve özgürce var olabilmelerine imkan sağlayan adımların atılmasına neden olduğu ifade edilebilir.

Önce 2004 İlerleme Raporu'nda AB tarafından ve ardından Haziran 2005'te AB Komisyonu'nun yayınladığı sivil toplum diyalogu raporunda sivil toplumun geliştirilmesi gerekliliği vurgulanmıştır. AB ile üyelik müzakereleri sürecinde olan Türkiye'nin, AB ile sivil toplum diyalogunu sağlaması gerekmektedir. Avrupa Komisyonu, Türkiye'deki sivil toplumun gelişmesine yardımcı olmak amacıyla, 2007 yılında Sivil Toplum Diyalogu hibe programı oluşturmuştur. Oluşturulan programın amacı, STK'lar ve diğer sivil toplum kuruluşları ile AB'deki muadilleri arasında, karşılıklı olarak en iyi uygulamaların aktarılması, tarafların bilgi düzeyini arttırmak ve işbirliğini temin etmektir. AB'de olduğu gibi, Türkiye'de de sivil toplum, yönetimde yeni açılımların, işbirliklerinin, sorumluluk paylaşımının, şeffaflığın; toplumda ise uzlaşmanın sağlanması için motor görevi yapmaktadır (Yatkın, 2008:29-37). Bir ülkedeki demokrasi standartlarının belirlenmesi STK'ların karar alma mekanizmasına katılımı ve sivil toplum diyalogu ile belirlenir hale gelmiştir. Avrupa Birliğinin karar alma mekanizmasında STK'lara danışması ve onlardan görüş alması STK'ların bu ülkelerdeki önemini ve anahtar bir role sahip olduklarını göstermektedir. Tüm bu göstergeler Türkiye'de de STK'ların idari ve mali açıdan güçlendirilmeli, aktif hale getirilmesi gerekliliğini göstermektedir.

Hükümet dışı aktörlerin etkinliği ve iç siyasal dinamiklerin Türkiye'nin Avrupa Birliği'ne üyelik sürecinde önemi çok büyüktür. Örneğin Türkiye Sanayici ve İşadamları Derneği (TÜSİAD), Türkiye Üçüncü Sektör Vakfı (TÜSEV), İktisadi Kalkınma Vakfı (İKV) gibi kuruluşlar ile Türk-İş, Hak-İş, DİSK gibi işçi sendikalarının politika oluşturma süreçlerinde etkinliklerde bulundukları göze çarpmaktadır. AB Türkiye'de sivil toplumun ve demokrasinin gelişimi açısından büyük öneme sahip birçok projeyi desteklemektedir (Bedük vd., 2006:53-62). Türkiye'de demokrasinin ve sivil toplumun gelişmesi noktasında AB'nin önemli bir işlevi bulunmaktadır. Sivil topluma destek amaçlı yapılan projeler demokratik özgürlüklerin gelişmesinin yolunu açabilecektir. Özgürlüklerin anayasal güvenceye kavuşması ve toplumsal bir destekle pekişmesi devletin sınırlandırılmasını ve özgürlüklerin pekişmesini sağlayacaktır. Böylece çoğulculuk güvence altına alınacaktır. Çoğulculuğun güvence altına alınması toplumdaki farklılaşmanın kabulünü kolaylaştırır (Karadağ vd., 2011:30-48). Farklılaşmanın olduğu toplumlarda karşılıklı bağımlılık, dayanışma ve işbirliği vardır. Devletin sınırlandırılarak kendi alanına çekilmesi sivil toplum kuruluşları için yeni alanlar sağlar ve bu gelişmeler sivil toplumun varlıksal koşullarını pekiştirerek sivil toplumu güçlendirir. Güçlü bir sivil toplum güçlü bir demokrasiyi doğurur.

Günümüzde farklı bakanlıklar kendi bünyelerinde sivil toplum örgütleri ile birlikte çalışmak üzere harekete geçmişlerdir. Birlikte hareket ederken, sivil toplum örgütlerinin yapacakları projelerde hem sivil toplum örgütleri desteklenecek hem de toplum bazında çalışma alanlarıyla ilgili yaptıkları araştırmaların verilerinden faydalanılacaktır (T.C. İçişleri Bakanlığı, Sivil toplumla İlişkiler Genel Müdürlüğü, 2022) İçişleri Bakanlığı, “Sivil Toplumla İlişkiler Genel Müdürlüğü” aracılığıyla STK'ların yapacakları proje alanlarını/konularını belirlemiş ve yapılacak projelere destek olacağını belirtmiştir. Bu desteğin nedenini de “Çağdaş dünya ile bütünleşmiş güçlü bir sivil toplum oluşumuna katkıda bulunmak amacıyla” olarak belirtmiştir. Bakanlığa bağlı Genel Müdürlüğün, 2022 yılı içinde desteklenecek proje konuları arasında “kadın hakları, aile değerlerinin korunması ve kadına yönelik şiddetin önlenmesi” konusu da bulunmaktadır (T.C. İçişleri Bakanlığı Sivil Toplumla İlişkiler Genel Müdürlüğü Teşkilat Ve Görevleri Hakkında Yönetmelik, 2022). Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı, 2018-2023 Kadının Güçlenmesi Strateji Belgesi ve Eylem Planı'nın uygulanmasını sağlayacak kurumlar kısmına STK'ları da dahil etmiştir (T.C. Aile ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı Kadının Statüsü Genel Müdürlüğü, 2022). Sivil toplumun varlığı tek başına demokrasinin oluşumunu garanti edememektedir. Bu nedenle

herkesi eşit derecede bağlayan bir hukuk sistemi ve bu sistemi uygulama gücüne sahip bir devletin olması ile sivil toplum ve demokrasi arasında sağlıklı bir denge kurulabilir.

3. DÜNYA'DA ve TÜRKİYE'DE KADIN HAREKETİ

3.1. Dünya'da Kadın Hareketine Bakış

Feminizm kadın ile erkek arasındaki iktidar ilişkisini değiştirmeyi, aile, eğitim, iş dünyası, siyasal hayata, kültür ve tarihte erkek merkezli toplumsal normları sona erdirmeyi, yerine kadınsı değerleri ikame etmeyi amaçlayan siyasal bir harekettir (Çaha, 2010). Erkek egemenliğine karşı kadın haklarını anlamayı amaçlayan feminizm sosyolojik, politik, ahlaki yönleri olan bir hareket tarzıdır. Bu harekette cinsiyetin bireysel ve toplumsal kimlik biçimlenmesindeki rolü sorgulanmaktadır. Biyolojik olarak kadın ya da erkek olmakla sosyal olarak kadın ya da erkek olmak arasındaki uçurumun varlığı feminizmi ortaya çıkarmıştır (Eliuz, 2011:221-232). 19 yüzyıldan itibaren şekillenen feminizmin içeriğinde kadınların bağımlı bir toplumsal grup olmaları nedeniyle haksızlığa uğramış olduklarının farkına varmaları, bağımlı olmalarının toplumsal ve kültürel bir nedenle ilgili olduğunu anlamaları, içinde bulundukları bu durumun değişmesi için bağımsız mücadele hedeflerinin ve stratejilerinin tanımlanması, hedeflerine ulaşmak amacıyla kadınlar arası dayanışmanın oluşturulması ve geleceğe ilişkin bir vizyon oluşturulması gibi konular bulunmaktadır (Berktaş, 2011:2-23). Feminizm kavramının kökeni yeni olsa da feminist düşünceler eski Yunan ve Çin Medeniyetlerinde de yer almıştır. Mesela 1405 yılında Christine de Pisan tarafından yazılan ve İtalya'da yayınlanan 'Hanımefendiler şehrinin kitabı' siyasi etki ve eğitim hakları başta olmak üzere feminizmin birçok fikrini dile getirmiştir (Heywood, 2013: 235). Fatmagül Berktaş (Berktaş, 2015: 166) geniş anlamda feminizmin temelinde kadının erkek ile eşitliği; başka bir deyişle kadınların özgür bireyler olarak ortak nitelikleri açısından erkekler ile eşit değere sahip oldukları fikrinin yattığı söylemektedir. Bu temel değer eşitliği talebinden hak eşitliği talebine ulaşmıştır.

Türk Dil Kurumu ataerkilliği “soyda, temel olarak babayı alan ve ailede çocukları baba soyuna mal eden topluluk” olarak tanımlamaktadır (T.C. Başbakanlık Atatürk Kültür, Dil ve Tarih Yüksek Kurumu, 2015). Chris Weedon'un ifadeleri ile ataerkillik “kadın çıkarlarının, erkek çıkarlarına tabi kılındığı güç ilişkisidir”. Ataerkil güç sosyal anlamlara yaslanmaktadır (Elgün ve Pira, 2004). Kadın- erkek ilişkileri ve toplumsal cinsiyet ayrımcılığı tüm toplumlarda var olan, yöneten ve yönetilen ilişkisi açısından bir siyasi iktidar ilişkisidir (Tokuroğlu, 2004:11-70). Bu siyasi iktidar ilişkisinde erkek yöneten kadın yönetilen

taraftadır Erkek kadını yönetemediği zamanlarda ona kutsallık atfederek hem ona olumlu insani bir değer atfetmekte hem de onu iktidar alanının dışında tutmaya çalışmaktadır.

Basit toplumlarda erkekler kadının doğurabilme yeteneklerinin kadına yaratıcı kılan bir özellik vermesini tehlikeli bulmuşlar bu nedenle kadınları bastırmaya ve denetlemeye çalışmışlardır. Kadınların doğurganlık gücüne sahip olmaları erkeklerde güçlü bir kadın korkusu oluşturmuş ve bu durum iki cins arasındaki ilişkileri de yarı açık yarı gizli bir kadın düşmanlığına, kadına karşı hem gerçek hem de simgesel bir savaşa dönüştürmüştür. Düzen kadının sürekli erkeğe gönderme yapan bir eğitim sürecinden geçirilmesi ve ikinci cins olarak kendisi için çizilen role zorlanması ile sağlanmaktadır. Kadın erkek ilişkisi tüm toplumları kapsayan bir yöneten yönetilen yani siyasi iktidar ilişkisi olmuştur. Başlangıçta kadın hâkimiyetinde olan toplumların var olduğu erkek üstünlüğünün kadınların belirleyiciliğindeki bir anaerkil dönemden sonra kurulmuş belli bir toplum tipine, belli bir sosyal yapılanmaya denk düştüğünü savunanlar vardır. Ama bu görüşün karşısında arkeolojik verilerin ve mitosların sadece varsayımlara yol açabileceğini ve alan çalışmalarında gözlemlenmiş en basit toplumlarda kadın üstünlüğüne hiç rastlanmadığını ileri sürenler de vardır. Madem bir kadın egemen toplum vardı bundan erkek egemen topluma nasıl geçilmiştir? Ana soylu toplumlara ilişkin yapılan gözlemlerde erkek karısı karşısında üstün olmasa bile kız kardeşi karşısında üstünlük elde etmiştir. Böylece yine erkeklerin denetimi söz konusudur. Dolayısıyla toplumların başlangıçtan beri hep erkek toplumları olduklarına ilişkin sav yabana atılmamalıdır. Bazı toplumlarda kadınların gerek aile, gerek akademik birimler gerekse siyasi yönetim katında söz sahibi ya da iktidarlı oldukları gözlenmektedir (Akal, 1994:9 -19). Ancak kadınların bu iktidarı elde etmek için verdikleri mücadelenin önemi inkâr edilemez. Ayrıca sınırlı kazanımlara dayanılarak kadının kadınlık durumu diye adlandırılan kabuğundan bütünüyle çıktığını söylemek mümkün değildir.

Feminist teori tarihinin ilk modern metni Mary Wollstonecraft'ın 3 Ocak 1792'de yazmış olduğu *A Vindication of the Rights of Woman* (Kadın haklarının Savunması) adlı eseridir. Onun eserinden dört ay önce Eylül 1791 tarihinde Paris'te Fransız devriminin erken saflarında daha sonra giyotinle idam edilen Olympe de Gouges *Les Droits de la femme* (Kadın Hakları) adlı bir el broşürü yayınlamıştır. Bundan bir yıl önce 1790'da

Massachusetts’de Amerikalı Judith Sargent Murrey, *On the Equality of the Sexes* (Cinsiyetler arasındaki eşitlik üzerine) adlı eserini yayınlamıştır. Daha da öncesinde ise Amerikan Devrimi sırasında Abigail Adams kocası John’a ulusu oluşturacak yeni kanunların yapımı sırasında kadınların da bir sesi ve temsilcisi olması gerektiğini söylemiştir. Hem Amerikan Bağımsızlık Bildirisi’nin (1776), hem de Fransa’nın İnsan Hakları Bildirisi’nin (1789) en can alıcı noktaları insanların hükümetlerin müdahale edemeyecekleri vazgeçilmez ya da doğal hakları olduğu fikridir. Mary Wollstonecraft eserini Fransız Bakanı Talleyrand’a ithaf ederken, eğer kadınları bu yeni anayasanın dışında tutarsa, Fransa’nın bir tiranlık olarak kalacağını belirtmiştir. Ancak doğal haklar doktrinini geliştiren ve icra eden erkek teorisyenler, ne yazık ki feministlerin savundukları fikirleri kabul etmemişlerdir (Donovan, 2015: 21-22). Mary Wollstonecraft eserinde Eski Autun Papazı Bay Talleyrand- Perigord’a ithafen bir yazı kaleme almıştır. Bu yazısında kadınların haklarını kazanması yolunda verdiği mücadelede temel savının kadının eğitim yoluyla erkeğin kafa arkadaşı olabilecek şekilde yetiştirilmezse, bilgi ve erdemin yayılması önünde engel oluşturacağını söylemekte bunun nedenini de hakikatin herkes için ulaşılabilir olmasına aksi takdirde genel uygulamada etkisiz olacağına bağlamaktadır (Wollstonecraft, 2007: 3-4). İnsan ırkının yarısının diğer yarısı tarafından devlet yönetimine her türlü katılımdan uzak tutulması, soyut ilkeler açısından bakıldığında açıklanması imkânsız bir siyasal olgudur.

Aydınlanma ya da akılcılık çağı olarak adlandırılan dönemlerde Newton paradigmasına göre, akla ve matematiksel ilkeler mekanizmasına uygun olarak işlemeyen şeyler, ikincil, yeterli olmayan, gerçekten uzak ve adlandırılmaz öteki olarak kabul edilmektedir. Erkek liberal düşünürlerin bakış açısına göre kadın ise bu ikinci kategoriye girmektedir. 17. ve 18 yüzyılların öncesinde ve sonrasında kadının eş ve anne olarak evine ait olduğu varsayımı neredeyse evrenseldir. 18. yüzyılın ve 19. yüzyılın başında yaşanan başta Sanayi Devrimi olmak üzere tarihsel dönüşümler kadını özel alanda tecrit ederek iş yeri ile ev mekânını birbirinden ayırmıştır. Fabrikaların makinalaşması ve küçük ev sanayinin çöküşü ile birlikte işin kamusal dünyasıyla evin özel dünyası daha önce hiç olmadığı kadar birbirinden ayrılmış ve bu gelişme akılcılığı kamusal alanla, akıl dışılığı ve ahlakı özel alanla ve kadınlarla özdeşleştiren Aydınlanma düşüncesini desteklemiştir (Donovan, 2015). Kamusal alana çıkan kadınlar kendi aralarında bir dayanışma kurmuşlardır. Eğitim onlar için en önemli konu olmuştur. Önceleri iyi anne olmak için eğitim gerektiğini, 19. yüzyılda ulus devletlerinin oluşmasıyla iyi bir yurttaş olmak için eğitimin önemini savunmuşlardır. Fakat

1789, 1848, 1870’li yıllarda devrim için canla başla çalışmalarına rağmen kadınlar oy hakkından mahrum edilmişlerdir (Berktaş, 2011: 5). Viktorya devri toplumunun yaşandığı 19. yüzyılda bir kişinin aileye, kiliseye ve devlete saldırması toplumun temel taşlarına saldırmak anlamına geliyordu. Bu durum ilk kadın hareketinin çok zor şartlar altında başlamasına sebep olmuştur. İngiltere’de Mary Wollstonecraft ve Mary Shelley, Amerika’da Margeret Fuller, Fransa’da Mavi çoraplılar o dönemin seçme aydınlarıdır. Kendi entelektüel çevrelerinde bile fikirlerini kabul ettirmekte zorlanmışlardır (Firestone, 2013: 27). Kadın hareketinin önde gelen ve isimleri sıkça anılan kişilerin yanında bu işin arkasında isimleri hiç duyulmamış kişiler de vardır.

Liberal erkek kuramcılar tarafından ortaya atılan varsayıma göre, doğal haklara sahip olan kişiler ailelerin efendileri olan mal sahibi erkeklerdir. Yapılan bu önerme Amerikan hukukunda 20. yüzyıla kadar yer almıştır. Temel doğal haklar doktrinini kadınlara uyarlayan en erken girişim, Elisabeth Cady Stanton tarafından kaleme alınan, 19-20 Temmuz 1848 tarihinde New York’ta yayımlanan Declaration of Sentiments’dir (Duygular Bildirgesi). Bildirge 100 kadın ve erkek tarafından imzalanmış ve Bağımsızlık Bildirgesi üzerine oturtulmuştur. Duygular Bildirgesinin yazarları 15 şikâyet sıralamışlardır. İlk ikisi oy verme hakkının kadınlardan esirgenmesi ve yönetilenlerin kanunlara rıza gösterme hakkıyla ilgilidir. Daha sonrakiler kadının kocasının vesayetinde bulunmasının adaletsizliği, son birkaç şikâyet ise toplumsal önyargılar üzerinedir. Mesela kadınlar kazanç getiren işlerden uzak tutulmaktadırlar ya da ayıp sayılan davranışlardan erkekler muaf tutulmaktadır. Tekliflerin özü basitçe “kadının erkek ile eşit olduğudur”. Feminist teorinin klasiği olarak kabul edilen Mary Wollstonecraft’ın haklar savunusunun temel iddiası, kadının köle kalmasının nedenini yetişmesine engel teşkil eden ve hayattaki gerçek amacının erkeğe hizmet olduğunu öğreten toplumsallaşma sürecinde yattığıdır. Kadının zihninin genişletilerek güçlendirilmesi gerektiğini ve kör itaate bir son verilmesi gerektiğini savunur. Çünkü kör itaat kadınları karanlıkta tutmaya gayret eden iktidar, tiranlar ve şehvet düşkünlerince daima aranmaktadır, iktidar ve tiranlar sadece köleler istemektedirler, şehvet düşkünleri ise oyuncak. Yeterli bir eğitim alan kadınlar eleştirel düşünme gücüne sahip olacaklardır bu da onların doğru ve yanlış ayırt etmeleri adına kazanmaları gereken önemli bir özelliktir. Wollstonecraft kadınların erkekler üzerinde değil kendileri üzerinde iktidar sahibi olmaları ve kendi hayatlarına yön vermelerini savunmaktadır. Kadınlar özel alana hapsolmemalı ve kamusal hayatın büyük girişim dünyası içene girmelidirler. 19.yüzyıl

liberal teorisinin bir başka bölümü de iki İngiliz felsefecisi olan Harriet Taylor ve John Stuart Mill tarafından geliştirilmiştir. Taylor'ın 1832 yılında yayımlanan metni; kadınlar için tüm kamu kurumlarını ve mesleklerini içeren tam bir sivil ve siyasi eşitlik üzerine ısrar etmekten öte aynı zamanda evlilik ile ilgili tüm yasaların da kaldırılmasını ifade eden 19. yüzyılın en radikal önerilerini içermektedir. Mill, kadınların bağımlılık konumlarını sürdürmelerinin nedenini geleneksel rolün devamından öte erkeklerin onları orada tutma isteği olduğunu yani kadınların kamusalın dışında tutulmasının temeli; erkek cinsinin çoğunluğunun, henüz eşitleri olan bir kadın ile birlikte yaşama düşüncesine tahammül edememelerinden dolayı, kadınların ev hayatındaki ikincil konumlarını sürdürmeleri isteği olduğunu söylemektedir. Virginia Woolf'un "Three Guinea's" adlı eserinin yolundan giden feministler, kadınların aşağılanması hayatın bölümlere ayrılması ile bugün dünyadaki denetimsiz militarizm arasında bir bağlantı olduğunu öne sürmektedirler. Onlara göre; dünyadaki yaşamın geleceğine ilişkin insani değerlendirmelerin yapılabilmesi daha bütünsel bir bakış açısının gerekli olduğudur (Donovan, 2015: 32-72). Bu nedenle, kadınları erkeklerden aşağı gören, kadının insan haklarını yok sayan ahlaki değerlerin yeniden gözden geçirilerek kadınların kamusal alandan ve bilimsel- endüstriyel dünyadan dışlanmasının önüne geçilecek kararlar alınmalıdır.

1960'larda kadınlar siyasi bir takım haklar elde etmiş olsalar da bu durumun kadın sorunlarını tamamen çözmediği anlaşılmış bu nedenle siyasi olarak ele alınan sınırlar genişletilerek kadın baskısının kişisel, psikolojik, cinsel yönlerine de ilgi çekilmiştir. Kadının özgürleştirilmesi düşüncesiyle ikinci dalga feminizm başlamıştır (Heywood, 2013: 236). İkinci Dalga Feminizm döneminde "kişisel olan politiktir" sloganı ile sadece kamusal alanda değil özel alanda da ve cinsiyete dayalı iş bölümünde eşitliğe dikkatler çekiliyor, dönüşüm vurgulanıyordu. Bu dönemde kız kardeşlik kavramı kullanılmaya başlanmış, 1970'li yıllardan sonra kadın çalışmaları akademik dünyaya yansyarak yeni disiplinler arası bir alan ortaya çıkartmıştır.

Feminizm farklı zamanlarda ortak bir zemin bulamamıştır. Farklı feminist görüşler vardır. İkinci Feminist Dalga'nın başından itibaren hissedilen farklı akımlar vardır. Liberal feminizm; hak eşitliğine vurgu yapmış, kapitalizmi veri olarak kabul edip kadın erkek eşitliğini daha çok kanun önünde ve kamusal alandaki bir eşitlik olarak savunmuştur

(Giddens, 2008: 517). Savran (2015: 179) eşitlikçi feminizmi feminizmin anası olarak görmüş ve eşitlik, bireysel özgürlük ilkelerini bu feminizmin oluşturuçu öğeleri olarak belirlemiştir. Bu feminizm anlayışında bakış açısının fırsat eşitliği olduğunu çünkü eşit hakların olduğu bir yerde ezilmeden söz edilemeyeceğini, bireylerin özel yasalarla kısıtlanmadıkları sürece yeteneklerine göre istedikleri hedefe ulaşabileceklerini, önemli olanın onlara bu olanağın tanınması olduğunu belirtir. Mücadelenin nihai hedefi kadınların özel kısıtlamalara tabi olmaktan kurtulmalarıdır.

Radikal feminizm; kadın bedenine odaklanarak sınıfsal, ırksal, etnik farklılıkları dikkate almadan kadınların sırf kadın oldukları için erkek baskısına maruz kaldıklarını öne sürmüştür (Giddens, 2008: 517). Radikal feminizm yeni feminizmin kendisini eşitlikçi, liberal feminizmden ayırmak için kullandığı bir nitelemedir. Amaç hak eşitliği çerçevesinin ötesine geçerek erkek egemenliğinin derinde yatan kaynağını gündeme getirmek ve kadın erkek eşitsizliğinin köklerini yeniden üretim ilişkilerinde – ailede aramaktır. Bu yönleriyle devrimci bir perspektife sahiptirler (Savran, 2015: 185). İnsanlar arasındaki en temel çatışma cinsiyet çatışmasıdır. Çünkü kadının ezilmesinin kaynağı cinsiyetin toplumsal olarak kurumsallaşmasıdır (Aktaş, 2013). Radikal feministler kadın erkek arasındaki ilişkiyi bir sınıf ilişkisi olarak nitelemektedirler, ataerkil bir düzenin tarihteki iş bölümünden bu yana sürdüğünü söylemektedirler. Radikal feminizmin Anglo –Amerikan öncülerinden Firestone’a göre ataerkillik; tüm egemenlik ilişkilerini, sınıf çelişkilerini kucaklayan bir düzen iken yine aynı millettten Millet’e göre ise ekonomik ve toplumsal çelişkilere öncel bir siyasal ve güç ilişkileri sistemidir. Fransız radikal feministlerin temsilcilerinden Delph, ataerkil düzenin kadının evlilik bağına dayalı olarak kocası için iş yapma zorunluluğundan kaynaklandığını söylemektedir. Kadının hem dışarıda çalışıp hem evde kocasına hizmet etmesi onu sınıfsal açıdan bir köle haline getirmiştir. (Savran, 2015: 190). Simone de Beauvoir’un ‘The Second Sex’ adlı eseri radikal feminizmin ortaya çıkmasına vesile olmuştur (Binici, 2013). Alison Jaggar ve Paula Rothenberg e göre Radikal feministlerin kadına yapılan baskının en temel baskı şekli olduğunu ifade etmeleri şu şekilde açıklanabilmektedir; Kadınlar tarihte ilk baskı gören gruplardır (Tong, 2009). Hemen hemen bütün toplumlarda en hızlı yayılan ve var olan baskı kadın baskısıdır. Kadınlara yapılan baskı yok edilmesi zor olan bir derinliktedir. Kadınlara yapılan baskı diğer baskıların anlaşılması adına bir model oluşturmaktadır.

Marksist feministler; kadınlar arasındaki sınıfsal farklılıkların gözden kaçırıldığını söylemişlerdir. Üst sınıf ve ekonomik özgürlüğü olan kadınların bir şekilde haklarını savunabildiklerini fakat alt sınıf, çalışan ve yoksul kadınların baskı ve ezilmeye daha çok maruz kaldıklarını dile getirmişlerdir. Hem iş yerinde düşük ücretlerle çalışmakta hem de eve geldiklerinde eşlerine hizmet etmek durumunda kalmaktadırlar (Giddens, 2008: 517). Marksist analizler kadınların kurtuluşu sınıf mücadelesine bağlıdır görüşüne sahiptirler. Karen Miles 1970’lerin başlarında elden ele dolaşan “Women’s Liberation, Class Struggle” Amerikan broşüründe kadınların ezilmesinin yönetici sınıfa nasıl hizmet ettiği yönündeki görüşünü özetlemiştir. Bu görüşe göre kadınların daha düşük ücretle çalışmış olmaları kapitalizmi beslemekte, kadınların ezilmesi de ailenin korunmasını sağlamaktadır. Ancak Connell bazı açılardan kapitalizmin mevcut ataerkil görenekleri yıktığı, kadına daha fazla kişisel özgürlük ve eşitlik için de daha fazla şans tanıdığı yönünde tarihsel bir kanıtın da bulunduğunu ifade etmektedir. Ayrıca ABD ve Avustralya gibi ülkelerde yakın geçmişte yaşanan deneyim, kadınların yaşamları ve meslekleri üzerindeki kısıtlamalara yönelik feminist saldırının kapitalist amaçlar açısından kadınların yeteneklerini ortaya çıkarabileceğini gösterdiğini söylemektedir (Connell, 2017: 80). “Beyaz kadınlarla renkli kadınlar, kendi aralarında beyaz üstünlüğünden kurtulamadıkları ve feminist hareket temelden ırkçılık karşıtı olmadığı sürece, aralarında gerçek bir kız kardeşlik kurulamayacağını biliyorduk” diyen Hooks (2018:60) ırk konusundaki eleştirel müdahalelerin kadın hareketini yok etmediğini bilakis güçlendirdiğini ve o zamanın toplumsal adaleti savunan hiçbir hareketinde, katılımcılar, ırk konusunda feministler arasında gerçekleşen ve feminist kuram ve pratiği yeniden düşünmeye yol açan türden bir diyalektik değişim içine girmediklerini söylemiştir.

Sosyalist feminizm; Marksist ve Radikal feminist kuramlarını birleştiren daha uzlaşmacı bir yaklaşımla kadınların ezilmesinde sınıfın yanı sıra toplumsal cinsiyet ve cinselliğe de yer vermişlerdir. Onlara göre çağdaş toplumlarda kapitalizm ve ataerkillik karşılıklı olarak birbirini destekleyerek kadının ezilmesine neden olmuştur (Giddens, 2008: 517). Sosyal feministler tarafından kullanılan ‘İkili Sistemler Kuramı’ Marksist feministlerin sınıf analizi ile radikal feministlerin geliştirmiş olduğu ataerkillik analizini bir araya getirmektedir (Ecevit, 2011: 36). Savran ise sosyalist feministleri şöyle özetlemektedir “Kadınlar, özgül bir toplumsal grup olmakla birlikte bir toplumsal grup oluşturmazlar; ayrıca erkek egemenliğinin ortadan kalkması için sosyalizm bir önkoşuldur...Sosyalist feministler,

tarihsel maddeciliğin klasik metinlerinde ve genel olarak geçmiş politikasında kadınların ezilmişliğinin gerçek anlamda yer almadığını, söz konusu kuramda bu anlamda bir boşluk olduğunu savunuyorlar” (2015: 193). Ona göre sosyalist feminizm; eşitlikçi feministlerin veri olarak aldıkları erkek özelliklerini de, radikal feministlerin yücelttikleri kadın özelliklerini de, dayandıkları toplumsal ilişkilerle açıklıyor, tarihselleştiriyor. Buna bağlı olarak ta kadın kimliği sorununa bir eleştiri ve dönüştürme perspektifi getirmektedir.

Sosyalist Feminist Kaktüs Dergisinin 1 Mayıs 1988 tarihli 1. Sayısında “Biz Sosyalist Feministiz” başlıklı yazısında sosyalist feministler “Kişisel Olan Politikadır” sloganını şu şekilde yorumlamaktadırlar. “Kişisel olan politiktir sloganımız” sosyalist feministler olarak bizim kadın hareketi içindeki yerimizi de belirliyor. Özel yaşamı sorgulamadan sadece kamu alanında mücadele etmeyi öngörmek, eşitlikçi bir anlayıştır. Böyle bir anlayış çeşitli eşitsizlikleri kendi başlarına bir sorun olarak alır; bu eşitsizlikleri ortak bir temele oturtmaz, toplumsal bir iş bölümüne bağlı nesnel konumlar olarak görmez. Bu yüzden mücadele anlayışı da eğitim, çalışma, mülkiyet, yurttaşlık gibi farklı alanlarda eşit hak talebiyle sınırlıdır. Oysa salt kamu alanında verilecek eşit haklar mücadelesinin kadınlara sunabileceği tek olanak, çifte çalışma düzeni, yani çifte ezilmedir. Ev içi iş bölümünü sorgulamazsak, kazanacağımız haklar, olsa olsa bizim kamu alanında erkeklerle rekabete girmemize verilen bir onay anlamına gelir ama bu rekabetin gerçekleşmesinin garantisi olamazlar. Çünkü örneğin bazı mesleklerin “kadın meslekleri” olmaktan çıkması bile, özel alandaki cinsiyetçi işbölümünün değişmesiyle sağlanacaktır (Osmanağaoğlu, 2015:254). Sosyalist feministler sosyalist feminist oluşlarını iki temel noktada açıklamaktadırlar. Bunlardan birisi sosyalizmin her türden toplumsal ezilmeye ve sömürülmeye karşı çıkan bir ideoloji olması ve toplumsal proje olarak feminizme açık olmasıdır. Çünkü her türden toplumsal eşitsizliğin yok edilmesi cinsler arası eşitsizliğin de yok edilmesini gündeme getirmektedir. Bir diğeri ise; feminizmin toplumsal projesinin olmayışıdır (Sosyalist Feminist Kaktüs, 2015:261-262). Feminizm somut kurumlarda yaşanan yaygın iktidar ilişkilerini sorguluyor ama siyasal iktidarı hedeflemiyor olması yani radikal bir dönüşüm olmaksızın burjuva hukuku ve aile kurumu çerçevesinde cinsler-arası egemenlik ilişkisinin ortadan kalkabileceğine inanmıyor olmalarıdır. Kadının aile içindeki yeri sorgulanmaksızın, kamu alanında elde edilecek bir takım haklar onlar için eşitsizliği kaldırmamaktadır.

1983 yılına ait OECD Ekonomik işbirliği kalkınma örgütünün raporuna göre zengin kapitalist ülkeleri kapsayan bir araştırmada, kadınların temsil edilme katsayısı, bütün ülkelerde yönetim ve işletme ile ilgili meselelerde kadınların büyük ölçüde yer almadıklarını ancak bütün ülkelerde vasıfsız memurluk işlerinde kadınların fazlasıyla yer aldıklarını saptamıştır. Kadınlar ekonomi ağacının üst dallarında nadiren görülmektedir. Bunun nedeni servet biriktirme yeteneğinin kişinin kredi kullanma yeteneğine çok fazla bağlı olmasından kaynaklanmaktadır. Bankalar ve diğer finans kurumları erkeklere verdikleri kredileri kadınlara vermemektedir. Polisi, bürokrasi, askerleri yönetenler ve devlet aygıtlarını kumanda edenlere bakıldığında da durum farklı değildir. Devletin üst kademelerinde yer alan kişiler değerlendirildiğinde 1984-1986 yıllarında bazı devletlere yönelik yapılan çalışmalarda yüzdeler şu şekildedir. Mesela meclis üyeleri göz önüne alındığında ABD’de erkelere göre kadınların oranı %4, Japonya’da %4, Sovyetler Birliği’nde %33, Hindistan’da %9, Avustralya’da %9, Kolombiya’da %3’tür. Sayılar Sovyetler Birliği’nde iyi görünmesine karşın komünist sistemde iktidar meclisten çok partiye ait olması nedeniyle yine de azdır. Çünkü Sovyetler Birliği Komünist Partisi Merkez Komitesi’nde kadın oranı 1981’de %4 olarak bilinmektedir. Connell Kathleen Newland’ın 1988 yıllarında yapmış olduğu araştırmalardan sonra on yıl içinde kadınların politik konumlarında küresel bir değişimin yol katettiğini öne sürmüştü ancak kadınların ender olarak politik liderler arasında yer alabildiklerini, politikanın şekillendirildiği, kararların alındığı, gerçek iktidarın elde tutulduğu konumlarda neredeyse hiç olmadıklarını yani devlet iktidarının kumanda araçlarının hala erkeklerin elinde olduğunu ifade etmektedir. Foucault cinsel ideolojinin ve toplumsal cinsiyet kimliklerinin toplumsal olarak inşa edildiğinden emindir. Toplumsal cinsiyetin tarihçesine baktığımızda Sümer ve Mısır gibi eski uygarlıklarda kadın toplumda önemli bir yere sahiptir. Sümer mitinde tanrıça İştar etrafında örülen bir efsane vardır. Mısır’ın askeri iktidarı zirveye ulaştığında kadınların prestiji de imparatorluk döneminde yükselme devrini yaşıyordu (Connell, 2017). Tüm bunlara rağmen şiddet araçlarının kadınlar yerine erkeklerin elinde olması ve siyasi otoritenin erkek elinde yoğunlaşması toplumların erkekler tarafından yönetildiği ancak bugün anladığımız anlamda ataerkil olmadıklarını göstermektedir.

Kadınlık durumunu belirleyen olgu, kadının belli bir rolü yerine getirmesi için içine sokulduğu alandır. Bu alana kamusal alan karşısında özel alan, siyasi iktidar alanı yada merkez karşısında periferi, kültür karşısında tabiat, kutsallık karşısında dindışılık, bastırılmış

cinsellik karşısında denetlenmemiş cinsellik, düzen karşısında kaos, uygarlık karşısında vahşi hal adları verilmektedir. Erkek egemen toplumun kadına yakıştırdığı ve onu içinde kalmaya zorladığı, dışına çıkmasına izin vermediği mekân budur. Bütün bunlar kadına verilen bir roldür ve kadın bunların dışına çıktığında kadın olmaktan da çıkacaktır. Yani kadın kamusal alana girdiğinde kadınlık durumundan uzaklaşır. İktidar sahibi kadınlar ne tam kadın ne de tam erkektirler. Bodinler, Francoise Heritierin hiçbir toplumun kadınlarla erkeklerin mutlak anlamda simetrik olmalarını sağlayamadığını ve her toplumun kadınla erkeği altlık üstlük çerçevesinde bir araya getiren ikili kategorileşme sisteminde ele aldığını söylediğini aktarmaktadır. Ayrıca Serge Dunis'in de kadın düşmanlığının erkeklerin yaratıcı güçlerini sağlama almak için kadınları sistemli olarak karalamalarını öngören bir siyaset olduğunu söylediğini aktarır. Batinler erkek hâkimiyetinin siyasi bir sistemin ifadesi, kadın erkek ilişkisinin de sosyal ilişkileri yönlendiren siyasi iktidar sisteminin bir parçası olduğunu bu nedenle siyasi iktidarı tanımlamanın yolunun kadın erkek ilişkisini belirlemekten geçtiğini kabul etmektedir (Akal, 1994). Yasaları insanlar belirlemektedir. İnsanların bir kısmı temsilcileri oldukları kurallar sayesinde diğerleri karşısında belirleyici konuma geçmişlerdir. Dönemlere göre farklı adlar alan belirleyicilerin her dönem ortak adı erkek olmalarıdır. Dünyayı ve siyasi iktidarı kavramanın yolu erkeklerin kadınlar karşısındaki keyfi siyasi üstünlüğünü sorgulamaktan geçmektedir.

3.2.Türkiye’de Kadın Hareketinin Tarihi Gelişimi

3.2.1. Osmanlı ve Cumhuriyet Döneminde Kadın Hareketleri ve Aile Tartışmaları

Osmanlı İmparatorluğunda Tanzimat ile başlayan batılılaşma sürecinde Batılı kapitalizm ile ticari bağlantılar kurulması büyük kentler gibi, üretimin yapıldığı daha kırsal kesimlerde de kadının statüsünde bazı değişikliklerin yaşanmaya başlamasına neden olmuştur. Ama asıl büyük değişimler Osmanlı İmparatorluğunun çöküşünü hazırlayan savaş yılları ve I. Dünya Savaşını izleyen işgal ve Milli Mücadele dönemlerinde gerçekleşmiştir. Bu dönemde kadınlar geleneksel kadının rolünün dışında kalan bir dizi eyleme katılmışlar, mitingler düzenlemişler, kitleler önünde konuşmuşlar, Müdafa-i Hukuk dernekleri kurmuşlar ve savaşımlardır (Tekeli, 2017: 49-65). Savaş yıllarının sona ermesi ile kadın eski yaşantısına geri dönmek zorunda bırakılmıştır. Bunun en büyük nedeni savaşta ölümler sonucu azalan yeni kurulan cumhuriyetin nüfusunu tekrar arttırması idi. Kadından eve dönerek çocuk doğurması ve insan gücü açığını kapatması beklenmiştir. Kadın bu dönemi çocuk yaparak ve tarlada çalışıp üretime katkı sağlayarak değerlendirmiştir.

Osmanlı toplumunda on dokuzuncu yüzyılın ikinci yarısı, kadın hakları mücadelesinin de başladığı bir dönemdir. Hem batıdaki kadın hareketlerinin seslerini duymak hem de kendi iç seslerine kulak vermek Osmanlı kadınlarının örgütlenmeleri, dernek kurmaları, gazete ve dergi çıkarmaları, kendi sözlerini günümüze ulaşacak şekilde kâğıtlara dökmelerini kendi adlarıyla romanlar yazmalarını, gazetelere okur mektupları göndermelerini, broşürler basıp dağıtmalarını yani dönemin tüm iletişim yollarını kullanarak seslerini duyurmalarını sağlamıştır (Armutçu, 2019: 12). O dönemde İstanbul’da basında şiirleri çıkan ve ünlenen iki şair vardır. Bunlardan birisi Makbule Leman bir diğeri Şair Nigar olarak ünlenen Nigar Bint-i Osman’dır. Bu şairlere makaleleri ve romanları ile ünlü olan edibe Fatma Aliye eşlik etmiştir. Bu üç kadının dönemin erkek egemen ortamında var olma mücadeleleri ve âlem-i matbuatta birbirleriyle dayanışmaları Türk kadın tarihi açısından büyük bir öneme sahiptir. Fatma Aliye Makbule Leman’dan bahsederken kadınlık âleminin en karanlık devrelerinde bir yıldız gibi belirdiğini, kadınların hareketsizliğe ve bilgisizliğin karanlığına mahkûm edildiği bir zamanda yürekli kalemiyle görülmedik güzellikler yaptığını söylemektedir. Şair Nigar’ın ilk şiir kitabı 1987 yılında basılan Efsus’tur. Abdülhak Şinasi Hisar Nigar’dan bahsederken yazdığı şiirlerin dönemin kadınları tarafından cahilliklerinden dolayı okunamamasına rağmen dilden dile dolaşarak kadınlar üzerinde büyük etkiler bıraktığını söylemektedir. Osmanlı feminizmi adı altında bir düşünsel ve eylemsel etkinlikten bahsedilecek olursa bu oluşun en önemli düşünürü Fatma Aliye olduğu söylenebilir. Aliye, Hanımlara Mahsus Gazete’de yazılar yazmış erkeklerin hâkimiyetindeki İslam tefekkürü alanına İslamiyet üzerine çok geniş bilgisiyle girmiş, toplumdaki duruşu, gücü, kadınlığı savunusu ile kadınlar üzerinde büyük bir etki oluşturmuştur. Yazıları batı dillerine tercüme edilmiştir. Fatma Aliye ve kendisi gibi kalemi güçlü kız kardeşi Emine Semiye gibi kadınlık üzerine düşünen ve çözümlemeler yapan kadın düşünürlerin ve eylemcilerin pekiştirdiği kadınlık kavramı sosyal farklara rağmen benzer sorunlar yaşayan ve ikincil konumu paylaşan toplumsal bir zümreyi; kadınları ve kadınların toplumdaki durumunu aynı zamanda kadınların yaşam tarzını betimlemiştir. Osmanlı kadınlarının insan addedilme, kamu yaşamına katılabilme, toplumun üyeleri olarak kamu alanında yer alma, eğitim ve tüm mesleklere girme, toplumsal konumlarının yükselmesi talebi ve çözüm önerilerinin tümü “kadınlık mefkûresi” kavramı ile betimlenmiştir. 1880’li yıllardan itibaren bir kadın yazarlar grubu ortaya çıkmış ve 1895 tarihinde Hanımlara Mahsus Gazete adında bir mecmuayı yayınlamaya başlamışlardır. Gazetenin kurucusu ve bir dönem başyazarlığını yapan Makbule Lemandır (Zihnioğlu, 2016: 43-46). Osmanlı’da bir kadın hareketinin yayını olan Hanımlara Mahsus Gazete’de taleplerinin ve politik çizgilerinin kadınların eğitim hakkından

başlayarak erkeklerle eşit olmasalar da eşdeğer kabul edilerek vatandaşlık statüsü kazanma mücadelesi veren yazılar kaleme alınmıştır. Önemli yazarlarından birisi olan Fatma Aliye Osmanlı'daki feminizm anlayışını Batı'daki burjuva ya da liberal diye adlandırılan ailesel feministler olarak adlandırmaktadır. Kadınların erkeklerle farklı ama tamamlayıcı oldukları ve eşitliğin yerine eşdeğerliliği, farklılıkta eşitliği savunduklarını ve geleneksel değerlere fazlasıyla önem veren dini motifleri güçlü bu hareketin feminist görünmese de feminist bilincin gelişmesinde etkili olduğunu söylemiştir (Osmanağaoğlu, 2015: 25-27). Birinci Dalga olarak adlandırılan dönem Batı'da esas olarak oy hakkı, çalışma ve eğitim hakkı, evlilikte eşitlik, anayasal eşitlik, eşit yurttaş olarak kabul görmek gibi konuların yer aldığı ve sadece kadınlardan ibaret bir mücadeleyken Osmanlı feminizminde de İslam'a ilişkin gelenekler sebebiyle yumuşatarak da olsa, aynı çerçeveler içinde ele alınmıştır.

Erken dönem feministleri Osmanlı İmparatorluğu'nun ululuğunu ve Batı karşısında Osmanlının gücünü, İslam kültürünün üstünlüğünü kanıtlama çabasındadırlar. Özellikle Fatma Aliye Batı'ya karşı İslam dininin kadınların gelişimini engellemediğini ve pek çok kadın âlimlerin yetiştiğini savunmuştur. Aliye kadınların bağımsız bireyler olmalarını, birbirleriyle dayanışma ve birlik içinde olmalarını ve toplumun her alanında söz sahibi olarak güçlenmesini, toplumun kadınlara dayattığı konumu kabullenmemelerini savunarak güçlü bir sesle konuşmuştur. Siyasal görüşleri, çözüm önerileri ve analizleri her ne kadar farklılık taşısa da Aliye ve Emine Semiye'nin çizgisini izleyen Halide Edip ve Nezihe Muhittin kadın hakları mücadelesini yeni kuşaklara aktarmışlardır. Osmanlı erken dönem kadın hareketi beyaz, özgür, münevver, hanedana yakın, üst sınıftan kadınların öncülüğünde gelişmiştir. Bu yönüyle Avrupa ve Amerika'daki kadın hareketi öncülerine benzerlik göstermektedir. Erken dönemin üç önemli düşünce çizgisi vardı. Bunlar; kimliğin ve hürriyetin geri kazanılması için toplumsal ve kamusal alana çıkış, ailedeki ve kamusal yaşamdaki eşitsizliğin kaldırılması ve toplumun her alanında kadınların var olması, kadının her mesleği icra edebilmesi ve bunu sağlamak için yükseköğrenim dâhil olmak üzere kadınların eğitimlerinin yaygınlaştırılmasıdır. II. Meşrutiyet'in ilan edilmesinin ilk günlerinden itibaren, Osmanlı-Türk kadınlarının özgürlük talebi gündeme gelmiştir. Bu dönemde Türk sosyal ve siyasal yaşamında Halide Edip'in önemli bir yeri ve ağırlığı olmuştur. Nezihe Muhiddin hem ona karşı büyük bir hayranlık duymuş hem de Edip'in kadın olarak toplumdaki duruşundan, etkinliklerinden ve görüşlerinden büyük ölçüde etkilenmiştir. Halide Edip'in kurmuş olduğu Teali Nisvan Cemiyeti feminist yönelimle

kurulmuş ilk kadın derneğidir. Türk Ocağının iki kadın İdare Heyeti azasından birisi Halide Edip diğeri ise Mulallim Nakiye'dir. Muallim Nakiye'nin feminist bir bakış açısı yoktur. O sadece toplumdaki ataerkil düzene karşı kadının çok iyi yetiştirilmesinin gerekli olduğunu savunmuştur. Ona göre kadın iyi bir eğitim alabilirse toplumda sorunlar kendiliğinden çözülecektir. Onun bu görüşü Kemalist kadınlar tarafından kabul görmüş ve günümüze kadar devam etmiştir. Halide Edipten sonra öne çıkan kadın şahsiyet Nezihe Muhiddin olmuştur. Balkan Harbi'nden sonra kurulan Esirgeme Derneği isimli bir kadın derneğinde çalışmış ve derneğin çalışmalarını her daim savunmuştur. Nezihe Muhiddin etkin olduğu dönemlerde kadın hakları hedefini bir siyasal partiye üye olmaktan daha önemli görmüş, kadınlık mefkûresini ölçüt alabilmek ve eleştirebilmek için siyasal partilerle mesafeli olmayı tercih etmiştir. 1918-1923 yıllarında Halide Edip, Türk Ocağı'nda 1918'de kurulan Hars ve İlim heyetinin üyesi, Sabiha Zekerriya Büyük Mecmuada bir feminist, Alide Esad Asrı Kadın Cemiyetini kuran ve Genç kadın dergisinin genel sekreteridir. Cemiyetin amacı tıpkı daha önce kurulan cemiyetler gibi kadının eğitimi ve içtimai hayattaki mevkisinin yükseltilmesiydi. Dönemin gazetelerinden Atı ve İleri Celal Nuri ve kardeşi Suphi Nuri tarafından yayımlanıyordu ve o günün kötü ortamında "Kadınlarımıza Hürmet" ve "Kadınlarımız" başlıklı yazılar ile kadınların toplumdaki önemini dile getiriyorlardı. Birçok kadın yazarın da yazılarının yayımlandığı bir gazete olmuştur. Nuri Suphi harp döneminde kadınların memleket müdafaasında erkeklere çok büyük destek olduklarını, harbe giden erkeklerin yerini kadınların doldurduğunu tarlada, ticarete, kamuda büyük sorumluluklar yüklendiklerini, gerçeklerin ve geleneklerin dünyanın her yerinde olduğu gibi Türkiye'de de ve İslam âleminde hep kadın ve erkeği birleştirdiğini tam da bu nedenle kadınları gücendirmemek gerektiğini ifade etmiştir. Nuri ayrıca kadınlar lehine kanunlarda değişiklikler yapılmasını önermiş ve milli hâkimiyetin ancak kadınların toplumdaki yerini almasıyla sağlanabileceğini belirtmiştir (Zihnioglu, 2016:53-90). Bu dönemdeki feministler kadınların erkeklerle görünüşte eşit olmaları değil, değersizleştirilmekten kurtulmaları, benliklerini bularak, var olan özelliklerini geliştirerek toplumda yerlerini almalarını savunmuşlardır. Çünkü kadınsız bir toplum mutsuz bir toplumdur, erkekle kadının birbirine benzemesi değil benzememesi toplumsal dengeyi sağlamaktadır.

1926 yılında kabul edilen Medeni Kanun ile Cumhuriyet'in laiklik ve çağdaşlık hamlelerinin en önemlilerinden birisi gerçekleştirilmiş oldu. Kanun dönemin İsviçre Medeni Kanunu'ndan uyarlanmıştır. Çok eşlilik yasaklanmış, kadınlara boşanma hakkıyla birlikte

çocukların velayetinde ve mirasta eşit haklar sağlanmıştır ancak ailenin reisinin erkek olduğu, kadının ancak kocasının izniyle çalışabileceği, kadının görevinin ev işlerini yerine getirmesi olduğunu söyleyen patriyarkal değerler korunmuştur. Türk kadınları her ne kadar seçme ve seçilme hakkını (1930,1934) pek çok ülkeden daha erken kazanmış olsa da resmi tarih yazımı hem Osmanlı hem de Cumhuriyet dönemindeki feminist mücadeleyi yok saymıştır. Kemalizm giriştiği ulus inşasında değişim programının merkezine kadınları ve laikliği almasına rağmen bağımsız bir kadın hareketine hoş görü gösterilmemiştir (Osmanağaoğlu, 2015: 33-36). Kemalist ve modernleşme projesinde kendilerine verilen görevleri yerine getiren kadınlar kamu alanında erkeklerle eşit olmayı ve bağımsızlığı hedeflemişler ancak belli sınırlarla karşılaşmışlardır. Modernleşmeci devletin kendi çıkarlarına aykırı bir durum gördüğünde kadınlara engel koyması ile ilgili örneklerden birisi 1923'te kurulma talebinde bulunan Kadınlar Halk Fırkasının gelecekte kurulacak olan Cumhuriyet Halk Fırkasına ilgiyi azaltması ihtimaline karşın red cevabı almasıdır. Bir diğeri ise Türk Kadınlar Birliği'nin 1935 yılında Türkiye'de bir Feminizm Kongresi'ne ev sahipliği yapmak üzere dünyanın çeşitli yerlerindeki feministlerle işbirliğine girip o dönemde yükselen Nazi tehdidine karşı bir bildiri yayınlaması üzerine bu durumun devlet politikalarından fazla bağımsız bir durum olduğu düşünülmüş ve kapatılır (Arat,1998: 89-90). Tek parti dönemini, toplumsal cinsiyet anlayışı ve kurgulanması yönüyle ele alınırsa, kadınların erkek egemenliğini hiçbir kurum ve kuruluştaki yıkamadıkları bir hale geldiği dönemdir. Kadınların yaptıkları tüm çalışmalar ve kadınla ilgili tüm yaşam biçimi devlet ve erkek egemen iktidarın etkisi altındadır. Cumhuriyet döneminde kadınların çalışmaları ve kadınla ilgili gerçekleştirilen reformların 'Cumhuriyet dönemi' ile sınırlı tutulmasını Tokuroğlu (2004:121-154) iki temel nedene dayandırmaktadır. Birincisi Cumhuriyet'in kuruluş ve yapılanma yıllarının geriye baktırmayan yani tarihsel süreci atlatan tavrı, diğeri ise kadınların yaşantı, talep ve çabalarının, erkek egemen iktidarın sunmuş olduğu kurtuluş ve dönüşüm projesi içerisinde eriterek görünmez hale getirilmesidir. Bu iki neden Osmanlı ve Cumhuriyet kadınlarının hem kadınlar hem de memleket sorunları ile ilgili yaptıkları tüm çalışmaları birbirinden kopararak tarih içerisinde görünmez hale getirmiştir.

Türkiye'de Kadından Cumhuriyet öncesinde iyi bir eş, iyi bir anne ve iyi bir Müslüman olması istenirken, Cumhuriyet sonrası iyi bir eş, iyi bir anne ve iyi bir vatandaş olması istenmiştir. Kadınla ilgili reformlarda, kadının özgürleşmesi, kendi kararları çerçevesinde erkek ile aynı koşullarda kamusal hayatta yer alabilen bir insan olabilmesinden ziyade

yapılan reformların anlamını ve amacını çocuklarına aktarabilen iyi bir anne ve kocasının en iyi şekilde çalışabilmesine yardımcı olan iyi bir eş olması amaçlanmıştır. Cumhuriyet döneminde kadınların büyük bir kısmı kırsal kesimlerde yaşıyor oldukları için emeklerinin karşılığı olmadan aile işçisi olarak hayatlarını sürdürmüş, şehirlerde yaşayan ve okuma – yazma öğrenme ve eğitim görme şansına sahip olan kadınlar ise nüfusu eğitime görevini üstlenmişlerdir. Bu süreçte yönetim ve karar alma kademelerinde az sayıda kadın olmuştur (Tokuroğlu, 2004:7). Modernleşmeci elitler kadının da erkeğin de ilerlemede önemli olduğunu vurgulayarak kadın-erkek eşitliğini anayasa ve kanunlarda tanımışlardır. Modernleşmenin erkek egemen kurumlar tarafından gerçekleştirilmesi yasal kazanımlara ve bazı kadınların modernite ile bütünleşmesine rağmen cinsiyet düzeninde bir değişiklik yapmamıştır (Ertürk, 2015: 298). Kırsal alandaki ve Doğu illerindeki kadınların çoğu modernleşme sürecinin dışında kalmışlardır.

Cumhuriyetin kurulmasıyla birlikte Türk kadınları iki alanda haklar elde etmişlerdir. Bunlardan birincisi Medeni Kanun’la birlikte gelen sosyal ve hukuksal alandaki haklar, bir diğeri ise seçme ve seçilme hakkıdır. İsviçre’den alınan Medeni Kanun’un Türk kadınına vermiş olduğu haklar şunlardır; çok evliliğin yasaklanması, kadına boşanma hakkının verilmesi, kadının mirasta erkekle eşit kılınması, evlilik yaşının sınırlandırılması, kadının mahkemede erkekle eşit muamele hakkına sahip olması, evliliğin bir memurun nezaretinde resmi olarak gerçekleştirilmesi yani aile kurumunun evlilik kurumu resmileşmesi ve alenilik kazanmasıdır. Aslında Osmanlı’nın son döneminde kadınlara verilen haklar İsviçre Medeni Kanunu’ndaki haklardan çok daha ileri boyuttadır. İsviçre Medeni Kanun tercih edilmesinin sebebi seküler bir yapıya sahip olmasıdır. Ancak İsviçre Medeni kanundaki birçok madde 2001 yılında feministlerin ciddi mücadeleleri ile değişikliğe uğramıştır. Aslında düşünüldüğü gibi kadına çok büyük bir hak getirmemiş, hatta bazı kısıtlamalar getirmiştir. Mesela bu kısıtlamalardan birisi kadının eşinin izni olmadan çalışmaması gerektiği ile alakalıdır. İsviçre Medeni Kanun’u kadını daha çok eve bağlamaktadır, onun birinci görevini ev kadını ve annelik olduğuna dair vurgular yapmaktadır. Oysaki kadınlar Osmanlı’nın son döneminde Tanzimat’tan başlayarak İkinci Meşrutiyet’e kadar çok daha ciddi haklar elde etmişlerdir. Seçme ve seçilme hakkı kadına 1930 yılında yerel düzeyde 1934 yılında da genel düzeyde bir hak vermiştir 1935 yılında mecliste 18 kadın milletvekili bulunmuştur (Çaha, 2010). Kadın milletvekili sayısı 1935-1939 yılları arasında 18, 1939-1943 yılları arasında 15, 1943-1946 yılları arasında 16 iken, çok partili döneme geçiş ile 9’a düşmüştür.

Tek parti döneminde kadınların mecliste bulundurulma sebebi hem ulus içinde hem de ulus dışında verilmek istenen modernleşen Türkiye düşüncesidir diyebiliriz. Kadınların bu temsiliyetleri vatandaş olarak kendi fikirlerini ortaya koyup savunabildikleri bir temsilden uzaktır. 1930-1934’ te yapılan yasa değişiklikleri sonucunda seçilerek meclise getirilen kadın milletvekilleri Meclis’te nüfusun çoğunluğunu oluşturan kırsal kesimde yaşayan kadınların sorunları veya Cumhuriyet’in verdiklerinden daha fazla hak isteyen kadınlardan ziyade Cumhuriyet ile birlikte bütün haklarına kavuştuklarını ve rejimi kuranlara olan minnetlerini dile getiren konuşmalar yapmışlardır. Ülke sorunları ve rejim ile ilgili tartışmalara giren kadınların kurdukları örgütler kapatılmıştır (Tokuroğlu, 2004: 71-72). Cumhuriyet döneminde kamusal alana çıkan kadınlar için yeni bir kılık kıyafet ve davranış şekli belirlenmiştir. Türkiye’de kadının kamusal alana çıkması özellikle “Hürriyetin İlanıyla” gündeme gelmişti. Osmanlı’da kamusal alan erkeğe aitti, kadının bu alanı ihlali din referans gösterilerek reddedilmişti. Tanzimat sonrası yapılan reformlar kadının eğitim görmesinin aile ve toplum açısından gerekli olduğunu ancak eğitim alanlarının kadını yormayacak ve aile işlerini aksatmayacak şekilde olmasını öngörüyordu. Kadınlar daha çok evişi ve ev ekonomisi ile ilgili müfredata sahip okullara yönlendiriliyorlardı. Buradan diyebiliriz ki kadınlar kamusal alana çıkmışlardı ancak kamusal alanın denetimi erkeklerin elindeydi.

1908 Devrimi bir yandan batıyı-asrileşmeyi ve kadının yaşama alanının genişlemesini getirmişti diğer yandan kadının kamusal alandaki varlığı erkeğe karşı bir tehdit olarak da algılanmıştı. Kadın toplumsallaşmalı, eğitim görmeli, meslek sahibi olmalı, geçimini sağlayabilmeliydi. Bu özgürlükleri kullanabilmesi için kamusal alanda döpiyesi, kısa topuklu ayakkabıları ve kısa kestirilmiş saçlarıyla gösterişsiz ve görünmez olmalıydı (Toprak, 2022: 304-307). Tevhidi Tedrisat Kanunu ile kadınlar ve erkeklere eşit okuma hakkı tanınmış olsa da uygulamada bu durum amacına ulaşamamıştır. Bu kanundan daha çok şehirde yaşayan kadınlar faydalanabilmişlerdir. Kırsal kesimde yaşayan ya da sosyo ekonomik düzeyi düşük olan kadınlar Cumhuriyetin eğitim reformlarından ya hiç faydalanamamış ya da ilkokul düzeyinde bir eğitim alabilmişlerdir (Tokuroğlu, 2004: 98). Kadınlara eğitim hakkı verilmesine rağmen eğitim görebilecekleri alanlar sınırlandırılmış, aile içi cinsiyet rollerine uygun olarak ev ekonomisi, biçki dikiş, ilkokul öğretmenliği, hemşirelik gibi alanlarda eğitim almaları ve görevlendirilmeleri tavsiye edilmiştir. Elif Ekin Akşit, Kız Sanayi Mektepleri’nin uzantısı olan Kız Enstitüleri’ni ele alarak, Cumhuriyet’in

modernleşme projesinin kadınların modern hayattaki yerini nasıl kurguladığını gösteren önemli bir eğitim kurumuna dikkat çekmiştir (Akşit, 2005). Akşit bu çalışmasında Enstitü'yü bitiren kadınlarla yaptığı görüşmelerde kadınlığı tanımlayan bu eğitim ve terbiye sisteminin kadınlar tarafından benimsendiğini ve herhangi bir eleştiri getirilmediğinin de altını çizmiştir.

1928 yılında Latin harflerinin kabulü ile birlikte zaten az olan okuma yazma oranı daha da düşmüştür. Latin alfabesine geçişte istenen bir iki yıl içerisinde tüm ulusun bu harfleri öğrenerek yaşamına devam etmesiyle 1935 yılında aradan geçen yedi yıla rağmen okur-yazarlık oranının düşüklüğü bu amaca ulaşamadığını göstermiştir. Eğitim sisteminin ve öğretmen yetiştiren okulların yeni baştan kurulması ülkedeki eğitmen sayısının yetersiz kalması, savaştan sonra yaşanan ekonomik zorluklar nedeniyle insanların çoğunluğunun eğitim imkânlarına ulaşamaması bu durumun en önemli nedenlerindendir diyebiliriz. Alfabenin ve eğitim sisteminin değişmesi kadınları daha çok etkilemiştir. Osmanlı'da zengin ve bürokrat ailelerin kadınlarının evde gördükleri eğitim ile ortaya koydukları kadın hakları ilgili az sayıdaki dergiler ve yazılar da yeni yazı ile ulaşamaz hale gelmişlerdir. Devlet İstatistik Enstitüsü kayıtlarına göre; 1935 yılında toplam nüfus 12 862 754'tür. Kadın nüfusu 6 649 478, erkek nüfusu 6 213 276'dır. Okuma yazma bilmeyen toplam nüfus 10 387 105, bu sayının 5 997 138'i kadın 4 389 967'si erkektir. Okuma yazma bilen kişilerin toplam sayısı 2 475 649, bunların 1 823 309'u erkek 652 340'ı kadındır (Tokuroğlu, 2004:98-100). Bu sonuçlar Cumhuriyetin eğitim politikalarına ve toplumsal reformlarına rağmen kadınların geleneksel ayrımcı zihniyetin etkilerinin sonuçlarından kurtulamadıklarını göstermektedir.

3.2.2. 1980 Sonrası Kadın Hareketlerinin Farklılaşması

1980 sonrası Türk sivil toplum açısından bir dönüm noktası niteliği taşımaktadır. Bu dönemde feminist hareketler de etkili olmuştur. 1980 sonrası feminist hareketlerde kadının kolektif varlıklar için değil sadece ve sadece kendisi için çırpınması, kendi haklarını devletin kendisine verdiği görevlerden önce olması gerektiği düşüncesi yaygınlaşmıştır (Çaha, 2010). 1980 sonrasında kadınlar ait oldukları ideolojik-dinsel-etnik yapıları sorgulayarak sözkonusu yapıların içinde de erkek egemen-ataerkil bir hiyerarşik düzenin varlığını gözlemleyerek sorgulamaya başlamışlardır. Yasalar önünde erkeklerle eşit olmak, eğitilmiş

ve meslek sahibi olmak artık yeterli görülmemektedir. Kadınlar ideolojileri ve toplumsal sınıfları, inançları ne olursa olsun toplumun erkeklerle eşit üyeleri olmak istemektedirler.

1980 sonrası kadın hareketlerinin önemli olmasının nedeni kamusal alandaki aktif kadın kitlesinin önemli bir kesimini teşkil eden sosyalist kadınlar açısından içinde doğdukları ana damarla tam bir hesaplaşma ve oradan koparak özgün mecralara kayma dönemidir (Osmanağaoğlu, 2015:38-39). İkinci Dalga Feminizm Hareket, Birinci Dalga'dan farklı olarak formel bir eşitlik talebiyle yetinmemiş, kadınların erkekler tarafından ezilmesinin, aşağılanmasının, aile ve toplumda yaşadığı baskının ve uğradığı ayrımcılığın nedenlerini ve kökenini araştırmıştır. İkinci Dalga'nın üzerinde durduğu konular; ucuz emek, şiddet, taciz-tecavüz, erkek şiddetine karşı yasal düzenlemeler, kürtaj, iffet vb. şeylerdir.

Toplumda 1980'li yıllara kadar Kemalist reformların kadınları kurtardığına dair bir mutabakat vardı ve bu tartışılmaz bir konuydu. Hem eğitim görmüş meslek sahibi kadınlar hem de reformlar sonrası oluşan olanaklardan kız çocuklarının da faydalanacağını bilen ev kadınları da bu konuda aynı düşünüyordu. Ancak bu mutabakat okumuş, meslek sahibi kadınlardan oluşan ve kendilerini feminist olarak adlandıran genç bir kuşağın geleneğe karşı çıkmasıyla bozulmuştur. Bu feministler modernlik projesinin kadınları etkileyen yönlerine daha eleştirel yaklaşmışlardır. Amaçları sadece kamu alanında erkeklerle eşitliğe ulaşmak değil aynı zamanda özgürleşmektir. Hatta bu konuda Atatürkçü olmayı yadsımaya bile hazırıldılar. Kadın olmalarından dolayı karşılaştıkları sorunları dile getirirken, Cumhuriyet'in modernleşme projesi çerçevesinde uygun davranmak zorunda oldukları kamusal beklentiler altında kendi özel yaşamlarının boğulduğunu keşfetmişlerdir. İstedikleri cinsel özgürlükleri toplumun hoşgörü ile karşılamayacağını ifade eden eski kuşak Kemalist kadınların eleştirilerine maruz kalmışlardır (Arat, 1998: 91-94). Ama onlar eşitliğin ötesinde bir kurtuluş amacıyla annelerine ve modernleşmeci atalarına meydan okumuşlardır.

Türkiye'de İkinci Dalga Feminist Hareketle ortaya çıkan ve feminist literatürde bilinç yükseltme grubu olarak adlandırılan toplantılarla örgütlenen kadın grubunda; Şirin Tekeli, Gülnur Savran, Stella Ovadia, Zeynep Avcı, Yaprak Zihnioğlu, Feraye Tınç, Gülseli İnal bulunmaktadır. 8 Mart 1987 yılında Feminist dergisinin ilk sayısı yayınlanmış ve

kampanyalar dönemi başlamıştır. Bu kampanyaların ilki 1987 Nisan’ında Feminist dergisinden kadınların önerisiyle başlatılan “Dayağa Karşı Kampanya” olmuştur. 17 Mayıs 1987 yılında kadınlar sokağa çıkmaya karar vermiş ve yürüyüş yapmışlardır. Bu yürüyüş kadınların ilk kez kendi belirledikleri bir gündemle ve kendi örgütledikleri bir eylemle sokağa dökülmeleridir. Eyleme sebep olan olay kocasından dayak yiyen bir kadının boşanma talep ettiği bir mahkemede hâkimin, “kadının karnından sıpayı, sırtından sopayı eksik etmeyeceksin” diye gerekçelendirerek boşanmayı reddetmesidir. 1988 yılında Perşembe Grubu adını alan Ankara’daki feminist kadınlar cinsel taciz, tecavüz, ev içi karşılıksız emek ve kadınların ücretli çalışmasına etkileri üzerine yazılar yazmışlardır. Yaptıkları kampanyalardan en önemlileri Madde 438 diye anılan fahişelere tecavüzde ceza indirimini sağlayan Türk Ceza kanunu (TCK) maddesinin iptali için açılan kampanya ile Mor İğne’yle simgeleşen Cinsel Tacize Hayır kampanyasıdır. Diğer bir kampanya Madde 159’un kadınların çalışmasını kocalarının iznine bağlayan yasa maddesindeki değişimdir. 8 Mart 1995 yılında yayına giren Pazartesi dergisi yeni bir feminist hareketin habercisi olmuştur. Pazartesi dergisi radikal feministlerin oluşturduğu Feminist dergisi çevresinden bazı kadınlar ve Sosyalist Feminist Kaktüs dergisi çevresinden bazı kadınların bir araya gelerek çıkarttıkları “Kadınlara ait her şeyi çekinmeden ürkmeden tartışmak istiyoruz” diyen bir dergidir (Osmanağaoğlu, 2015:43-47). Türkiye’deki feminist eylemlerin bir ürünü olarak 1990 yılında İstanbul’da Kadın Kütüphanesi ve Bilgi Merkezi ile Mor Çatı Kadın Sığınma Vakfı kurulmuştur. Bu kurumlaşma girişimleri kadınların özgürlük taleplerini sivil toplumdan güç alarak oluşturmaya başlamaları adına bir örnek teşkil etmiştir. Her iki kurumda devlet tarafından değil bizzat kadınlar tarafından oluşturulmuş, özel alandan siyasal alana geçerek evrensel değerlere ulaşmaya çabalamıştır.

Sol hareketler içerisindeki kadınlar her ne kadar feminizme karşı çıksalar da kendi konumlarını sorgulamışlardır. Çünkü bu sorun sosyalist kadınların da yaşadıkları bir sorundur. Solun bazı kesimleri kadının ezilmişliğine karşı mücadeleye bağımsız bir alan tanımazken, gerici, reformist, burjuva biçiminde tanımladıkları feminizmin bazı demokratik taleplerine sahip çıkmışlardır. Mesela her türlü sömürü bağlarından kurtulma talebi, kürtaj, doğum kontrolü, boşanma gibi hakların güvenceye alınması, her türlü ataerkil önyargılar, kadına toplumca yüklenmiş geleneksel roller, geleneksel değer yargıları, feodal burjuva ahlakın özgür gelişimi engelleyici bağlarından kurtulma talebi, kadınlara yönelik hukuki ve siyasi eşitsizliklerin ortadan kaldırılması, aile kurumunun kadını bir çeşit ücretli ev

köleliğine tutsak eden toplumsal işlevinin, özgür gelişimini engelleyici rolünün vurgulanması, ev işleri ve çocuk bakımının kamu hizmetine dönüştürülmesi talebi ve kültürel gelişim, eğitim ve bilinçlenme olanakları bunlar arasındadır (Tura, 2015: 290-291). Türkiye'deki feminist grupların tümünün anlaşmış olduğu ortak nokta kadınları özel alanın merkezi olarak kabul edilen aileden alarak kamusal alana çekmektir. Ataerkil egemenliği içeren kültür ve ideolojinin yeniden üretildiği ve sultan olduğu yer olan aileden kadını alarak kamusal yaşam alanına çıkartmak istemektedirler. Kamusal alan feminist gruplar için özgürlük ve eşitlik çağrışımı yapmaktadır. Feministler kamusal alana çıkan kadın ve erkeğin yasalar önünde vatandaş olarak kabul edilecekleri için eşit haklara sahip olacaklarını düşünmektedirler (Çaha, 2010). Bu nedenle kadının kamusal alana çıkması çok önemlidir. Bütün dünyada olduğu gibi Türkiye'de de modernleşme kadının kamusal alana çıkmasını gerekli kılmıştır.

Kaçmazoğlu Türkiye'deki kadın sorunları ile ilgili çalışma yapan araştırmacıların din, eğitim durumu, toplumsal yapı, bu yapı içerisindeki sınıflar, ideolojik yapılanmalar, iç ve dış konjektürdeki değişimler, kadın- erkek eşitsizliği, tarihsel veriler, kadın hareketlerinin gelişimi, kadının siyasal ve ekonomik haklarını kullanabilme yetisi, üretim ilişkilerindeki yeri ve benzeri konuları başlıca değişken olarak ele aldıklarını belirterek bu çalışmaların bir kısmının Türkiye'deki kadın hareketlerini altı ayrı feminizm başlığı altında ele aldıklarını ifade etmiştir (Kaçmazoğlu, 2013). Bunlar; Eşitlikçi ya da liberal feministler, Sosyalist feministler, radikal feministler, türbanlı feministler, anti- emperyalist feministler, feminizmi kabul etmeyen ancak kadının toplumsal eşitliğini savunan laik –Kemalistlerdir.

1980'lerin hareketliliği 1990'larda yerini kurumsallaşmaya bırakmıştır. Kamusal ve özel alan arasındaki farkı ilk sorgulayan toplumsal hareket feminizm olmuş, daha önce siyaset dışı olarak düşünülen pekçok konu siyasetin konusunu oluşturmuştur. Feminist hareket devlete karşı siyasal özerkliklerini oluşturmaya, hiyerarşi olmaksızın doğrudan katılımı sağlayacak mekanizmaları oluşturmaya ve teoride kalan pekçok bilgiyi gündelik hayata taşıyarak yeni bir siyasal dil oluşturmuştur (Moralioğlu, 2012). Feminist gruplar kadını aileden alıp kamusal alana çekmek istemiyorlar, feministlerin isteği toplumsal cinsiyet rollerini, kadınların ve erkeklerin aile içindeki rollerinin tartışılmasını bunun değişmez olmadığını kadınların aile içindeki görev yüklerinin onların kendilerine zaman

ayıramamalarına neden olduğunu ve bunun da bir tür aile içi sömürü olduğunu söylüyorlar. Kadının kamusal alanda ucuz işçi olarak kullanılması kapitalist-ataerkil düşüncenin bir sonucudur ve toplumsal cinsiyet eşitliği sağlandığı takdirde engellenebilecek bir sömürüdür. Aile içindeki toplumsal cinsiyet rollerinin sorgulanarak değiştirilmemesi sonucu kadınlar hem aile içinde hemde kamusal alanda görev üstlenerek daha fazla sömürüye uğramaktadırlar. Bugün birçok araştırma da bu durum “çift vardiya” olarak isimlendirilmektedir. Kadının aile içindeki görevleri ataerkil anlayış çerçevesinde tanımlanmıştır ve tartışılmaz ve değiştirilmez gibi bir algı yaratılmaktadır. Kadının eğitim görmesi ve meslek edinerek kamusal alanda çalışması bir insan hakkıdır ve bu hakkın kadın tarafından kullanılabilmesi, kadının kendini bireysel olarak gerçekleştirebilmesi için toplumsal cinsiyet rolleri ve aile sorumlulukları yeniden düzenlenmelidir diyebiliriz.

3.2.3. Güç İlişkilerine Bağlı Olarak Aile Yapısının Değişimi

İlk insan topluluklarından günümüze kadar devam eden köklü ve dinamik bir organizma olan aile, biyolojik ilişkiler sonucu insan türünün devamını sağlayan, toplumsallaşma sürecinin ilk ortaya çıktığı, karşılıklı ilişkilerin belirli kurallara bağlandığı günden beri toplumda oluşturulmuş maddi ve manevi zenginlikleri kuşaktan kuşağa aktaran, biyolojik, psikolojik, ekonomik, toplumsal, hukuksal ve benzeri yönleri bulunan toplumsal bir kurumdur (Sayın, 1990: 2). Her ne kadar birçok toplumsal kurum gibi aile de insanlık tarihi boyunca önemli değişiklikler geçirmiş olsa da, toplumsal yapının şekillenmesini sağlayan en önemli kurum olarak göze çarpmaktadır (Kır, 2011:381-404). Zaman içerisinde geniş aile küçülmüş çekirdek aileye dönüşmüş ve eğitim, yönlendirme, meslek edindirme gibi bazı alanlardaki işlevlerini başka kurumlara devretmiştir. Fakat çocuk yapma, sevgi, koruma, büyütme, yetiştirme, ahlaki eğitim, toplumsallaştırma ve kişisel gelişim gibi işlevlerini hala sürdürmekte, insan neslinin korunması ve devamını sağlama gibi temel niteliklerini hiçbir dönemde ve toplumda kaybetmediği görülmektedir.

Muhafazakâr ideoloji aileyi toplumun temeli olarak tanımlarken geleneksel sosyoloji de onu kurumların en basiti ve daha ayrıntılı yapıların yapıtaşı olarak nitelemektedir. Aile her ne kadar toplumun en temeli olsa da aynı zamanda onun en karmaşık ürünlerinden biridir. Connell (2017:185) aile dışında başka hiçbir kurumda ilişkilerin böylesine yaygın temas

esnasında böylesine yoğun, ekonomi, duygu, iktidar ve direniş örgütleri açısından böylesine sıkı olmadığını ifade etmiştir.

Türkiye’de aile ilişkilerinin kentleşme, eğitim düzeyinin yükselmesi ile birlikte özellikle kırsaldan uzaklaştıkça çekirdek, modern aileye dönüşmüş ancak ilişki biçiminin geleneksel, feodal ve tarım toplumlarındaki özelliklerini korumaya devam ettiği görülmektedir. İlişki biçimi erkek egemen, yukarıdan aşağıya (dikey) ve tek yönlü, buyurgan (otoriter) bir kimlik taşımaya devam ettiği söylenebilir. Türk toplumunda batılılaşma ve sanayileşme çabaları tabandan gelen taleplerden ziyade, tavandan gelen dayatmalar sonucu gerçekleşmiş ve doğal bir toplumsal refleks olan dışarıdan gelene karşı önyargı oluşmuştur. Bu önyargı en çok ailedeki ilişki biçiminde varlığını göstermiş ve yaşantı olarak modern ilişki biçimi olarak gelenekselden vazgeçmekte zorlanan bir yapı ortaya çıkmıştır (Yapıcı, 2010:1-7). Ailedeki eğitim düzeyi yükseldikçe, kadının ekonomik yaşama katılarak daha çok sorumluluk alması ile birlikte, geleneksel ilişki biçimi yerini modern aile ilişkilerine bırakmaya başladığı görülmektedir. Anne-babanın eğitim düzeyi yükseldikçe, ilişki biçimi karşılıklı ve paylaşımcı, buyurmaktan ziyade dinlemeye ve empati kurmaya dönük bir yapıya dönüşmüştür.

John Stuart Mill, 1869 yılında yazdığı Kadının Boyun Eğdirilmesi (The Subjection of Women) isimli yapıtında, kadınların doğal meslekleri olarak değerlendirilen evle ve aile ile ilgili görevlerini yapmaya mı zorlanacaklarını yoksa özel ve kamusal alanlarda erkeklerin eşit partnerleri mi sayılacaklarını sormuştur. Aradan geçen 145 yıla rağmen hala bu soru sorulmaktadır ancak dünyanın her köşesinde pek çok kadın, bedeli ne olursa olsun artık kaderlerine boyun eğmeye razı değildirler (Ertürk, 2015: 13-19). Blackstone 1765-1769 yılları arasında yayımlanan Commentaries on the Laws of England (İngiltere Kanunları Üzerine Yorumlar) adlı eserinde kadının evlilikten sonra yasal kimliğinin yoksun bırakılmasını ve yapılan evlilik sözleşmesi ile kadının mülkiyet hakkının olmadığını, miras ve çocukları üzerinde hiçbir kontrolünün bulunmadığı ve mahkeme önünde hiçbir hakkının olmadığı üzerinde durmuştur (Donovan, 2015: 25-26). Tüm bu noktalar 19. Yüzyıl kadın hakları hareketinin ortak paydaları olmuştur.

Ataerkillik kelimesi radikal feministler tarafından erkeğin kadın üstündeki tarihi baskısını ifade etmek için kullanılmıştır. Erkekler kadınlar üstündeki güçleriyle egolarını tatmin etmekte, ekonomik ve evdeki hizmet noktasında kadınları sömürmekte, siyasal güç ve cinsel anlamda bir üstünlük sağlamaya çalışmaktadırlar. Aile feministler için ataerkilliğin en çok uygulandığı alan olarak değerlendirilmektedir. Feministler her dönemde aile ilişkilerini ele almışlardır fakat aile kurumundan en eleştirel noktada bahsedenler radikal feministler olmuştur. Sosyalist feministlerin aile eleştirisini biraz daha öteye götürmüşlerdir. Radikal feministler aile içerisinde kadının ekonomik özgürlük, psikolojik yok etme, cinsel baskı, çocuk doğurma ve ev işleri konularını üzerinde durmuşlardır (Atan, 2015:1-21). Öyle ki kapitalizm sosyalistler için ne ise evlilikte radikaller için odur, baskının kaynağının gerçek kuruluşudur (Bouchier, 1984:74). Onlara göre evlilik kadının bireyselliğine erkeğin gücünü devam ettirmek amacıyla sürekli çocuk düşüncesini kadının aklına koymasına yoluyla zarar vermektedir ve minimal istekleri kadının kendi cinselliğini kontrol edebilmesidir.

Grimke, özel alanın evli kadınlar için bir tiranlık olduğunu, kadınların kocalarının görüşleri ve kaprisleri yüzünden boyun eğerek katlanmak zorunda oldukları çok fazla gizli acılar çektiklerini söylemektedir. 19. yüzyıl Amerikan kadın hakları hareketinin önemli iki lideri Elisabeth Cady Stanton ve Susan B. Anthony selefleri Wollstonecraft, Wright, Grimke tarafından ifade edilen Aydınlanma teorisini geliştirerek daha rafine hale getirmişler ve liberal öğretinin ötesine geçen özgün teoriyi formüle etmişlerdir. Stanton, ev hayatının çoğunlukla mutlu bir cennet olduğu fikrini redderek kadınların korunmaya hemen hemen hiç ihtiyaçları olmadığını bilakis kadınların güya korundukları dehşetin çoğunu evde yaşadıklarını belirtmektedir. Anthony, radikal feminist bir duruşu benimsetmek için doğal haklar öğretisinin ötesine giderek bu yönetimin demokrasi olmadığını savunmaktadır. Her evde erkeklerin ‘egemen, efendi’ kadınların ise ‘nesne, köle’ olduklarını söyleyerek bu durumu ‘cinsiyet oligarşisi olarak adlandırmaktadır. Gilman ‘The Home’ ‘Yuva’ adlı eserinde kamusal toplumun demokratik şekilde örgütlenirken, erkeğin evde yarattığı ortamın despotizm olarak kaldığını, erkeğin aile reisi sayıldığını, evin ona ait olduğunu, onu koruduğunu ve geri kalan dünyanın, eskiden olduğu gibi diğer erkeklerle rekabet edeceği geniş av ve savaş alanı olduğunu söylemektedir. The Home adlı eser birinci dalga feminist düşünce döneminde, özel alan üzerine radikal feminist teorinin ürettiği en kapsamlı ve açık eser olarak kalmıştır. Eserinde özel alanın kadının özgürlüğünü sınırlandırmasını ortadan kaldırmak için ev işleri, çocuk yetiştirme gibi işleri kadınların para karşılığı yapmalarını

sağlayacak böylece 24 saatlik ücretsiz daimi zulümden kurtularak 8 saatlik ücret karşılığı işler yapmalarını sağlayacak bir sistem önermektedir. Çocuklar kolektif bakımevlerinde yetiştirilebilirler, ortak mutfaklarda pek çok ailenin bir seferde doymasını sağlayacak yemekler yapılarak ev içi emek düzenlenebilmektedir (Donovan, 2015: 53-116). Onun tezine göre yuva; kadını sınırlayan ve toplumsal evrimleşmeyi yavaşlatan eskimiş bir sistemdir. Hatta kadınların gelişimini engellediği için toplumsal ilerlemenin de hızını kesmektedir. Yuvada baştan sona bir sahiplik söz konusudur; hükmedici baba, köle ruhlu anne ve tamamen bağımlı çocuklar vardır.

Radikal feminizmin önemli temsilcilerinden birisi olan Shulamith Firestone “Cinselliğin Diyalektiği” adlı kitabında aileyi şu şekilde anlatmaktadır; “Aile terimi ilk kez Romalılarca, anne, çocuklar ve tutsaklardan oluşan ve bir başkan tarafından yönetilen bir toplumsal birimini tanımlamak için kullanılmıştır. Roma yasalarına göre ailenin başkanı, üyelerin hepsinin yaşamları ve ölümleri üstünde söz sahibiydi”. Ataerkil çekirdek ailede çocuklar ve kadınlar özgürlükleri ellerinden alındığı için ezilmişlik konusunda aynı değerlendirilmişlerdir. Kadınlar ve çocuklar katlanmak zorunda oldukları efendilerinin koruyuculuğu altında olduklarında özgür değillerdir. Özgürlüğün temeli, insanın kendi yaşamını kendisinin düzenleyebilmesidir, birilerine bağımlı olmak eşitsizliği de beraberinde getirmektedir. Firestone, kadın hakları kuramcıları içerisinde en kapsayıcı ve geniş olan Simone de Beauvoir’e katıldığı bir nokta vardır. De Beauvoir cinsler arası sınıflaşmaya, bir kesimin öbürüne üstün olmasına üremedeki işlevlerin yol açtığını ifade etmektedir çünkü biyolojik aile kendi içinde eşit olmayan bir güç dağılımı taşımaktadır. Biyolojik aile kavramının hangi toplumsal düzen içinde olursa olsun temel üreme birimi erkek/kadın/çocuk olduğunu ifade eden Firestone doğumun denetlenmesinin bulunuşuna kadar kadınların doğum yapma özelliklerinden dolayı biyolojik yapılarının tutsağı olarak görüldüklerini söylemektedir (Firestone, 2013: 18-106). Hem acılı doğumlar, süt verme ve çocuk bakımı kadınları baba, kardeş veya eş gibi bir başka erkeğe bağımlı kılmaktadır hem de insan yavrusunun büyüüp kendi ayakları üstünde durması uzun zaman aldığı için o da anneye bağımlı yaşamakta ve bu bağımlılık hem annenin hem de çocuğun ruhsal yapısını etkilemektedir. Dolayısıyla cinsler arasındaki bu doğal doğurganlık ayrılığı ev içindeki iş bölümünü de şekillendirmektedir.

Firestone (2013: 215-246) radikal feministlerin isteklerini şu şekilde sıralamaktadır. Olabilecek her yola başvurarak kadınların çocuk doğurma yükünden kurtarılması ve çocuk bakımının kadınlarla birlikte erkeklerce de benimsenmesidir. Hem kadınların hem de çocukların ekonomik bağımsızlığa dayanan siyasal özerkliklerini elde etmeleri, kadınlarla çocukların topluma bütünüyle katılmaları, tüm kadın ve çocuklara cinsel özgürlük verilmesi ile mümkün olabilecektir. Aile baskısının tamamen ortadan kaldırılması da aile kurumunun toptan ortadan kaldırılması ile gerçekleşebilir. Ailenin ortadan kalması ile ortaya çıkabilecek açıklara dair de şu öneriler getirilmiştir; erkeklerde olduğu gibi kadınların da yapabilecekleri bekâr meslekleri olmalıdır. Bu durum meslekleri çekici hale getirilecek ve insanlar anne baba olma duygusundan uzaklaşacaklardır. İnsanlar istedikleri cinsten kişilerce özgürce aynı ortamda birlikte yaşayabilmelilerdir. İnsanlar yaptıkları sözleşmelerle yedi yılda bir istedikleri on kişiyle aynı evi paylaşmalı ve istedikleri takdirde birlikte yaşamaya devam etmelidirler. Bu kalabalık birliktelik hem iş bölümünü sağlayarak işlerin bir kişinin üstüne yüklenmesini önleyecek hem de çocuklara bu kalabalık ailede özgürce ve farklı kişilerin bakımı ile büyüyerek belli bir yaştan sonrada anne baba konusunda seçim hakkını onlara verecektir. Kan bağı ile bağlılık zayıfladığı için aile içindeki güç sınırlaması da ortadan kalkacak ve bu durum kadınlara ve çocuklara özgürlük alanı getirecektir.

Toplumda düzen toplumun en küçük yapı taşı olan aile ile başlamaktadır bu nedenle Firestone'nun kadını biyolojik olarak özgürleştirmek için sunmuş olduğu çözümler aslında toplumu bir kaosa sürükleyebilmektedir (Atan, 2015: 16). Ailenin kişiye bir aidiyet hissi vermesi kişilerin kendilerini daha değerli ve güvende hissetmelerini sağlamaktadır. Bazen sınırsız özgürlük beraberinde daha büyük yükleri ve mutsuzluğu getirdiği için özgürlüğü istediği her şeyi yapma ve yükten kurtulma olarak algılamak özgürlüğü eksik algılamaktır.

İrlanda asıllı bir ailenin üç kızından biri olan Kate Millett, annesinin üç kız doğurmuş olmasından dolayı babasının ona dayağa varan zulmünü görerek çocukluğunu geçirmiştir. Babasının onları terk etmesinden sonra annesi iş bulmakta zorlanmış olduğunu görmüş ve toplumun kadına karşı olan tutumuna ilk kez şahit olmuştur. Minnesota ve Oxford üniversitelerinden mezun olmuştur 'Cinsel Politika' adlı eseri tez çalışmasıdır. Başarılı bir heykeltıraş olan Millett gittiği Japonya'da bir heykeltıraş olan Fumio Yoshimura ile tanışmış ve onunla birlikte New York'a dönmüş, önceleri Yoshimuro ile evlenmeden yaşamış ancak

resmi makamların onu sınır dışı etmek istemeleri üzerine nikâhlanmak zorunda kalmıştır. 1964-1965 kışında “Kadınlar Özgürlüklerine Kavuştu mu?” konulu bir dizi konferansı izlemiş, buradan edindiği bilgiler onu bu konuya yöneltmiş daha sonra Kadınların Kurtuluşu Komitesi’nin eğitim bölümü başkanı olmuştur. Aile toplumun hem aynası hem de bağlantı noktasıdır bu durum onu ataerkil düzenin temel kurumu haline getirmektedir. Ataerkil bir biçim içindeki ikinci ataerkil birim olan aile ve toplum arasında sıkı bir işbirliği vardır ve birisindeki oluşum diğerini de etkilemektedir. Dolayısıyla aile, toplum ve devlet birbirinden ayrı düşünülemez. Ataerkil düzende ailenin topluma en büyük katkısı çocukların cinsel rol, ruhsal yapı ve toplum içindeki yer konusundaki tutumlarda ataerkil ideolojiyi benimsemeleridir, bu durum sonrasında çocuğun iletişim kurduğu okul ve çevresel kurumlarla pekiştirilmektedir. Millett ailenin üreme ve toplumsallaştırma gibi iki işlevi olduğunu, bunu yapılan tüm çabalara rağmen değiştirmekte zorlanıldığını, bu durumun bütün toplumlarda sarsılmaz bir temele sahip olduğunu ve ailenin bireyleri üzerindeki yoğun etkisinin varlığını söylemektedir (Millett, 2011:1-65). Aile toplumsal mekanizmanın temel taşıdır ve ataerkillik üzerinde köktenci bir değişiklik yapmadan onun bireyler üzerindeki baskısını ortadan kaldırmak mümkün değildir Millett cinsel rolün kadına ev işi, çocuk bakımı gibi işleri yüklerken, insancıl oluşumların geri kalan tümünü, ilgi ve istek duymayı, ilerleme ve yükselme hırslarını ise erkeklere bıraktığını ifade etmektedir. Ona göre İnsancıl olan bütün eylemler erkeğe tanınan bir hak olarak görülmektedir.

Bir feminist olmamasına rağmen Freud’un modern dünyadaki beşeri düzenlerin örgütlenmesi konusundaki gözlemleri, Marx’da olduğu gibi kadınların ezilmesinin doğası üzerine önemli kavrayışlar sunmaktadır. Liberaller için dokunulmaz kutsallıktaki aile içi ilişkileri çözümlemeye çalışan ilk kişidir. Kadın ile erkeğin aile içindeki rollerini belirlemeye yönelik deneysel çalışması ve çocuğun toplumsal olarak belirlenmiş yetişkinlik rolüne doğru gelişim sürecini betimlemesi çağdaş feminist teorinin önemli bir kolu için temel oluşturmaktadır. Freud kadınları cinselliklerini esas olarak erkek gereksinimleri, eş ve annelik rolü çerçevesinde düşünmeye teşvik eden bir toplumsallaşma sürecini betimlemektedir (Donovan, 2015: 177-182). Pazartesi dergisinin Ağustos 1998 tarihli 41. Sayısında Ayşe Düzkan (2015: 465-471) aile kurumunu ele alırken kadınların ailedeki konumunu tarihin başka bir aşamasında boğaz tokluğuna çalışan kölelerin durumuna benzetmektedir. Ona göre aile içinde kadınların emeğine de reisleri tarafından ücretsiz olarak el konulmaktadır ve bunun karşılığında onlara sigortasız, güvencesiz yani boğaz

tokluğuna geçim sağlanır. Köle sahibinin serveti ve insafı nasıl ki köle durumunu iyileştirirse iyi ve zengin koca da karısına daha iyi bakmaktadır. Kadının ev içindeki sömürüden kurtulmak için yapılan ev işlerinin kamusal alana taşınması, ücretli emek sömürüsünün olmadığı bir toplumda ortak çamaşırhaneler, yemekhaneler, kreşler kurulmasını önermektedir. Ancak tüm bunlar olsa da mesele esas olarak özel alanın dönüştürülmesi ile mümkündür diye eklemektedir. Erkeklerin ev işi yapmasın diye tüm bu çözümleri düşünmek zorunda kalınmasına da serzenişte bulunmaktadır. Kapitalizm ve patriyarkanın birçok alanda iç içe geçmiş olmalarından dolayı hiçbir kadının çalışmayacağı genel bir grevin yapılmasını, devrimci feministlerin bu hayalle adım atabileceklerini yazısında kaleme almıştır.

Radikal feministler aile kurumunu kadının özgürlüğünü kısıtlayan en büyük etken olarak görmüşlerdir. Çünkü onlara göre çocuk dünyaya getirmek ve yıllar boyunca onun bakımını sağlamak kadının hem vaktininin hem enerjisinin büyük bir kısmını almaktadır. Kadın erkekler gibi özgür davranmamakta ve istediği ideallerine ulaşamamaktadır. Mücadeleleri ve tezleri bu kurumun ortadan kalkması halinde kadının özgürleşeceği yönünde olmuştur. Firestone kadının özgürlüğünü kısıtlaması noktasında daha çok kadının biyolojik anneliği üzerinde durmuştur. Kate Millett ise her ne kadar birçok konuda Firestone ile benzer sorunları dile getirmiş olsa da daha çok kadının cinsel anlamda özgürlüğü (lezbiyenlik, evlilik dışı birliktelik, erken evlilik gibi) üzerinde durmuştur. Ancak Firestone'nun kitabının son bölümünde de görüleceği gibi toplumun en küçük yapı taşı olan aile kurumunun ortadan kalması halinde oluşabilecek düzensiz bir toplum yaşamının sonuçlarını feministler de tam olarak tahmin edememektedirler. Sınırsız bir özgürlüğün hem kadına hem de çocuğa tam olarak nasıl bir yaşam sunacağı bilinmemektedir.

Rousseau kadınların erkeklere benzedikçe onlar üzerindeki güçlerini yitireceklerini düşünürken Wollstonecraft kadınların erkekler üzerinde değil bizzat kendi üzerlerinde güç sahibi olmalarını istemektedir. Kadınların akıl melekelerinin geliştirilmesi iyi bir aile yaşamı için de gereklidir çünkü evine düşkün bir aile reisinin duygu ve düşüncelerini paylaşabileceği kimseyi bulamayıp yalnız başına kalması gerçek bir üzüntü kaynağıdır. Bu yaşamda insanlara en çekici gelen şey duygudaşıktır; hiçbir şey kişiye bir başkasının da onunla aynı duyguları paylaştığını görmekten daha fazla mutluluk vermez. Kadının iyi bir anne olmasının şartı akıllı ve bağımsız olmasıdır. Bütünüyle kocasına bağımlı olacak şekilde

yetiştirilen kadınlar çekingen olurlar ve çocuklarının en çok kendilerini sevmelerini istediklerinden, onları korku duyulması gereken bir otorite olarak gösterdikleri babalarına karşı kışkırtırlar (Wollstonecraft, 2007: 225-88-250). Kadınların tüm siyasi ve sivil alanların dışında tutularak dikiş odalarına kapatılması kadınların zihinlerinin dar tutulması ve onların üzerine düşen görevleri layıkıyla yapabilmelerini engellemek demektir.

Ailelerin işleyiş biçimi kısmen kocaların, karılarının durumunu tanımlamaya yönelik iktidarının bir sonucudur. Farklı ülkelerde yapılan bazı sosyolojik araştırmalarda gençleri yaşlılara kadınları ise erkeklere tabi kılan ataerki örüntü, bu örüntüyü destekleyen erkeksi otorite ideolojileriyle birlikte yeniden ortaya çıkmıştır. Aile sosyolojileri 1950'li yıllarda bile kocalar ve karıları arasında bazı iktidar paylaşımları olduğunu açığa vurmuşlardır (Connell, 2017:185-190). Bazı aileler kocaların otorite talebinde bulunduğu ama bu talebin boşa çıktığını ve aslında evi kontrol altında tutanın kadınlar olduğunu söyleyerek aşınmış bir ataerkillik örüntüsü sergilemektedirler.

Aile içindeki kadın erkek ilişkilerinin eşitsiz olması sonucu, erkeklerin kadınlar üzerinde hak iddia etmeleri sonucunu getirmekte, ortaya çıkan aile içi şiddet ailenin mahrem ve kutsal kabul edilmesiyle de görünmez hale gelmektedir. Bu nedenle sivil toplum kuruluşlarının önceliği bu görünmezliği ortadan kaldıracak şekilde çalışmalarda bulunmaktır.

3.3. Kadın Hareketinin Yeni Aktörü: Kadın Sivil Toplum Kuruluşları

Krizsan ve Popa 2014 yılında ev içi şiddet üzerine uluslararası normların ülkelerin kadına yönelik şiddetle mücadele politikalarına nasıl etki ettiklerine dair beş Orta ve Doğu Avrupa ülkesi üzerinde gösterilmesi amaçlanan bir makale hazırlamışlardır. Makalelerinde bu normların toplumsal cinsiyet kaygısından arındırılmış bir biçimde ana akım siyasa paylaşımlarını memnun etmek adına bireysel haklar temeline dönüştürerek yansıtıldığını vurgulamışlardır. Bu nedenle Krizsan ve Popa toplumsal cinsiyet eşitliğini savunacak aktörlerin politika süreçlerinde güçlendirilmesinin önemli olduğunu vurgulamışlardır. Çalışmalarında kadına yönelik şiddetle mücadele politikalarının yapımı ve uygulaması sürecinde toplumsal cinsiyet eşitliğinin tam olarak yansıtılabilmesi için bu konunun savunuculuğunu yapan sivil toplum örgütlerine yer vermenin önemine değinmişlerdir.

Yapılan çalışmada beş ülkenin aile içi şiddet politikaları karşılaştırmalı olarak ele alınmış sadece Hırvatistan ve Bulgaristan'da aile içi şiddet politikalarının toplumsal cinsiyet eşitliği ve kadın hakları yansıması olduğu ve kadın hakları savunucusu sivil toplum örgütlerinin daha aktif oldukları görülmüştür. Polonya ve Macaristan da feminist gruplar dışlandığı için toplumsal cinsiyet eşitliği meselesinin göz ardı edildiği tespit edilmiştir. Weldon ve Htun 1975 yılından 2005 yılına kadar 70 ülkede kadına yönelik şiddet politikalarını incelemişler bu konuda bazı ülkelerin etkin politikalar geliştirmesine karşın bazı ülkelerin feminist aktivizm olmaması nedeniyle başarısız olduklarını görmüşlerdir. Feminist aktivizm siyasal partilerin ideolojisi, kadın milletvekili sayısı, milli zenginlikten daha önemli olması hasebiyle kadın hareketinin daha özerk olması gerektiğini savunmuşlardır. Mesela partilerin kadın kolları hareketlerinin özerk bir feminist görüş kadar etkin bir role sahip olamadıklarını vurgulamışlardır. Sivil toplum örgütlerinin kadına yönelik şiddet ile mücadele deki etkin rollerinden dolayı bütün ulusal ve uluslararası normlar, sözleşmeler ve akademik çalışmalar kamu kuruluşlarının ve yerel yönetimlerin sivil toplum kuruluşları ile işbirliği içinde olunmasını desteklemişlerdi (Koyuncu- Lorasdağı, 2018: 70-83). Kadına yönelik şiddet konusu özelinde çalışan kadın sivil toplum örgütlerinin rollerini şu şekilde sıralayabiliriz; bilgilendirme, farkındalık yaratma, zihinsel dönüştürme, kamu ve hükümet gündemini belirleme ve etkileme, bu konuda karar alma ve siyasa yapma da aktif rol üstlenme, kararların uygulanmasında takipçi olma, bu konuda uluslararası iş birlikleri geliştirme ve hizmet verme sürecine dâhil olmaktır.

Osmanlı kadınlarının değişik amaçlarla kurdukları örgütlenmelerin bir kısmı Cumhuriyet döneminde de devam etmiştir. 19. Yüzyılda Osmanlı devleti, hem Batıdan etkilenmiş hem de içeriden bazı unsurların zorlaması sonucu, sosyal, ekonomik, hukuki, fikri, felsefi alanlarda ve eğitimde bazı değişiklikler başlatmıştır. Bu dönüşümler içerisinde kadın ve aile ile ilgili olanlar daha ön planda tutulmuştur. Osmanlı içerisinde yer alan batıcılar için toplumu değiştirmek kadını değiştirmek ile mümkün olabilirdi. Osmanlı aydınları arasında kadın ve kadın hakları sorunları gündeme getirilmeden önce kadınlara bazı alanlarda tanınan haklar şu şekildedir; '1858 Arazi Kanunu ile kız ve erkek çocuklarının babalarının mirasından eşit olarak yararlanmaları sağlandı. Sultan II. Mahmut'un açtırdığı kız okulları ile sınırlı da olsa kız çocukları eğitim imkânına kavuştu. 1842'de Avrupa'dan getirilen ebe kadınlar ve hemşireler verdikleri kurslarla Türk kadınlarını eğiterek bir meslek edindirdiler. 1859'da Kız Rüştîyeleri (ortaokul), 1870'de Kız Sanayi Mektebi (sanat) ve Dar-ül

Muallimat Okulları (Öğretmen Okulları) açıldı. II Meşrutiyet dönemlerinde kız okullarının sayısı artırıldı. 1914'te Müslüman kızlara Dar-ül Fünun'a (Üniversite) ye girme hakkı verildi'. Osmanlı'da'ki müslüman kadın hareketi, kadının bireysel, cinsine ait özel haklardan ziyade toplumsal yarara önem vermiştir. Kadın aile ve ev içinde var olan sorumluluklarından vaz geçmemiş bunun yanında yurttaş ve insan olarak diğer hak ve sorumlulukları da istemiştir. Doğu ve Batı'daki kadının örgütlenme ve talepleri arasındaki fark buradadır. Osmanlı döneminde de Cumhuriyet döneminde de, örgütlenme ve konuşma hakkını ele alan kadınlar ataerkil, din, aile, çocuk, ulus, iktidar gibi kavramları doğrudan sorgulayamamışlardır. Bunun nedeni kadının var olan toplumsal ve ekonomik durumunun böyle bir çıkışa izin vermemesinin yanında toplumsal barışı bozucu bir unsur olmak istememeleridir (Tokuroğlu, 2004: 157-160). Osmanlı döneminde ve hatta Cumhuriyet döneminde kadınlar haklarını Batılı hemcinslerinden farklı olarak, devlet, vatan, millet, din, aile gibi kurumlar ile bağlantıları çerçevesinde huzuru bozmamak kaydıyla aramışlardır.

Serpil Çakır, Osmanlı'da kadın derneklerinin rollerini şu başlıklarda toplamıştır; yardım dernekleri, kadınların geçimlerini sağlayacak işyerleri açmayı amaçlayan dernekler, kültür amaçlı dernekler, Ülke sorunlarına çözüm bulmayı amaçlayan dernekler, siyasal partilerin kurmuş oldukları kadın dernekleri, feminist kadın dernekleri ve ülke savunmasına yönelik dernekler (Çakır, 2011: 87-112). Bu derneklerin öncelikli sorunu kadın özgürleşmesi veya kadın hareketinden ziyade, bir tür hayır cemiyeti veya kalkınma projelerinin destekçisi olmak olmuştur. Derneklerin kuruluşunda yer alan kadın sayısının az olmasının nedeni kadınların eğitim oranının az olmasıdır. Derneklerin kuruluşunda yer alan Osmanlı kadınlarının çoğu şehirli, eğitilmiş, aileleri zengin olan ve okuma imkânı bulan kadınlardı. Kadınların çoğunluğunu oluşturan eğitim imkânı bulamamış çalışacak işi olmayan veya okuma yazma bilmeyen kadınlar bu derneklerin açtıkları iş yerlerinde çalışmışlardır. (Tokuroğlu, 2004: 160-164). Osmanlı kadın dernekleri Cumhuriyet döneminde varlıklarını sürdürememiş olsalar da Cumhuriyet döneminde gerçekleşen birçok kadın örgütlenmesinin kurucuları ve önderleri Osmanlı döneminde yetişen kadınlar olmuştur.

Şiddet gören kadınları barındıran kadın sığınma evleri, üniversitelerde yaygınlaşmaya başlayan kadın çalışmaları ile ilgili bölümler, kadın kütüphanesi gibi kurumların oluşmasının yanı sıra siyasal parti programlarında kadınlara geniş yer ayrılması ve hukuksal

çerçevede düzenlemelerin yapılması büyük oranda kadınların tarihini ve emeğini ortaya çıkarmak için çabalayan feminist düşünce hareketinin etkileridir denilebilir (Çaha, 2010). Toplumsal değişme ve tarihsel düşünce tarihi kendiliğinden ortaya çıkmaz mutlaka bir insan veya bir insan grubu tarafından gerçekleştirilir. Bugün kadın sivil toplum kuruluşlarının ortaya çıkmasında Osmanlı ve Cumhuriyet'in ilk yıllarında kadınların insan olarak görünürlüğünü sağlamak için kadınlar tarafından gösterilen çabaların büyük etkisi vardır diyebiliriz (Altınay, Arat, 2007). Bu bağlamda, kadın hareketleri ve onu en görünür kılan kadın sivil toplum kuruluşları toplumsal cinsiyete dayalı şiddete direnme ve onu dönüştürme de önemli mücadele mekanizmaları olmuştur.

3.3.1. Türkiye'deki Kadına Yönelik Şiddetle Mücadelede Kadın Sivil Toplum

Kuruluşları

Araştırma Kapsamında mülakat yapılacak olan sivil toplum kuruluşları şunlardır; Kadın Dayanışma Vakfı, Kadınlarla Dayanışma Vakfı (KADAV), Kadının İnsan Hakları Yeni Çözümler Derneği, KAMER, KATRE Kadın Danışma ve Dayanışma Derneği, Mor Çatı Kadın Sığınağı Vakfı, Bodrum Kadın Dayanışma Derneğidir.

3.3.1.1. Kadın Dayanışma Vakfı

Kadın Dayanışma Vakfı resmi olarak 1993 yılında kurulmuştur. Vakıf kadın dayanışması yoluyla, kadına yönelik her türlü şiddetle mücadele etmeyi amaçlamakta, şiddete maruz kalan kadınlarla dayanışma kurmakta ve feminist ilkelerle çalışma yürüten bağımsız bir kadın örgütü olarak faaliyet göstermektedir. Vakfın kökeni Ankara'da 1987 yılında bir grup aktivist kadının oluşturduğu "Kadın Tartışma Grubu"na dayanmaktadır. Kadın hareketi tarihi açısından büyük öneme sahip olan bu grup düzenli olarak bilinç yükseltme toplantıları ile bir araya gelmekte, kadınlık deneyimlerini paylaşmakta ve kadına yönelik şiddetin yaygınlığına dair farkındalığın oluşmasına aracılık etmektedir. Bu toplantılar şiddete maruz kalan kadınların ücretsiz destek alabilecekleri bir Kadın Danışma Merkezi açma ihtiyacına dair adımlar atılmasını sağlamıştır. İl olarak 1991 yılında bir belediye iş birliği ile Ankara'nın ilk "Kadın Danışma Merkezi" açılmıştır. Bu bir kadın sivil toplum örgütü ile yerel yönetim arasındaki ilk iş birliği olmuştur. Vakfın resmen kurulduğu 1993 yılında yine bir belediye iş birliği sonucu Türkiye'nin ilk feminist Kadın Sığınağı açılmıştır. Sığınak çalışmaları yıllar içerisinde çeşitli nedenlerle sona ermiştir, ancak şiddete maruz bırakılan

kadınlarla dayanışma içinde olan bağımsız Kadın Danışma Merkezi faaliyetlerini halen sürdürmektedir. Kadın Dayanışma Vakfı'nın belli amaçlar vardır. Bunlar; kamuoyuna ve medyaya yönelik çalışmaları ile kadının insan hakları konusunda baskı oluşturarak, kadına yönelik şiddetin meşruiyetini sona erdirmeye yönünde toplumsal değişime katkıda bulunmak, çeşitli eğitim programlarıyla kadına yönelik şiddetle mücadele konusunda, kadın danışma merkezine başvuran kadınlara, Vakıf gönüllülerine ve meslek elemanlarına yönelik bilinç yükseltme çalışmaları yapmaktır. Vakıf, çeşitli kurum, kuruluş ve bireylerden sağlanan bağışlar ve üye katkılarıyla maddi kaynaklarını kendisi oluşturmakta kamu kurum ve kuruluşlarından bir maddi destek almamaktadır, gönüllü çalışanların destekleriyle varlığını sürdürmekte ve kadına yönelik şiddete ilişkin kamuoyunu bilgilendirme ve savunuculuk faaliyetleri yürütmektedir. Kadına yönelik şiddetin önlenmesini sağlayacak yasal düzenlemelerin yapılması ve hayata geçirilmesi için oluşturulan platformlarda yer alan vakıf 1998 yılından beri Türkiye'de kadına yönelik şiddetle mücadele eden kadın örgütlerini bir araya getiren “Kadın Sığınakları ve Da(ya)nışma Merkezleri Kurultayı”nın ana bileşenlerindendir. Aynı zamanda CEDAW ve İstanbul Sözleşmesi çerçevesinde oluşturulan Türkiye resmi raporlarına ilişkin gölge raporları hazırlayan sivil toplum örgütlerinin dahil olduğu “CEDAW Sivil Toplum Yürütme Kurulu ve İstanbul Sözleşmesi Türkiye İzleme Platformu” üyesidir. Bununla birlikte Avrupa'da kadına yönelik şiddetle mücadele eden kadın örgütlerini bir araya getiren Avrupa Şiddete Karşı Kadınlar Ağı (WAVE Network) bileşenidir de. Avrupa Kadın Lobisi Türkiye Koordinasyonu'nun hem üyesi hem de yürütme kurulundadır. Ankara Kadına Yönelik Şiddetle Mücadele İl Koordinasyon, İzleme ve Değerlendirme Komisyonu'nda da yer almaktadır (Kadın Dayanışma Vakfı).

3.3.1.2. Kadınlarla Dayanışma Vakfı (KADAV)

Kadınlarla Dayanışma Vakfı (KADAV) 1999 Marmara Depreminin ardından, bölgedeki kadınlara destek olmaya koşan bir grup kadının emekleriyle bir dayanışma pratiğinden doğmuştur. Gölcük ve Düzce'de kurdukları kadın çadırları ile dayanışmanın ilk adımlarını atan KADAV'lı kadınlar, psiko-sosyal destek, çocuk bakımı, rehabilitasyon amaçlı işlikler, üretim atölyeleri, meslek edindirme kursları ile kadınların güçlenmelerine destek olmuşlardır. Sağlanan psikolojik destek ilk günden itibaren erkek şiddetiyle mücadeleyi de içermektedir. Depremle başlayan bu dayanışma pratiği kısa zamanda, KADAV'ın, bir kadın örgütü olarak yoluna devam etmesinin önünü açmıştır. 2001 yılında resmi olarak İstanbul'da kurulmuştur. Bölgedeki danışma merkezi hizmeti ve diğer faaliyetlerini 2010

yılına kadar sürdüren KADAV, beş yıldan beridir de var olan birikiminin devamı olarak başka faaliyetler de sürdürmektedir. Sürdürdüğü faaliyetler; kadına yönelik şiddet, ev-içi şiddetle mücadele ve danışmanlık desteği, şiddetten kurtulmak üzere başvuran kadınlara danışmanlık desteği, göçmen kadınlara yönelik cinsiyet temelli şiddet ve ayrımcılıkla mücadele, kadın ve LGBTİ mahpuslarla dayanışma çalışmaları, hapislik deneyimi yaşamış ya da yaşamakta olan, hapishane içinde ve dışında cinsiyetleri üzerinden de cezalandırılan mahpuslarla çeşitli konularda dayanışma örgütlemekte ve savunuculuk faaliyetleri gerçekleştirmektedir. Bunların yanı sıra 2007 yılından bu yana, kurulmasına öncülük ettiği Kadın Emegi ve İstihdamı Girişimi (KEİG) Platformu'nun sekretaryalığını da sürdürmektedir (Sığınaksız Bir Dünya).

3.3.1.3. Kadının İnsan Hakları Yeni Çözümler Derneği

Adını Birleşmiş Milletler 'in (BM) aynı yıl Viyana'da düzenlenen İnsan Hakları Dünya Konferansı'nda ortaya çıkan “Kadın hakları, insan haklarıdır!” söyleminden alan KİH-YÇ, Türkiye’de ve dünyada kadınların insan haklarını savunmak ve hayata geçirmek amacıyla 1993 yılında kurulan bağımsız bir kadın örgütüdür. Dernek kadının insan haklarının eksiksiz uygulanmasını ve kadınların hayatın her alanına özgür bireyler ve eşit yurttaşlar olarak katılımını desteklemek amacıyla yerel, ulusal, bölgesel ve uluslararası düzeylerde çalışmaktadır. KİH-YÇ yirmibeş yıldır çalışmalarına devam etmektedir. Bu süre zarfında şu ödülleri almıştır; 1999 yılında toplumsal cinsiyet eşitliği ve sosyal adaletin gelişmesine katkılarından dolayı, Kalkınmada Kadın Hakları Derneği'nin (Association for Women's Rights in Development - AWID) Öncü Çözümler Ödülü'ne layık görülmüştür. 2004 yılında Kadının İnsan Hakları Eğitim Programı (KİHEP), uluslararası İnsan Haklarında Yeni Taktikler Programı kapsamında insan hakları konusunda dünya çapındaki en iyi taktiklerden biri olarak seçilmiştir. 2007 yılında Müslüman Toplumlarda Cinsel ve Bedensel Haklar Koalisyonu (Coalition for Sexual and Bodily rights in Muslim Societies - CSBR) adı altında oluşturduğu dayanışma ağı ve yürüttüğü savunuculuk çalışmalarından dolayı Gruber Vakfı Uluslararası Kadın Hakları Ödülü' ne layık görülmüştür. 2015 yılında KİH-YÇ' nin kurucularından Pınar İlkcaracan, Uluslararası Kadın Sağlığı Koalisyonu (International Women's Health Coalition – IWHC) tarafından kadın ve kız çocukları için sağlıklı ve güvenli toplumlar kurma konusunda çalışan cesur kadınları desteklemek için verilen Joan B. Dunlop Ödülü'ne layık görülmüştür. KİH-YÇ, toplumsal cinsiyet eşitliği ve kadın haklarının hayata geçmesi çerçevesinde sürdürülebilir bir değişim ve dönüşümü hedeflemekte ve bu

değişimin yerel, ulusal, bölgesel ve uluslararası olmak üzere her düzeyde gerçekleşmesi için çalışmaktadır. Bu nedenle kadının insan haklarına bütüncül bir bakış açısıyla yaklaşarak, kadına yönelik şiddet, eğitim, ekonomik ve yasal haklar, cinsellik, doğurganlık hakları, kız çocuklarının hakları, toplumsal cinsiyet eşitliği gibi konulardaki kadınlarla ilgili bağlantıları dikkate alarak çalışmayı esas almaktadır. Kadınlarla ilgili ulusal yasal mevzuatın ve uluslararası belge ve mekanizmaların kadınlar lehine düzenlenmesi ve iyileştirilmesi amacıyla Türkiye ve dünyadaki kadın platform ve koalisyonlarında aktif olarak yer almaktadır. Dernek amaçlarını şu şekilde sıralamaktadır;

- ✓ Kadının insan haklarını temel alan eğitim programları geliştirip uygulamak yoluyla kadınların, haklarını kullanabilmeleri için farkındalık ve becerilerini artırmak ve onları toplumsal değişimde aktif olmaları konusunda teşvik etmek;
- ✓ Kadının insan hakları alanında çalışan kişilerin ve aktivistlerin, kadın ve LGBTİQ haklarıyla ilgili farkındalıklarını artırmak amacıyla kapasitelerini geliştirmek;
- ✓ Kadın hakları ve toplumsal cinsiyet eşitliğini savunan kişileri ve kurumları bir araya getiren uluslararası, bölgesel, ulusal ve yerel dayanışma ağları oluşturarak eşitlikçi ve ayrımcılık karşıtı yaklaşımı güçlendirmek;
- ✓ Kadın hakları ve toplumsal cinsiyet eşitliğinin sağlanması ve geliştirilmesi amacıyla ulusal ve uluslararası düzeylerde aktif savunuculuk yapmak;
- ✓ Cinsiyet ayrımcılığına karşı çıkabilmeyi ve örgütlenmeyi de destekleyebilecek feminist bilgi, yayın ve araçlar üretmek ve/veya bunları yaygınlaştırmak (Kadının İnsan Hakları Yeni Çözümler Derneği).

3.3.1.4. KAMER

KAMER Vakfı şiddeti ve kadının geleneksel statüsünü fark etmiş, sorgulamak ve değiştirmek üzere harekete geçmiş kadınlardan oluşmaktadır. Ezberi bozmak ve rollerini yeniden tanımlamak için farkındalıklarını diğer kadınlarla paylaşmaktadırlar. 1984 yılından bu yana, Türkiye'nin her yerinde, özellikle Doğu ve Güneydoğu Anadolu Bölgelerinde kadınların her gün onlarca yaşadıkları saldırı, gözetim, işkence ve ölüm haberlerinin artması ve bunun kaynağı dikkatlerini çekmiştir. Şiddetin nereden ve nasıl başladığı sorusu üzerine yoğunlaşmışlardır.

Dikkatlerini şiddetin normalleştiği yer olan evlerine yöneltmişlerdir. Kadına yönelik şiddet yoğun ve alışılmış bir durum olarak sürüp giderken bu uygulamanın mağdurları olan kadınlar olarak bir kadın çalışması başlatması fikri 1994 yılında doğmuş hazırlık devresi ve

1996 yılında yapılan bir anket çalışmasından sonra 1997 yılında KAMER kurulmuştur (KAMER).

3.3.1.5. KATRE Danışma ve Dayanışma Derneği

Katre Kadın Danışma ve Dayanışma Derneği Ocak 2019 yılında kurulmuştur. Dil, din, inanç, ırk, renk, ulus, sınıf, statü, siyasal düşünce, yaş toplumsal cinsiyet, cinsel yönelimlerde hiçbir ayırım gözetmeksizin; hedef kitleleri kadınlar, çocuklar, LGBTİ+ların eşit bir yaşam sürdürebilmeleri ve hak temelli yaklaşımla barınma, sağlık, eğitim, istihdam, kişisel bakım, cinsel, hukuki, kültürel ve sosyal haklar gibi alanlarda destekleyici çalışmalar yürütmektir. Her türlü koruma mekanizmaları oluşturmak amacı ile kurulmuş bir sivil toplum kuruluşudur.

Hedef kitleleri kadın, çocuk ve LGBTİ+'lardır. Bunların arasında ayırım gözetmeksizin toplumsal farkındalık yaratarak; saha araştırmaları ve izleme/değerlendirme çalışmaları yapmak ve ulusal, uluslararası projeler başlatmak, yürütmek, bilginin üretilmesi, yaygınlaştırılması ve erişilebilir olmasını sağlamak amaçları arasındadır.

Bunun dışında şunları da amaçlamaktadırlar;

- ✓ Ulusal ve uluslararası yasal hak, düzenleme ve anlaşmaların kadınlar için daha etkin kullanılmasını sağlamak,
- ✓ Feminist izleme/değerlendirme çalışma yöntemleri geliştirmek,
- ✓ Hedef kitleleri yararına barınma, sağlık, eğitim, istihdam, kişisel bakım, cinsel, hukuksal, kültürel, sosyal haklar ve her türlü koruma mekanizmaları oluşturmak ve başvuru merkezlerinin açılmasına katkı sağlamak,
- ✓ Kadın, LGBTİ+, çocuk ve engelli kadınların şiddete karşı güçlendirilmesini, korunmasını sağlamak,
- ✓ Kadınların yaşadıklarını diğer topluluklarla, barışçıl yaşayabilmelerini sağlayabilecek çözüm önerilerini geliştirmek,
- ✓ Hedef kitlelerini güçlendirecek yerel, ulusal ve uluslararası projeler yürütmek, iletişim etkileşim ağları oluşturmak, katılımcı yaklaşımlarla projelerin sürdürülebilirliğini sağlamaktır (KATRE Kadın Danışma ve Dayanışma).

3.3.1.6. MOR ÇATI Kadın Sığınağı Vakfı

Türkiye’de kadın sığınakları mücadelesi 80’li yılların sonunda erkek şiddetinin son derece yaygın olduğu ortaya konularak kadınlar tarafından başlatılmıştır. Kadın hareketi “Özel alan” olarak tanımlanan ev içindeki şiddeti gündeme getirmiş, şiddetle mücadelede kendi kurumlarını oluşturmuş ve kadın dayanışmasının önemini ortaya koymuştur. Dünyada olduğu gibi Türkiye’de de sığınaklarda kadın ve çocukların şiddetsiz bir yaşama geçiş yapabilmeleri yönünde pek çok deneyim biriktirmişlerdir. Sığınaklar, erkek şiddetine maruz kalan kadınların çocuklarıyla birlikte kalabilecekleri, şiddetten uzak ve bağımsız bir yaşam kurmak için ihtiyaç duydukları sosyal, psikolojik, hukuki destekleri alabilecekleri yerler olmanın yanında kadınların kadın olmalarından ötürü yaşadıkları şiddetle mücadelede dayanışma içinde olabilecekleri mekânlardır. 1995-1998 – İstanbul’daki ilk bağımsız kadın sığınağı olan Temmuz 1995’te açılan Mor Çatı Sığınağı 350 kadın ve 250 çocuğa şiddetsiz bir yaşama adım atma olanağı sağlamıştır. Açıldığı günden bugüne kadar da 3 ayrı sığınak çalışması yürütmüş ve 1000’in üzerinde kadın ve çocuklarına sığınak desteği sağlamıştır. 2005 Ekim ayında Beyoğlu Kaymakamlığı Dünya Bankası’ndan aldığı kredi ile açacağı sığınagın Mor Çatı tarafından yürütülmesini önermiştir. Bu işbirliği bir kamu kuruluşunun bir kadın örgütlenmesi tarafından yürütülecek sığınağa finansal destek sağlaması yönünden örnek bir uygulamadır ve Başbakanlığın 2006/17 sayılı kadın ve çocuklara yönelik şiddete karşı mücadele genelgesine uygundur. Mor Çatı’nın dayanışma merkezi ve sosyal çalışmacı, psikolog, psikiyatr, avukat gibi gönüllüleri aracılığıyla destek verdiği bu çalışma 3 yıl sürmüştür. Aralık 2008’de Beyoğlu Kaymakamlığı kaynak bulamadığı gerekçesi ile bu çalışmayı durmuş bu nedenle kadın örgütleri Meclis’e gidip milletvekillerini ve bakanları yasalara uygun davranmaya, bu konudaki sorumluluklarını yerine getirmeye çağırılmışlardır. 2009 yılında açılan, 18 yatak kapasiteli Mor Çatı sığınağı son 10 yıldır Şişli Belediyesi ve Mor Çatı dostlarının sağladığı finansal desteğiyle faaliyetlerini sürdürmektedir ve şu an Türkiye’de faaliyet gösteren tek bağımsız kadın sığınağı olma özelliğini taşımaktadır (Mor Çatı Kadın Sığınağı Vakfı).

3.3.1.7. Bodrum Kadın Dayanışma Derneği

Patriarka üzerine inşa edilen erkek egemen sisteme karşı politika geliştirmek üzere kurulmuş bir dayanışma ağı olan Bodrum Kadın Dayanışma Derneği kadının yok sayıldığı, kadına karşı düşmanlıkların teşvik edildiği, kadın cinayetleri ile bireyin yok edilebilmesinin meşrulaştırıldığı bir ortamda sistemin tüm bu politikalarına karşı mücadele etmek için bir

araya gelinen hak temelli bir sivil toplum kuruluştur. Derneğin hedefleri arasında hayatın her alanında kadın eşitlik politikalarını yaygınlaştırma, geliştirme ve çoğullaştırma, ayrımcılığın tespiti ve önlenmesi, kadın karşıtı politikaların teşhiri, siyasal yapılanmalardaki eşit temsiliyet ilkesinin uygulanması, her türlü militarist yapılanmaların sorgulanması vardır. Sığınaklar kurultayının paydaşları arasındadır (Bodrum Kadın Dayanışma Derneği).

4. KADINA YÖNELİK ŞİDDET

İnsanlık tarihiyle birlikte ortaya çıkmış olan şiddet olgusunu tanımlamak ve ortaya çıkarmak kolay olmamaktadır. Şiddet olgusu, günümüzde gerek bireysel ve gerekse toplumsal boyutta sık sık karşılaşılabileceğimiz bir olgudur. Baskı, eziyet, korkutma, sindirme, öldürme, cezalandırma, başkaldırı, her toplumda günlük yaşamda rastlanan şiddet türleridir (Kocacık, 2001). Türk Dil Kurumu Arapça kökenli şiddet kelimesi ile ilgili olarak yaptığı tanımlamalardan birinde şiddeti, karşıt görüşte olanlara kaba kuvvet kullanma şeklinde tanımlamaktadır (Türk Dil Kurumu, 2012). Bu tanımıyla şiddetin fiziksel bir güç kullanma yönünü ön plana çıkartmıştır.

Bireysel ve toplumsal bir olgu olarak şiddet psikolojik, sosyo-kültürel ve sosyo-ekonomik boyutları olan bir olgudur. Şiddet insanın doğasında mevcut bastırılmış bir davranış biçimi, katı bir davranıştır. İnandırma ve ikna yerine, kaba söz ve kuvvet kullanma şeklinde ortaya çıkan şiddet kasıtlı olarak “anlamın çarpıtılması” ve “aşağılayıcı davranışlara ya da dile başvurma” şeklinde de karşımıza çıkabilir (Tutar, 2011). Her bireyin biyolojik yapısına göre bir cinsiyeti vardır. Toplumsal cinsiyet, bireyin biyolojik cinsiyetine uygun olarak toplumun ondan yerine getirmesini istediği rol, görev, sorumluluk ve beklentileridir. Her toplumun bu konudaki beklentileri farklıdır ve zamanla da değişmektedir. Doğanın iki cins arasında belirlemiş olduğu farklılıkların dışında, toplumsal düzeyde oluşturulmuş olan toplumsal cinsiyet, iki cins açısından belirlenmiş ve benimsenmiş toplumsal rolleri ortaya koymaktadır. Kadınların ve erkeklerin kendilerine ait imkânları, sorumlulukları, rol ve statüleri olduğu kabul edilmektedir (Şenol ve Yıldız, 2013: 5-6). Bireyin çocukluk yıllarında itibaren öğrenmeye başladığı cinsel rollerin ve kültürel kodların yanlış yorumlanması (ataerkil düşünceye/sisteme göre yorumlanması), kadının hem erkeğin gerisinde kalmasına hem de başta şiddet olmak üzere bir takım mağduriyetler yaşamasına zemin hazırlamaktadır.

Kadına yönelik şiddet ilk kez 1993 yılında Birleşmiş Milletler Kadına Yönelik Şiddetin Ortadan Kaldırılmasına Dair Bildirge’de tanımlanmıştır. O bildirge’ye göre kadına yönelik şiddet “ister kamusal ister özel hayatta olsun zorlama veya keyfi olarak özgürlükten yoksun bırakma dâhil olmak üzere, kadınlara fiziksel, cinsel ve ya psikolojik zarar veya acı verme sonucu doğuran veya bu sonucu doğurması muhtemel olan, cinsiyete dayalı her tür şiddet eylemi” olarak tanımlanmıştır (Birleşmiş Milletler Kadına Yönelik Şiddetin Ortadan

Kaldırılmasına Dair Bildirge, 1993). Türkiye Cumhuriyeti Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı Kadına Yönelik Şiddeti şu şekilde tanımlamaktadır “Kadınlara, yalnızca kadın oldukları için uygulanan ve kadınları etkileyen cinsiyete dayalı ayrımcılık ile fiziksel, cinsel, psikolojik veya ekonomik açıdan zarar görmeleriyle veya acı çekmeleriyle sonuçlanan ve ya sonuçlanması muhtemel her türlü tutum ve davranış” (<https://www.aile.gov.tr/sss/kadinin-statusu-genel-mudurlugu/>).

2002 yılında DSÖ (Dünya Sağlık Örgütü) “Kadına Yönelik Şiddet”i bir sağlık sorunu olarak tanımlamıştır. Bu sorunu tanımlarken de, “Kadına Yönelik Şiddet”in öncelikli bir sağlık sorunu olduğunu eldeki verilere dayanarak göstermiştir. Bu verilerin ardından kadına yönelik şiddet sağlık alanında ilk kez yeni bir söylem ve boyut kazanmıştır. Sağlık çalışanlarının hem mezuniyet öncesi hem de mezuniyet sonrası eğitim programlarında şiddete uğrayan hastaya tanı koyma, tedavi planlama ve destek olmalarının öğretilmesinin gerekliliği ifade edilmiştir. Kadına yönelik şiddetin tanısı, delillerin kaydı ve bu tür hastaların durumunun yönetimi ile ilgili öneriler ve yaklaşımlar yetmişli yılların aktivist kadın söylemlerini anımsatır nitelikte olmuştur. Fakat bu gelişme sağlığın diğer alanlarındaki gelişmeler kadar hekimler arasında ilgilenecek taraftar bulamamıştır. Dönem dönem DSÖ tavsiye kararları, önerileri kolayca göz ardı edilebilmiştir (Ergönen ve diğr., 2009). Türkiye’de de bir dönem bazı hastanelerde şiddet gören kadınların başvurabileceği özel alanlar/odalar/birimler oluşturulmuş ancak bu durum süreklilik göstermemiştir.

Dünya Sağlık Örgütünün (WHO) 2008 yılında şiddeti “ fiziksel güç veya iktidarın kasıtlı bir tehdit ve ya gerçeklik biçiminde bir başkasına uygulanması sonucunda maruz kalan kişide yaralanma, ölüm ve psikolojik zarara yol açması ya da açma olasılığı bulunması durumu” olarak tanımlanırken 2010 yılında aynı örgütün şiddet tanımı daha da genişletilerek “ İstemli bir şekilde, tehdit yoluyla ya da bizzat, kişinin kendisine, diğer bir kişiye, bir gruba ya da topluma yönelik olarak yaralanma, ölüm, psikolojik zarar, gelişme bozukluğu veya gelişme de gerileme ile sonlanan ya da sonlanma olasılığı yüksek bir biçimde fiziksel güç ya da nüfuz kullanılmasıdır” şeklinde olmuştur (Özyıldız, 2018:9). Eylemlerini bilinçli olarak gerçekleştiren insanların şiddeti de bilinçli olarak uyguladığı düşünülürse insanların zihinlerinde değişim yapmak gerekmektedir. Eğer bu şiddet kadına yönelik bir şiddet ise öncelikli olarak erkeklerin zihniyetlerini değiştirmek gerekmektedir. Sadece

cinsiyetlerinden dolayı pek çok kadın insan hakları ihlaline uğramaktadır. Ancak kadınların zihniyetlerinin de değişmesi de önemlidir (Şenol ve Yıldız, 2013). Değişen dünyaya paralel olarak toplumsal kurallarda da farklılaşmaların yaşanması aile hayatını buna bağlı olarak da sosyal hayatta düzenin sağlanması adına etkili olacaktır.

Kadına yönelik şiddet toplumsal hayatın farklı bölümlerinde kadınlara yaşatılan ayrımcılığın en belirgin göstergelerindendir. 2008’ de Kadın ve Aile’den Sorumlu Devlet Bakanlığı’nın TÜİK’e (o zaman ki adıyla Devlet İstatistik Kurumu’na) yaptırmış olduğu çalışmanın sonucu, Türkiye’de her üç kadından birisinin hayatlarının bir döneminde fiziksel ve ya cinsel şiddete maruz kaldıklarını göstermiştir. Kadına yönelik şiddet, toplumsal cinsiyet eşitsizliğinin farklı boyutlarını oluşturan, cinsiyete dayalı iş bölümü, sosyo-ekonomik durum, eğitim ve sağlık hizmetlerine erişim gibi alanlarla birlikte ele alınması gereken çok boyutlu bir sosyal sorundur. Türkiye’de bugün, kadın erkek eşitliğini sağlamaya yönelik birçok kanun, görüş ve yönerge olmasına; uluslararası anlaşmalara imza atılarak kadının insan haklarından faydalanmasına onay verilmesine rağmen kadına karşı işlenen şiddet suçları ve hak ihlalleri kabul edilemeyecek boyutlara gelmiştir diyebiliriz. (Aydemir, Karal, 2012). Bu durumun en önemli göstergesi olarak da Kadın Statüsü Genel Müdürlüğü’nün raporundaki “Türkiye’de de kadınlar evlilikleri devam etsin ya da etmesin genellikle en yakınlarındaki eş, nişanlı, sözlü, erkek arkadaş başta olmak üzere, baba, ağabey ve akrabalar gibi erkekler tarafından şiddete maruz bırakılmaktadırlar” ifadesidir denilebilir (T.C. Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı Kadının Statüsü Genel Müdürlüğü, 2014: 34). Bu veriler ve ifadeler, aile içi kadına yönelik şiddet konusunda yasaların ve uluslararası anlaşmaların tek başına yeterli olmadığını göstermektedir. Türkiye’de olduğu gibi dünya örnekleri de, kadına yönelik şiddetin, ancak toplumsal cinsiyet eşitliği anlayışının çok çeşitli kurumlara yaptırımı olan birtakım plan ve programlarla yerleştirilmesi ve zihniyet değişikliği sağlayacak toplumsal cinsiyet politikaları ile aşılabileceğinin altını çizmektedir.

4.1. Erkek Egemen Düzenin (Ataerkil Yapının) Şiddeti Üretme Biçimi

2009 yılında New York Times Dergisinde “Why Women’s Rights Are the Cause of Our Time?” (Kadın Hakları Neden Günümüzün Esas Konusudur?) başlıklı yazısında Nicholas D. Kristop ve Sheryl WuDuunn 19.yüzyılda en önemli ahlaki tehditin kölelik, 20.yüzyılda totaliterlik 21. yüzyılda ise dünyanın her yerinde ki kadın ve kız çocuklarının acımasızca

örselenmesi olduğunu söylemişlerdir. Catharine MacKinnon “Erkeklerle eşitsizlik kadınların küresel durumudur” demektedir. Dünya sağlık örgütünün 2005 tarihli raporunun “Gizli Toplumsal Cinsiyet Katliamı” başlıklı bölümünde her yıl bir buçuk ile üç milyon kız çocuğu ve kadının cinsiyete dayalı şiddet sonucu öldürüldüğü açıklanmaktadır. İki yüz milyon kadın seçici kürtaj, çocuk öldürme ya da basitçe erkek çocuklarının tercih edilmesi sonucu daha az beslenme, daha az tıbbi bakım görmeleri nedeniyle kayıptır. Bu istatistikler nedeniyle 20.yüzyıl sonu ve 21.yüzyıl başında güçlü bir küresel feminist hareket yükselmiştir. 1995 yılında Pekin’de Birleşmiş Milletler Kadın Konferansı ile başlayan pekçok uluslararası konferans ve girişim kadınlara yönelik ayrımcılık ve şiddeti hedeflemiştir (Donovan, 2015:394-395). Küresel kapitalist gelişmeyle birlikte doğal dünyada yağmalama ve yerel habitatların zarar görmesi söz konusudur. Bu tahribata karşı kadınlardan güçlü bir ses yükselmektedir.

Feministler ev içi şiddete odaklandıklarında öncelikle kadına yönelik erkek şiddetini vurgulamaktadırlar ancak hareket ilerledikçe, hemcinsler arası ilişkilerde de ev içi şiddetin var olduğunu da farketmişlerdir. Kadınlarla ilişki içindeki kadınların geçmişte ve günümüzde de sıklıkla taciz kurbanı olduklarını, çocukların da kadınlar ve erkekler tarafından uygulanan yetişkin ataerkil şiddete maruz kaldıklarını açığa çıkarmışlardır. Ev içindeki ataerkil şiddet, daha güçlü olan bireyin, diğerlerini, zorlayıcı gücün çeşitli biçimleriyle kontrol etmesinin kabul edilebilir bir şey olduğuna duyulan inanca dayanmaktadır. Ev içi şiddetin bu genişletilmiş tanımı, kadına yönelik erkek şiddetini, hemcinsler arasındaki şiddeti ve çocuklara yönelik yetişkin şiddetini içermektedir. Çoğu insan ulusun yurttaşlarının çoğunun eşit işe eşit ücret verilmesinin gerekliliğine inandığı gibi, erkeklerin kadın ve çocukları dövmemesi gerekliliğini de inanmaktadırlar. Ancak onlara ev içi şiddetin cinsiyetçilik sona erene kadar sona ermeyeceği söylendiğinde mantıksal bağlantıyı kuramamaktadırlar. Hooks (2018: 63-68) kendisinin de feminist hareketin tüm şiddet biçimlerini sona erdirmeyi her şeyin önünde tutan bir gündemi olması gerektiğini savunan ender feministlerden olduğunu ve kadına yönelik ataerkil şiddete feminist vurgunun birincil sorun olarak kalması gerektiğini vurgulamaktadır. Çocuklar yalnızca ataerkil şiddetin doğrudan hedefi olduklarında değil, şiddet içeren davranışlara tanık olmaya zorlandıklarında da şiddete maruz kalmış olmaktadır. Kadına yönelik şiddetin son bulabilmesi için özellikle ebeveynlerin çocuklarını şiddet içermeyen yollarla yetiştirmeyi öğrenmeleri yaşamsal bir önem taşımaktadır. Zor durumlara karşı aile içinde

öğrendikleri şiddetin tek çözüm yolu olduğuna inandıkları sürece çocukların şiddetten vazgeçebilmeleri zor görünmektedir.

Kadınlar Dünyası Gazetesinin 4 Nisan 1913 tarihli ilk sayısında Hukuk-ı Nisvan başlıklı kaleme alınan yazıda “Esasen erkekleri yetiştiren, adam eden bizler değil miyiz? Erkekleri daire-i ademiye sokmak tam manasıyla insanlığa layık, insanca yaşatmak bizim evlatlarımıza verebileceğimiz terbiye-i iptidaiye sayesinde mümkün olacaktır. Evet, neticesi uzun gibi görünen bu fikri biz takip edeceğiz. Bu fikrimiz esas itibariyle müsmir olacaktır” (Osmanağaoğlu, 2015:60) diyerek yıllar öncesinden erkeklerin kadınlara karşı davranışlarını belirleyecek olan tavırdan bahsedilmiştir ve Osmanlı döneminde aile içindeki çocuk eğitiminin önemine, özellikle annelerin erkek çocuklarını yetiştirme biçimlerinin önemine vurgu yapıldığı görülmektedir.

Kadınlara yönelik aile içi şiddet ve cinsel şiddet ile eşcinsel erkeklere yönelik şiddet barındıran belirgin örüntüler olmasının yanında, kadına göre erkekleri ve eşcinsellere göre de heteroseksüel erkekleri daha güçlü etkileyen şiddet örüntüleri vardır. Örneğin 1983 tarihinde Avustralya’da yapılan bir araştırmada bir yıl içerisinde karşılaşılan şiddet sayıları şu şekilde verilmiştir. Kadınlara yönelik saldırı 113.000, erkeklere yönelik 278.000. Avustralya’da işlenen 294 cinayetin %41 kadın, %59 u erkek. ABD’de 1978 yılında her 1000 kişide saldırıya uğrayanların oranı kadınlar için oniki iken erkekler için yirmi ikidir. 1981 yılında ABD’de her 100.000 kişi içinde cinayete kurban gitme oranı beyaz kadınlar için üç, siyah kadınlar için onüç, beyaz erkekler için on, siyah erkekler için altmışbeş olarak tespit edilmiştir ve şiddet içeren suçlardan sanık olan veya hüküm giyenler ezici çoğunlukta erkeklerdir. Bu rakamlar göstermektedir ki şiddet olaylarında erkekler kadınlara oranla hem kurban hem de fail olarak daha yaygın yer almaktadır (Connell, 2017:39). Analar kitabında Briffault Avustralya ve Güney Malenezya yerlilerinin sosyal davranışlarını yorumlamakta çok zorlanır çünkü bu toplumlarda acımasız bir erkek şiddeti ile karşılaşmaktadır. Buradaki kadınlar son derece aşağılanmış bir biçimde yaşamaktadırlar. Erkeklerin gözünde domuzlardan ve köpeklerden farksız olan bu kadınlar 18 yaşında cinsel zorlama, aç bırakılma, dövülme yaralanma hatta öldürülmeye uzanan bir şiddetle karşı karşıyadırlar (Akal, 2015). Toplumda güçlü olan ya da gücü eline geçiren şiddet uygulama tekeli de eline geçirebilmekte, şiddet yoluyla toplumsal yaşantı kurgulanmakta ve bu durumun

öğrenme-öğretme yoluyla nesiller boyunca devam edebilmektedir.

Türkiye’de de kadın hareketinin süreklilik gösteren mücadelesi ve devletin CEDAW Sözleşmesi’nden kaynaklanan uluslararası yükümlülük çerçevesi nedeniyle, kadına yönelik şiddetle mücadelede büyük bir gelişme kaydedilmiş, kadına yönelik şiddet devletin politika ve uygulamalarında yer almaya başlamıştır. Yakın Ertürk (2003-2009 yılları arasında Birleşmiş Milletler Kadına Yönelik Şiddet Özel Raportörlüğü görevini icra etmiştir) “Sınır Tanımayan Şiddet: Paradigma, Politika ve Pratikteki Yönleriyle Kadına Şiddet Olgusu” kitabında şiddet ve insan hakları arasında diyalektik bir ilişki bulunduğunu belirterek, birincisi iktidarı ve gücü, ikincisi ise baskı ve zulme karşı isyan kültürünü ifade etmektedir demektedir. Son 30 yılın yükselen değeri olan insan hakları şu an dünyanın en evrensel ideolojisidir. BM üyesi olan her devlet en az bir sözleşmeye taraftır. Sosyal hareketler bu hak adına gerçekleşmektedir. İnsanlık suçu işleyen kişiler uluslararası ceza mahkemelerinde yargılanabilmektedirler. İç hukukta hakkını alamayan insanlar bu uluslararası mekanizmalara başvurarak haklarını arayabilmektedirler. Ancak uluslararası standartları uygulayacak bir devlet olmadığı için hakların hayata geçirilmesinde son noktada yine devletlerin siyasi irade ve kapasiteleri söz konusudur. Şiddet ve zor kullanan yapılar beraberinde isyanı getirmiştir bu da baskıları iyice artırmıştır. Buna en güzel örnek kadın hakları tartışmalarında sözü edilmeyen ve tarihte cadı olarak toplumdan dışlanan kadınların aslında kendilerine biçilen rollere karşı gelen isyancılar olduğu bilinmektedir. Özellikle Avrupa’da ‘cadı avları’ yapılmış ve pek çok kadın yakılarak öldürülmüştür. Katz, cadı avlarını ‘cinsiyetleştirilmiş kitlesel cinayet’ olarak yorumlamıştır (Ertürk, 2015:13-34). Türk modernleşmesine bakıldığında 20. yüzyıl başında okuma-yazma öğrenebilen kadınların sayısının erkeklerle karşılaştırıldığında hep daha az olmasının etkisiyle, okuma yazma bilmeyen kadınların bilgisi cehaletle eş tutulmaya başlanıyordu (Akşit, 2009:7-26). Bu durum kadınların kamusal alana çıkmasını zorlaştırmıştır. Ayrıca kadınların kamusal alana çıkmaları erkeğin gücünün ve egemenliğinin bir engelleyicisi olarak görülmüştür.

4.2.Aile Yapısı ve Kadına Yönelik Şiddet

Aile içi şiddet pek çok insanın şiddet ile ilk tanıştığı yerdir. Eşlerin birbirine şiddeti, anne babanın çocuklarına şiddeti, çocukların anne ve babalarına şiddeti, çocukların birbirlerine şiddeti aile içi şiddet şekilleridir (Şenol ve Yıldız, 2013). Aile içi şiddet, aile bireylerinin

birbirlerine bilhassa da güçlü olanın güçsüz olana ve ya gücü daha az olana uyguladığı fiziksel, duygusal, sözel, ekonomik, cinsel nitelikteki her türlü olumsuz eylemdir.

T.C. Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı (2008) “aile içi şiddet”i şöyle tanımlamaktadır; “Aynı evi paylaşmasanız da, şiddet uygulayan kişinin, size ve ya çocuklarınıza ya da akrabalarınıza yönelik; Aynı evde yaşamasanız da, aile mensubu sayılan kişiler tarafından size ve çocuklarınıza yönelik; evli olmanıza rağmen kendi isteğinizle veya mahkeme kararı ile ayrı evlerde yaşadığınız eşinizin ya da boşandığınız eşinizin, size ve çocuklarınıza yönelik; tehdit ve baskıyı ya da özgürlüğün keyfi engellemesini de içeren, fiziksel, cinsel, psikolojik veya ekonomik açıdan zarar görmenize veya acı çekmenize sebep olan ya da olabilecek olan her türlü tutum ve davranıştır.” Kadına yönelik aile içi şiddet, aynı zamanda temel insan hakları ve özgürlüklerinin de ihlalidir. Kadınlar ve erkekler arasındaki eşit olmayan güç ilişkilerinin bir sonucu olarak ortaya çıkmış önemli bir sorundur.

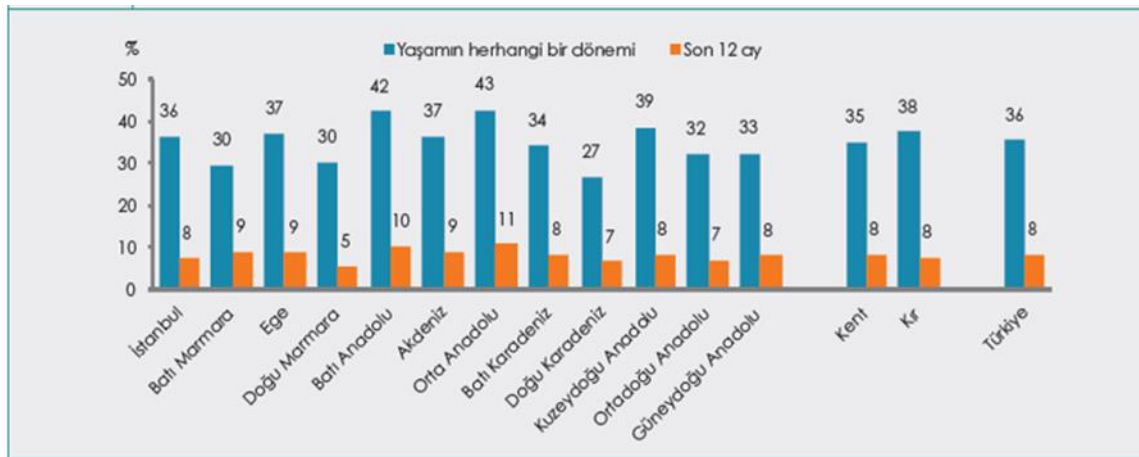
2008 yılında Kadının Statüsü Genel Müdürlüğü tarafından yapılan araştırma Türkiye’de cinsiyete dayalı şiddet konusunda en kapsamlı veriyi vermektedir. Çalışmaya göre kadınların en çok şiddete uğradıkları yer evleri olarak saptanmıştır, ayrıca bu durum tüm statü ve eğitim seviyesindeki kadınlar için geçerlidir. Mor Çatı’nın 1990-1996 yılları arasında 1259 kadın ile yaptığı bir araştırmaya göre kadınların %88,2 sinin şiddet ortamında yaşadığı ve %68’inin kocalarından dayak yediği ortaya çıkmıştır. Uluslararası Af Örgütü’nün aktardığı bir bilgiye göre ise, 1995 yılında Ankara’da gecekondularda yaşayan kadınlar arasında yapılan bir araştırmada kadınların %97’sinin eşlerinden fiziksel şiddet gördükleri, bir yıl sonra orta ve üst gelir grubundaki kadınlar arasında yapılan araştırmada ise kadınların %23’ünün eşlerinden fiziksel şiddet gördükleri, tüm şiddet türleri kapsamında soru sorulunca bu rakamın %71’e çıktığı rapor edilmiştir (Ertürk, 2015:298).

Aile içi şiddete maruz kalanların %90’nını kadınlar ve çocuklar oluşturmaktadır. Her ne kadar kadına yönelik şiddet renk, sosyo ekonomik statü, ırk, din gibi bağımsız faktörlerden kaynaklansa da Dünyada ve Türkiye’de kadınlar bazı koşullarda daha fazla şiddet riski ile karşılaşmaktadırlar. Örneğin; kız çocukları, mülteciler, göçmenler, seks ticaretine zorlanan kadınlar ve yaşlı kadınlar daha fazla risk altında olan gruplardır (Korkut-Owen, 2008:33). Bunun yanında, sosyo ekonomik düzeyi düşük kadınlar, eşinden ayrılmış kadınlar, kendi

annesini babası tarafından dövülmüş kadınlar, eğitim düzeyi daha düşük olan kadınlar, ekonomik olarak eşine bağımlı olan kadınlar, fiziksel bir engeli olan kadınlar diğer kadınlara göre daha fazla şiddet ile karşılaşmaktadırlar.

Araştırmalar Türkiye’de kadına yönelik şiddetin şehirlerde yaşayan kadınlarda kırsal yerde yaşayan kadınlara göre daha yoğun olduğunu (%42 daha fazla) göstermektedir. Bu durumun nedeni; sosyo-ekonomik ve kültürel yapıda göç ve kentleşme ile oluşan değişimin geleneksel cinsiyet rollerine dair algıdan dolayı toplumsal bir kabul görmeyişidir. Günümüzde bile kadın ve erkeklerin yarısından fazlası (%64) kadının asli görevinin çocuk bakımı ve ev işleri olduğu konusunda hemfikirdir (Aydemir, Karal, 2012:8). 2014 yılında mali desteğinin ve yürütücülüğünün T.C. Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı Kadının Statüsü Genel Müdürlüğü’nün yaptığı, araştırmanın ise Hacettepe Üniversitesi Nüfus Etütleri Enstitüsü tarafından gerçekleştirildiği Türkiye’de Kadına Yönelik Aile İçi Şiddet Araştırmasına göre Türkiye’de kadına yönelik şiddetin yaygınlığı aşağıdaki tablolarda gösterilmektedir;

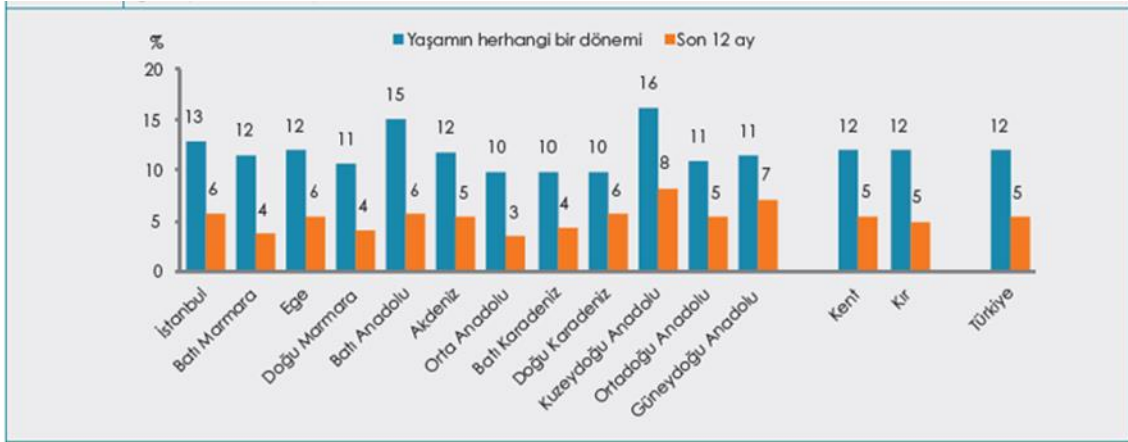
Şekil 1.1. Eşi veya birlikte olduğu erkeklerin fiziksel şiddetine maruz kalmış kadınların bölge ve yerleşim yerine göre yüzdesi, Türkiye 2014.

*Hesaplamalar en az bir kez evlenmiş kadınlar için yapılmıştır.

Kaynak: T.C. Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı, 2014

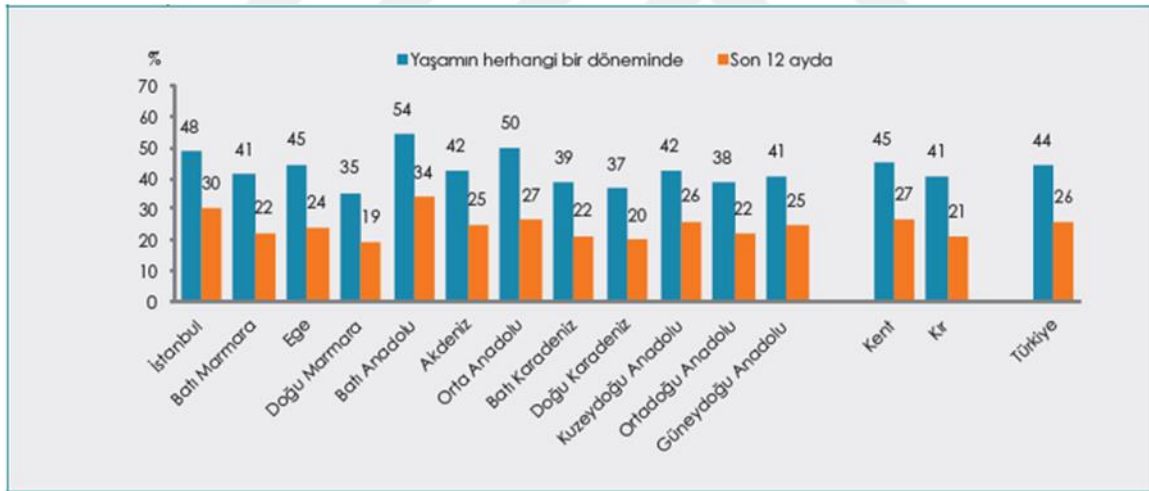
Şekil 1.2. Eşi veya birlikte olduğu erkeklerin cinsel şiddetine maruz kalmış kadınların bölge ve yerleşim yerine göre yüzdesi, Türkiye 2014.

*Hesaplamalar en az bir kez evlenmiş kadınlar için yapılmıştır.

Kaynak: T.C. Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı, 2014

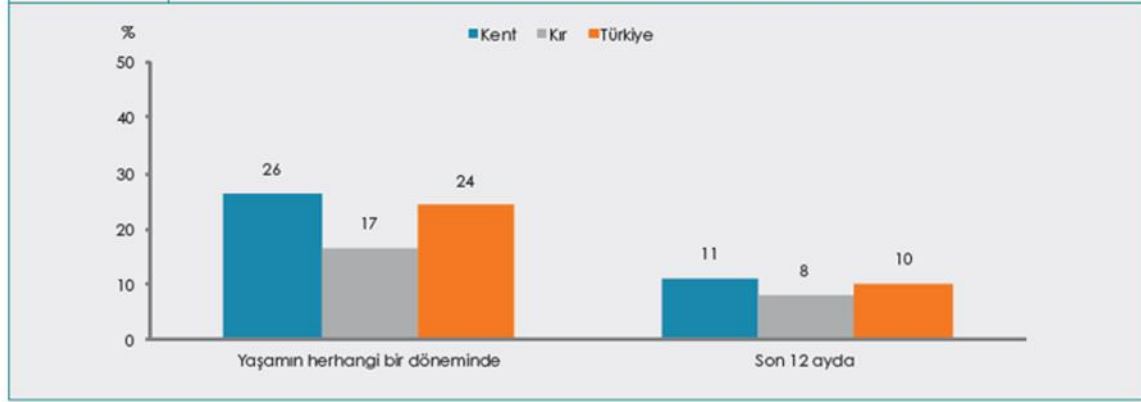
Şekil 1.3. Eşi ve Birlikte olduğu erkeklerin duygusal şiddetine / istismarına maruz kalmış kadınların bölge ve yerleşim yerine göre yüzdesi, Türkiye 2014.

*Hesaplamalar en az bir kez evlenmiş kadınlar için yapılmıştır.

Kaynak: T.C. Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı, 2014

Şekil 1.4. Eşi ve Birlikte olduğu erkeklerin kadının çalışmasına engel olmasının veya işten ayrılmasına neden olmasının kadınların yerleşim yerine göre yüzdesi, Türkiye 2014.

*Hesaplamalar en az bir kez evlenmiş kadınlar için yapılmıştır.

Kaynak: T.C. Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı, 2014

Tablolarda verilen istatistiksel bilgilere göre eşi ve birlikte olduğu erkeklerin fiziksel şiddetine maruz kalmış kadınların yüzdesi kentte %35, kırsalda %38, Türkiye ortalaması %36'dır. Eşi ve birlikte olduğu erkeklerin cinsel şiddetine maruz kalmış kadınların yüzdesi kentte %12, kırsalda %12, Türkiye ortalaması %12'dir. Eşi veya birlikte olduğu erkeklerin duygusal şiddetine/istismarına maruz kalmış kadınların yüzdesi kentte %45, kırsalda %41, Türkiye ortalaması %44'tür. Eşi veya birlikte olduğu erkeklerin kadının çalışmasına engel olmasının veya işten ayrılmasına neden olmasının yüzdesi kentte %26, kırsalda %17, Türkiye ortalaması %24'tür (T.C. Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı Kadının Statüsü Genel Müdürlüğü, 2014).

Tarihsel süreçte kadına yönelik şiddet ev içini ilgilendiren 'özel' bir sorun niteliğinde değerlendirildiği için devlet ve uluslararası hukukun dışında kabul edilmiştir. Son otuz yılda bu konuda bazı değişik bakış açıları ortaya çıkmıştır. Özel alana dayalı talepler ve kamusal alan kurumlarının sosyal, kültürel, ekonomik ve siyasal iktidar temelleri arasındaki bağlantı iyi okunamazsa kadına karşı şiddet devlet müdahalesi dışında kalacaktır (Aydemir, Karal, 2012). Özellikle radikal feministlerin vurgulamış olduğu 'özel olan politiktir' söylemi göz önünde bulundurulduğunda ev içi şiddet politika yapıcılar tarafından da ele alınması gereken önemli bir konudur. Bu durum göz önüne alınarak son yıllarda kadına yönelik şiddet ile ilgili ulusal çapta alınan kararlar sonucu bazı kamu kurum ve kuruluşları ve özel kuruluşlar,

kadına yönelik şiddetle mücadelede ulusal eylem planları çerçevesinde bu konu ile ilgili görevlendirilmişlerdir (<https://www.aile.gov.tr/media/82082/kadina-yonelik-siddetle-mucadele-iv-ulusal-eylem-planı-2021-2025.pdf>).

Aile içi şiddetin resmi istatistiklere yansıma oranı son derece düşüktür. Bu nedenle gerçek sayılara hiçbir zaman tam olarak ulaşamamaktadır. Bu durumun nedeni aile içi ilişkilerin resmi mercilere bildirilmesi toplumsal değerlerle örtüşmemektedir. Aile içi sırrın dışarıya yansıtılması ayıp olarak değerlendirildiğinden kadının bu şiddeti dışarıya yansıtmaması istenmekte kadın şikâyetçi olduğu takdirde şiddet artarak devam etmektedir Dolunay Şenol ve Sıtkı Yıldız'ın 2013 yılında Türkiye'de onsekiz yaş ve üzeri kadınların ve erkeklerin 'Kadına Yönelik Şiddet' algılarını ortaya koyabilmek amacıyla 7002 anketten elde edilen verilerin yorumlanması ile bir çalışma ortaya koymuşlardır. Bu katılımcıların 3500 anketi kadın katılımcılara yapılmıştır. Bu çalışmaya göre; Aile içi şiddete maruz kaldınız mı sorusuna 1007 kişi evet, 2493 kişi hayır cevabını vermiştir. Aile içi şiddetin sıklık derecesi ile ilgili soruya verilen cevaplar 725 kişi ara sıra, 187 kişi sık sık 95 kişi her zaman cevabını vermiştir. Aile içi şiddetin kim tarafından uygulandığı ile ilgili soruya verilen cevaplar şöyledir; 766 kişi eş, 265 kişi anne, 332 kişi baba, 96 kişi kardeş, 21 kişi çocuk, 50 kişi büyükanne/ büyükbaba cevabını vermiştir. Aile içi şiddete maruz kalma sebebi olarak katılımcılar şu cevapları vermişlerdir; 294 kişi ekonomik sebepler, 279 kişi karşılık verdiğim için, 212 kişi alkolden dolayı, 88 kişi istenmediğim için, 31 kişi namus uğruna, 11 kişi diğer sebepler demişlerdir. Aile içi şiddete maruz kaldığınız zaman herhangi bir yerden yardım talep ettiniz mi sorusuna 194 kişi evet, 799 kişi hayır cevabını verirken 2507 kişi bu soruyu cevapsız bırakmıştır. Aile içi şiddete maruz kaldıkları zaman yardım talep eden 194 kişilerin nereden yardım talep ettikleri sorusuna verdikleri cevaplar 128 kişi akrabalarım, 60 kişi komşularımdan, 58 kişi polisten/ jandarmadan, 10 kişi sığınma evlerinden 9 kişi diğer koruma dernekleri ve benzerlerine gittim cevabını vermişlerdir. Bazı kişiler birkaç farklı yere başvurdukları için birden fazla seçenek işaretlemişlerdir. Yardım talep etmeyen kişiler yardım talep etmediklerinin nedeni olarak 344 kişi ailem dağılmasın diye, 367 kişi başkaları duymasın diye, 115 kişi belki bir daha yapmaz diye, 181 kişi ne yapacağımı bilmediğim için, 56 kişi diğer nedenlerden cevabını vermiştir. Aile içi şiddete maruz kalınca herhangi bir yerden destek aldınız mı sorusuna 130 kişi evet, 866 kişi hayır cevabını verirken 2504 kişi cevapsız bırakmıştır. Psikolojik destek alanlar nelerden aldıklarına dair 49 kişi psikolog, 43 kişi psikiyatrist veya doktor, 21 kişi aile danışmanı, 14 kişi her üçünden de, 21 kişi diğer

cevabını vermiştir 3352 kişi bu soruyu cevapsız bırakmıştır. Aynı çalışmada kadınların ve erkeklerin şiddet algılarının karşılaştırılması yapıldığında şu sonuçlar ortaya çıkmıştır;

Tablo 2.1. Kadınların ve erkeklerin davranışlara göre şiddet algılarının karşılaştırılması

Size göre hangi tür davranış şiddet göstergesidir?		
	Kadın %	Erkek %
Fiziksel Şiddet	21,6	20,1
Duygusal Şiddet	3,1	1,3
Ekonomik Şiddet	3,6	2,5
Diğer İnsanlarla İletişimin Kısıtlanması	2,2	0,5
Cinsel Şiddet	5,9	1
Sözlü Şiddet	9,8	2,6
Yukarıdakilerin hepsi	53,7	53

Tablo 2.2. Kadınların ve Erkeklerin aile içi şiddet uygulaması

Aile içi şiddet uyguladınız mı?		
	Kadın %	Erkek %
Hayır	84,5	72,8
Evet	15,5	27,2

Tablo 2.3. Kadın ve Erkeklerin ailede şiddeti kime uyguladıkları

Aile içi şiddet uyguladıysanız kimlere uyguladınız?		
	Kadın %	Erkek %
Eş	8,3	24,1
Çocuk	73,5	23,2
Anne	2,3	0,5
Baba	1,3	1,3
Kardeş	13,4	5,2
Diğer	1,1	0,5

Tablo 2.4. Kadın ve erkeklere göre şiddetin gerekliliği

Şiddet bazen gereklidir		
	Kadın %	Erkek %
Katılmıyorum	80,1	58,6
Fikrim Yok	5	7,3
Katılıyorum	14,9	34,1

Tablo 2.5. Kadın ve erkeklere göre kadın aile içi şiddet görüyorsa devlet tarafından koruma altına alınmalıdır

Kadın aile içi şiddete maruz kalıyorsa devlet tarafından koruma altına alınmalıdır		
	Kadın %	Erkek %
Katılmıyorum	6,7	14,5
Fikrim Yok	6,1	12
Katılıyorum	87,2	73,5

Tablo 2.6. Kadın ve erkeklere göre şiddet çözüm değildir

Şiddet çözüm değildir		
	Kadın %	Erkek %
Katılmıyorum	11	15,7
Fikrim yok	3,3	6,6
Katılıyorum	85,7	77,7

Türkiye’de bir kadının şiddete uğradığında veya uğrama tehlikesi altındayken veya kadının şiddet gördüğüne şahit olduğunda başvurabilecek kurum ve kuruluşlar şunlardır; Aile ve Sosyal Politikalar İl Müdürlükleri, KOZA- Şiddet Önleme ve İzleme Merkezleri, Alo 183 Telefon Hattı (Aile Sosyal Hizmet ve Destek Hattı) , 112 Telefon Hattı Valilikler-Kaymakamlıklar, Cumhuriyet Başsavcılıkları- Aile Mahkemesi Hâkimleri, Polis Merkezleri- Jandarma Karakolları, Sağlık Kuruluşları, Belediyelerin Kadın Dayanışma Merkezleri, Baroların Kadın Dayanışma Merkezleri ve Adli Yardım Kurulları ve Kadın Sivil Toplum Kuruluşlarıdır (T.C. Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı).

4.3. Kadına Yönelik Şiddetin Türleri

Son dönemlere kadar aile içi şiddetten bahsedildiğinde sadece fiziksel şiddet akla geliyordu. Fiziksel şiddet dışındaki diğer şiddet türleri şiddet olarak kabul edilmemekteydi (Şenol ve Dolunay, 2013:9). 1998 yılında Dünya Sağlık Örgütü’nün aile içi şiddet tanımında da yer verdiği gibi kadına yönelik farklı şiddet türleri bulunmaktadır.

Türkiye’de kadına yönelik aile içi şiddete ilişkin veriler elde etmek amacıyla Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı (ASPB) Kadının Statüsü Genel Müdürlüğü (KSGM) ve Hacettepe Üniversitesi Nüfus Etütleri Enstitüsü iş birliğinde 2008-2014 yıllarında bir araştırma gerçekleştirilmiştir. Bu araştırmanın sonucu kadına yönelik şiddetin her yaştan, her eğitim grubundan, her bölge ve refah düzeyinden kadın için bir tehdit olduğunu ancak erken yaşta

evlenen kadınlar ve boşanmış ya da ayrı yaşayan kadınların daha fazla şiddet riski altında olduklarını göstermiştir. Şiddetin türleri ve Türkiye’de yaygınlığı ile ilgili ulaşılan sonuçlar şöyledir; fiziksel şiddet: ülke genelinde hayatının herhangi bir döneminde fiziksel şiddete maruz kaldığını belirten kadınların oranı %36, son oniki ayda ise %8’dir. Her on kadından yaklaşık dördü eşi veya birlikte olduğu erkeklerin fiziksel şiddetine maruz kalmıştır. 2008 yılında yapılan araştırma sonucuna göre bu oran %39’dur. Cinsel Şiddet; Türkiye genelinde evlenmiş kadınların %12’si yaşamının herhangi bir döneminde, %5’i ise son 12 ay içinde cinsel şiddete maruz kaldığını belirtmiştir. Cinsel şiddetin en fazla dile getirildiği bölge ise Kuzeydoğu Anadolu Bölgesi’dir. Evlenmiş kadınların %38’i yaşamlarının herhangi bir döneminde fiziksel ve/veya cinsel şiddete maruz kalmıştır. Psikolojik şiddet; Türkiye genelinde kadınların yaşamlarının herhangi bir döneminde maruz kaldıkları psikolojik şiddet %44, son oniki ayda ise %26’dır. Batı Anadolu ve Orta Anadolu bölgelerinde yaşayan kadınların yarısı yaşamlarının herhangi bir döneminde psikolojik şiddete maruz kaldıklarını belirtmiştir. 2014 yılında gerçekleştirilen araştırma sonuçları 2008 araştırma sonuçları ile paralellik göstermektedir. Ekonomik şiddet; bu şiddet biçimleri, kadının çalışmasına engel olma ya da işten ayrılmasına neden olma, ev harcamaları için para vermeme ve kadının gelirini elinden almaktır. Türkiye genelinde, bu davranışlardan en az birine, yaşamının herhangi bir döneminde maruz kalan kadınların oranı %30’dur, son 12 ay içinde ise %15’dir. Israrlı takip; Türkiye genelinde her 10 kadından yaklaşık %3’ü en az bir kez ısrarlı takibe maruz kalmıştır. En yaygın ısrarlı takip biçimleri; sürekli telefonla arama (%19), kısa mesaj, mektup veya e-posta gönderme (%8) ya da sosyal medya aracılığıyla takip etme (%6) ile kadının çalıştığı ya da yaşadığı yere gelerek rahatsız etmedir (%6) (Çadır, 2018:122-124). Ertürk aile içi şiddeti şu şekilde özetlemektedir; çocuklara ve yetişkinlere tecavüz, kadınları çocuk yaşta evlendirme, kadınların kaçırılması gibi şiddet içeren ciddi olaylardır (grave violence). Hayat kadınlarının öldürülmesi, kız çocuklarının ve bebeklerin öldürülmesi, namus bahanesiyle işlenen cinayetler kadının kadın olduğu için öldürüldüğü anlamına gelen bir bakış açısını göstermektedir. Bir diğeri ise kadına yönelik şiddete hoş görü gösterilmesi ve kadının şiddet görmesinin ayıbını yaşayarak ayrı bir şiddet yaşamasıdır (Korkut-Owen, 2008:20). Fakirlik kadının ekonomik şiddet yaşamasına neden olan önemli etkenlerden birisidir. Çocukluk yıllarında babaları, erkek kardeşleri, amcaları, dedeleri gibi aile bireyleri tarafından cinsel şiddete maruz kalan kız çocukları daha ileriki yaşlarda akraba erkekleri, eşleri, kayınpederleri veya kayınları tarafından bu şiddete maruz kalabilmektedirler.

4.4. Kadına Yönelik Şiddetin Nedenleri

Dünyadaki pek çok istatistik şiddet mağduru ile uygulayıcısının genellikle birbirlerini tanıdığını göstermektedir. Kadınlar çoğunlukla şiddeti yabancı bir erkekten ziyade tanıdığı bir erkekten görmektedir. Bireyleri şiddete yönlendiren belli etmenler vardır (Ak, 2018: 55-61). Bu etmenler arasında namusu ve şerefi koruma, her nevi silah taşıyanların sayısındaki artış, aşırı tüketim hastalığı nedeniyle bireylerdeki doyumsuzluk, medyada şiddet içerikli programların artmış olması, şiddete yönelenlerin karşı bir şiddetle karşılaşma durumundan korkmamaları, spor fanatizmi, çeteler ve mafyanın varlığı, uyuşturucu madde tutkunluğu, haksızlıklara ve eşitsizliklere karşı hoşgörünün artması sayılabilmektedir.

Ertürk (2015:154) kadına şiddet riskini artıran üç temel yapısal olgunun olduğunu söylemektedir. Bunlar cinsiyete dayalı iş bölümü, neoliberal makroekonomi ortamı, savaş ve barış süreçleridir. Özel ve kamusal alanda cinsiyete dayalı işbölümü kadınları esnek zamanlı, denetimsiz, az ücretli ya da ücretsiz işlerden sorumlu tutmaktadır. Rekabetçi kapitalizm devletin sermayeyi denetleme kapasitesini azaltmış, emeği korumasız bırakmış, devletin sosyal hizmet ve sosyal güvenlik alanlarından çekilmesine neden olmuş ve bu işleri üstlenecek topluluk temelli aktörlerin devreye girmesine olanak sağlamıştır. Oluşan bu ucuz denetimsiz sektörlerde emeğe olan talebin işgücünün ve göçün kadınlaşmasına neden olmuştur. Sonuç da, bu durum kadınlara yeni imkânlar vermesinin yanında yeni riskler de doğurmuştur.

2015 yılında yapılan bir araştırmaya göre evli kadınların şiddet görme oranı %34 iken, eşinden boşanmış veya ayrı yaşayan kadınların şiddet görme oranı %74'tür. Bu sonuçlar kadına yönelik şiddetin yaygınlaşmasında kadınların ataerkil rolleri kabul etmemeleri ve Deniz Kandiyoti'nin de değindiği gibi kadınların bu kabul etmeyişlerine karşı 'eril restorasyon' çabasının olduğunu göstermektedir. Bu açıdan baktığımızda, kadına yönelik şiddetin farklı düzeylerde ve farklı aktörlerle işbirliği içerisinde mücadele stratejileri gerektiren karmaşık ve kapsamlı bir sorun olduğunu görürüz. Etkin bir mücadele için devlet, yerel yönetimler, kamu kuruluşları ve sivil toplum örgütleri ile işbirliği yapmak zorundadır. Türkiye'nin ilk imzacısı olduğu İstanbul Sözleşmesi tek başına hiçbir kurumun veya kuruluşun kadına yönelik şiddet ile mücadele için yeterli olmayacağını savunmaktadır (Koyuncu- Lorasdağı, 2018: 79-90). Kadına yönelik şiddetin psikolojik nedenleri olsa da

rakamların yüksek olması, şiddetin sosyo-ekonomik ve kültürel pek çok yapısal faktörden beslendiğini de göstermektedir. Kadınlar toplumsal hayat içerisinde erkek iradenin izin verdiği ölçüde yer alabilmektedirler (Aydemir, Karal, 2012). Kadının toplumsal yaşama katılımı, sosyo-ekonomik düzeyi, eğitim seviyesi ve siyasi karar alma mekanizmalarına katılımındaki çok yönlü eşitsizliklerin farklı bir boyutu kadına yönelik şiddet olarak karşımıza çıkmaktadır.

Aile içi şiddetin nedenleri tanımlanırken farklı sınıflandırmalar yapılmıştır. 1994 yılında Heisi tarafından yapılan bu sınıflandırmaya göre aile içi şiddeti doğuran tek bir faktör yoktur, karmaşık ve çoklu bir yapı vardır. Bu faktörler kültürel, ekonomik, yasal ve siyasal başlıklar altında toplanmıştır. Kültürel faktörlerin içinde; toplumsal cinsiyet temelli sosyalleşme, cinsiyete uygun rollere ilişkin kültürel tanımlar, ilişkilerde rollere ilişkin beklentiler, erkeklerin doğuştan üstün olduklarına ilişkin inanışlar, evlilik sürecine ilişkin başlık parası, çeyiz gibi bazı töreler bulunmaktadır. Aliye Mavili Aktaş, sosyal kültürel faktörlerin içerisinde şunları da saymaktadırlar; erkeğin sözlü ve fiziksel şiddeti kendi ailesinden öğrenmiş olması ve bunu içselleştirmesi, erkeğin şiddeti ilişkide kontrolü elinde tutmak veya stres azaltmak için kullanması, alkol ve madde bağımlılığı, medyada şiddet gösteren erkeklerin karizmatik olarak yansıtılması, erkeklerin üstlendiği cinsel rollerde saldırganlık ve şiddet özelliklerinin pekiştirilmesi, kamuoyundaki aile içi şiddetin aile içinde kalmasına dair inanış. Şiddetin ekonomik faktörleri; kadınların erkeklere ekonomik bağımlılığı, eğitim ve öğretim imkânlarına sınırlı erişimdir. Yasal faktörler; boşanma, çocuk velayeti, nafaka ve miras hakkına ilişkin yasaların uygulanmasında kadınların daha düşük statüye sahip olmaları ve yasaları okuyup anlayabilme düşüklüğüdür. Siyasi faktörler arasında ise şu maddeler sayılmaktadır; kadınların iktidarda, siyasette ve medyada, yasal ve tıbbi meselelerde yetersiz temsil edilmesi, aile içi şiddetin ciddiye alınmaması, aile yaşamının mahrem kabul edilmesi ve siyasi bir güç olarak bu konuda yeterince örgütlenilememesidir.

4.5. Kadına Yönelik Şiddetle İlgili Uluslararası ve Ulusal Hukuki Düzenlemeler

Tarihsel süreçte kadına yönelik şiddet ev içini ilgilendiren ‘özel’ bir sorun niteliğinde değerlendirildiği için devletin ve uluslararası hukukun dışında kalmıştır. Özel alana dayalı talepler ve kamusal alanın sosyal, kültürel, ekonomik ve siyasal açıdan iktidar ile olan bağlantısı iyi okunamazsa kadına karşı şiddet devlet müdahalesi dışında kalacaktır

(Aydemir, Karal, 2012). Özellikle radikal feministlerin vurgulamış olduğu ‘özel olan politiktir’ söylemi göz önünde bulundurulduğunda ev içi şiddet politika yapıcılar tarafından da ele alınması gereken önemli bir konudur. Bu durum göz önünde bulundurularak son yıllarda kadına yönelik şiddet ile ilgili ulusal çapta alınan kararlar sonucu bazı kamu kuruluşları ve özel kuruluşlar bu konu ile ilgili görevlendirilmişlerdir.

26 Haziran 1945 yılında San Francisco’da imzalanan Birleşmiş Milletler Antlaşması’nın amacı insan hak ve özgürlüklerinin hiçbir ayırım gözetmeksizin sağlanması için devletlerarasında uyum sağlayıcı bir merkez oluşturmaktır. Antlaşmayı elli ülke imzalamış ve ABD, Brezilya, Çin, Dominik Cumhuriyeti delegasyonlarında yer alan dört kadın delege de hazır bulunmuştur. Bu kadınların ve toplantıya gözlemci olarak katılan diğer kadınların ısrarı sonucu Antlaşma’da insan haklarına inancı vurgulamanın yanında kadın ve erkeklerin eşit hakları açık bir şekilde dile getirilmiştir. Birçok kadın ve sivil toplum örgütünün kadın haklarına dair ayrı bir komisyon kurulması konusundaki talepleri üzerine 1946 yılında Ekonomik ve Sosyal Konsey’e (ECOSOC) bağlı “Kadının Statüsü Alt Komisyonu” kurulmuştur (CSW). Kadın sorunlarının uluslararası gündeme taşınmasında önemli bir süreç başlatılmıştır. Kuruluşunda onbeş kişilik bir üye ile başlamış, zamanla üye sayılarını arttırmış ve 1990’da üye sayısı kırkbeşe çıkmıştır. Küresel kadın hareketleriyle ortak hareket ederek kadın-erkek eşitliği konusunda önemli araştırmaları desteklemiş ve önemli politikaların üretilmesine öncülük etmiştir. Birleşmiş Milletler; Güvenlik Konseyi, Ekonomik ve Sosyal Konsey, Genel Kurul, Genel Sekreterlik, Uluslararası Adalet Divanı, Vesayet Konseyi olmak üzere altı temel organdan oluşmaktadır. Söz konusu organlardan birisi olan Genel Kurul’ a bağlı İnsan hakları Konseyi (HRC) kapsamında bazı insan hakları sözleşmeleri vardır. Bu sözleşmeler içerisindeki Kadına Yönelik Her Türlü Ayrımcılığın Bertaraf Edilmesi Sözleşmesi (CEDAW) (Ertürk, 2015:47-50) bu denetim mekanizmaları içinde kadın haklarına odaklanan sözleşmedir.

1975 yılında gerçekleştirilen Birinci Dünya Kadın Konferansı’nda kabul edilen Dünya Eylem Planı’nda kadına yönelik şiddete doğrudan değinilmemiştir, konu daha çok ailenin bütünlüğü ve aile içi çatışmaların önlenmesi yönüyle ele alınmıştır buna karşılık 1985 Nairobi Konferansı’nda kadına yönelik şiddet dile getirilerek özel ve kamusal alanda şiddetin bertaraf edilmesi üzerinde durulmuştur. BM Genel Kurulu tarafından 1993 yılında

Kadına Yönelik Şiddetin Bertaraf Edilmesi Sözleşmesi kabul edilmiştir. Bu sözleşmenin 1. Maddesi kadına yönelik şiddeti şu şekilde tanımlamıştır; “...İster kamusal ister özel hayatta olsun...tehdit etme, zorlama veya özgürlükten keyfi olarak yoksun bırakma dahil olmak üzere fiziksel, cinsel veya psikolojik zarar veya acı verme sonucu doğuran veya bu sonucu doğurması muhtemel olan cinsiyete dayalı her türlü şiddet eylemi...” (Ertürk, 2015:70-75) BM Genel Kurulu 19 Ekim 1999 yılında 25 Kasım gününü “Kadına Yönelik Şiddete Son” günü olarak ilan etmiştir. Sözleşme kadına yönelik şiddetin fiziki, cinsel ve psikolojik türlerini belirterek detaylandırmıştır. Ayrıca 4. Maddenin c bendinde bir kadının şiddete uğradığında devletin bir sorumluluğu olduğu ve bu sorumluluğun ‘özen yükümlülüğü’ olduğu belirtilmiştir. “Özen yükümlülüğü” kapsamında ‘ister devlet ister şahıslar tarafından işlensin, bu fiilleri önlemek, şiddete maruz kalmış olan ya da şiddet riski taşıyan kadını korumak, suçu soruşturmak ve suçluları ulusal hukuka göre cezalandırmak ve mağdurları tazmin etmek’ vardır. Kadına şiddeti önleme adına geliştirilen en yeni uluslararası hukuki metin 11 Mayıs 2011 yılında İstanbul’da imzaya açılmış olan İstanbul Sözleşmesi olarakda bilinen ve 2014 yılında yürürlüğe giren “Kadınlara Yönelik Şiddet ve Ev İçi Şiddetin Önlenmesi ve Bunlarla Mücadeleye Dair Avrupa Konseyi Sözleşmesi”dir.

Toplumun en küçük yapı taşı olan ailenin gelişmesi ve toplum için gereklerini yerine getirebilmesi için hukuki olarak da korunmaya ihtiyacı vardır bu nedenle anayasada da ailenin önemi vurgulanmaktadır. Devletler ailenin huzur ve refahını sağlamak için çeşitli tedbirler almaktadırlar. 4320 sayılı Ailenin Korunmasına Dair Kanunun uygulamaya tam olarak cevap vermediği düşünülerek 20 Mart 2012 tarihinde 6284 sayılı Ailenin Korunması ve Kadına Karşı Şiddetin Önlenmesine dair kanun yürürlüğe girmiştir. Bu kanunun en önemli özelliklerinden biri, şiddetle mücadeleyi kurumsal hale getirmiş olmasıdır. “Şiddetin önlenmesi ve verilen tedbir kararlarının etkin olarak uygulanmasının izlenmesi bakımından çalışmalarını yedi gün yirmi dört saat esasına göre yürüten, çalışma usul ve esasları yönetmelikle belirlenecek olan, şiddet önleme ve izleme merkezlerinin kurulması öngörülerek şiddetten korunan kişiler kadar şiddet uygulayan kişilere de destek hizmetleri sunmakla görevlendirilmiş kurumlar arası koordinasyon öngörülmüştür” (Düzgün, 2018: 23-24). Kadına yönelik şiddet konusunda yürütülen kamu politikaları “Yasal Mevzuat” ve “Eylem Planları” olmak üzere iki grup politika dokümanları olarak ele alınmaktadır. Yasal mevzuat politika dökümanları; Anayasa, Medeni Kanun, İş Kanunu, Türk Ceza Kanunu, Belediyeler Kanunu, 4320 ve 6284 Sayılı Kanunlar, Başbakanlık genelgesidir (daha sonra

Cumhurbaşkanlığı Genelgesi). Eylem Planları ise 2007-2010, 2012-2015 ve 2016-2020 Eylem planlarıdır. Kadına yönelik şiddet konusunda doğrudan hüküm getiren ilk mevzuat 4320 Sayılı Ailenin Korunmasına Dair Kanundur. Ancak 2007 yılında değişikliğe gidilmiş, 2008 yılında kanunun Uygulama yönetmeliği yürürlüğe girmiş ve 2012 yılında “İstanbul Sözleşmesi”nin hükümleri de göz önünde bulundurularak 6284 Sayılı Ailenin Korunması ve Kadına Karşı Şiddetin Önlenmesine Dair Kanunun yürürlüğe girmesiyle genişletilmiştir. 2013 yılında Kadın Konukları Açılması ve İşletilmesi Hakkındaki Yönetmelik yürürlüğe girmiştir. 2006/17 Sayılı Başbakanlık Genelgesi yasal mevzuat hususunda önemli bir politika dokümanıdır. Genelge’nin başlığı ‘ Çocuk ve Kadına Yönelik Şiddet Hareketleri ile Töre ve Namus Cinayetlerinin Önlenmesi için Alınacak Tedbirler’ dir. Bu konuda yürürlüğe giren en son mevzuat yeniliği 2016 yılında yürürlüğe giren ‘Şiddet Önleme ve İzleme Merkezleri’dir (ŞÖNİM) (Saritaş, 2018: 65-71). 20 Mart 2021 Cumartesi yayınlanan 31429 sayılı Resmi Gazete’nin 3718 sayılı Cumhurbaşkanı Kararı’na göre; ‘Türkiye Cumhuriyeti adına 11/5/2011 tarihinde imzalanan ve 10/2/2012 tarihli ve 2012/2826 sayılı Bakanlar Kurulu Kararı ile onaylanan “Kadınlara Yönelik Şiddet ve Aile İçi Şiddetin Önlenmesi ve Bunlarla Mücadeleye İlişkin Avrupa Konseyi Sözleşmesi”nin Türkiye Cumhuriyeti bakımından feshedilmesine, dokuz sayılı Cumhurbaşkanı Kararnamesinin üçüncü maddesi gereğince karar verilmiştir”. Alınan bu karar 1 Temmuz 2021 tarihi itibarıyla uygulanmaya başlanmıştır.

Kadına Yönelik Şiddet ile Mücadele Eylem Planları iki grupta incelenebilmektedir. Bunlardan ilki kadına yönelik şiddeti doğrudan kaleme almamış olan planlardır. Bu planların ilki 1995 yılında Pekin’de gerçekleşen IV. Dünya Kadın Konferansı sonuçlarının Uygulaması ve İzlenmesine İlişkin hazırlanan eylem planının Türkçeye tercüme edilmesi ile hazırlanan bir eylem planıdır. 1998 yılında uygulamaya geçen bu planda kadına yönelik şiddet eğitim, sağlık, siyasal katılım gibi konularla beraber bir alt başlık altında incelenmiştir. 2008 yılında hazırlanarak 2008-2013 yılları arasını kapsayan Toplumsal Cinsiyet Eşitliği başlıklı diğer eylem planında kadına yönelik şiddete dair bir alt başlığa değinilmemiştir çünkü bu konu artık ana politika alanı olarak değerlendirilmeye alınarak tek başına bir eylem planı hazırlanmaya başlamıştır. Kadına yönelik şiddetle Mücadele konusunda Türkiye’de üç eylem planı hazırlanmıştır (Saritaş, 2018: 65-71). Birincisi 2007-2010 dönemini kapsayan Kadına Yönelik Aile İçi Şiddetle Mücadele Ulusal Eylem Planı, ikincisi 2012-2015 dönemini kapsayan Kadına Yönelik Şiddetle Mücadele Ulusal Eylem

Planı, üçüncüsü 2016- 2020 dönemini kapsayan Kadına Yönelik Şiddetle Mücadele Ulusal Eylem Planı'dır. Eylem planlarında sorununun nasıl algılandığını inceleyen Sarıtaş zaman içerisinde şiddet algısında bir dönüşüm olduğunu belirtmektedir. 2007-2010 Eylem Planında şiddet toplumsal vakalardan ayrı olarak tek başına bir sorun olarak ele alınmış, eril şiddet ekseninde ataerkillikle ilişkilendirilmemesine rağmen toplumsal cinsiyet eşitliği ile ilişkili bir sorun olarak görülmüştür. Bu eylem planında kadına yönelik şiddet sorunu kadınların insan hakları ve temel insan hakları ekseninde sorunsallaştırılmıştır. Ataerkil toplum yapısı, iktidar, egemenlik, erkeklik ve kadınlık olgularından hareketle soruna yaklaşılmayıp, kadın ve erkeklerin karar alma süreçlerinde eşit bir biçimde pay almamaları sonucu, kadınların ve sosyal ekonomik statülerinin düşük olması ekseninden sorun açıklanmaktadır. Bu eylemin amacı Türkiye'de aile içinde kadına yönelik her türlü şiddetin ortadan kaldırılması için gerekli önlemlerin tüm tarafların işbirliği ile uygulamaya konulmasının sağlanmasıdır. Eylem planında zihinsel dönüşümün öneminden bahsedilmiş ancak zihinsel dönüşüme yönelik eylemler daha çok kadınlara yönelik olmuştur, şiddet erkek yönlü olmayıp sadece kadın yönlü bir sorun gibi ele alınmıştır, önleyici tedbirlerden çok koruyucu tedbirlerin olması şiddetin kendisinin bir sorun olarak görülmeyip, şiddetin uygulanması sonucu ortaya çıkan durumların birer sorun olarak algılandığını göstermektedir. Ayrıca şiddetle mücadelede ele alınan kadınların sadece şiddete uğrayan kadınların olması bu stratejinin şiddet gerçekleşikten sonra ele alınacağını göstermektedir. 2007-2012 Eylem Planı içinde şiddet algısı aile ve toplum ekseninden uzaklaşarak biraz daha kadına yönelik eksenine dönmüş, şiddet; eşit olmayan güç ilişkisi, ağır insan hakları ihlali ve toplumsal sorun olarak tanımlanmıştır. Sadece aile içi şiddet değil toplumda kadına yönelik her türlü şiddetin ortadan kaldırılması olarak genişletilmiştir. Eylem planındaki hedefler toplumsal cinsiyet eşitliği, kadına yönelik şiddet ve ev içi şiddetle mücadele konusunda yasalar yapmak ve uygulamadaki aksaklıkları kaldırmak olmuştur. Şiddeti uygulama ihtimali olanlara yönelik te eğitim ve sağlık hizmetlerinin uygulamaya konması şiddetin kendisinin doğrudan bir sorun olarak algılanmaya başlandığını göstermektedir 2016-2020 Kadına Yönelik Şiddetle Mücadele Ulusal Eylem Planı kadına yönelik şiddet algısının en fazla yerleştiği ve şiddetin önlenmesine yönelik politika araçlarının daha fazla geliştirildiği bir eylem planı olmuştur. Kadına yönelik şiddet en yaygın şiddet biçimi olarak tanımlanmıştır. Kadına yönelik şiddetle mücadele de mağdurun yanı sıra şiddeti uygulayana yönelik koruyucu ve önleyici politikalar, rehabilitasyon hizmetleri, konuya dair toplumsal farkındalığı arttırmaya yönelik faaliyetler eylem planı içinde yer almıştır. Eylem planında İstanbul Sözleşmesinin dili hâkimdir. Şiddet eril iktidar bağlamında açıklanmıştır. Şiddetle mücadeleye yönelik

erkeklerin farkındalığının arttırılmasına yönelik faaliyetler planlanmış toplumsal cinsiyet perspektifi ön planda tutulmuştur (Saritaş, 2018: 71-75). Bu üç eylem planları değerlendirildiğinde şiddet algısı üç farklı şekilde karşımıza çıkmıştır; Kadına Yönelik Aile Şiddet, Kadına Yönelik Şiddet ve Aile içi Şiddet, Kadına Yönelik Şiddet ve Ev İçi Şiddet.

Ertan ve Savaş, Kadına Yönelik Aile İçi Şiddetle Mücadele Politikalarının Uluslararası Karşılaştırmalı Analizini yapmışlar ve araştırmanın ilk aşamasında seksendört ülkenin aile içi şiddetle mücadele için ürettikleri tedbirler beşlik bir sıralı ölçek ile analizler yapılmıştır. Yapılan bu ölçekte aile içi şiddet yasaları, evlilik içi tecavüz, aile içi şiddet mağdurları için kurulan yardım hatları ve koruma evleri ile polis ve yargı mensuplarına verilen eğitimler gibi konular değerlendirilmiş ve başarılı, başarısız ülkeler haritalandırılmıştır. Ayrıca hangi koşullara sahip ülkelerin başarılı aile içi şiddet politikaları ürettikleri de araştırma kapsamına alınmış ve demokrasi, kadınların politikada temsili, ülke içi çatışmalar ve etkili yönetimi de içeren ülkenin kırılganlık seviyesinin aile içi şiddet politikalarının üretilmesinde önemli bir rol oynadığı görülmüştür. Demokratik ülkelerin daha başarılı aile içi şiddet politikaları yaptığını, devlet ne kadar kırılgansa yani yasanın gücü ne kadar az ise kadının da aile içi şiddete karşı o derece kırılgan olduğunu ve kadınların siyasette varlıklarını artırmanın kadın dostu politikaların geliştirilmesinde etkili olduğunu ortaya koymaktadır. Araştırmanın ikinci aşamasında bu politikaların önemli bir ayağını oluşturan kadına karşı aile içi şiddetle mücadele yasaları yüz yetmiş dört ülke için detaylı bir şekilde ölçülerek küresel bir haritalandırılma yapılmıştır (Ertan ve diğ., 2018:96-108). Bu haritalandırma yapılırken üç boyut ele alınmıştır. Birincisi; kadına karşı aile içi şiddet yasalarının kapsamı, ikincisi yasalarda kadına karşı aile içi şiddeti kanıtlamak için delil sunma zorunluluğunun olup olmaması, üçüncüsü; yasalarda kadına karşı aile içi şiddeti önlemek için yaptırımlar ve koruma tedbirlerinin olup olmadığıdır. Değerlendirilen bu üç boyut dünya çapında aile içi şiddet yasalarının en zayıf yanının bu yasaların şiddet uygulayanlara karşı aldığı yaptırımların ve mağdurlar için alınan koruma tedbirlerinin yetersizliğini ortaya koymuştur. Amerika, Avustralya, Avrupa ve Güney Afrika gibi bölgelerin görece başarılı politikalar yaparak dünyadaki diğer ülkelere de örnek olabilecek uygulamalar ve yasal düzenlemeler yaptıkları bu çalışma ile açığa çıkmıştır.

Dünya Ekonomik Forumu (WEF) Küresel Kadın Erkek Eşitliği Raporu'na göre Türkiye cinsiyet eşitsizliği sıralamasında yüz otuz dört ülke arasında yüz yirmi altıncı sıradayken, Birleşmiş Milletler Kalkınma Programı (UNDP) cinsiyet eşitsizliği raporuna göre ise yüz yirmi yedi ülke arasında seksen üçüncü sırada bulunmaktadır. Farklı araştırmalarda eğitim ve gelir düzeyi şiddet üzerinde belirleyici iki faktör olarak öne çıkmaktadır. Birleşmiş Milletler İnsani Gelişim Endeksi de pek çok ülkede kadınların fakirin de fakiri konumda olduklarını göstermektedir. Bu durum şiddete maruz kalma noktasında kadınların durumunu ortaya koymaktadır. Kadının Statüsü Genel Müdürlüğü'nün araştırmasına göre Türkiye'de okuma yazma bilmeyen 4.5 milyon civarı kişinin %80'i kadınlardır. Kadınların maruz kaldıkları toplumsal cinsiyet eşitsizliğini etkileyen en önemli faktörlerden birisi kadınların eğitim düzeyinin erkeklere oranla düşük düzeyde olmasıdır ve bu durum kadınların iş hayatına katılımını da olumsuz etkilemektedir. Kadınların iş hayatına erkeklerle eşit düzeyde katılımını sadece eğitim düzeyi etkilememekte aynı zamanda kadınların toplumsal yaşama katılımını destekleyen sosyal politikaların eksikliği, ataerkil aile içi ilişkilerin sürdürülmesi gibi yaklaşımlar da kadının statüsünü etkilemektedir. Yeşim Arat ve Ayşegül Altınay'ın 2007 yılında gerçekleştirdikleri Türkiye'de Kadına Yönelik Şiddet Araştırması Bulgularına göre, her eğitim düzeyinden kadın şiddet mağduru olabilmesine rağmen kadınların ve erkeklerin eğitim düzeyi arttıkça, kadına yönelik şiddet oranı da belirdin bir düzeyde düşmektedir (Aydemir, Karal, 2012:11-85). Ekonomik özgürlüğü kısıtlı olan bu kadınlar, şiddet mağduru olduklarında kendilerini daha zayıf hissetmekte ve mağduriyetlerini dile getirmemektedirler. Bununla birlikte her ne kadar kadınların gelir düzeylerinin artması şiddetin yoğunluğunu azaltsa da kadınların gelir düzeyinin aile içerisindeki artışı her zaman kadına şiddet konusunda daha güvenli bir ortam sunmamaktadır. Yeşim Arat ve Ayşegül Altınay gerçekleştirdikleri araştırmada aile gelirine katkısı erkeklerden daha çok olan kadınların aile içerisinde şiddet görme oranının da iki misli arttığı bulgusuna ulaşmışlardır. Bu durumda olan her üç kadından ikisi fiziksel şiddete maruz kalmaktadır. Fiziksel şiddetin en az olduğu durumun, iki eşin eşit gelir getirdiği durumlarda olduğunu bilgisine ulaşmışlardır.

4.5.1. CEDAW

Kadınların insan hakları konusundaki küresel düzenlemeler 1979 yılında kabul edilip 1981 yılında yürürlüğe giren CEDAW ve 1990 sonrası birbiri ardına gündeme oturan kadına şiddet konusundaki mekanizma ve politikalar. 18 Aralık 1979 yılında Genel Kurul'da yüz otuz evet oyuna karşılık onbir çekimser oy ile kabul edilen taslak haldeki CEDAW

Sözleşmesi 1981 yılında yürürlüğe girmiştir. CEDAW'ı dünya kadınları için vazgeçilmez ve güçlü bir mücadele aracı yapan şey; kadınlara karşı ayrımcılığın ne olduğunu ve bunların bertaraf edilmesi için ne gibi önlemlerin alınması gerektiğini hukuken bağlayıcı bir metinde tanımlıyor olmasıdır. Yüz seksen sekiz ülke tarafından onaylanmış olması da sözleşmenin uluslararası düzeyde önemini göstermektedir. Sözleşme özellikle 1990 sonrası daha çok görünürlük kazanmış ve hem kadınlar hem de kamuoyu nezdinde etkili bir araç haline gelmiştir. Pek çok ülkede olduğu gibi Türkiye'de de kadın hareketi 1990 sonrası reform süreçlerinde CEDAW'ı etkili bir şekilde kullanmışlardır. Örneğin 2004'te Anayasa'nın 10. Maddesinde yer alan kadın-erkek eşitliği tanımı CEDAW referans alınarak değiştirilmiştir. 1999 yılında BM Genel Kurulu CEDAW'ı güçlendirmek amacıyla Ek İhtiyari Protokolü kabul etmiştir. Bu protokol 2000 yılında yürürlüğe girerek iki yenilik getirmiştir. Bu yenilikler kişilere Sözleşmenin tanıdığı hakların ihlali konusunda bireysel başvuru yapma hakkı ve sistematik ihlal hallerinde Komite'ye araştırma ve soruşturma yapma yetkisidir. Ancak bu iki yeniliğin gerçekleşebilmesi için iç hukuk yollarının tükenmiş olması gerekmektedir (Ertürk, 2015:67-69). Türkiye'de ilk vaka Nahide Opuz davasıdır. Nahide Opuz, 15 Temmuz 2002 tarihinde, İnsan Hakları ve Temel Özgürlüklerin korunmasına ilişkin Sözleşme'nin (Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi-AİHS) 34. Maddesi uyarınca başvuru yapmıştır. İçhukuk yollarının etkili şekilde işlemediği durumlarda kişilerin AİHM'ne başvuru yapma hakkı vardır. (KAHDEM-Kadınlara Hukuki Destek Merkezi Derneği) Türkiye Cumhuriyeti Devlet'i bu dava da iç hukuk kurallarını yeterince işletmediği gerekçesiyle ceza almıştır. Bu davanın sonucunda dönemin Aileden sorumlu Devlet Bakanı Nimet Baş CEDAW sözleşmesini, ilgili tüm kurum, kuruluş, sivil toplum örgütleri, üniversite birimleri ile irtibata geçerek, uygulamaya koymak için neler yapılması hususunda harekete geçmiştir. Kurumlardaki bütün görevlilerin (emniyet, güvenlik ve yargı mensupları başta olmak üzere) ev içi şiddet şikâyeti konusunda neler yapması gerektiği üzerinde yeni düzenlemeler yapılmıştır.

Dünya'da 1979 yılında düzenlenen CEDAW, 3 Eylül 1981 tarihinde yürürlüğe girmiştir. Kadının Statüsü Komisyonu'nun gerçekleştirdiği en önemli gelişmelerdendir. Türkiye CEDAW'ı 1985 yılında onaylamış ve 19 Ocak 1986 tarihinde yürürlüğe sokmuştur. CEDAW'ın içeriğinde kadına karşı yapılan her türlü ayrımcılığın önlenmesi vardır, kadına yönelik şiddet ile ilgili özel bir bölüm bulunmamakta ancak CEDAW Komitesi 19 maddelik Genel Tavsiye Kararı'nın 2. Maddesinde kadına karşı şiddetin cinsiyete dayalı ayrımcılığın

bir sonucu olduğunu açıkça beyan etmiş ve devletleri şiddeti önlemekle sorumlu tutmuştur (Aydemir, Karal, 2012). Türkiye’de kadına yönelik şiddetin bir sorun olarak değerlendirilmeye başlanması 1980’li yılların sonunda kadınların mücadelesi ile ortaya çıkmıştır. Türkiye’de bu konuya ait yapılan ilk uluslararası düzenleme 1985’te imzalanarak 1986’da yürürlüğe giren CEDAW’dır. Ancak bundan önce Çankırı’da gerçekleşen bir boşanma mahkemesinde hamile kadının eşinden şiddet gördüğü için yaptığı boşanma talebini reddeden hâkimin “kadının karnından sıpayı, sırtından sopayı eksik etmeyeceksin” atasözünü dile getirmesi ciddi tepkilere, protestolara neden olmuştur. Bu dönemde “Bağır Herkes Duysun” başlıklı kitap dayak yiyen kadınların tanıklıklarının ve feministlerin kadına yönelik şiddet analizlerinin yer aldığı ilk yayın olmuştur. İstanbul’da iki bin beş yüz kadının katılımı ile gerçekleştirilen Mor İğne Kampanyası önemli protestolardan birisidir (Koyuncu-Lorasdağı, 2018: 79-90). 1990 yılının başında şiddete maruz kalan kadınlara hukuksal ve psikolojik destek veren, farkındalık yaratmak amacıyla atölye çalışmaları oluşturan, e-bülten, basın açıklamaları, izleme raporları yayınlayan Mor Çatı Kadın Sığınağı Vakfı kurulması Türkiye’de kadına yönelik şiddet ile mücadele de bir dönüm noktası olmuştur.

4.5.2. Dünya Kadın Konferansları

BM 1995 yılında Pekin’de toplanan Dünya Kadın Konferansı’nda kadına yönelik şiddet konusunda nelerin yapılabileceğine dair bir dizi tedbirin olduğu Eylem Platformunu kabul etmiştir (Korkut-Owen, 2008:48). Birleşmiş Milletler 1975-1985 yılları arasını Kadın On Yılı olarak ilan etmiş ve bu süreçte uluslararası camiada kadın hareketlerine yönelik önemli gelişmeler yaşanmıştır. İlk konferans 1975 yılında Meksika’da ikinci konferans 1980 yılında Kopenhag’da gerçekleşmiştir. Kadına yönelik aile içi şiddet bu ikinci konferansta ele alınmıştır. 1985 yılında Nairobi’de gerçekleştirilen konferans kadına yönelik şiddetin en kapsamlı ele alındığı konferans olmuştur. 1993 yılında Viyana’da Dünya İnsan Hakları Konferansında kadının inan hakları kavramı Birleşmiş Milletler (BM) insan hakları belgelerine girmiştir (Aydemir, Karal, 2012). Bu durum BM Genel Kurulu’nda “kadına Yönelik Şiddetin Ortadan Kaldırılması Bildirgesinin” kabulünde önemli bir rol oynamıştır. 1995 yılında Pekin’de yapılan konferansta kadına yönelik şiddetin kadınların insan haklarına aykırı olduğu Pekin Deklarasyonu ve eylem Platformunda kabul edilmiştir.

4.5.3.İstanbul Sözleşmesi

Devletler, kadına karşı şiddetin önlenmesi için gerekli yükümlülüklerini özel yasalar çıkartarak, bilinçlendirme kampanyaları yürüterek, belirli meslek gruplarının eğitilmesini sağlayarak yerine getirmeye çalışmaktadırlar. Devletlerin birbirinden farklı uygulamaları vardır. İsveç, ev içi şiddet vakalarında uzlaştırmacılığa dayalı yaklaşımları terk ederek soruşturma ve cezai yaptırımların uygulanması eğilimini içeren önleyici bir model geliştirmiştir. İsveç'te Malmö belediyesine ait ıslah hizmetleri yakın ilişkilerde şiddet eğilimi ve davranışı gösteren erkeklerin değişmelerini sağlamak amacıyla 1995'ten beri Fredman yani "Barışçıl Erkek" programını uygulamaktadır. Farklı bir uygulama Avusturya, Danimarka, Güney Kore Cumhuriyeti gibi bazı ülkelerde de görülmektedir. Bu ülkeler erkeklerde davranış değişikliğini hedefleyen danışmanlık ve öfkeyle baş etme programları düzenlemektedirler. El Salvador'da da bu konuda önemli bir program yürütülmektedir, cinsiyet eşitliğine ilişkin bir eğitim müfredatı hazırlanarak okullarda şiddet içermeyen iletişim stratejileri öğretilmektedir (Ertürk, 2015: 100-103). Onsekiz Avrupa Konseyi üyesi devlet tarafından imzalanan "Kadına Yönelik Şiddet ve Aile İçi Şiddetin Önlenmesi ve Bunlarla Mücadeleye Dair Avrupa Konseyi Sözleşmesi" "İstanbul Sözleşmesi" olarak da anılmaktadır. Türkiye Cumhuriyeti Devleti'nin 11.05.2011 tarihinde imzalamış olduğu İstanbul Sözleşmesinin, 14.03.2012 tarihinde onaylaması ile birlikte ülkemiz İstanbul Sözleşmesini onaylayan ilk Konsey üyesi devlet olmuştur (Ünlü, 2012).

İstanbul Sözleşmesi'nin 3. maddesi Sözleşmenin tanım maddesi olarak yazılmıştır. 3. Maddenin a bendine göre; "kadına karşı şiddetten", kadınlara karşı bir insan hakları ihlali ve ayrımcılık anlaşılabacak ve bu terim, ister kamu ister özel yaşamda meydana gelsin, söz konusu eylemlerde bulunma tehdidi, zorlama veya özgürlüğün rastgele bir biçimde kısıtlanması da dâhil olmak üzere, kadınlara fiziksel, cinsel, psikolojik veya ekonomik zarar ve acı verilmesi sonucunu doğuracak toplumsal cinsiyete dayalı tüm şiddet eylemleri olarak anlaşılabacaktır." Maddenin b bendine göre; "aile içi şiddet, eylemi gerçekleştiren, mağdurla aynı ikametgâhı paylaşmakta olsun veya olmasın veya daha önce paylaşmış olsun veya olmasın, aile içinde veya aile biriminde veya mevcut veya daha önceki eşler veya birlikte yaşayan bireyler arasında meydana gelen fiziksel, cinsel, psikolojik veya ekonomik şiddet eylemleri olarak anlaşılabacaktır." İstanbul Sözleşmesi 'aile içi şiddet' hususunu 'kadına yönelik şiddet' ten farklı bir başlık altında tanımlamıştır. Çünkü "kadına yönelen şiddet" her zaman resmi nikâhlı eşler arasında vuku bulmaz. Bunun yanında akrabalık ilişkileri, aynı evi

paylaşan veya ayrı yaşayan çiftler arasında da şiddet gerçekleşebilir. Kadına veyahut kişiye yönelen şiddetin toplumsal cinsiyet ayrımcılığından kaynaklanması da gerekmez. Maddenin c bendinde “toplumsal cinsiyet”, herhangi bir toplumun, kadınlar ve erkekler için uygun olduğunu düşündüğü sosyal anlamda oluşturulmuş roller, davranışlar, faaliyetler ve özellikler olarak anlaşılabacaktır” şeklinde tanımlanmıştır. Maddenin d bendinde “kadınlara karşı toplumsal cinsiyete dayalı şiddet”, bir kadına karşı, kadın olduğu için yöneltilen veya kadınları orantısız bir biçimde etkileyen şiddet olarak anlaşılabacaktır” ifadesi kullanılmıştır. Maddenin e bendinde “mağdur”, a ve b fıkralarında belirtilen davranışlara maruz kalan herhangi bir şahıs olarak anlaşılabacaktır” denilmiştir. Maddenin f bendinde ise kadın” terimi, 18 yaşından küçük kızları da kapsayacaktır” denilmiştir (Kadına Yönelik Şiddet ve Aile İçi Şiddetin Önlenmesi ve Bunlarla Mücadeleye Dair Avrupa Konseyi Sözleşmesi-İstanbul Sözleşmesi, 2011).

Sözleşmenin maksatları başlıklı maddesinde bahsedilen amaçlar şunlardır; “kadınları her türlü şiddete karşı korumak ve kadına karşı şiddeti ve aile içi şiddeti önlemek, kovuşturmak ve ortadan kaldırmak, kadına karşı her türlü ayrımcılığın ortadan kaldırılmasına katkıda bulunmak ve kadınları güçlendirmek de dâhil olmak üzere, kadınlarla erkekler arasında önemli ölçüde eşitliği yaygınlaştırmak, kadına karşı şiddet ve aile içi şiddetin tüm mağdurlarının korunması ve bunlara yardım edilmesi için kapsamlı bir çerçeve, politika ve tedbirler tasarlamak, kadına karşı şiddeti ve aile içi şiddeti ortadan kaldırma amacıyla uluslararası işbirliğini yaygınlaştırmak, kadına karşı şiddet ve aile içi şiddetin ortadan kaldırılması için bütüncül bir yaklaşımın benimsenmesi maksadıyla kuruluşların ve kolluk kuvvetleri birimlerinin birbiriyle etkili bir biçimde işbirliği yapmalarına destek ve yardım sağlamak” (Kadına Yönelik Şiddet ve Aile İçi Şiddetin Önlenmesi ve Bunlarla Mücadeleye Dair Avrupa Konseyi Sözleşmesi-İstanbul Sözleşmesi, 2011).

Bunların yanında ikinci bir amaç her türlü ayrımcılığın önlenmesi için çalışarak kadınları güçlendirmek ve kadın erkek eşitliğini yaygınlaştırmak şeklinde belirlenmiştir. Kadına karşı şiddet ve aile içi şiddetin tüm mağdurlarının özellikle aile içi şiddette, şiddete uğrayan aile üyesi yanında çocuklar da fiziksel olmasa bile psikolojik olarak olaydan etkilenen diğer mağdurlardır. Şiddet ortamını yaşayan bu çocukların korunması ve taraf devletin mağdurlara yardım için politikalar geliştirmesi ve tedbirler öngörmesi İstanbul Sözleşmesinin

amaçlarından bir diğeridir. Bunun yanında taraf devletler kadına karşı şiddeti ve aile içi şiddeti ortadan kaldırmak amacıyla uluslararası işbirliğini de yaygınlaştıracaklardır (Ünlü, 2012). Son olarak amaç kadına karşı şiddet ve aile içi şiddeti ortadan kaldırmak için kamu kurumları ve kolluk kuvvetlerinin etkin bir şekilde işbirliği yapmalarını sağlamaktır.

Sözleşmenin kapsamından 2. Maddede bahsedilmiştir. “Bu Sözleşme, aile içi şiddet de dâhil olmak üzere, kadınları orantısız bir biçimde etkileyen, kadına karşı her türlü şiddet için geçerli olacaktır. Taraflar bu Sözleşmeyi tüm aile içi şiddet mağdurları için uygulamaya teşvik edilir. Taraflar bu Sözleşmenin hükümlerinin uygulanmasında toplumsal cinsiyete dayalı şiddetin kadın mağdurlarına özel olarak dikkat göstereceklerdir. Bu Sözleşme, barış zamanında ve silahlı çatışma durumlarında geçerli olacaktır”. Sözleşme kapsamında devletin genel yükümlülükleri vardır. Bir kaç başlık altında toplamak gerekirse bunlar; ayrımcılık yapmama, devlet kurumları ile beraber şiddetin aktörü olmama ve gerektiğinde zararı tazmin ederek kurumları denetleme, toplumsal cinsiyetle ilgili hassasiyet gerektiren politikalar düzenleme, kapsamlı ve koordineli politikalar üretme, finansal kaynaklar bulma, STK’lar ve sivil toplumla ortak çalışma yürüterek onları teşvik etme, koordinasyon kurumu oluşturma, veri toplama ve araştırmadır. Sözleşmenin “Sivil Toplum Kuruluşları ve sivil toplum” başlıklı 9.maddesine göre: “Taraflar kadınlara karşı şiddet uygulanmasıyla mücadelede aktif bir rol oynayan sivil toplum kuruluşlarının çalışmalarını her düzeyde takdir ve teşvik edecek ve destekleyecek ve bu kuruluşlarla etkili bir işbirliği gerçekleştirecektir” ifadesi kullanılmıştır (Kadına Yönelik Şiddet ve Aile İçi Şiddetin Önlenmesi ve Bunlarla Mücadeleye Dair Avrupa Konseyi Sözleşmesi-İstanbul Sözleşmesi, 2011).

Sözleşmeye taraf devletlerin özel olarak üç ana yükümlülüğü bulunmaktadır. Bu yükümlülükler; tarafların henüz şiddet eylemi gerçekleşmeden konuya müdahalesini sağlayan önleme-engelleme yükümlülüğü, şiddet mağduru olma ihtimali olan mağdurun korunması-desteklenmesi yükümlülüğü, şiddet eylemini gerçekleştiren faile hukuki ve cezai yaptırım uygulanması yükümlülüğüdür. Sözleşmeye taraf olan devletler daha olayın en başından her türlü şiddet olayı ile mücadele edilmesine yönelik devlet çapında bütüncül bir şekilde önleme politikaları geliştireceklerdir. Bu politikalar geliştirilirken mağdurun hakları merkeze alınacaktır. Yerine göre hükümet kuruluşları, ulusal, bölgesel ve yerel parlamentolar ve yönetimler, ulusal insan hakları kurumları ve sivil toplum kuruluşları gibi

ilgili tüm aktörler de sürece müdahil olacaktır (Ünlü, 2012).

Bu sözleşmenin CEDAW'dan farkı doğrudan kadına yönelik şiddeti önleme amaçlı olmasıdır. 8 Mart 2012 yılında yürürlüğe giren 6284 Sayılı Ailenin Korunması ve Kadına Karşı Şiddetin Önlenmesine Dair Kanunla şiddete maruz kalan kadını koruma, kollama, cezaların ve infazının hızlı bir şekilde sağlanması amaçlanmıştır ve bu kanunun yürütülmesi için Şiddet Önleme ve İzleme Merkezleri kurulmuştur. Ancak Koyuncu (Koyuncu-Lorasdağı, 2018: 83-89) “Türkiye’de 1980’li yılların sonunda kadın hareketi feminist aktivizm ve kadın hakları savunucusu örgütlerin çabalarıyla toplumsal cinsiyet eşitliği konusunda yakalanan ivmenin özellikle 2011 sonrası durakladığını” belirtmektedir.

4.5.4. 4320 Sayılı Ailenin Korunmasına Dair Kanun

1998 yılında kabul edilen Ailenin Korunmasına Dair Kanun Türkiye’de aile içi şiddetle mücadele adına atılan önemli adımlardan biridir. Bu kanun ile aile içi şiddet kavramı hukuksal metinde ilk defa tanımlanmış ve şiddetin önlenmesine yönelik önemli bir güvence sistemi oluşturulmuştur (Aydemir, Karal, 2012). 4320 sayılı Ailenin Korunmasına Dair Kanun’un görüşülmesi sırasında Meclis Genel Kurulunda aile içi şiddetin önemli bir toplumsal sorun olduğu ve şiddet kurbanlarının genellikle kadınlar ve çocuklar olduğu vurgulanmıştır. Bu kanun ile devlet aile içi şiddetin önlenmesi konusunda taraf olduğunu açıkça göstermiştir. Bu kanunun çıkarılışının uluslararası dayanağı Pekin Eylem Platformunun önerileridir, ulusal dayanağı Anayasa’nın 41. Maddesidir. Anayasa’nın 41. Maddesinde “Devlet ailenin huzur ve refahı ile özellikle ananın ve çocukların korunması ve aile planlamasının öğretimi ile uygulanmasını sağlamak için gerekli tedbirleri alır, teşkilatı kurar” denmektedir. 03.10.2001 tarihinde Anayasanın 41. Maddesine şu fıkra eklenmiştir. “Aile Türk toplumunun temelidir ve eşler arasındaki eşitliğe dayanır”. Burada kastedilen eşitlik kanunlar önünde eşit olunmasıdır. Bu düzenlemeden sonra çıkartılan Medeni Kanun’da bir önceki kanunda yer alan “Erkek evin reisidir” ifadesi bulunmamaktadır. Bu kanuna göre koruma önlemlerinden yararlanabilecek kişiler; eşlerden biri, çocuklar, aynı çatı altında yaşayan diğer aile üyelerinden birisi, Cumhuriyet başsavcılığı, yasal olarak ayrı yaşama hakkı olan veya evli olmalarına rağmen fiilen ayrı yaşayan aile bireylerinden birisi, eşlerin üst soyları, eşlerin ortak olmayan çocukları, eşlerin vesayeti altında olan ve ev içinde birlikte yaşayan kişiler, eşlerden birinin vesayeti altında olmakla birlikte devamlı olarak aile ile

birlikte yaşayan kişiler, devamlı surette ailenin koruması altında yaşayan uzak hısımlar (T.C. Başbakanlık Kadının Statüsü Genel Müdürlüğü, Aralık 2008).

4320 sayılı kanuna göre şiddete uğrayan bir kadın, polis merkezi, Sosyal Hizmetler Çocuk Esirgeme Kurumuna (SHÇEK), adli tıp, Cumhuriyet Başsavcılığı, doğrudan Aile Mahkemesi' ne başvurabilir. Şiddete uğrayan bir kadının başvurması üzerine faile, diğer eşe ve çocuklara veya aynı çatı altında yaşayan diğer aile bireylerine karşı şiddete veya korkuya yönelik davranışlarda bulunulmaması ihtar edilmektedir. Alınacak diğer tedbirler şu şekildedir; konuttan uzaklaştırma, uzaklaştırılan eşin eşyalara zarar vermemesi, iletişim araçları ile rahatsız etmemesi, silah veya benzeri araçları kolluk kuvvetlerine teslim etmesi, ortak konutta sarhoş veya uyuşturucu kullanmış olarak bulunmaması, bir sağlık kuruluşuna muayene veya tedavi için başvurmamasıdır. Koruma kararına aykırı hareket eden fail üç aydan altı aya kadar hapis istemi ile yargılanmaktadır (T.C. Başbakanlık Kadının Statüsü Genel Müdürlüğü, Aralık 2008).

4.5.5. Yeni Medeni Kanun Düzenlemesi ve 2006 / 17 Sayılı Başbakanlık Genelgesi

4721 sayılı ve 22.11.2001 tarihli Türk Medeni Kanunu evlilik birliğine dair düzenlemelerle birlikte evlilik sözleşmesinde taraf olan eşlerin temel kişilik haklarının korunmasına dair haklar getirmiştir (Özcan, 2009). Türk Medeni Kanunu 162/1. Maddesine göre; “Eşlerden her biri diğeri tarafından hayatına kastedilmesi veya kendisine pek kötü davranılması ya da ağır derecede onur kırıcı davranışta bulunulması sebebiyle boşanma davası açabilir.” Bu madde sayesinde aile içi eşler arası yaşanacak şiddet boşanma için haklı bir gerekçe oluşturabilmektedir (Bora, 2015). 2002 yılında Medeni Kanun ve 2005 yılında Ceza Kanunu’nda değişiklikler yapılmıştır. 2002 yılında yürürlüğe giren Yeni Türk Medeni Kanunu’nda ataerkil nitelikler taşıyan “evlilik birliğinin reisi kocadır, evlilik birliğini koca temsil eder, karının ikametgâhı kocanın ikametgâhıdır” gibi ifadeler çıkartılarak, eşitliği sağlamaya yönelik ve ev içi emeğini tanıyan ifadeler getirilmiş ayrıca evlilik sonrası edinilen mallar boşanma durumunda eşit katılım getirilerek paylaşılması hedeflenerek ekonomik şiddetin önü alınmaya çalışılmıştır. 1 Haziran 2005 yılında yürürlüğe giren kanun ile kadına yönelik cinsel şiddet önceleri genel ahlak ve aile düzenine ilişkin suç olarak değerlendirilirken, sonrasında kişilik hak ve özgürlüklerine karşı suçlar olarak nitelenmiştir (Koyuncu-Lorasdağı, 2018:79-90). Böylece Yeni Medeni Kanun bu haliyle kadın ve erkek eşitliğini gözetken, cinsiyet ayrımcılığına son veren, kadınları aile ve toplum içerisinde

erkekler ile eşit kılan, kadın emeğini değerlendiren bir hal almıştır.

1 Ocak 2002 yılında yürürlüğe giren Yeni Medeni kanun ile kadın- erkek eşitliğinin sadece kamusal alanda değil, özel alanda da çağdaş uluslararası kıstaslara uygun yasal temel bir anlayış sergilenmiştir. Değişen hükümlerden birkaçı şöyledir; Aile reisi kocadır hükmü yerine evlilik birliğini eşler beraber yönetir hükmü getirilmiştir, evlilik birliğinin temsil hakkı kocaya ait iken yeni kanunla eşlerin her ikisine verilmiştir, evin seçimi kocadan eşlerin birlikte seçimine verilmiştir (Aydemir, Karal, 2012). TBMM’de töre ve namus cinayetleri ile kadınlara yönelik şiddetin sebeplerinin araştırılarak, alınması gereken önlemlerin belirlenmesi amacıyla kurulan 853 sayılı araştırma komisyonu çalışmalarını 11 Şubat 2006 yılında tamamlamıştır. Komisyon raporunun TBMM Genel kurulunda görüşülmesinden sonra “Çocuk ve Kadınlara Yönelik Şiddet hareketleriyle, Töre ve Namus Cinayetlerinin önlenmesi için Alınacak Tedbirler” konulu Başbakanlık Genelgesi yayınlanmış ve şiddete sıfır tolerans gösterileceğine dair ulusal bir mücadele kampanyası başlatılmıştır (T.C. Başbakanlık Kadının Statüsü Genel Müdürlüğü, Aralık 2008).

4.5.6. İş Kanunu Düzenlemesi

2003 Yılında getirilen İş kanunun getirdiği en önemli ilerleme işveren ile işçi arasında cinsiyet temelli dâhil olmak üzere hiçbir nedenle temel insan hakları açısından ayırım yapılmayacağıdır (Korkut-Owen, 2008:47). 10 Haziran 2003 yılında yapılan değişiklikle; cinsiyet nedeniyle eşit değerde iş için daha düşük ücret verilmeyecektir, medeni hal ve aile yükümlülükleri ile hamilelik ve doğum iş akdinin feshi için geçerli sebep oluşturmayacaktır, iş yerinde işçinin cinsel tacize uğraması durumunda işverenin gerekli önlemleri almaması halinde işçi işi fesih hakkına sahip olabilecektir (Aydemir, Karal, 2012).

4.5.7. Türk Ceza Kanunun Düzenlenmesi

2005 yılında uygulamaya giren Yeni Türk Ceza Kanunu’nda cinsiyet eşitliği ve kadına karşı şiddet konusunda düzenlemeler yapılarak cinsel suçlar ve iş yerinde cinsel taciz gibi bir dizi konuda yenilikler yapılmıştır (Korkut-Owen,2008:47). Çünkü kanunlara göre eşin ya da diğer aile bireylerinin evdeki bir diğer kişiye psikolojik, fiziksel ya da cinsel şiddet uygulaması suçtur. Türk Ceza kanununa göre; kasten veya tedbirsizlik nedeni ile yaralamak, eziyet etmek, çocuk aldırma, izinsiz kısırlaştırmak, bir kişiyi zorla alıkoymak, çalışma

özgürlüğünü engellemek, aynı anda birden fazla evlilik yapmak, töre ve namus cinayeti işlemek, kötü davranışta bulunmak, destek ve bakım yükümlülüğünü yerine getirmemek, hakaret etmek, tehdit etmek, cinsel taciz ve saldırıda bulunmak, bekâret kontrolü yaptırmak, fuhuşa zorlamak, huzur bozmak, konut dokunulmazlığını ihlal etmek, çocuğun kaçırılması ve alıkonulması suçtur. Bu suçlar aile bireylerine karşı işlenirse cezası daha ağırdır (T.C. Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı, 2008).

2005 yılında Türk Ceza Kanunu'nda yapılan düzenleme ile birlikte cinsel suçların toplumsal düzen ve genel ahlaka aykırı suçlar olmaktan çıkartılıp, kişiye karşı işlenen suçlar olarak kabul edilmesi kadınların haklarını koruyan bir gelişme olmuştur (Aydemir, Karal, 2012). Türk Ceza Kanunu 86. Maddesinde bahsedilen kasten yaralama suçunun nitelikli hallerinden birisi de yaralamanın üstsoya, altsoya, eşe ve kardeşe karşı işlenmesi olarak belirlenmiştir (Sarı Karhan, 2010). Türk Ceza Kanunu 96. Maddesinde Eziyet başlıklı suç teşkil eden davranışlardan bahsedilmektedir (Baydur ve Ertem, 2006). Bunlar arasında, insanlık onuruyla bağdaşmayacak, kişiye fiziksel ve psikolojik acı vermek üzere gerçekleştirilen kasıtlı eylemlerin eşe karşı işlenmesi suçun nitelikli halini oluşturmaktadır .

5237 sayılı Türk Ceza Kanunu'nda Aile Düzenine Karşı Suçlar başlığı altında bulunan 232/1. Maddede “Aynı konutta birlikte yaşadığı kişilerden birine karşı kötü muamelede bulunan kimse, iki aydan bir yıla kadar hapis cezasıyla cezalandırılır.” ifadesi doğrudan aile içi kadına yönelik şiddete ilişkin bir kanun maddesi olmamakla birlikte fonksiyonu itibarı ile kadına yönelik aile içi şiddete de atıfta bulunmaktadır (Özden, 2010). 5237sayılı Türk Ceza Kanunu'nda Aile Düzenine Karşı Suçlar başlığı altında 233/1. Maddede “Aile hukukundan doğan bakım, eğitim ve destek olma yükümlülüğünü yerine getirmeyen kişi, şikâyet üzerine bir yıla kadar cezalandırılır.” ifadesi aile içi kadına yönelik ekonomik şiddet ve ihmal davranışlarına karşı bir yaptırım doğurabilmektedir (Çakır, 2009). 5237 sayılı Türk Ceza Kanunu'nda eziyet davranışları “Bir kişiye karşı insan onuruyla bağdaşmayan bedensel ve ruhsa yönden acı çekmesine, aşağılanmasına yol açacak davranışlarda bulunmasıyla gerçekleşen sistemlilik ve süreklilik arz eden davranışlardır” şeklinde tanımlanmıştır (Kılıç, 2009). Bu davranışlar eşe karşı sergilenmesi halinde verilecek cezada bir artış öngörülmektedir.

4.5.8. Anayasa'nın 10. Maddesinin Düzenlenmesi

07.11.1982 tarihli ve 2709 sayılı Türkiye Cumhuriyeti Anayasası 10. Maddede, her yurttaşın yasalar önünde eşit olduğunu ve ayrımcılık doğurmayacak değişkenlerin var olduğunu ve bunların neler olduğunu vurgulamaktadır. Ayrımcılık doğurmayacak değişkenlerden biri de cinsiyettir (Tortamış, 2009). Dolayısıyla Türkiye Cumhuriyeti Anayasası'na göre yurttaşlar arasında cinsiyete dayalı ayrımcılık yapılamaz.

İnsan haklarına ilişkin devletin dört temel görevi bulunmaktadır. Bunlar tanıma, koruma – ihlal etmeme, yerine getirme ve geliştirmedir. Bu görevleri yerine getirmede yürütme öncelikli olarak sorumlu olsa da hukukun üstünlüğü ve hukuk devleti ilkeleri göz önünde bulundurulduğu zaman yasama ve yargı organlarının da önemli işlevleri vardır. 2010 yılı Anayasa değişikliği sonrası 2012 yılından itibaren bireysel başvuruları da değerlendiren Anayasa Mahkemesi aile içi şiddet ve kadına yönelik şiddetle mücadele de devleti insan hakları yükümlülükleri bakımından önemli bir işlev görmektedir. Anayasanın 10,13,17,20,36,40,41. Maddeleri insan haklarının korunması, aile içi şiddet ve kadına yönelik şiddetle mücadele için temel anayasa güvencesidir (Acaray, 2018:45-48). Anayasa'nın 10. Maddesi “kadınlar ve erkekler eşit haklara sahiptir. Devlet bu eşitliğin yaşama geçirilmesini sağlamakla yükümlüdür” demektedir. 41. Maddesi ise “Aile Türk toplumunun temelidir” ifadesinden sonra “ve eşler arasındaki eşitliğe dayanır” ifadesini kullanmıştır (Korkut- Owen, 2008:45). Türkiye’de kadın- erkek eşitliği ilkesi 2001 yılında Anayasa’nın 41. ve 66. Maddeleri, 2004 yılında 10. ve 90. Maddeleri, 2010 yılında yine 10. Maddesinde yapılan bir takım değişiklikler ile güçlendirilmiştir. Mesela 41. Maddesine “Aile Türk toplumunun temelidir ifadesine ve eşler arasında eşitliğe dayanır” hükmü eklenmiştir. 10. Maddesine “Kadınlar ve erkeler eşit haklara sahiptir. Devlet bu eşitliğin yaşama geçmesini sağlamakla yükümlüdür” ibaresi eklenmiştir (Aydemir, Karal, 2012). Türkiye Cumhuriyeti Anayasası'nın 17. Madde 3. Fıkra gereği işkence ve eziyet mutlak surette yasaklanmış ve kimsenin insan onuruyla bağdaşmayacak muamelelere maruz bırakılamayacağı ifade edilmiştir ki bu fıkra gereğince kadınlara yönelik şiddet bu fıkraya aykırı davranmaktır (Özcan, 2009). Eşitlik bağlamında, kadın erkek eşitliğinin sağlanması hususunda Kadına Karşı Her Türlü Ayrımcılığın Önlenmesi ve diğer uluslararası metinlere dayanarak kadınlara yönelik pozitif ayrımcılık yapılabilmektedir ancak Anayasa’da yapılan bu pozitif ayrımcılık eşitlik ilkesine aykırı bir durum değildir.

4.5.9. 6284 Sayılı Ailenin Korunması ve Kadınlara Karşı Şiddetin Önlenmesine Dair Kanun

Bu kanun, şiddete uğrayan veya uğrama tehlikesi bulunan kadınları, çocukları, aile bireylerini ve tek taraflı ısrarlı takip mağdurlarını korumayı ve şiddeti önlemeyi amaçlamaktadır bu nedenle kanunda şiddet uygulayan, uygulama tehlikesi bulunan kişiler hakkında alınabilecek tedbirler yer almaktadır. Altı aylık verilen tedbir kararı şiddet ve şiddet uygulama tehlikesinin devam edileceği ihtimali düşünüldüğünde uzatılabilmektedir. Alınacak olan tedbirlerin birkaç tanesi şöyle sıralanabilir; Şiddet uygulanan kişiye ve çocuklarına bulunduğu ilde veya başka bir ilde uygun barınma yerinin sağlanması, hayati tehlike söz konusu ile geçici koruma altına alınması, geçici maddi yardım, psikolojik, mesleki, hukuki, ve sosyal bakımdan rehberlik ve danışmanlık hizmeti verilmesi, çalışmıyorsa dört ay, çalışıyorsa iki ay ücretsiz kreş imkanı, şiddet uygulayan veya uygulama ihtimali bulunan kişiden altı aya kadar evden uzaklaştırılması ancak bu süreçte evin iâşesini onun karşılaması sağlanmasıdır (T.C. Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı, 2008). Kanun kapsamında koruma altına alınan bireyler, sadece kadınlarla sınırlı tutulmamış çocuklar ve diğer aile üyeleri de kanun kapsamında koruma altına alınmıştır (Türkmen, 2009:1387-1437). Kanunun sınırları içerisinde yalnız aile içi şiddet mağdurları değil son zamanlarda sıklıkla anılmaya başlanan tek taraflı ısrarlı takip mağdurları da dâhil edilmiştir.

6284 sayılı kanunda, mülki amir ve hâkim tarafından verilecek olan koruyucu tedbir kararlarının yanı sıra yalnız hâkimler tarafından verilebilen önleyici tedbir kararları da yer almaktadır. Koruyucu tedbir kararlarında daha çok şiddet mağduru bireylerin korunmasına ve ihtiyaçlarının karşılanmasına ilişkin müdahaleler varken, önleyici tedbir kararlarında şiddeti önleme ve tekrar yaşanmasının önüne geçmeye ilişkin müdahaleler yer almaktadır. Kanun kapsamında sunulan tedbir kararları; mağdurun kendisine ve yanındaki çocuğa barınma hizmetinin sunulması, geçici maddi yardım yapılması, ihtiyaç duyduğu alanlarda (psikolojik, hukuki, mesleki) danışmanlık hizmeti sunulması, hayati tehlike arz eden durumlarda kanun kapsamında korunan bireyin talebi ya da yetkililer tarafından resen koruma tayin edilmesi, çocuklar için kreş imkânının sağlanmasıdır. Bu tedbir kararları mülki amir tarafından alınmaktadır ancak gecikmesinde sakınca bulunan durumlarda kolluk amirlerince de alınabilmektedir. Yetkili hâkim tarafından verilebilecek tedbir kararlarına da kanun kapsamında yer verilmiştir. Yetkili hâkime, iş yerinin değiştirilmesi, korunan kimsenin evli olması halinde ortak yerleşim yer dışında yeni bir yerleşim yeri belirleme,

koruma altında olan kişinin talebi üzerine tapu kütüğüne aile konutu şerhi konulması ve gerektiği durumlarda korunan kişinin kimlik ve diğer bilgi ve belgelerinin değiştirilmesi kararlarını verme yetkisi tanınmıştır. Şiddet vakalarının yaşanmaması ya da tekrar etmemesi için şiddet uygulayanlarla ilgili yetkili hâkimin vereceği önleyici kararlar kanun kapsamındadır. Şiddet uygulayan kişilerin, şiddet mağduruna yönelik tehdit, hakaret ve aşağılayıcı sözler sarf etmemesine, müşterek konuttan uzaklaştırılarak konutun korunan kişiye tahsis edilmesine, şiddet uygulanan kişilerin mağdurun bulunduğu konut, iş yeri ve okula yaklaşmaması, şiddet uygulayan kişinin çocuklarla görüşme kararı varsa bunun refakatçi eşliğinde yapılması, sınırlandırılması ya da tamamen ortadan kaldırılması, şiddet uygulayan kişinin korunan kişinin eşyalarına zarar vermemesi, korunan kişiyi iletişim araçları ya da başka yollarla rahatsız etmemesi, şiddet uygulayan kişinin ruhsatı olsa dahi kullandığı silaha kolluğa teslim etmesi, şiddet uygulaya kişinin alkol ya da diğer madde bağımlılıkları varsa tedavi görmesini sağlama kanun kapsamında bulunan önleyici kararlardır. 6284 sayılı kanun gereği, yaşanan ya da yaşanması muhtemel şiddet durumlarının kolluk ve diğer yetkili mercilere (cumhuriyet savcısı, mülki amirler, hâkim) bildirilmesinde bildiren kişinin mağdur ya da suçtan etkilenen kimseler olması şartı aranmamaktadır yani şiddete tanık olan herkes durumu yetkili mercilere ihbar edebilir. Diğer yandan kamu görevlileri için ihbar bir zorunluluktur, aksi takdirde suç olarak tanımlanmıştır (6284 Sayılı Ailenin Korunması ve Kadına Karşı Şiddetin Önlenmesine Dair Kanun).

4.6. KOZA-Şiddet Önleme ve İzleme Merkezleri (ŞÖNİM) ve Kadın Sığınma Evleri

Bir kadın şiddete uğradığında ya da uğrama tehlikesi ile altındayken bazı kuruluşlara başvurabilmektedir. Bu merkezler şunlardır; Aile ve Sosyal Politikalar İl Müdürlükleri, KOZA- Şiddet Önleme ve İzleme Merkezleri, Alo 183 Aile, Kadın, Çocuk ve Özürlü Sosyal Hizmet Danışma Hattı, Valilikler Kaymakamlıklar, Cumhuriyet Başsavcılıkları, Aile Mahkemesi Hâkimlikleri, Polis Merkezleri, Jandarma Karakolları, Sağlık Kuruluşları, Belediyelerin Kadın Danışma Merkezleri, Baroların Adli Yardım Kurulları ve Kadın Danışma Merkezleri, Kadın Sivil Toplum Kuruluşları (T.C. Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı, 2008). KOZA- Şiddet Önleme ve İzleme Merkezleri (ŞÖNİM), Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığına bağlı, haftanın yedi günü yirmidört saat hizmet veren gerekli uzman personelin görev yaptığı ve şiddetin önlenmesi ile tedbir kararlarının etkin olarak uygulanmasına yönelik destek ve izleme hizmetlerinin verildiği merkezlerdir. Çalışma ve Sosyal ve Sosyal Güvenlik Bakanlığı Bünyesinde kurulan 1991 de Başbakanlığa bağlanan

Kadınların Statüsü ve Sorunları Başkanlığı (KSSB) kadına yönelik şiddetle mücadelenin kurumsallaşmasında kritik bir dönüm noktasıdır. Daha sonraları Kadının Statüsü Genel Müdürlüğüne dönüşen bu kurum kadın sivil toplumları ile devletin işbirliği içerisinde çalışmasını sağlamıştır (Koyuncu-Lorasdağı, 2018:79-90). ŞÖNİM şiddete uğrayan kadınlara şu hizmetleri vermektedir; maddi yardım, hukuki destek, tıbbi destek, psiko-sosyal destek, istihdama yönelik destek, barınma hizmeti, kreş yardımı, çocuklar için burs, yönlendirme ve rehberlik, eğitim-öğretim konusunda destek (T.C. Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı, 2008).

Sosyal Hizmetler ve Çocuk Esirgeme Kurumu Genel Müdürlüğü 1990'da şiddete uğrayan kadınların misafir edilmesi amacını taşıyan "Kadın Misafirhanelerini" oluşturmuştur. 2016 yılı itibarıyla Türkiye'de 29'u SHÇEK ait olmak üzere elli dört kadın sığınma evi bulunmaktadır (Koyuncu-Lorasdağı, 2018:79-90). ŞÖNİM'e bağlı olarak kadın konukevleri ve ilk kabul birimleri faaliyet göstermektedir. İlk Kabul birimleri ŞÖNİM'e başvuran kadınların ve beraberindeki çocukların ilk gözlemlerinin yapıldığı, gerekliyse tedavilerinin başladığı yerlerdir. İki haftaya kadar burada barınma imkânı sağlanır ve bu süreçte kadınların psiko-sosyal ve ekonomik durumları incelenmektedir. Buradan ayrıldıktan sonra kadınlara uygulanacak sosyal hizmet modeli ve yapılacak işlemler belirlenmektedir (T.C. Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı, 2008). 2014 yılında T.C. Aile ve Sosyal Politikalar bakanlığı ve Hacettepe Üniversitesi ile yapılan 'Türkiye'de Kadına Yönelik Aile İçi Şiddet Araştırması' raporuna göre şiddete maruz kalan kadınların %44'ü maruz kaldıkları şiddeti kimseye anlatmamışlardır. Şiddeti anlatmama eğilimi eğitim düzeyi arttıkça azalmaktadır. Kadınlar şiddetle mücadele ederken maruz kaldıkları şiddeti daha çok yakın çevrelerine anlatmakta, 10 kadından üçü şiddete fiziksel olarak karşılık vermekte ya da evlerini terk etmektedirler. Kurumsal başvuru oranı %11 ile çok düşüktür. Bu başvuru artık şiddetin tahammül edilemeyecek noktaya gelmesi ile olmaktadır. Başvurunun az olmasının sebepleri; kadınların şiddeti bir sorun olarak algılamamaları, çocuklarının mutsuz olacağından çekinmeleri, eşlerinin değişeceğini düşünmeleri, nereye başvuracaklarını bilememeleri, kurumlara ilişkin olumsuz algılarıdır (T.C. Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı Kadının Statüsü Genel Müdürlüğü, 2014).

Şiddet Önleme ve İzleme Merkezleri ile İlk Kabul Merkezlerine ek olarak Kadın Sığınma Evleri kurulmuştur. Bayındırlık ve İskân Bakanlığı sığınakları şu şekilde tanımlamaktadır; “Nükleer ve konvansiyonel silahlarla, biyolojik ve kimyevi harp maddelerinin tesirlerinden ve tabii afetlerden, insanlarla, insanların yaşaması ve ülkenin harf gücünün devamı için zaruri canlı ve cansız kıymetleri korumak maksadıyla inşa edilen korunma yerleridir” (Alpago, 2006). Türkiye Cumhuriyeti Aile ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı’nın resmi internet sitesinde kadın konuk evleri şu şekilde tanımlanmıştır; “Kadın konukevleri, fiziksel, duygusal, cinsel, ekonomik ve sözlü istismara veya şiddete uğrayan kadınların, şiddetten korunması, psiko-sosyal ve ekonomik sorunlarının çözülmesi, güçlendirilmesi ve bu dönemde kadınların varsa çocukları ile birlikte ihtiyaçlarının da karşılanmak suretiyle geçici süreyle kalabilecekleri ve kadın konukevi, sığınmaevi, kadın sığınağı, kadınevi, şefkatevi ve benzeri adlarla açılmış ya da açılacak yatılı sosyal hizmet kuruluşlarıdır” (Kadının Statüsü Genel Müdürlüğü, 2022).

1987 yılında kadın hareketi tarafından başlatılan “Dayağa Hayır” kampanyası sonrası STK lar ve meslek örgütleri tarafından Kadın Bakış Açısından Türk Ceza Kanunu kampanyası yürütülmüştür ve 25 Kasım 2004 tarihinden bugüne T.C. Başbakanlık Kadının Genel Statüsü Müdürlüğü (KSGM) ve BM Nüfus Fonu işbirliği ile yürütülen “Kadına Karşı Şiddete Son Kampanyası” çerçevesinde kamu kurum ve kuruluşları, özel sektör, medya kuruluşları, STK ve yerel yönetimlerle işbirliği yapılarak erkeklerin bilinçlendirilmesi ve farkındalık kazanmaları adına çalışmalar yapılmıştır. 1987 yılında başlatılan ve sonrasındaki kampanyaların en önemli çıktısı kadın sığınmaevleri ve kadın dayanışma merkezlerinin ortaya çıkmış olmasıdır (Korkut- Owen, 2008:50). Bir diğer adı kadın konukevleridir. Şiddete uğrayan veya uğrama tehlikesi bulunan kadınların varsa beraberindeki çocukları ile birlikte, geçici süre barınma ihtiyacını karşılamak amacıyla kurulan yerlerdir. Altı aya kadar barınma imkânı sağlanan bu merkezlerde gizlilik ve güvenlik ilkesi uygulanmakta, kuruluşun telefon ve adresi gizli tutulmaktadır. Konukevlerinin kadınlara sağladığı hizmetler şu şekildedir; güvenli barınma imkânı, psikolojik ve sosyal destek, barolar ile işbirliği yapılarak hukuksal danışmanlık, iş ve meslek edindirmeye yönelik çalışmalar, çocuklara yönelik destek, sosyal yardımlardan yararlanması için destek, konukevinden ayrıldıktan sonra kendi evini tutmak isteyenlere destek, sosyal güvencesi olmayanlar için yaşadıkları şiddete bağlı tedavi olmalarına ilişkin sağlık giderleri alınan tedbir kararı süresince karşılanmaktadır.

Kadın sığınmaevleri ve kadın dayanışma merkezlerinin sayılarının artması kadına yönelik özellikle ev içi şiddet ile mücadele de son derece mühimdir. STK lar kadına yönelik şiddetle mücadele de önemli bir yer almaktadırlar 1990 yılından bugüne Mor Çatı Kadın Sığınağı Vakfı şiddete maruz kalan kadınlarla dayanışma içerisinde ve onlara hukuki ve psikolojik destek verilmektedir. Mor Çatının Yürüttüğü kampanyalardan bazıları şunlardır; ‘Sığınaklar Açılsın’, ‘Şiddete Sıfır Hoşgörü’, ‘Ekonomik şiddete’ karşı ve 4320 sayılı kanunun uygulanması için yapılan kampanyalardır. Kadın Dayanışma Vakfı da kadına yönelik her türlü şiddetle mücadele etmektedir. Vakıfta gelen kadınlara, meslek elemanlarına, vakıf gönüllülerine yönelik bilinç yükseltme çalışmalarının yanında aile içi şiddet konusunda kamuoyunu bilgilendirme, lobicilik ve savunma faaliyetleri yürütülmektedir. Kadına yönelik şiddet konusunda kamuoyunda farkındalık uyandırmanın yanı sıra bu alanda hizmet sunan kamu personeline yönelik de hizmet içi eğitimler yapılmıştır. İçişleri Bakanı ve Kadın ve Aileden Sorumlu Devlet Bakanı tarafından 26 Aralık 2006 yılında şiddete maruz kalan kadınlar için ilk başvuru yerleri olan karakollar ve polis merkezlerinde çalışan 40.400 emniyet teşkilatı personeline eğitim verilmek üzere bir protokol imzalanmıştır.-Eğitimlerde toplumsal cinsiyet eşitliği, şiddet mağdurlarına yaklaşım tarzı, 4320 sayılı ailenin korunmasına dair kanun ve diğer ilgili kanunların uygulanması ile ilgili bilgiler verilmiştir. Adalet Bakanlığı, hâkim ve savcılara verilen hizmet içi eğitim programlarında kadına yönelik şiddet konuları ve 4320 sayılı ailenin korunmasına dair kanun üzerinde durulmuştur. Sağlık Bakanlığı 3 Ocak 2008 yılında bir protokol imzalayarak 60.000 sağlık çalışanının bu konuda eğitilmesini planlamıştır (Korkut-Owen, 2008: 50-52). Kadının şiddete uğradığında ilk başvuracağı yerlerdeki personelin bu şekilde eğitilmiş olmaları kadına yaklaşımları konusunda onları bilinçlendirmekte ve durumun kadın için daha da zor bir hal almasını engellemektedir.

Dünyada çeşitli sığınma evi türleri bulunmaktadır. Bunlardan birincisi otonom sığınaklardır. Bu sığınaklar özerkliği savunan, işleyiş ve politika oluşturmada dışarıdan müdahalelere karşı otonom oluşumlardır. Kendi iç politika ve anlayışlarına karışılmaması koşuluyla, finansal yardımlara ulaşmaya ve hizmetlerini sürdürmeye çalışmaktadırlar. Devlet, yerel, özel kamu kurum ve kuruluşlarla organik bir bağdan bağlı değillerdir. Sığınak hizmetini sürdürmek için bir araya gelen bu kadınlar, tüm maddi ve diğer gereksinimlerini kendi iç dinamikleriyle çözümlemenin yanı sıra özerk ve otonom yapılarına gölge düşürülmeden konuya duyarlı yerlerden, özellikle mali olarak desteklenmeyi talep edebilmektedirler. Türkiye’de Mor Çatı

Kadın Sığınağı buna örnek verilebilir. İkincisi yarı otonom yapıda sığınaklardır. Konuyla ilgilenen gönüllü kişilerce temeli atılmıştır ancak finansal, ev vb. maddi sorunlarının, kadınların yeme, içme, giyim, sağlık gibi ihtiyaçlarının belediyeler, bazı devlet kurumları veya özel şirketlerle kurdukları resmi bağlantılar aracılığıyla karşılandığı sığınak modelidir. Kontak kurdukları resmi veya gayri resmi kurumun organik olmasa bile bağlı bir bölümüymüş gibi adlandırılabilirler. Beyoğlu'nda Mor Çatı Vakfı'nın açtığı Beyoğlu belediyesinin maddi desteğiyle ayakta duran sığınma evi buna örnek verilebilir. Üçüncüsü belediyeler veya kiliselere bağlı sığınaklardır. Kiliseler yardıma muhtaç bir grup olarak kocasından veya bir diğer erkekten şiddete uğramış, mağdur kadınlara kapısını açmakta ve ihtiyaçlarını gidermeye çalışmaktadır. Belediyeler, beldelerinde yaşayan, şiddete uğramış kadınlara hizmet götürmek amacıyla kendi bünyesinde oluşturduğu bir bölüm aracılığıyla sığınak açmakta ve işletmektedirler. Ancak belediyelerin sığınma evi açıyor olması eleştirilmekte, sığınma evinin, belediyenin bağlı olduğu siyasi görüşe göre yönlendirilebileceği endişesi oluşmaktadır. Dördüncüsü devlete bağlı sığınaklardır. Türkiye'de hizmet veren Devlet Bakanlığı Sosyal Hizmetler ve Çocuk Esirgeme Kurumu'na (SHÇEK) bağlı olan sığınak modeli bu tipten sığınak modelleridir. Devlet Bakanlığı tarafından, 8 Mayıs 2001 tarihinde yayınlanan, amacı özel hukuk tüzel kişileri ile kamu kurum ve kuruluşlarınca açılan kadın konukevlerinin açılış, hizmet, işleyiş, personel şartları ve denetim işlem ve esaslarını belirlemek, çağdaş anlayış ve şartlara uygun düzeyde hizmet vermelerini sağlamaktır. Özel Hukuk Tüzel Kişileri ile Kamu Kurum ve Kuruluşlarınca Açılan Kadın Konukevleri Yönetmeliği'ne göre, kuruluşların 'amacı, hizmetleri, işleyişlerine ilişkin esasları; kadın ve varsa çocuklarının kabulünde izlenecek yol, kabul koşulları, kabul edilmeyecek olanlar, güvenlik için alınacak önlemler, kalınacak süre, uyulması gereken kurallar, uyulmaması durumunda yapılacak işlemler, kadın ve çocuklarına sağlanacak ayni ve nakdi yardımlar, personelin nitelik ve görevleri, mali işlemler ve belirtilmesi istenilen diğer hususlar' düzenlenecek iç hizmet yönergesi ile belirlenmektedir. Devlet tarafından açılan kadın sığınma evleri Sosyal Hizmetler ve Çocuk Esirgeme Kurumu'na bağlı olarak çalışmaktadırlar (Alpago, 2006). Dünyadaki sığınma evi tiplerine bakıldığında en yaygın olanı, otonom ve yarı otonom yapıdaki sığınaklardır. Belli kurum ve kuruluşlar tarafından sürekli destek verilecek, yarı otonom sığınak modeli, Türkiye için uygun olabilecek bir modeldir.

Bir kadının sığınma evinde kalabilmesi için şu özelliklerden birisini taşıması gerekmektedir; eşler arası anlaşmazlıklar nedeniyle evini terk eden ya da eşleri tarafından terk edilen ve bu sebeple yardıma ihtiyaç duyan kadınlar, fiziksel, cinsel, duygusal ve ekonomik istismara uğrayan kadınlar, boşanma veya eşin ölümü nedeniyle ekonomik ve sosyal yoksunluk içine düşmüş kadınlar, istenmeyen evliliklere zorlanan kadınlar, evlilik dışı hamile ya da çocuk sahibi olan ve bu nedenle ailesi tarafından kabul edilmeyen kadınlar, daha önce uyuşturucu, alkol bağımlılığı olup, bu konuda tedavi görmüş ve alışkanlıklarını terk etmiş kadınlar, cezaevinden yeni çıkmış olup, yardım ve desteğe ihtiyacı olan kadınlar, kontrolleri dışında oluşan çevre koşulları nedeniyle ekonomik ve sosyal yoksunluk içine düşmüş kadınlar. Bir kadının sığınma evinde kalabilmesi için aşağıdaki olumsuz özelliklerden birisini taşımayan bir kadın olması gerekmektedir; alkol ve uyuşturucu bağımlılığı olan kadınlar, fuhuşu meslek edinmiş kadınlar, herhangi bir suç nedeniyle hükümlü olan veya adli mercilerce haklarında arama, yakalama, tutuklama kararı verilen kadınlar, ruh sağlığı bozuk olan kadınlar, zihinsel özürlü kadınlar, korunmaya, bakıma ve yardıma muhtaç yaşlılar, beden fonksiyonlarında, günlük yaşama faaliyetlerini bağımsız yapmalarına engel olacak düzeyde özürü olanlar, bulaşıcı ve sürekli tıbbi tedaviyi gerektirir ağır hastalığı olanlar ve benzeri özel ve sürekli bakıma ihtiyacı olan kadınlar (Sosyal Hizmetler ve Çocuk Esirgeme Kurumuna Bağlı Kadın Konukevleri Yönetmeliği). Sosyal Hizmetler ve Çocuk Esirgeme Kurumu'na bağlı kadın konuk evleri 1998 yılı yönetmeliğine göre; kadınların kuruluştaki kalma süresi 3 aydır ancak bu durum ihtiyaç halinde bir 3 ay daha uzatılabilir.

Yönetmeliğin 14. Maddesi uyarınca Kadın konukevinde kalan ve bu hizmetten yararlanan kadınlar, kuruluşun işleyiş, genel temizlik ve düzenini korumaktan sorumlu tutulmuşlardır. Kadınlar kuruluştaki kaldıkları süre içinde şu kurallara uymak zorundadırlar:

- a) Kuruluş adres ve telefon numarasını gizli tutmak, kuruluştan ayrıldıktan sonra da bu kurala uymak,
- b) Kuruluş hizmetlerinin en iyi şekilde yürütülebilmesi için kurul tarafından hazırlanan programlar çerçevesinde kendisine verilecek temizlik, çocuk bakımı, mutfak işleri ve benzeri görevleri yerine getirmek,
- c) Kuruluştaki kalan diğer kadın ve çocuklara, fiziksel, duygusal, cinsel tacizde bulunmamak,
- d) Kuruluştaki kalan diğer kadınların para ve eşyalarına, kuruluşun araç, gereç ve eşyalarına zarar vermemek,

- e) Kuruluşa ziyaretçi kabul etmemek,
- f) İzin almadan kuruluştan ayrılmamak,
- g) Kuruluş içinde ve dışında alkol ve uyuşturucu madde kullanmamak, alkollü olarak kuruluşa gelmemek,
- h) Devletin itibarını düşürecek ya da görevlilerin onurunu zedeleyecek tutum ve davranışlarda bulunmamak, kuruluş aleyhine propaganda yapmamak, kuruluş görevlileri ve kadınlar hakkında asılsız ve onur kırıcı haber yaymamak, kuruluşa fotoğraf makinesi, kamera, teyp ve benzeri kayıt cihazları sokmamak (Sosyal Hizmetler ve Çocuk Esirgeme Kurumuna Bağlı Kadın Konukevleri Yönetmeliği).

5. ARAŞTIRMANIN BULGULARI

5.1. Kadına yönelik şiddet konusunda uzmanlaşan kadın sivil toplum kuruluşları

Bu bölümde mülakat yapılan kadın sivil toplum kuruluşlarının hedefleri, kadına yönelik şiddeti nasıl anlamlandırdıkları, şiddetin temelinde yatan nedenler konusunda düşündükleri, ailenin bir kurum olarak kadına yönelik şiddetle olan bağlantısının yanısıra, kadınların toplumsal sınıf, eğitim ve gelir düzeyinin maruz kaldıkları şiddetle bağlantısı olup olmadığı üzerine yaptıkları incelemelere bakılacaktır. Kadına yönelik şiddet üzerinde çalışan sivil toplum kuruluşlarının, kadına yönelik şiddetin giderek artıyor olmasının nedenleri ile ev içi şiddetin zanlıları ve mağdurlarının kimler olduğunun ortaya çıkarılması konusundaki düşünceleri de önem arz etmektedir.

5.1.1. Kadına yönelik şiddet konusunda uzmanlaşan kadın sivil toplum kuruluşlarının

Hedefleri

Cohen ve Arato'nun tanımına göre sivil toplumun dört temel özelliği vardır. Bunlar, çoğulculuk (Çoğulculuğu ve özerkliği çeşitli yaşam biçimlerine olanak sağlayan aileler, enformel gruplar ve gönüllü kuruluşlar), kamusalılık (Kültür ve iletişim kuruluşları), mahremiyet (Kişisel gelişme ve ahlaki seçim alanı) ve yasallıktır (Çoğulculuğu, mahremiyeti ve kamusalılığı devletten ve ekonomiden ayırmak için gereken genel yasalar ve temel haklar). Birleşmiş Milletler Kalkınma Programı (UNDP) sivil toplumu devlet ve ekonominin yanında üçüncü bir alan olarak tanımlamaktadır. Sivil toplum toplumsal hareketlerin örgütlendiği alandır. Çeşitli farklı ve hatta çatışmacı toplumsal çıkarların temsil edildiği sivil toplum örgütleri (STÖ) kendilerinin toplumsal tabanına, kitlesine, ilgi alanlarına ve etkinlik türüne uyacak biçimde şekillenmektedir. Naidoo ve Tandon sivil toplumun ortak sorunlara işaret etmek, ortak çıkar ve hedefleri geliştirmek ve korumak için hak ve sorumluluk sahibi yurttaşların gönüllü olarak yarattığı özerk kuruluşların oluşturduğu bir ağ olarak tanımlamaktadır. Meşru ve kamusal bir aktör olarak sivil toplum devlet ve ekonomik kuruluşlarıyla birlikte ortak sorunların çözülmesi ve kamusal çıkarın gözetilmesi için tasarlanan kamusal politikaların yapılmasında ve uygulanmasında pay sahibidir (Akşit ve diğ., 2003:44-45). Bu bağlamda toplumsal bir hareket olan kadın hareketi kadınların ve dezavantajlı grupların haklarını dile getirme noktasında aktif rol almaktadır. Şiddetle mücadele noktasında ön planda olan STK'lar hedeflerini şu sözlerle anlatmışlardır;

“Cinsiyetçi sistemin, kültür ve geleneklerin kadına zarar veren uygulamalarını tespit etmek, onların alternatiflerini oluşturmak ve onları uygulamaya yönelik harekete geçmek” (STK 7).

“...hedefimiz şiddete uğrayan kadınlarla dayanışma kurabilmek, destek olabilmek, toplumun genelinde şiddetle mücadele konusunda farkındalık oluşturabilmek buna dair savunuculuk yaratabilmek ve çalışmalarımızı da sürdürebilmek, bilgiyi yaygınlaştırmak” (STK 4).

“Şiddetle mücadeleyi, kadına yönelik şiddetle mücadeleyi baz alan bir vakıf. Şiddetle mücadeleyi bütünlüklü olarak ele alıyor. Yalnızca failin cezalandırılması gibi bir hedefi yok. Kadınların korunması, daha gerçekleşmeden şiddetin önlenmesi. Bu amaçla da toplumsal cinsiyet eşitliği üzerinden hem savunuculuk hem de atölye de diğer faaliyetleri var” (STK 6).

“Kadın kurtuluş mücadelesi gibi, ya da eşitlik mücadelesi gibi bir hedefimiz var. Tüzüğümüzde ağırlıklı olarak aile içi şiddet ya da kadına yönelik şiddet, kadın cinayetlerini durdurmak gibi hedeflerimiz var...Kadın cinayetleri konusunda çok tarafız ve etkiliyiz” (STK 1).

“...haklar var yasalarda ama kadınlar bunu çok iyi bilmiyor olabilirler, o yüzden biz yaygın bir eğitim programı daha doğrusu sonradan yaygınlaşmış sosyal hizmetler ve çocuk esirgeme kurumu ile ortaklaştıkça bunun için yola çıkıyor...bir yandan kadın hareketinde de daha lobicilik, savunuculuk işte bir yasa çıkarılacaksa onun koordinasyonu, sekretaryasını yürütmek gibi o anlamda uzmanlaşmış bu tür görevleri üstlenmiş bir kadın örgütüyüz” (STK 2).

“Biz dernek olarak kadın, çocuk ve LGBT+ alanında hak temelli, feminist perspektifli çalışmaları yürütmekteyiz. Hiçbir dil, din, inanç, ırk, cinsel yönelim, cinsiyet kimliği ayırımı yapmıyoruz. Kadınların, çocukların, LGBT+ ların güçlenmesi çalışmalarımız arasında. Bununla ilgili yapmak istediğimiz ulusal ve uluslararası düzeyde politika geliştirmek istiyoruz” (STK 3).

“Tek çalışma alanımız var ev içi şiddetle mücadele” (STK 5).

Mülakat gerçekleştirilen tüm kadın STK'ların ortak hedefi kadınların ve dez avantajlı grupların haklarını savunmak ve onları hem şiddetten korumak hem de şiddet sonrası onlara destek sağlamaktır.

5.1.2. Kadına yönelik şiddet konusunda uzmanlaşan kadın sivil toplum

kuruluşlarının ‘kadına yönelik şiddet’ algıları

Birleşmiş Milletler İnsan Hakları Evrensel Beyannamesi “her insanın hür olduğunu, hiç kimsenin onun güvenliğini tehlikeye atamayacağını ve ona şiddet, işkence uygulayamayacağını ayrıca insanlık dışı ve aşağılayıcı davranışlara maruz bırakamayacağını” belirtmektedir (Aybay, 2006). Beyannamenin bu uyarısına rağmen hemen hemen bütün toplumların yarısını oluşturan kadınlar, toplumların diğer yarısını oluşturan erkekler tarafından farklı derecelerde şiddet görmektedirler.

İktidar açlığı çeken ve duygusal açıdan körelmiş bir erkeklik yok eden, çevreye ve kadına zarar veren bir hale dönüşmektedir. Kadınlara yönelik şiddet literatürünün büyük bir bölümü “erkek cinselliğine” yer vermektedir. Aynı şekilde çevre kirliliği doğa kaynaklarının gelişigüzel kullanılması ve nükleer savaş tehlikesi kişisel saldırganlık da tipik erkek acımasızlığı ile açıklanmaktadır. Mary Daly’nin Gyn/ Ecology’si ve Kathleen Barry’nin Female Sexual Slavery’si (Kadınların Cinsel Köleliği) gibi metinler, Hindistan’da kocası ölen kadınların kocalarının cesetleriyle birlikte yakılması, Afrika’da kadınların sünnnet edilmesi, Çin’de kadınlara demir ayakkabı giydirilmesi, ABD’de pornografiye kadar pek çok ataerkil şiddet örnekleri bulunmaktadır (Connell, 2017:98-99). Görüşme yapılan kadın sivil toplum kuruluşları da kadına yönelik şiddetin kadınlara cinsiyetlerinden dolayı uygulandığını ve erkeklerin kadınlar üzerinde baskı kurabilmek için kullandıkları bir yöntem olduğunu ifade etmişlerdir.

“Kadına yönelik şiddet, cinsiyeti nedeniyle, kadınların ev içerisinde yada dışında sistematik olarak maruz kaldıkları şiddet davranışları. Burada kritik şeyler ev içerisinde yada dışında kamusal alanda yada özel alanda gerçekleşebilir. Cinsiyeti nedeniyle kadınlara yönelik sistematik olarak yapılan şiddetten bahsediyoruz. Aynı anda toplumsal cinsiyet eşitliği yani toplum içerisinde kadınlar ve erkeklerin eşit şekilde yer almıyor olmasının bir sonucu olarak, erkek egemenliğine dayalı bir sistem şeklinde toplumun örgütlenmesi. Kadınların ikinci plana itilerek daha çok toplumsal hayatta ve özel alanın bölüşülebileceği iş bölümünde dahil olmak üzere, erkeklerin lehine bir toplumsal düzenin doğal bir sonucu olduğunu düşünüyoruz ama bunu doğal karşılamıyoruz tabi ki...daha somut örnek vermek gerekirse bizim dışarıdan deneyimlediğimiz mesela kimlik kaydını çıkarmamak kadının. Eşinin kasti olarak kaydını çıkarmaması çünkü ekonomik, sosyal ve politik olarak haklar bağlamında da kendisine bağlı bir

şekilde var olabilmesini sağlamak için bağımsız şekilde haklara erişebileceği bir kaydı zorunlu olan bir kaydı çıkarmasını engellemek aynı zamanda gündelik yaşamda çok duymasak ta aslında bir şiddet biçimi. İnsanlık haklarına erişimini engellemek” (STK 6).

Küreselleşmeyle beraber artan kadın göçünün etkisiyle bağımsız ve otonom statü kazanan kadınlar, çalıştıkları iş alanlarının denetimsiz ve esnek olması, aynı zamanda aile ilişkilerinde baş gösteren gerilimler nedeniyle kendilerini şiddet riski yüksek olan durumlarla karşı karşıya bulmaktadırlar. Ataerkil ve küreselleşmenin kesiştiği noktada, küresel iş gücüne katılan kadınlar özgürleşmenin yanında, sömürü, şiddet ve istismar ile de karşı karşıya kalmaktadırlar. Kadına şiddetin, ataerkil yapının farklı ekonomik ve sosyal koşullarla eklemlenmesi ve farklı biçimlere bürünmesi ile erkek egemenliğinin devamlılığını sağlamakta ve pek çok kez de toplumsal onay ve yasalarla da desteklenerek pekişmektedir. Ertürk “kadına şiddet olgusunun temelinde tüm kurumları biçimlendiren köklü ve etkili ataerkil güç yapısının ve kadını yerinde tutma amacının yattığı unutulmamalıdır” demektedir (2015:37-39). Kadın sivil toplum kuruluşları görüşme sırasında ataerkil sistem üzerinde durmuş ve kadına yönelik şiddeti hep bununla anlamlandırmışlardır. Kadın sivil toplum kuruluşlarından birisi bunu şu cümlelerinde belirtmektedir.

“Bizim için esas olarak şiddet erkeklerin kadınlar üzerinde kontrol etme amacıyla yaptıkları bir şeydir diye anlıyoruz aslında. Ataerkil sistemden ve kadın erkek eşitsizliğinden bağımsız düşünülemez diye düşünüyoruz. Bu eşitsizlikten güç alan erkeklerin, kadınları kontrol etmek, baskı yapmak amacıyla uyguladıkları bir şeydir...yani şiddet dayak dediğimiz işte 1987 yılında dayağa karşı yürüyüşle başlayan bir şey bu aslında ama dayak dediğimiz, içinde fiziksel şiddetle ifade ettiğimiz şeyle hiç kısıtlı bir şey değil. Özellikle hani şeyi çok görüyoruz psikolojik şiddet çok daha fazla yaygın ve hani zaten her türlü şiddet psikolojik şiddete ve diğer şiddet biçimleriyle aslında girift, dolayısıyla adını koymak parçalamak, bölümlenmek hem önemli, hem de imkânsız bir anlamda. Dolayısıyla erkeklerin kadınlar üzerinde güç uygulaması bu ve her dönem, her şekilde yöntem değiştirebiliyor maalesef” (STK 5).

T.C. Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı (2008) kadına yönelik şiddet türlerini altı başlık altında toplamıştır. Bunlar; tokat atmak, tekmelemek, yumruklamak, hırpalamak, kolunu bükmek, boğazını sıkmak, bağlamak, saçını çekmek, kesici ve vurucu aletlerle yaralamak, kezzap veya kaynar suyla yakmak, vücudunda sigara söndürmek, ellerini ayaklarını ezmek,

sakat bırakmak, işkence yapmak, sağlıksız koşullarda yaşamaya mecbur bırakmak, sağlık hizmetlerinden yararlanmasına engel olarak bedensel zarar görmesine neden olmak gibi eylemleri içeren fiziksel şiddet, istenmeyen her türlü cinsel içerikli davranış ve saldırı gibi eylemler içeren cinsel şiddet, tehdit etmek, ailesiyle görüştürmemek, eve kapatmak, küçük düşürmek, korkutmak, hakaret etmek, kıskançlık bahanesiyle sürekli kontrol altında tutmak, nereye gideceği ve kimlerle görüşeceği konusunda baskı yapmak, kadının kendisini geliştirmesine engel olmak gibi eylemleri içeren psikolojik şiddet, bağırarak, hakaret etmek, küfür etmek, iğneleyici ya da aşağılayıcı sözler söylemek kadının kendisini kötü hissetmesine neden olan ve ruhsal olarak zedeleyici sözler söylemek gibi eylemleri içeren sözlü şiddet, para vermemek veya kısıtlı para vermek, ailenin tasarrufları, gelir ve giderleri konusunda bilgi vermemek, kadının mallarını ve diğer gelirlerini elinden almak, çalışmasına izin vermemek gibi eylemleri içeren ekonomik şiddet, istenmeyen ve sürekli telefon aramaları yapmak, kısa mesaj, e-posta göndermek, takip etmek ve gözetlemek, mağdurun iş yerinde veya yaşadığı yerde beklemek, bir sebep olmaksızın sürekli karşısına çıkmak, mağdur adına mal ve hizmet siparişi vermek, manipülatif davranışlarda bulunmak gibi eylemleri içeren tek taraflı ısrarlı takiptir. Kadın sivil toplum kuruluşları, kadına yönelik şiddeti sadece maddi-görünür açıdan ele almayarak onun farklı şekillerde nasıl uygulandığını yaptıkları mülakatlarla vurgulamışlardır.

“Kadına yönelik şiddet dediğimizde sadece fiziksel şiddet ya da cinsel şiddet değil psikolojik çok geniş tanımlanabiliyor. Ekonomik şiddet, bu teknolojik araçlar kullanılmaya başlandığından bu yana daha çok gördüğümüz dijital şiddet. Daha genç yaştaki kızların ve erkeklerin yaşadığı gibi flört şiddeti gibi. Kadın ticareti var. İsrarlı takip gibi içine birçok şey katabiliriz. Çok daha genelde toplumsal cinsiyet eşitsizliği nedeniyle kadınların kadın oldukları için karşılaştıkları bir şiddetten bahsediyoruz” (STK 4).

Kadınların uğradıkları sözel şiddet fiziksel şiddet gibi görünür olmadığı için hem fark edilmesi zor hem de sonuçları itibariyle son derece yıpratıcıdır. Zaman içerisinde kadının kendisine duyduğu güveni tamamen kaybettirerek kadınları erkeklere karşı mecbur ve zayıf kılan bir hal almaktadır. Kadının bu zayıf hali şiddet uygulayan erkeği cesaretlendirmektedir. En az sözel şiddet kadar fark edilmesi güç olan duygusal şiddette kadınları bağımlı hale getirmekte ve sağlıklı karar almalarını engellemektedir (Şenol ve Yıldız, 2013:11). Kadınların karşı karşıya bırakıldıkları şiddetin her türünün kadın üzerinde

ayrı bir yıpratıcılığı vardır. Bunu bizzat şiddete uğrayan kadınlar başvurdukları STK'larla görüşme yaparken ifade etmektedirler.

“...güven ilişkisi kurulduktan sonra kadınlar yavaş yavaş kendi sorunlarını anlatmaya başlıyorlar. İşte çalışıyorum, evde çalışıyorum hiçbir şekilde sigortam yok. Devletin bize sigorta yapmasını istiyoruz emeğimiz hiçbir şekilde görülüyor. Yani kelimelerle tam olarak ifade etmeseler de ekonomik, cinsel, psikolojik, fiziksel şiddeti çok güzel ifade ediyorlar. Fiziksel şiddet en görünür olanı. Mesela psikolojik şiddeti şu cümle ile anlatıyorlar; ‘dayak iyileşir ama söz iyileşmez diyor yani, o çok ağırdır diyor. Ama kadınlar her şeyin bilincinde. Biraz da akademik dilde, bilimsel bir dille konuşmalar da şiddetin onlara verdiği zararı çok iyi biliyorlar. Onlara olan zararlarını, gördüklerini, göremediklerini, ikinci sınıf olduklarını ifade ediyorlar” (STK 3).

Şiddetin, görünen fiziksel boyutu dışında sosyal, psikolojik, ekonomik vb. boyutlarda da yaşanıyor olması onunla mücadeleyi daha da zorlaştırmaktadır. Aynı zamanda şiddetin boyutlarını büyüten fiziksel şiddet dışındaki diğer şiddet türlerinin şiddet olduğunun kabul edilmeden uygulanıyor olmasıdır (Şenol, Yıldız, 2013:11). Şiddete uğrayan pek çok kadın şiddetin görünmeyen ancak tahribatı çok olan bu farklı boyutlardan etkilenmektedirler.

5.1.3. Kadına yönelik ev içi şiddet

Kadına yönelik şiddete psikolojik/psikiyatrik yaklaşımları şiddeti bireysel farklılıklara indirgediği ve tıbbileştirdiği gerekçesiyle eleştiren feminist yaklaşım, kadına yönelik şiddetin açıklanmasında toplumsal cinsiyet ve güç ilişkilerini vurgulamaktadır (Tortamış, 2009:22-37). Feministler bir cinsiyetin egemenliğine dayalı sistemin kaçınılmaz olarak bir güç eşitsizliği doğuracağını ileri sürmektedirler (Toros, 2010:5-16). Toplumsal cinsiyet, cinsiyetin ve cinsiyetlerin doğurduğu rol ve sorumlulukların biyolojik değil toplumsal etkenlerle şekillenmesidir (Açıkel, 2009:4-8). Feministler kadına yönelik şiddette toplumsal cinsiyetin etkisini savunmuşlardır. Biyolojik cinsiyetin sadece farklılık oluşturabileceğini ama farklılıktan öte daima bir eşitsizlik ortamına neden olduğunu ifade etmektedirler (Ağçay, 2009:5-54). Feminist yaklaşım toplumsal cinsiyet ve güç ilişkilerine bağlı meydana gelen eşitsizliklerin, erkeğin kadın üzerinde şiddet uyguladığı ortamı oluşturduğunu savunmuştur. Feminist yaklaşıma göre kadın erkek arasındaki güç ilişkisi biyolojik alt

yapıdan değil sosyal öğrenme ve dayatmalardan kaynaklanmaktadır. Kadın ve erkeğin cinsiyet rolleri, toplumsal cinsiyet ve güç ilişkileri ekseninde belirlenmektedir. Geleneksel cinsiyet rollerinin aile yaşamında sürdürülmesinin kadına yönelik şiddetin yaşanmasında etkili olduğunu sık sık dile getirmektedirler. Kadın cinsiyet rolü; erkeğe itaat etmesi, ev işleriyle meşgul olması ve sorumluluklarını aksatmaması, cinsellikte daha kontrollü olması iken erkek cinsiyet rolü ise evin ihtiyaçlarını karşılamak için çalışmak olarak belirlenmektedir (Tortamış, 2009:22-37). Türk kültüründe “her başarılı erkeğin arkasında bir kadın vardır” şeklinde bir anlayış vardır. Bu anlayış bile erkeğin başarısını ön plana çıkararak, kadını ikinci plana almaktadır (Kılıç, 2009:23-32). Geleneksel cinsiyet rollerinde erkeğin rolü daha meşakkatli ve değerli görülmekte bu nedenle de kadın ve aile üzerinde daha çok söz sahibi olmayı hak ettiği düşünülmektedir. Bu algı erkeğin kadın üzerindeki kontrol alanını genişletmekte ve şiddeti bir kontrol aracı olarak kullanabilmesine neden olabilmektedir.

Çok sayıda insanın şiddet ile ilk tanıştığı yer olarak karşımıza çıkan aile içi şiddet her ne kadar aile kurumunun başlangıcından itibaren var olmuş ve var olmaya devam edecek bir olgu olsa da (Şenol, Yıldız,2013:3-14) sosyal bilimlerde yeni bir çalışma alanıdır. Son kırk yıldır bilim adamları ev içi şiddeti bir sosyal problem olarak tanımlamışlardır. Amerika’daki kolej ve üniversiteler aile içi ve kişiler arası şiddet özelinde “mağdur bilimi” dersleri oluşturmaya başlamışlardır. Son zamanlarda medya bizleri ev içi şiddet konusunda giderek daha fazla bilgilendirmektedir. Aile içi şiddetin birçok nedeni bulunmaktadır. Feministler kadınların partnerlerinin evinde dövüldüklerini ifade etmişlerdir. Feministler ataerkillik ile ev içi şiddet arasındaki ilişkiyi açıklamaya çalışmışlardır. Araştırmacılar şiddet davranışını açıklayan farklı teorilerden bahsetmişlerdir. Bu teoriler; bağlanma teorisi, değişim kuramı, özdeşlik teorisi, şiddet evresi, sosyal öğrenmişlik teorisi, kurbanı suçlama teorisidir (Jackson, 2007). Ev içi şiddetin meydana gelmesi sadece bu teorilerle açıklanamamaktadır. Hamilelik, sosyal sınıf, eğitim seviyesi, madde bağımlılığı da olası nedenler arasındadır.

1970’lerden itibaren yapılan şiddet araştırmalarının “Aile İçi Şiddet” (family violence) ve “Erkek Şiddeti” (male violence) analizi üzerine oturan feminist paradigmadan beslendiği görülmüştür. Her iki paradigmanın da çıkış noktası ve ana vurgusu; güvenli, sıcak, sevgi dolu gibi tanımlamalarla anılan ailenin aslında toplumun en yoğun şiddet yaşanan

kurumlarından birisi olduğudur (Altınay, Arat: 2007:15-46). 2011 yılında imzalanarak yürürlüğe giren Kadınlara Yönelik Şiddet ve Aile içi Şiddetin Önlenmesi ve Bunlarla Mücadeleye İlişkin Avrupa Konseyi Sözleşmesi (İstanbul Sözleşmesi) kadına yönelik şiddetin en yaygın türü olan aile içi şiddeti şu şekilde tanımlamaktadır “Aile içi şiddet, aile içerisinde veya hanede veya mağdur faille aynı evi paylaşırsa da paylaşmasa da eski veya şimdiki eşler veya partnerler arasında meydana gelen her türlü fiziksel, cinsel, psikolojik veya ekonomik şiddet eylemi anlamına gelmektedir” (Özyıldız, 2018: 11-12). Kadın sivil toplum kuruluşları da kadınların en çok şiddeti tanıdıkları erkeklerden gördüklerini söylemektedirler.

“Kadına yönelik şiddet deyince daha kapsamlı bir şeyden bahsediyoruz ama ilk akla getirdiği şey de ev içi şiddet. Yani yakın ilişkilerde şiddet...çünkü kadınlar en çokta tanıdıklarından şiddete maruz kalıyorlar, bunu da biliyoruz...Ama onun dışında sokağa çıktığımızda, okulda iş yerinde, hastanede, hapishanede sırf kadın olmaktan kaynaklı görebileceğimiz şiddet, asıl genel olarak kadına yönelik şiddet” (STK 2).

UNICEF ise 2003 yılında yapmış olduğu bir çalışmada aile içi şiddet nedenlerini şu başlıklar altında sınıflandırmıştır. Erken yaşta evlilik, depresyon, kişilik bozuklukları, düşük gelire sahip olma gibi bireysel faktörler, evlilikte çatışma yaşama, ilişki problemlerini çözememe, ailede erkek hakimiyetinin fazla olması gibi ilişki faktörleri, yakın çevrenin şiddeti olağan sayarak desteklemesi ya da şiddeti engellemede yetersiz kalması gibi yakın çevreye ilişkin faktörler, geleneksel toplumsal cinsiyet normları gibi toplumsal faktörlerdir (Korkut-Owen, 2008 :21-32). Owen’nın bu ifadelerine görüşülen STK’lar kadına yönelik şiddette özellikle toplumun kadına ve erkeğe verdiği rollerin etkisini ön plana çıkartarak belirtmektedir.

“Toplumsal cinsiyetin kadına ve erkeğe verdiği rolleri sorguluyoruz yani ona bakmak gerekiyor işte toplum kadına daha çok itaat etmesi, evdeki toplumun ve geleneksel kuralların kadınlara koyduğu normlar doğrultusunda hareket etmesini bekliyor. Nedir bunlar? İşte çocuk doğuracaksın, çocuklara bakacaksın, evi temizleyeceksin, ailenin sana belirlediği kişilerle evlenebilirsin ya da onların izin verdiği ölçüde üniversite okuyabilirsin, mesleklerini ona göre seçersin. Baktığımız zaman kadına yönelik şiddetin çıkış noktası buradan başlıyor. Şiddet ne zaman başlıyor? Kadınlar bütün bunları fark ediyorlar, sorgulamaya başlıyorlar ya da bütün bu söylenen şeyleri yaptıkları halde erkekler daha doğrusu şiddeti uygulayanlar zihinsel olarak

kadınlara hükmetmek, baskı altına almak, şiddet uygulama bilinci ile yetiştikleri için, aslında kadınlar da erkekler bu rollerin çok da farkında değiller. Bu rolleri benimsemiş erkekler uyguluyorlar. Kadınlar da bazen buna boyu eğbiliyorlar, bazen kendileri için hak arayışına giriyorlar” (STK 7).

“Yani biz kadınların ikinci sınıf insan muamelesi görmemiz yatıyor yani. Patriarkal sistemden kaynaklı olduğunu düşünüyorum. Patriarkal kaynaklı sistemde biz kadınlar hep ikincilik konumunda, korunmaya muhtaç durumlara düşürülüyoruz. Çocukluktan beri de bu şekilde eğitiliyoruz, bize bu şekilde öğretiliyor” (STK 3).

“Yani toplumsal cinsiyet eşitsizliği olarak tanınıyoruz aslında. Bu evlilik kurumunda aslında bazı ilişkiler bu eşitsizlikleri pekiştirebiliyor” (STK 4).

Foucault, cinsel kimliği tanımlarken toplumsal bir takım öğrenme ve yaşantıların bir sonucu olarak oluştuğunu, biyolojik cinsiyetten bağımsız olarak toplumsal bir ürün olduğunu söylemiştir (Kundakcı, 2007:23-29). Her bireyin biyolojik yapısına bağlı olarak sahip olduğu bir cinsiyeti vardır. Toplumsal cinsiyet ise; bireyin biyolojik cinsiyetine uygun olarak toplumun ondan hangi rolleri yerine getirmesini istediği, neler beklediğidir. Her toplumun her bir cinsten farklı beklentileri bulunmaktadır. Cinsiyet rolleri toplumdan topluma farklı olup, zaman içerisinde de değişebilmektedir. Bireyin cinsel kimliği arasındaki uyum, bireyin toplumla uyumu anlamına gelmektedir (Şenol, Yıldız, 2013:6). Mülakat yapılan STKlar’ın hemen hemen hepsi iki cins arasında biyolojik farklılıkların dışında, toplumsal düzeyde oluşturulmuş, nesiller boyu devam eden farklılıklar olan toplumsal cinsiyetteki eşitsizliğin kadının şiddet görmesindeki başlıca nedenlerden olduğunu ifade etmektedirler.

“...toplumsal cinsiyet rolü diye bir şey var. Erkek buna göre yetiştirilir. Kadın da ona göre yetiştirilir. Bu kadar abartılan, kısırlatılan erkeklikten dolayı adamlar bunların hakları olduğunu düşünüyorlar. Bir yerde kadın veya erkekte birisi yükseltilecekse banka iş kolunda bile ben eski bankacılarımdan önce erkek tercih edilir. Niye kadın doğuracak çünkü, yani kadına biçilen yol sen kamusal alana çıkma diyorlar. İşsizliğin olduğu krizin olduğu dönemlerde bütün devletlerin, sadece bizim değil genel politika ailenin kutsiyetidir ve işsizlik olduğunda kadınların eve çekilmesi gelir gündeme. Sizi özel alana koyarlar, erkekleri kamusal alana çıkartırlar... Verilen

düzene sadece toplumsal düzeyden bahsetmiyorum, evdeki düzenden de bahsediyorum karşı çıkan, hayır diyen, egemenliğini sınırlamaya kalkan kadın şiddet görüyor” (STK 1).

“Bu kişisel fikrim değil zaten feminist hareketin 80’lerden beri söylediği şey; toplumsal cinsiyet eşitsizliği. Kadınlara ve yanında olan çocuklara uygulanan şiddet toplumsal cinsiyet eşitsizliği olmamasında kaynaklanıyor. Erkeklerin yapısal olarak daha güçlü, kadınların daha güçsüz kurulmasından kaynaklanıyor” (STK 2).

Kadınlık ve erkeklik rolleri çerçevesinde çok fazla iletişim tıkanıklığı yaşanması şiddet ile sonuçlanabilmektedir. Erkeklerin yargılayıcı, suçlayıcı, aşağılayıcı davranışları, öğretici ve kontrolcü olmaya çalışmaları, dinlememeleri, saygı göstermemeleri bir şiddet türüdür (Çalışkan, 2013). Kadınların yetişme yılları boyunca şiddete tanık olmaları, baskı ve denetimle büyümeleri bazen evlendiklerinde şiddeti normal karşılamalarına sebep olabilmektedir. Evdeki otoriter ve sert bir erkek figürüne zamanla alışabilmektedirler. Erkekler ise kadınların tersine böyle bir figürü görerek onu model olarak almaya başlamaktadırlar (Page, İnce, 2008). Yani dünyaya gelen kadın ve erkek yaşadıkları toplumu gözlemleyerek şiddete karşı bir algı oluşturmaktadırlar. Şiddet babadan oğula geçer, mağduriyet de anneden kıza ve şiddet nesilden nesile taşınmaktadır.

“Kaynağı kadınların doğuştan sahip olduğu yada erkeklerin doğuştan sahip olduğu işlevsel farklılıklar değil, toplum içerisinde, davranış normu beklentilerle inşa edilen toplumsal cinsiyet farklılıkları... Toplumda var olan eşitsizliğin benzer bir şekilde ev içerisinde de yaşandığını düşünüyoruz...Burada toplumsal bir eşitsizlik olduğu için ev içerisinde kendisini iktidar yönetme ve hâkimiyet hakkı gören genellikle erkeğin ama bazen de oradan güç alan kadınların diğer kadınlara uyguladığı şiddete biz ev içi şiddet diyoruz. Bunun kaynağı da özünde evet cinsiyete dayalı iş bölümü ve cinsiyet eşitsizliği” (STK 6).

Kadına karşı toplumsal cinsiyete dayalı şiddet, kadınların insan hakkı ihlali olarak görülmektedir. Bu şiddetin olumsuz sonuçları, olayın gerçekleştiği zaman ve birey ile sınırlı değildir. Küçük yaşta cinsel bir şiddetle karşılaşan bir kız çocuğu bunun olumsuz etkilerini yıllar içerisinde ancak anlayabilmektedir. Başka bir STK Toplumsal rollerin yanında

yoksulluğun, alkol kullanımının, öfke kontrolünü sağlayamamanın da şiddete sebebiyet verebileceğini ifade etmiştir.

“Yoksulluk mesela neden olarak öne sürülebiliyor. O yüzden sınıfsal açıklamalar yapanlar var. Çok daha etnik açıklamalar yapanlar var. Dini açıklamalar yapanlar var. İşte alkol neden olarak gösterilebiliyor. Öfke mesela. Öfke kontrolü eğitimi ile bununla baş edilebileceği düşünülüyor” (STK 5).

5.1.3.1. Aile kurumundaki kadına yönelik şiddetin nedenleri

İnsanlar arasında ne kadar fazla iletişim var ise bu iletişimde şiddet eylemlerinin de olması mümkün olarak karşımıza çıkmaktadır. Aile içindeki bireyler arası ilişki, en yoğun yaşanılan ilişki türlerindendir. Yoğun ilişki ağının yaşandığı bu kurumda şiddet de en yoğun şekilde yaşanmaktadır (Şenol, Yıldız, 2011:3). Kadına yönelik şiddetin sebepleri arasında en belli başlı olanları; biyolojik, psikolojik, sosyal, ekonomik ve cinsel sebepler sayılmaktadır. Biyolojik sebepler açıklanırken genellikle bireyin genlerinde var olduğu düşünülen ve onu şiddete sürükleyen hormonlar olduğu söylenmektedir (İçli, 2004: 60-68). Psikolojik sebepler açıklanırken psikotik, non-psikotik bozuklukları olanlar ve psikolojik rahatsızlıkları olanların da şiddet uygulama meyli içinde oldukları ifade edilmektedir (Akın-Subaşı, 2003:2). Mülakat yapılan STK’lar şiddetin nedenlerini açıklarken biyolojik yada psikolojik nedenlerin değil en önemli nedenin toplumsal cinsiyet eşitsizliği olduğunu her defasında vurgulamışlardır.

Batı Afrika’da 2684 kadın ve erkek üzerinde yapılan bir anket çalışması verileri şu gerçeği ortaya çıkartmıştır “bir kadın için şiddet gösterebilen bir partner, silahlı bir saldırıdan daha tehlikelidir” (Roesch, 2012). Kadın olmak şiddete maruz kalma açısından başlı başına bir risk faktörüdür. Özellikle hayatının ilk otuz yılında kadınlar şiddete daha sık maruz kalmaktadırlar. Kadınlar hamilelik dönemlerinde şiddet riski ile daha sık karşılaşabilmektedirler, özellikle; hamile ergenlerin (yaklaşık %20) yetişkinlerden (yaklaşık %15) daha yüksek oranlarda şiddetle karşılaştıkları saptanmıştır. Eşlerinden ayrı yaşayan kadınlar; henüz boşanmış olanlardan üç kat, hala evli olanlardansa yirmi beş kat daha fazla şiddete maruz kalma riski altındadırlar. Şiddetin değişkenleri vardır bunlar; yoksulluk, alt sosyo-ekonomik durum, düşük gelir düzeyi, erkeğin alkol-madde bağımlılığı olması, ruhsal hastalık varlığı ve çocukken şiddete maruz kalmış olmalarıdır. Diğer değişkenler üç ana

başlık altında toplanabilir. Biyolojik nedenler arasında, erkeklik hormonlarının etkisi, şizofreni gibi bazı akıl hastalıkları ile anti-sosyal kişilik bozukluğu gibi bazı ruhsal bozukluklar sayılırken, psikolojik nedenler söylenirken şiddet uygulayan çoğu eşin aile birliğinin ilk dönemlerinde değil de arada derin ruhsal bağlar kurulmaya başladıktan sonra şiddet eğilimleri gösterdikleri söylenir (Şahin, Yetim, 2009:43-53). Sosyal nedenler şiddetin öğrenilebilen bir davranış olmasıdır ve bunun kaynağı şiddeti uygulayan kişinin kendi ailesidir. Ayrıca kadına şiddetin, toplum tarafından kabul gören, paylaşılan bir değer yargısı olarak görülmesi, yoksulluk, hayat karşısında şanssız olmak, beklentilerin ve kazanılmış niteliklerin yoksunluğu da sosyal nedenler arasındadır.

Aile içi şiddet kavramı her ne kadar ailede ki tüm bireyleri kapsayarak ifade edilen bir şiddet türü olsa da bu şiddet türünden toplumun dezavantajlı kesimi olarak en çok kadınlar etkilenmektedir (Taştan ve diğ., 2018: 5). Kadına şiddet sorununun temelinde sosyo kültürel değerler dünyasında gömülü halde bulunan cinsiyetçi rol kalıplarıyla ve toplumsal cinsiyet eşitsizliği ile karşılaşılmaktadır.

“Yine tarafların birbirine eşit olmaması, bireylerin aile içerisinde birbirlerine eşit olmaması. Ailelerin daha çok hiyerarşik olarak düzenlenmesi, kadınlar ve erkekler arasındaki eşitsizlik aileye de sirayet eden bir şey nihayetinde ve çok yakın zamana kadar yasalarımızda dahi bu hiyerarşi açıkça yazıyordu. İşte ailenin reisinin erkek olmasından vb. Dolayısıyla yine oradaki o eşitsizlik aile içindeki şiddeti getiriyor” (STK 2).

“Kol kırılır yen içinde kalır diye biz söz var. Ailede yaşanan ailede kalmalı, aile kutsaldır yaklaşımlarından ama her türlü kötülük, ensest bunu da çok görüyoruz her türlü şiddet ailede gerçekten. Aileye bu kutsallığın atfedilmesine kişisel olarak söyleyeyim artık tahammül edemiyorum... Ailenin bu kadar kutsal olmasının dayatılmasının da yine bu patriarkal sistemden kaynaklandığını düşünüyorum. Çünkü o erkekler orada istediğini yapabiliyorlar. Kimse itiraz etmiyor, ses çıkarmıyor, işte benim ailem, benim karım, benim çocuğum ben istediğim her şeyi yaparım diyor. Bu şekilde susturuluyor. Sosyal medyada, televizyonda ya da aldığımız şiddet başvurularında da görüyoruz. Karakola gidiyor kocandır deyip geri gönderiyorlar. Bir aldığımız şiddet başvurusunu kadının kocası dövüyor dövüyor kadın zar zor camiye sığınıyor. Orada tam cami çıkışı muhtarı görüyor, beni lütfen jandarmaya götür diyor. Muhtar ‘yok yok bir şey olmaz, git bugünde, kocandır barışırsınız eğer yanında yaparsa ben gelirim jandarmaya haber veririm’ diyor. Herkes her yerden aileyi korumaya çalışıyor. Bizim zaten feministler olarak isteğimiz

aileyi değil kadını ve çocuğu korumak. Kadını ve çocuğu güçlendirmek. Çünkü ailede her türlü şiddet var” (STK3).

“...temelde bu kadın ve erkek arasındaki bu cinsiyet eşitsizliği işte bir cinsiyetin diğer cinsiyetin üzerine onun bedeni, emeği, cinselliğe sahip olması üzerinde bir tahakküm kurması, ondan bir çıkar elde etmesi, onu çeşitli şekillerde sömürmesi, aile kurumuna da tabi ki yansıyor” (STK 4).

Kadına yönelik şiddetin sebeplerinden birisi de ekonomik kökenlidir (Şenol, Yıldız, 2013:8). Özellikle ekonomik sıkıntı durumlarında erkekler, evin geçiminden kendilerini sorumlu hissettikleri için çok daha büyük travmalar yaşamakta ve bu durumda tüketici konumunda gördükleri kadına şiddet uygulayabilmekte, hâkimiyetini ekonomik olmasa da fiziksel olarak sürdürmektedirler.

“Kadınlara yüklenen roller, erkeklere yüklenen roller var. Ve bu sürekli tekrar eden bir durum. İşte kadınlar narindir, annedir, evden sorumludur ya da şundan sorumludur. Bunları yapmakla yükümlüdür. Erkekler dışardadır vb. Şiddet tam olarak aynen dediğiniz gibi buradan doğan bir durum” (STK 5).

“Baktığımız zaman burada yine toplumsal cinsiyet devreye giriyor yani erkeğin yetiştirilme şekli, kadının yetiştirilme şekli, erkek yetiştirilirken bir kadına hükmetmesi gerektiği, gücünü onun üzerinde hissettirmesi gerektiği erkeklerden en çok gelen bildirimlerdir” (STK 7).

Sosyal yapının temelini oluşturan ailenin ve bireylerinin sağlam ve sağlıklı olması, toplumun korunması, güçlendirilmesi ve geliştirilmesinde son derece önemli bir role sahiptir. Toplumdaki bireylerin saldırgan davranışlar içinde olması, aile içerisinde de şiddetin yaşandığının göstergesidir (Şenol, Yıldız, 2013:7). Ailede ve toplumda yaşanan şiddet toplumun genelini ve geleceğini olumsuz noktada etkileyeceği için toplumların yapılarına göre çözümler üretilmelidir.

5.1.3.2. Kadının toplumsal statüsünün kadına yaşatılan şiddet üzerindeki etkisi

Kadınların yaş, eğitim, refah düzeyi ve yerleşim yerleri gibi temel demografik özellikleri, kadınların yaşamlarında karşılaştıkları şiddeti etkilemektedir. Bölgeler arası eğitim ve gelir eşitsizlikleri göz önünde bulundurulduğunda şiddetin yoğunluğuna ilişkin farklılıklar vardır. Ataerkil kabuller tarafından şekillenen toplumsal cinsiyete dayalı iş bölümü kadının toplumdaki konumunu daha da zayıflatmaktadır. Türkiye’de kadınların iş gücüne katılımı ülke genelinde erkeklerden düşüktür ve %28 oranındadır. Kadınların bir kısmı maaşsız işgücü olarak tanımlanan ev içi işlerin büyük bölümünü yapmaktadırlar (Aydemir, Karal, 2012:7-41). Aydemir ve Karal’ın bu bilgilendirmesine karşın, mülakat yapılan kadın STK’lar kadının toplumsal statüsünün kadına yaşatılan şiddet üzerindeki etkisine şu şekilde bakmaktadırlar;

“Hayır farklılaştırmıyor. Şöyle oluyor yalnız kimisi dayak yiyor, dayak şeklinde şiddete maruz kalıyor. Kimisi psikolojik ve ekonomik şiddete maruz kalıyor... Ama genel olarak şiddet bütün kadınlarda var. Mesela biz mahkemelere çıktığımızda fark ediyoruz ki kadın hukukçular şöyle bekliyorum ben bir kadın hâkim biraz daha taraf bakmalı çünkü suç o kadar açık ki. Hayır, öyle olmuyor Meltem Hanım çünkü biz o mahkeme de ona da ayna tutuyoruz. Bunun konuşulmasını, açığa çıkmasını istemiyor hâkime hanım. Anlatabiliyor muyum? Yani aslında eğitim düzeyi belirleyici değil... tamamen toplumsal cinsiyet rolleri ile ilişkili bir şey” (STK 1).

Şenol ve Yıldız (2011:430) yaygın olarak bilinen kanının aksine şiddetin sadece düşük gelir düzeyli, eğitimsiz ailelerde yaşanmadığını her gelir düzeyinden ve eğitim seviyesinden, her meslek gruplarından ve her yaşta kadınların da şiddete maruz kaldıklarını ifade etmişlerdir.

“Biz çalışmaları yaparken gelen kadınlara baktığımızda bize her kesimden kadın geliyor. Hem farkındalık gruplarına hem de şiddet başvurusu olarak olsun. Bir avukatta gelebiliyor, bir doktor da müracaat edebiliyor ama hiç okuma yazması olmayan bir kadın da gelebiliyor. Kadınlar da eğitilmiş olmanın şöyle bir avantajı var onu gözlemleyebiliyoruz; kendileri için çözüm üretme kısmında daha hızlı yol alabiliyorlar. Kendisi ve hayatıyla ilgili bir şey yapmaya karar vermişse, haklara ulaşma konusunda olsun daha araştırıp daha bakıp, öğrenebiliyor. Tabi ki bunun kararını verme kısmında çalışan, kariyer sahibi kadınların bir de toplum içerisinde çekingenlikleri var. Ben akademisyenim, doktorem, avukatım ben nasıl eşimden şiddet gördüm diyebileceğim. O süreçte bizler daha çok psikolojik destek, farkındalık gruplarında aslında kadın olmanın yeterli tüm

bunları yaşaman için ister çok yüksek düzeyde bir çalışan ol, oranın bir sahibi de olabilirsin, bir holdingin bir sahibi de olabilirsin ama kadın olduğun için bunlar yaşanılıyor” (STK 7).

“Bir kadın doktor yanlış hatırlamıyorsam yine doktor kocası tarafından şiddete uğraması ve bunu yıllardır kabul etmeme hikâyesi. Aynı zamanda bunu adlandıramıyor oluşu. Bunu zaten dışarıya dile getiremiyor ama kendisinin de adlandıramadığına dair bir hikâye” (STK 5).

“Kılabiliyor bence ama sadece eğitimsiz kadınlar şiddete uğrar ya da işsiz eğitimsiz erkekler şiddet uygular böyle de bir yanlış anlayış var. Asla böyle bir şey yok. Toplumun her kesiminden her kadın ne yazık ki şiddete uğrayabiliyor ve her erkek şiddet uygulayabilir. Bakanlık ve Hacettepe Üniversitesinin 2014 te yaptığı ve 2015 te paylaştığı araştırmada x derecesinde her beş erkekten bir tanesi şiddet uyguluyor gibi aklımda kalmış... Benim gözlemim sosyo ekonomik olarak üst seviyede olan kadınların daha çok gizleme eğiliminde olması, daha utanç verici bir şey olarak görmesi ya da kendini daha fazla suçlu olarak görmesi” (STK 4).

Ege Üniversitesi Tıp Fakültesi (E.Ü.T.F.) psikiyatri polikliniğine ilk kez başvuran evli kadın hastalar arasında yaşam boyu fiziksel eş şiddeti, çocuklukta fiziksel şiddet, kendi çocuğuna fiziksel şiddet uygulama sıklığını ve bunlar arasındaki ilişkiyi araştırmak, aile içi fiziksel şiddetin özelliklerini (ağırlık, tür, sıklık, başlama zamanı, son kez ne zaman yaşandığı) belirlemek ve aile içi fiziksel şiddete katkıda bulunan sosyodemografik ve kültürel özellikleri belirlemek amacıyla yapılan bir araştırmanın bulguları şu şekildedir; hastaların % 63’ü çocukluğunda, % 62’si evliliğinde en az bir kez fiziksel şiddet gördüğünü, % 51’i çocuğuna fiziksel şiddet uyguladığını bildirmiştir. Eş şiddeti gören ve görmeyen kadınlar arasında eğitim düzeyi, meslek, ailenin geliri, evlenme yaşı, evlilik biçimi, çocuklukta şiddet görüp görmeme bakımından fark bulunmamıştır. Genç yaşta olmanın, alkol kullanan eşe sahip olmanın ve kaynana ile aynı evde yaşamanın eş şiddetine maruz kalma riskini anlamlı derecede artırdığı bulunmuştur. Çocuklukta şiddet öyküsü ile ve eşinden şiddet görme ile çocuğuna şiddet uygulama arasında anlamlı ilişki saptanmıştır (Doğanavşargil, Vahip, 2006:107-114). Bu araştırma da STK’ların kadının sosyal statüsünün şiddeti farklı kılmadığını ifade etmelerine destek olmaktadır.

“Şiddeti farklı kılmıyor. Biraz öncede bahsettiğim gibi ev işçisi kadından da biz şiddet başvurusu alıyoruz, bir akademisyenden de, doktordan da, öğretmenenden de alıyoruz. Burada şiddeti kadın olmalarından yaşıyorlar. Mesela ev işçisi kadın dışarıda bir işte çalışmıyorsa, ekonomik özgürlüğü olmadığı için ya da toplum baskısından dolayı o şiddete katlanıyor, çocukları için katlanıyor, o hayata devam ediyor. Aynı şekilde bir öğretmen ya da akademisyen de ekonomik özgürlüğü var ama o şiddet sarmalından çıkamıyor. Her kadın şiddet yaşıyor, eğitilmiş olsun, eğitimsiz olsun. Belki farklı türde yaşıyoruz, daha görünür denilebilecek, fiziksel şiddet, cinsel şiddet olabilir ama psikolojik şiddette bir şiddet türüdür. Onu da yaşıyoruz, o ikisi arasında bir ayırım yapamıyoruz. Çünkü her kadın görüyor şiddeti” (STK 3).

“Yani kadınların ekonomik olarak güçlenmesi veya psikolojik olarak güçlenmesi şiddet içeren bir ilişkiyi kabullenmesini zorlaştırıyor elbette ki... Kadınların bireysel olarak güçlü olması hem şiddetli ilişkiyi başından fark etmelerini sağlayabiliyor hem de şiddet meydana çıktığında orayı kolayca terk etmelerine etkisi oluyor tabi ki” (STK 2).

“Bir takım mitler var. Eğitilmiş kişiler şiddet uygulamaz ya da ekonomik olarak bağımsız olan kadınlara şiddet uygulanmaz ya da güçlü kadınlar şiddet görmez... Kadının sosyo ekonomik ve eğitim noktasındaki farklılığı söz konusu olduğunda, şiddetin farklılaştığını iddia edebilir miyiz emin değilim sonuçta şiddet biçimleri çeşitli ve ölçülebilir bir durumda mı emin değilim ama şiddetle mücadele araçlarına erişimde bir farklılık var.... Doktorlar, hâkimler, akademisyenler var öğrencileri tarafından öldürülen. Dolayısıyla burada basit olarak biraz önce söylediğim miti savunamayız” (STK 6).

Aile içi şiddet, çok yönlü bir olgu olduğu için şiddete sebep olabilecek çok sayıda etken bulunmaktadır (Ergil, 2001:40). Bunlar bireysel özelliklerden, bireyin aile ve yakın çevresi ile olan iletişimi, yaşadığı toplumun sosyo kültürel ve ekonomik özellikleri, psikolojik düzey vb. pek çok faktörün karşılıklı olarak etkilediği aile içi şiddet toplumun farklı katmanlarında yaşanan şiddetlerden ayrı değerlendirilmemelidir.

5.1.4. Günümüzde kadına yönelik şiddetin durumu

Son günlerde gerek medyada gerekse sosyal ağlarda şiddet haberlerinin sıkça paylaşıyor olması nedeniyle mülakat yapılan STK'lara bu konudaki görüşleri sorulmuştur. Genel olarak STK'lar şiddetin her daim var olduğunu ancak son yıllarda şiddet gören kadınların bunu

daha rahat paylaşmaya ve dillendirmeye başladıklarını söylemişlerdir. Bu durum şiddeti daha görünür kılmıştır.

“Şiddet görünürleştiği için aslında artmış gibi görünüyor. Bu aslında birazcık sorumluluğu üstünden atıyor bir yerde. Tamam şiddet görünürleştiği için arttı desem yada arttığını düşünsem dahi demek ki şiddet var ve çok fazla var...kadın dayanışma merkezleri kurultayı 20 yıldır bu alanda çalışan kadın örgütlerinin bir araya geldiği bir düzen. Ve onlar aslında 20 yıldır kendilerine gelen başvurular üzerinden çeşitli tartışmaları gerçekleştiriyorlar. Ve genellikle de şundan sakınarak. Sayısal olmayan verileri yaymaktan sakınarak, bu tartışmaları yapıyorlar ve orada şiddet arttı, azaldı yerine şiddetle mücadele açısından ne var, ne yok, düzgün tutuluyor mu? Nasıl mücadele ediliyor? yanlışlıklar neler gibi tartışmalar” (STK 6).

“Bence kadına yönelik şiddette illaki bir artış var ama bu daha görünür olduğu için biraz daha çok duyuyoruz. Çevremizdekilerle konuşurken şöyle diyorlar; Eskiden böyle değildi. Eskiden daha iyiydi diyorlar. Ben de diyorum ki eskiden twitter, instagram, face book yoktu, internet yoktu. Her şey bu kadar yaygın değildi. Dünyanın öbür ucunda olan şeyi anında duyabiliyoruz. Twitter da adalet arıyoruz. O yüzden şuan daha görünür olduğunu, kadın hareketi daha güçlü olduğu için kadına yönelik şiddetin ve cinayetin artışı görünür kılan sosyal medya ve kadın hareketinin olduğunu düşünüyorum” (STK 3).

“Eskiden o kadar haber olmayan şeyler daha fazla haber oluyor artık. Çünkü şiddet artık toplumun geneli tarafından özellikle kadınlar tarafından ses çıkartılıyor. Belki eskiden daha 3. 4. sayfadan verilen haberler artık manşetten veriliyor... Daha fazla kadın artık buna ses çıkartıyor ve bunu görünürleştiriyor daha fazla önümüze çıkıyor bizim de. Sosyal medyanın da burada çok etkisi var. Her bilgiyi biz artık ana akım medyadan almıyoruz. Çoğunlukla sosyal medyadan alıyoruz...diyanet kadın cinayetlere dair, sadece cinayetleri değil medyaya yansıyan şiddet olaylarına dair listeleme yapıyor. O da medyaya yansıyanları toparlıyor. Kadın cinayetlerini durduracağız platformu cinayetlere dair rapor çıkartıyor, onlar tabi genelde medyaya yansıyan şeyleri toparlıyorlar yansımayan şeyler de olmuş olabilir” (STK 4).

“Buna hiç kimse cevap veremez çünkü elimizde veri yok. Çünkü veri toplanmıyor devlet tarafından... Yaralamaları takip etmek zor olduğu için Diyanet ölümler üzerinden bir çetele tutuyor. Kadın cinayetleri üzerinden. Ama onlar da medyaya yansıyanlardan tutuyor dolayısıyla her şeyi içerdiğinde emin değiliz ama sanıyorum epey yansıyor. Diyanetin verilerine göre benim hatırladığım çok böyle anormal değişiklikler yok son yıllarda. Daha öncesini bilmiyoruz zaten, diyanetin öncesini. O alanda bilimsel olarak size arttı veya azaldı diyemem. Görünürlüğünün arttığı kesin. Bu meselenin farkındalığının da arttığı kesin” (STK 2).

“Tabi ki kadınlar daha çok bunun farkına varıyorlar. Gerek medyada, gerek kadın kuruluşlarının sayılarının artışı olsun, 6284 nolu yasa ve İstanbul Sözleşmesi şuan fesh edilme döneminde olsa da kadınlar bazı şeylerin farkına varıyorlar” (STK 7).

“Mesela şiddet görüyor arıyor bizi, biz önce hastaneye yönlendiriyoruz veya kendisi önce hastaneye gidiyor konusu komşusu akıl veriyor” (STK 1).

5.1.5. Türkiye’de kadına yönelik ev içi şiddetin zanlıları ve mağdurları

Tarihsel süreç boyunca evde olan veya çalıştığı halde, kendi ayakları üzerinde duracak kadar para kazanamayan, toplumsal hayatta kabul görmeyen kadın, ekonomik açıdan erkeğe bağımlı bir hayat sürdürmek zorunda kalmıştır. Bu zorunluluk sebebiyle, kadın, erkek tarafından aşağılansa, şiddete maruz kalsa da, yaşadığı evi ve ailesini terk edememekte, şiddete boyun eğmektedir. Şiddet, toplumun her kesiminde ortaya çıkan bir durumdur ancak şiddetin en yoğun görüldüğü yer aile içinde ve kadına yöneliktir (Alpago, 2006:23-25). Erkeğin kadın üzerinde hâkimiyet kurmasına yol açan cinsiyet politikaları ve erkeğin üstünlüğünü ileri süren cinsiyet ayrımcılığı kadına yönelik aile içi şiddete sebebiyet vermektedir (Korkut- Owen, 2008:21-32). Kadına yönelik aile içi şiddetin sorumlusu genel olarak kocalar, erkek kardeşler, babalar veya oğullardır.

“Zanlıları ağırlıklı olarak erkekler. Ev içerisinde baba yada koca olan erkekler, maruz bırakılanlar da ağırlıklı olarak kadınlar ve çocuklar- cinsiyetten bağımsız olarak çocuklar. Genelleme yaparsak eğer ağırlıklı olarak buralarda görüyoruz. Baba yada koca olan erkeklerle eş yada çocuk olan kadınlar arasında böyle bir eşitsiz şiddetin oradan oraya aktığı bir akış var. Bu ev içi şiddetin yoğunluğuna ilişkin de en çok verileri aslında İçişleri Bakanlığının kendisi açıklamış oldu cinayet verilerinde 2019 yılında bir veri açıkladı. Dedi ki kadınların %93’ü eşleri, eski eşleri yani partnerleri yada yakın akrabaları, tanıdıkları insanlar tarafından katlediliyor. %73’ü de evi içerisinde öldürülüyor” (STK 6).

Kadına yönelik şiddet sadece şiddete maruz kalan kadını değil onunla beraber yaşayan kişileri de etkilemektedir. Örneğin anneleri şiddete maruz kalan çocukların bazı sorunlu davranışları anneleri şiddete maruz kalmayan çocuklardan daha fazla sergiledikleri gözlenmiştir. Şiddet yaşanan evde büyüyen çocuklarda ağlama, çekingen ya da içe kapanık

davranma gibi belirtiler vardır. Çocukken annelerinin yaşadıkları şiddete tanık olan erkek çocuklar büyüyünce şiddete eğilimli yetişkinler olabilmektedirler. “Tüm erkeklerin üçte biri fiziksel şiddet uygularken, babası annesine şiddet uygulayan erkeklerin yarısının eşine şiddet uygulaması” bu çocukların babalarını model aldıklarını düşündürmektedir (T.C. Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı Kadının Statüsü Genel Müdürlüğü, 2014: 35). Kadın hayatının ilk yıllarından itibaren farklı şekillerde şiddete maruz kalmaktadır. Şiddet görmesi ona da şiddet göstermeyi öğretmektedir. Bazen kadınlar kendilerine uygulanan şiddetin acısını çocuklarına fiziksel şiddet göstererek yansıtmaktadır. Bu durum aile içinde şiddetin artarak devam etmesine neden olmaktadır (Şenol ve Yıldız, 2013:9). Aile içinde şiddeti öğrenen bireyler bunu hem aile içinde hem de sosyal hayatta uygulamaktadırlar.

“Aslında mağdur kelimesini çokta kullanmak istemiyoruz hayatta kalan demek istiyoruz. Ya da mağdur edilen. Şiddetin hayatta kalanları ve mağdur edileni biz kadınlarız. Bu şiddetin zanlıları da erkekler. Bu çok açık ve net. Ve aynı zamanda mağdur edilen kadınla beraber çocuklar da. Onlar da şiddete maruz bırakılıyorlar maalesef” (STK 3).

“Açık ve net söylemek gerekiyor bizim için çünkü kadına yönelik şiddet kavramını hem kullanıyoruz ama bunun yanı sıra kadına yönelik erkek şiddeti kavramını çok kullanmaya dikkat ediyoruz. Çünkü bizim için şiddeti uygulayan ile uygulananın adını koymak çok mühim. Uygulayan erkeklerdir, uygulanan kadınlardır şeklinde. Dolayısıyla bunun adını koymak iyi olur diye düşünüyoruz bizde” (STK 5).

Faruk Kocacık (Kocacık, 2001:2) şiddet olgusunun en iyi, toplumsal ilişkilerin dinamikleri içinde, bütüncül bir yaklaşımla ele alınabileceğini söylemektedir, bunun nedeni çatışmaların daha çok birbirleriyle ilişki içinde olan bireyler ve gruplar arasında olmasıdır.

“Merkeze gelen başvurularda 2019 faaliyet raporunda yayınlamıştık sanırım. Başvuran kadınlara şiddet uygulayan kişileri sorduğumuzda ortalama %50 si eşleri oluyor, yani hali hazırda evli bulundukları eşleri oluyor, sonrakiler aileden başka bir erkek olabiliyor, eski eş olabiliyor, bekârsa sevgilisi ya da eski sevgilisi olabiliyor ama genelde %50 civarı mutlaka eşi çıkıyor. Aynı evde yaşayan karı koca arasında görüyoruz” (STK 4).

“Erkekler, kocalar çok fazla, kocanın karısını öldürdüğünü görüyoruz ama sevgililer belki ısrarlı takip failleri, öncesinde romantik bir ilişkisi olmamış ama saplantılıca takan adamlar ve mağdurlar da en çok kadınlar, çocukları ve o sırada yanlarında bulunan aileleri ya da yakınları diyebiliriz” (STK 2).

Günümüzde hala kadınların az da olsa sünnet ettirildikleri, miras olarak değerlendirildikleri, ölen eşlerinin ardından yaşamlarına son verildiği yada kocadır döver de sever de zihniyetinin devam edildiği görülmektedir (Şenol, Yıldız, 2013). Bu durum şiddetin sadece yasalarla önlenemeyecek kadar karmaşık olduğunu kabul ettirmektedir. Bu durumu bir STK temsilcisi şu sözleri ile desteklemektedir.

“Baktığımız zaman tabi ki zanlıları erkeklerdir... Tabi ki erkekler ve sadece erkekler diyemiyoruz erkek zihniyetinde olan herkes. O şiddeti destekleyen, ayrımcılığı destekleyen her zihniyet aslında kadına yönelik şiddeti de bir şekilde katmerleştirmiş oluyor” (STK 7).

Ataerkil toplumlarda kadınların erkeklere oranla şiddete uğrama ihtimallerinin daha yüksek olduğu bilinmekle beraber kadına yönelik şiddet olaylarına pek çok ülkede rastlanmaktadır. ABD’de her iki evlilikten birisinde şiddet uygulandığı istatistiklere yansımıştır. Her yedi saniyede bir, bir kadın bir erkek tarafından şiddete uğratılmaktadır (Ünsal, 1996: 33). Kadınların, aile içi şiddet sonrasında en fazla maruz kaldıkları şeyler şu şekildedir; kemik ve diş kırıkları, burun ve dudak yaralanmaları, bilinç kaybı, alkol ve sigara bağımlılığı, depresyon.

“Koca şiddeti daha çok söyleyeyim onu. Bence arkasından baba şiddeti geliyor. Sonra öteki adamlar geliyor. Bir kere aile içi şiddet dediğimiz zaman erkek şiddeti diyeceğiz, biz böyle diyoruz. Aile içi erkek şiddeti diyoruz. Daha doğrusu genel anlamda söylediğimiz de kadına yönelik erkek şiddeti diyoruz. Kadına yönelik şiddet diye bir şey yok. Erkek şiddeti var” (STK 1).

Her ne kadar aile içinde şiddete maruz kalan çocukların çoğu büyüdüklerinde şiddet uygulayan eşlere ya da anne babalara dönüşmeseler de, şiddet uygulayan yetişkinlerin büyük

bölümünde çocuklukta aile içi şiddete maruz kalma öyküsü saptandığı söylenebilmektedir. Kuşaktan kuşağa aktarılan sadece şiddetin kendisi değil, aynı zamanda bu durumu çevreleyen duygusal atmosferdir. İçselleştirilen öfke, korku ve çökkünlük duyguları kişinin tutum ve davranışlarını yaşam boyu etkileyebilmektedir (Özmen, 2004: 27-39). Literatürde de değinildiği gibi STK'larda ev içi şiddetin mağdurlarının kadınlar, uygulayıcılarının da erkekler oldukları konusunda hem fikirlerdir.

5.2. Kadın sivil toplum kuruluşlarının kadına yönelik şiddeti önleme politikaları

Bu bölümde şiddete maruz kalan kadınlara ulaşma yöntemi ve sivil toplum kuruluşlarının kendilerini tanıtım faaliyetleri, şiddet ile ilgili kayıt tutulması, özel alanda hapsolan kadınlara destek yöntemleri, aile içinde yaşanan şiddetin mahremiyeti, kadına yönelik şiddetle mücadele önerileri bu bağlamda Türk Medeni Kanunundaki değişiklikler, resmi makamların şiddet mücadelesi, Türkiye'de pandemi dönemi şiddet, Şiddet Önleme ve İzleme Merkezlerinin fonksiyonu, kadına yönelik şiddet konusunda erkeklerle yapılan çalışmalar ele alınacak ve açıklanmaya çalışılacaktır.

5.2.1. Şiddete maruz kalan kadınlara ulaşma yöntemi ve Sivil Toplum Kuruluşları'nın kendilerini tanıtım faaliyetleri

Görüşme yapılan STK'lardan bazıları şiddete maruz kalan kadınlara ulaşmak için özel bir yöntemleri olmadığını, kadınlara STK'ların değil şiddet gören kadınların onlara ulaştıklarını belirtmişlerdir. Ancak kadınlara kendilerini tanıtmak ve şiddet gören yada şiddet tehditti altında olan kadınların ihtiyaç duyduklarında kendilerine ulaşabilmeleri için sürekli bir tanıtım faaliyeti içinde olduklarını söylemişlerdir.

“Biz ulaşmıyoruz aslında danışma merkezi başvuru alıyor. Kadınlar bize ulaşabiliyorlar. Normalde üniversitelerde etkinliklere katılmak, mahalle çalışmaları dediğimiz...çeşitli mahallelerinde belediyelerin, kadınların devam ettiği kursların olduğu ya da başka yerlerde gidip oralarda toplantılar yapmak, konuşmalar yapmak, bizim broşür ve kitapçıkları dağıtmak çünkü sonrasında böyle bir yer varmış diye bir ihtiyaç olduğunda başvuru gelebiliyor...Sosyal medyayı kendimizi tanıtmak adına kullanıyoruz tabiki. Önceden de kullanıyorduk ama bu son iki yıldır daha fazla kullanıyoruz. Son bir yıl zaten her şeyin yapıldığı yer oldu sosyal medya. Çeşitli

konularda görsel serilerimiz olabiliyor...Basılı yayınlarımız olabiliyor onları paylaşıyoruz” (STK 4).

“Biz ulaşmaya çalışan bir örgüt değiliz. Olabildiğince kendimizi tanıtmaya önem veriyoruz. Her türlü kanaldan sesimizi duyurmaya çalışıyoruz ve kadınların bizi aramasını bekliyoruz. Her kesimden kadınlar da bizi arıyor gerçekten... Biz öyle ulaşmak için kimseyi aramıyoruz ama kadınlar bizi arıyorlar... Şuan sosyal medya çok aktif. O yüzden sosyal medyayı çok kullanıyoruz. Hem kendimiz birçok şeyi paylaşmaya çalışıyoruz. Kendi numaramızı, başka destek alınabilecek şeyleri bir farkındalık oluşturmak içinde orayı kullanıyoruz” (STK 5).

STK’ların bazıları kadınların onlara ulaşamama durumlarını göz önüne alarak onlarla iletişim kurmak ve şiddete maruz kalan kadınları tespit etmek için gerekirse kendilerinin halkın içine girdiklerini belirtmişlerdir. Bu çaba zaman zaman onları zor durumda bıraksa da ulaşılan kadınlar yardım talebinin bir çıkar için olmadığını anlayınca ve güven ilişkisi oluşunca sıkıntılarını paylaşabilmektedirler.

“Bizim derneğe, merkeze gelip şiddete uğruyorum vb demeleri biraz zor oluyor. Öyle de şiddet başvurusu alıyoruz ama biz genelde kadınlara gidiyoruz. En başta bahsettiğim gibi saha çalışması yolu ile alanda olmak bu bize çok şey katıyor. Mahalle ve köylere gidiyoruz, tek tek kapı kapı dolaşıyoruz. Biz kadın derneğinden geliyoruz hiçbir parti ya da siyasi örgüte bağlı değiliz, kadın olmamızdan kaynaklı sorunlardan dolayı birlikte güçlenmek, birlikte çözüm üretebilmek, dayanışmak adına geliyoruz diyoruz. Oradan sohbet açılıyor, bir anket formumuz oluyor onları soruyoruz kadınlara. Evlimi kaç çocuğu var vb. Bundan sonra o kadınla güven ilişkisi kurulduktan sonra kendileri zaten o yaşadığı şiddeti anlatıyorlar. Bazen bize kapıyı sert kapatanlar da oluyor. Gidin siz ne yapabilirsiniz diyenler de oluyor. Ama onlar da daha sonra ya mahallede veya köyde yaptığımız toplantılara katılıyorlar. Gittiğimizde derneğimizin kartlarını ve broşürlerini veriyoruz. Bizi tekrar arayıp ulaşıyorlar... Pandemi dolayısıyla şuan online toplantılar yapmaya çalışıyoruz. Sahaya gidemiyoruz. Tabi ki köydeki, mahalledeki kadının interneti, cep telefonu olmuyor, katılması zor oluyor. Katılabilenlerle yapmaya çalışıyoruz... Belirli günlerde 8 Mart, 25 Kasım ya da bir kadın cinayeti olduğunda sokak eylemleri düzenliyoruz. İl genelinde yürüyüş gerçekleştiriyoruz, basın açıklaması yapıyoruz” (STK 3).

STK’lar kadınların kendilerine ulaşabilmeleri için kendilerini tanıtabilme ortamları oluşturmaktadırlar. Bu bazen mahalle toplantıları gibi daha yakın temaslı olurken bazen de

sosyal medya mecraları kullanılmaktadır. Sosyal medya özellikle son zamanlarda kadınlara ulaşmak için daha hızlı ve kolay bir yöntem olabilmektedir. Bütün dünyayı etkileyen Pandemi döneminde kadınların sokağa çıkamaması ve mahalle toplantılarına ara verilmesi ile sosyal medya daha çok kullanılan bir tanıtım aracı olmuştur.

“Bizler açısından sosyal medya ciddi bir araç. Kadınlar genellikle sosyal medya üzerinden ve internette bizim bilgilerimize ulaşıyor” (STK 6).

“Sosyal medyamız var oradan çok yayın yapıyoruz, belediyenin otobüslerine, otobüs duraklarına, billboardlara alo şiddet hattı diye kartlar koyduk...mahallelerde bilinç yükseltme toplantıları yapıyoruz” (STK 1).

“Kendimizi tanıtmak için şöyle bir çalışma yapıyoruz; tek tek hane ziyaretleri yapıyoruz. Bunu her yıl yeniliyoruz. O hane ziyaretlerinde, yaptığımız çalışmaları, kaç yılında kurulduk, hangi destekleri veriyoruz, onların genel olarak ihtiyaçları nedir onlara soruyoruz...A mahallesinde 50 kişilik bir sayıya ulaştığımız zaman küçük bir mahalle toplantısı yapıyoruz. Bu mahalle toplantılarında gerek o mahallede bulunan kurumlarla bazen iletişime geçiyoruz, bir okulun bir sınıfı ya da toplantı salonu da olabiliyor. Bazen bir kuran kursunun salonu da olabiliyor. Bazen bir aile destek merkezinin salonu da olabiliyor. Mahalle toplantılarında kartlar da dağıtıyoruz. Bu kartları bir yerde saklıyorlar zaten, ihtiyaç. Duydukları zaman çıkarıp arıyorlar” (STK 7).

5.2.2. Şiddet ile ilgili kayıt tutulması ve kayıtların kamu ile paylaşılması

STK’ların hepsi de kendilerine şiddet görerek başvuran kadınlar ile ilgili bir kayıt tuttuklarını ve bu kayıtları gerekli kamu kuruluşları ile paylaştıklarını belirtmişlerdir. Başvuran kadınların özel bilgileri değil sadece evli olup olmadığı, çocuk sahibi olup olmadığı, yaşı, şiddeti kimden gördüğüne dair ve başvuran kadının kimliğinin ortaya çıkmasını sağlamayacak genel bilgilerin paylaşıldığını önemle belirtmişlerdir. Bu bilgiler kadınların STK’ya güven duyarak başvurmaları ve sonrasında güvenliklerinin tehlikeye girmemesi adına önemli detaylardır.

“Tutuyoruz. Şimdi bizim genel olarak şiddete yönelik çalışmamız kadının güçlenmesi olduğu için bizim hedefimiz belli. Biz şiddet gören kadının şiddet ortamından çıkarılıp, güçlendirilip, tekrar döndürülmesi gibi bir hedefimiz var. Kayıt tutuyoruz. Kaydı kadın dernekleri ile paylaşıyoruz veri olarak ama asla özel bilgilerini vermiyoruz. Vaka olarak veriyoruz yani ismi boş bırakıyoruz, nasıl ulaştı telefonla ulaştı, evli mi, bekâr mı, çocuğu var mı şeklinde tutuluyor kayıtlar excell programı gibi bir tablosu var özel onun. Doldurup paylaşıyoruz. Güçlenmeye yönelik belediyede mesela şimdi bunlar birbirine bağlı şeyler tabi belediyenin bütün müdür ve daire başkanlarına biz toplumsal cinsiyet eğitimi verdik. Nasıl yaklaşacaksınız diye” (STK1).

“Bir başvuru formumuz var. Şiddeti kim uyguluyor, şiddete uğradığında kadın bir yere başvurmuş mu, başvuru yapıldıysa ilgilenilmiş mi ilgilenilmemiş mi, başından mı savulmuş, yaşadığı şiddetin türü ve bizden istediği destek üzerine bir form. Bunu tutuyoruz çünkü siz de biliyorsunuz bunun analizini yapıp yaygınlaştırmayı düşünüyoruz. Savunuculuğunu yapmak istiyoruz. Bunu görünür kılmalıyız ki elimizde kanıt veri olsun ki kamu kurumlarına gittiğimizde savunabilelim. Savunuculuğunu yapabilelim diye o verileri tutuyoruz elimizde. Bu tuttuğumuz raporları belediye, valilik gibi kurumlara götürüyoruz, şu mahallede şu sorun var, kadınların buna ihtiyaçları var ve bir çalışma yaptık, bunu dile getirdiler birlikte çalışmak istiyoruz, biz bir sivil toplum kuruluşu olarak eksiklerimizi de tamamlıyoruz şeklinde söylüyoruz” (STK 3).

STK’lar verileri tutmak amacıyla kendilerine bir veri sistemi oluşturmaktadırlar. Bu veri sistemi hem kamuda yapılan çalışmaların doğruluğunu teyit etmek ve karşılaştırmak için önem arz etmekte hem de eğer bir eksiklik varsa bu eksikliği doldurmak içindir. Edinilen data lar sadece kamu kurumları ile değil aynı zamanda uluslararası örgütler ile de paylaşılarak dünyadaki raporlamaya destek vermektedir. Tüm dünyayı kapsayan raporlamalar için sahadan veri elde edilmesi gereklidir. Bunu da yapacak olan devlet organları yada lobicilik faaliyeti yapan bir sivil toplum kuruluşu olabilmektedir.

“Evet tutuyoruz. Bizim kendi veri sistemimiz var. Vakıf düzenli olarak iki ayda bir şiddet vakalarından hareketle toplumsal cinsiyete dayalı şiddet, kadına yönelik şiddete ilişkin bir rapor çıkarıyor. Bu raporda da biz temel olarak şiddetle mücadele açısından devletin yada kurumların görevini ve yükümlülüklerini yerine getirmediği zamanlarda açığa çıkan sorunlara yada getirdiği zamanlarda ortaya çıkan olumlu sonuçlara işaret etmeye çalışıyoruz. Mesela biraz önce söylediğim kadın sığınakları kadın dayanışma ve dayanışma kurultayı her yıl bir ana bir de bir de ara kurultay olmak üzere bir araya gelip hem kendi saha deneyimlerini, politika savunuculuk araçlarını oluşturuyor. Hem de raporlama süreçleri gerçekleştiriyor. Öte yandan CEDAW’ın

raporlama sürecinde de biz yer alıyoruz. Kendi saha deneyimlerimize göre gölge raporlar çıkartılıyor. Kendi saha deneyimlerimizi oradaki raporlara yansıtıyoruz. Partner kuruma UNSCR mesela en büyük partnerlerimizden birisi Birleşmiş Milletler Güvenlik Yüksek Konserliği. Avrupa Birliği de keza aynı şekilde var başka bir projemiz. Buralara elimizdeki saha verilerini vererek onlara sivil toplum açısından sorumlulukları ve savunuculukları açısından veri sağlamış oluyoruz” (STK 6).

“Bize başvuran, bizi arayan kadınların verisini tutuyoruz mutlaka. Bunların içerisine sadece bir kadın arar ve onu karakola yönlendiririz o da dâhil. Bütün verileri tutuyoruz. Fakat verilerin niteliği tam araştırmaya uygun nitelikte olmayabiliyor. Çünkü kadın, ölüm veya güvenlik riski ile aradığında yaşını vb. detayları net tutamayabiliyorsunuz. Ama dikkat etmeye çalışıyoruz. Evli olup olmadığını, şiddet uygulayanın eşi mi, babası mı, abisi mi, kim diye. Şiddetin biçimini gibi birçok şeyde kategorilerimiz var. Bizim için önemli olan başvurduğu mekanizmalar, onu yönlendirdiğimiz mekanizmalar ve o mekanizmaların işleyişi. Olabildiğince çok ve kadını da rahatsız etmeyecek şekilde geri arayıp sormak. Alabildiniz mi desteği demek. Sosyal dayanışma vakfına yönlendiririz mesela bir maddi destek alması için. Ama yaklaşım çok kötü maalesef. Kadınlara şu denebiliyor, ‘Bunu kadınlara vermiyoruz’. Şiddet sadece evli kadınların maruz kaldığı bir şey değil, evli değilse vermiyoruz denebiliyor. Yani İnisiyatif kalmış bir durum. Bunları izlemeyi önemsiyoruz. Bunları raporlaştırıyoruz. Zaten aslında işimiz iki şeyden oluşuyor. Bir kadınlara destek vermek ve dayanışma kurmak. Oradan aldığımız bilgi ile izleme yürütmek, bunu raporlaştırmak. Aslında Bakanlıkla ve KSGM ile aramız çok iyi değil. Ama yine olabildiğince kişiler üzerinden, kurumsal değilse bile kişisel iyi ilişkiler üzerinden raporları onlarla paylaşmak, eksik kötü uygulamaları onlara göstermek, mesela resmi yazı yazarak başvurmak” (STK 5).

“Kayıt tutuyoruz. Formlarımız var kayıtlar için tüm başvurular için ön başvuru gibi kısa bir şey tutuyoruz. Çünkü sadece şiddete uğrayan kadınlar değil, çok farklı şeyler için de başvurular olabiliyor. Ama şiddet nedeniyle başvuran kadınlarla detaylı bir görüşme yaptığımız için görülme formu dediğimiz bir formumuz var. Biz birisiyle görüşme yaptığımızda amacımız ondan olabildiğince bilgi toplayalım ve sonra rapor toplayalım ve sonra rapor yazalım gibi bir şey değil. O kişinin bizimle paylaşmak istediği kadar bilgi alıyoruz. Çünkü orada amacımız o kadının paylaştığı durumu dinlemek ve onunla dayanışma kurabilmek. Bazen çok az bilgi de paylaşabiliyor kadınlar istemeyebiliyor. Güven ilişkisi kurmaya çalışıyoruz. Her zaman o güven ilişkisi kurulamayabilir, paylaşmak istemeyebilir, yani bilgi alacağız, istatistik çıkartacağız diye bir zorlama yapmıyoruz. Ama her yılın sonunda yani bir sonraki yılın başında bir önceki yılın bütün başvuruların analizini yapıyoruz... ilgili kurumlara mesela bastırabilirsek özellikle önce maille göndermek, kamu kurumlarını kastediyorum bu arada, bastırabilirsek basılı kopyayı da kargo ile göndermek ya da bir toplantı oldu gidip oradaki ilgili kişiye vermek gibi

yaygınlaştırmaya çalışıyoruz. Daha kısa olarak ta sosyal medyadan paylaşmaya çalışıyoruz” (STK 4).

Kadınlarla ilgili kayıtların tutulması onlara şiddete karşı destek olma sürecinde de önemlidir. Çünkü şiddet gören kadın ile birkaç kez görüşülerek gerekli desteği alabileceği kurumlara ulaşması ve desteği alıp alamadığının ve sonrasının takibi için bilgileri önemlidir. Devlet kurumları ile STK’ların sağlıklı bir işbirliği içinde olmaları kadına şiddete karşı tam bir destek verilebilmesi adına önemlidir.

“...kişisel bilgilerin gizliliğine de dikkat ederek tutuyoruz. Belli kodlarla şiddet vakalarını tutmamız gerekiyor çünkü takibi var, süreci devam ediyor. Bir başvuru ile dört kez görüşebiliyoruz bazen refakat etmemiz gerekebiliyor. Bazen onu takip etmemiz gereken farklı süreçler olabiliyor. Biz zaten bu tür çalışmaları yaptıktan sonra her yılın sonunda bir rapor çıkartıyoruz. Kadınların durumu nedir, eğitim oranı, yaşadıkları şiddet türleri nedir? Tespit edip bir rapor hazırlıyoruz. Her yılın sonunda ya da bir sonraki yılın başında bakanlıklara dosyalar halinde mail olarak ta atabiliyoruz. Aynı zamanda yereldeki kamu kurum ve kuruluşlara ziyaretlerimiz de oluyor. Buralara da götürüyoruz. Bilgi veriyoruz. Onlara bizim yapmış olduğumuz bir yıllık çalışmaların sonuçlarıdır bunlar, sizin görmenizi istiyoruz diyoruz. Yerel kurumlarla işbirliği çok önemli kadınların sonuç almaları açısından. Mesela diyelim ki bir kadın şiddet yaşıyorsa karakolla da çalışıyorsun, ilçede ise jandarma ile de çalışıyorsun. Sığınma talebinde bulunuyorsa ŞÖNİM ile de çalışıyorsun. Sosyal hizmet merkezi, baro ile de çalışıyorsun. Kadının destek alabileceği tüm kamu kurum ve kuruluşlarını yılda bir iki kez ziyaret ederek bilgi güncellemesi yaparsınız onlarla... Zaten yasa var, yapılması gereken genelgeler de var. Tüm kamu kurum ve kuruluşlarına gidiyor. Hakkıyla tüm bu uygulamalar gerçekleşmiş olsa kadınların durumu bugün bu noktada olmazdı. Bütün bu şeylere baktığımız zaman uygulayıcılarda sorun var” (STK 7).

5.2.3. Özel alanda hapsolan kadınlara destek yöntemleri

Feministlere göre kadına şiddeti ortadan kaldırmanın önündeki en önemli engellerden birisi kamusal alan ve özel alan ayrımıdır. Devlet her ne kadar kamusal alanı denetim altında tutsa da, özel alanda denetimi aile reisi olarak tanımlanan erkeğe devretmiştir. Bu nedenle kadın haklarının büyük ölçüde ihlal edildiği özel alan (ev içi), denetim dışında kalmıştır (Ertürk, 2015:158-159). Kadın hakları savunucuları kadına şiddeti

bir insan hakkı ihlali olarak uluslararası gündeme taşısa da aile ideolojisi özel alana nüfuz etme konusunda bir kalkan gibi durmaktadır.

Şiddete maruz kalmak veya şiddete maruz kalma tehdidi ile yaşamak kadını eve, özel yaşama kapatarak var olan erkek egemen cinsiyete dayalı iş bölümünü sürdürmektedir denilebilir. Bu nedenle feminizmin özel bir sloganı olan ‘özel olan politiktir’ kadınlara yönelik şiddetle mücadelede anahtar bir kavram olmuştur (Yüksel, 2015:438). Kadınlar evlerinde yaşadıkları bu zorlukları konuştukça ve paylaştıkça bu yaşadıkları zorlukların kendi eksikliklerinden kaynaklanmadığını, bunun kadınlık durumunun bir sonucu olduğunu anlayacaklardır.

“Dediğim gibi kadınlar için özel alan ev ve mahalleleri. Oradan çok dışarı çıkamıyorlar. Hiçbir şekilde, biz onlara gidiyoruz. Birebir kapılarını çalıp konuşuyoruz. Onların olduğu yaşadığı yerde uygun toplantı mekânlarında toplantılarımızı yapıyoruz. Bu toplantılarda da kadın olmak, kadın olmanın getirdiği zorluklar, toplumsal cinsiyet eşitsizliği, ayrımcılıklardan da bahsediyoruz. Birlikte nasıl güçlenebiliriz, ne tür yasal haklarımız var, şiddete uğradığımızda nereye başvuracağız, ne tür şeyler yapılacak bunun üzerinden ilerliyoruz toplantılarda” (STK 3).

Kadınlar da kamusal alandan erkeklerin faydalandığı şekilde, eşit koşullarda faydalanabilmelidirler ve devlet bunun önlemini-güvenlik gibi nedenlerle almalıdır. Bu eğitim sadece okul anlamında değil bir işi ustaca yapabilmek, iş hayatında yer alabilmek için kadınların o işi iyi bir şekilde öğrenmeleri gerekmektedir. Bunun için onlara destek olunması ve şartların hazır hale getirilmesi STK’ların gündemlerinde yer almaktadır. Her ne kadar bu sadece STK’ların bir görevi olmasa da onlar bu konuda gönüllülük esası ile kadınlara destek olmaktadır.

“Bir kere kadınları eğitimi hale getirmek lazım. Ben şeye karşıyım ama her şeyin başı eğitim diyorlar ya hani öyle bir şey yok. Eğitimi de şiddet görüyor. Tabi ki çalışma yaşamında olabilmesi için bir derece eğitime ihtiyacı var. Eğitimde fırsat eşitliği için çalışma yapıyoruz. Bunun için ne yapıyoruz çocuğun servis parasını veriyoruz, okula gelmesini sağlıyoruz örneğin. Çalışma alanlarında kota uygulaması öneriyoruz. İş

alanında eşit yer alma biçimini burada zorluyoruz. Eğitim alanında, çalışma alanında, evdeki iş bölümünde bütün bunlarda eğer belli hedefler konup, o hedeflere uygun çalışmalar yapılırsa ben kadınlar güçlendikçe şiddete hayır diyecekler, adamlara mecbur kalmayacaklar. Adamlar şimdi kadınlar için sosyal güvenlik kurumu gibi. Kadın bırakıp nereye gidecek. Dernekte kadın yatırıyoruz. Sığınak faaliyete geçmediği için birkaç kadına ortak ev tutuyoruz. Onlara işler ayarlıyoruz, bir süre sonra o kadınlar güçleniyorlar, bu adam olmadan da ben hayatımı yaşayabiliyorum diyorlar... Hedef şu işe girişte, işteki yükselmeye, eğitimde fırsat eşitliğini savunuyoruz. Bunu uygulamaya koymaya başladık, biz burada başarılıyız bence” (STK 1).

STK’lar kadınlara kadınların eğer okula gitmeleri gerekiyorsa o konuda destek vermektedirler, eğer bir işi iyi yapabilmek için eğitim almaları gerekiyorsa atölye çalışmaları ile kadınların ulaşmakta zorlanacakları pek çok şeyi onlara kolay hale getirmeye çalışmaktadırlar. Bunu yaparken kadınlar kadar çocukları da göz önünde bulundurmaktadırlar. Çünkü kadının evden çıkabilmesi için çocuğunun da güvenli bir ortamda bulunduğunu bilmesi gerekmektedir. STK’lar bu desteklerin sivil toplum örgütlerinden çok daha öte aslında devlet tarafından ele alınmasının gerekliliğini de söylemişlerdir.

“...tam da bu açıdan atölyelerimizi gerçekleştiriyoruz. Dikiş ve tasarı atölyelerimiz var, bizim bir toplum merkezimiz var. Orada dikiş makinesi kullanmayı öğretmeye aynı zamanda tasarım atölyesinde de el emeğiyle çeşitli ürünler üreterek bunların kendilerine ekonomik olarak katkı sağlayacak bir takım atölyeler gerçekleştiriyoruz. Bu sırada aynı zamanda kreş desteği de sağlıyoruz biz toplum merkezinde... Ama biz bunları yaparken temel olarak ta biraz önce işaret ettiğimizde biz eğer kadına yönelik şiddet bir toplumsal politik insan hakları sorunu diyorsak eğer buradaki temel sorumluluğun devlette olduğunu kabul etmek zorundayız. Devletin buraya önleme, koruma, mücadele mekanizmaları üretmesi gerekli. Yada cinsiyet eşitliğini sağlamak üzere, değil mi, en önemli faktör devlet burada. Biz sivil toplum olarak o mücadele mekanizmalarının çalışmasının yoksa kurulmasını, fiili uygulamalardaki eksikliklerin giderilmesini yada bazı modeller kurarak nasıl yapabileceğini işaret etmeyi hedeflemeliyiz...Öte yandan yerel yönetimlerde çalışmalarımız var bu bağlamda. Protokoller, resmi ve düzenli atölyeler üzerinden. Yerel yönetimlerinde hem kreş desteği sunması, hem çeşitli atölyelerle bahsettiğimiz biçimlerde kadınların kolektif bir şekilde güçlenmesine dayalı faaliyetler yapması için çalışmalarımız devam ediyor” (STK 6).

Kadınların özel alandan çıkarak kamusal alanda var olmaları, çalışmaları, ekonomik anlamda kimseye bağlı olmadan hayatlarına devam edebilmeleri de şiddetten kendilerini korumaları adına onlara kapı açan, fırsat sunan ve bir vatandaşlık hakkı olan bir durumdur. Ekonomik özgürlüğün güvencesine sahip olamayan pek çok kadın şiddet ortamından çıkma konusunda tedirginlik yaşamaktadır.

“Kadınlar şiddetten niye uzaklaşmıyorlar çünkü ekonomik bağımsızlıkları yok. Çoğunlukla neden bu aslında. Şunu düşünüyor ben iki, üç, beş çocukla nasıl yaşarım tek başıma. Bu çok önemli. Burada nafaka meselesi devreye giriyor. Bu durumun Türkiye’de tartışmalı olduğunu 200 tl nafaka vermemek için ayda 200,300,500 tl hiç birşey demek aslında ama 10 yıl emek vermiş, işinden ayrılmış dolayısıyla ailesine kendini adanmış bir kadın 10 yıl sonra o işten çıkmak isterse tamamen elde sıfır şekilde çıkacak aslında. Dolayısıyla bu durum şeyi çok iyi gösteriyor; kadınların eğitime eşit katılması gerekmekte. İş hayatına eşit katılması gerekmekte. Bunlar şiddetten asla bağımsız şeyler değil” (STK 5).

STK’ların kadınları şiddetten korunma adına ihtiyaç duyduklarında başvurabilecekleri bir merkez olmaları, başvurduklarında kamu kurumları ile iletişimlerini sağlamada aracı olabilecekleri bir kanal olmaları dışında bir başka fonksiyonları da şiddete karşı farkındalıklarını arttırmaktır. Kadınlara sahip oldukları haklar konusunda bilgi vermektedirler. Mevcut yasalar kadınları şiddete karşı koruma noktasında kısmen de olsa iyileştirilmiştir. Önemli olan bu yasaların tam olarak uygulanmalarının ve kadınların haklarını bilerek gerekli yerlere başvurmaları noktasında bilinçlenmelerinin sağlanmasıdır. STK’lar hem kanunların uygulanması açısından hem de şiddet gören kadınların bilinçlenmelerini sağlama açısından önemli faaliyetler gerçekleştirmektedirler.

“...vakfın farkındalık geliştirmek gibi bir hedefi var. Kadına yönelik şiddetle ve daha genelinde toplumsal cinsiyet eşitliği ile ilgili farkındalık oluşturmak. Bunların hepsine daha genel bakarsak katkısı olduğunu düşünüyorum açıkçası. Yani en basitinden yüz yüze etkinlikler yapıyorduk her yıl, mahalli çalışmalar yapıyorduk. Mahalli çalışmalar dediğimiz böyle 2,5 saatlik bir formatı olan ilk başta toplumsal cinsiyet nedir, toplumsal cinsiyet eşitliği nedir, eşitsizliği nedir, oradan kadına yönelik şiddete bağlamak, şiddetin farklı türlerini konuşmak, olabildiğince hap bilgiler gibi böyle basit basit, genelde kadınların daha

fazla kendi gündelik hayatlarından paylaşım yapmasını hani biz böyle sanki öğretmen gibi gitmişiz de bir şey anlatıyor gibi geçmiyor. Konuları genelde bizim açtığımız ama kadınların genelde kendi hayatlarından deneyimlerini paylaştığı ve sonra sohbetin açıldığı gibi bir şey. Sonrasında şiddetle mücadele, şiddete uğradığımızda haklarımız nelerdir, nerelerden destek alabiliriz gibi kompakt bir şey. Orada tam da dediğimiz gibi kamusal alan, özel alan ayrımı daha önce bahsettiğimiz ve cinsiyetler arası eşitsiz iş bölümü falan mesela tam eşitlik-eşitsizlik ve bu eşitsizlik nasıl şiddete yol açıyor kısmen de çok üzerinde durduğumuz bir başlık oluyor” (STK 4).

“Farkındalık çalışmalarını yapıyoruz. Onun dışında da atölyeler açıyoruz... Onun dışında aile destek merkezleri olsun, iş kurların 6-9 aylık çalışma süreçleri oluyor, kadınları oralara yönlendiriyoruz. Eğitimleri yarım kalmışsa onları tamamlamaları için Halk Eğitim Merkezlerine ya da Milli Eğitime yönlendiriyoruz. Oralardan eğitimlerini tamamlıyorlar. Böylece kendilerine öz güvenleri geliyor, kendilerine farklı işler arayışı içerisine giriyorlar. Çünkü bir kadın o mahalleden çıkıp kendi için küçük dahi bir adım atıyorsa arkasından başka bir şey araştırmaya başlıyor. Tüm bunları yaparken çocukları ile çıkıyorlar ilk etapta. Çünkü kadınların yanında çocukları varsa aileler sesini çıkartmıyor. Ya da ilk etapta anne veya başka bir akraba ile gelebiliyorlar. Birkaç kez onunla geliyor sonra bakıyorsun tek başına geliyor. Yani kadınları o bulundukları ortamlardan çıkartmak için önce biz gidiyoruz, ortamını yaratıyoruz. Biz buraya geldik, biz de sizden çok farklı değiliz, biz de bu bölgede yaşayan bu kültürün birer parçasıyız, biz de bu sorunları yaşıyoruz, yaşadık çözüm olarak şunları denedik ama hala yaşadığımız sorunlar ve sıkıntılar da var. Daha fazlasını konuşmak istiyorsanız merkezimize gelebilirsiniz. Şu şekilde çalışmalarımız var, başka anlamda da ihtiyaç duyduğunuzda da yine gelip bize müracaat edebilirsiniz, biz size her neye nerelerden ulaşmanız gerektiği ile ilgili de destek verebiliriz. Kadınlar artık eskisi kadar evde kapalı değiller” (STK 7).

STK’lar sadece kadınları değil kamuyu da bilinçlendirme adına, mevcut yasalardaki varsa eksiklikleri dillendirme, eğer eksiklik yoksa uygulamalarının tam yapılması ile ilgili takip görevini de yerine getirmektedirler.

“Biz kadınlara birebir ulaşmıyoruz, birebir destek vermiyoruz ama mesela böyle şeyler olduğunda durum tespitleri bilgi notları yazıyoruz yani kamuya anlatıyoruz. Mesela şöyle; TCK 103’ten örnek vereyim. Gençlerin özellikle kız çocuklarının evlenebilmesini meşrulaştıracak şekilde çok korkunç bir yasa getirmek istediler daha doğrusu yasayı değiştirmek istediler. Gençlerin özellikle kız çocuklarının evlenebilmesini

meşrulaştıracak şekilde. Bunun olmaması gerektiğini sonrasında kız çocuklarını eğitimden, sağlığa birçok haktan mahrum bırakacağını, erken evlilikleri meşrulaştıracığını, aslında 15 yaş altı kız çocuklarının evlenmesi demek çocuklara tecavüz demek olduğunu anlattığımız çok fazla faaliyetimiz oldu” (STK 2).

5.2.4. Aile içinde yaşanan şiddetin mahremiyeti

Aile içi çalışmaların sürdürülmesi zordur. Aile içinde yaşananların, aile dışındaki kişilerle paylaşılması doğru karşılanmamaktadır bu nedenle aile içinde yaşanan şiddetin boyutları ile ilgili bilgilere ulaşmak, şiddet anında ve sürecinde müdahale etmek zor olmaktadır (Şenol, Yıldız, 2013:4). Ancak son 20 yılda kadınlar maruz kaldıkları şiddeti paylaşma konusunda geçmişe nispeten daha istekli görünmektedirler, bu paylaşım maruz kaldıkları şiddet ile mücadele etme konusunda onları daha da güçlendirmektedir (Giridhar, 2012).

“Bu 90’larda belki böyleydi ama feminist politika bunu çok değiştirdi. Yani bunun hiç mahrem bir şey olmadığını, şuan zaten en çok destek toplayabilen toplumsal hareket kadın hareketi oluyor çünkü bence insanlar daha demin sizin dediğiniz gibi çocuğa istismar kabul edilemez bir şey olarak görüyorlar. Evde otururken bunu diyebiliyorlar veya kadının dövülmesi, kadının şiddete uğraması herkeste, toplumda bir infial yaratıyor ama böyle düşünenler var bize kalırsa, onlar çok marjinal kesimler zaten şuan da onun kavgasını veriyoruz... Kadına yönelik, ev içi şiddet, çocuğa şiddet kabul edilemez diye herkesin cesaretli bir şekilde söylemesini sağlamak. Aslında yaptığımız şeylerden birisi de bu. Hem feminist hareket olarak hem de kişi özelinde sürekli görünür olmaya yanlış bilgilere karşı doğru bilgiler vermeye, nasıl olması gerektiğini anlatmaya çalışan bir derneğiz. Bunlar da görünüyor özellikle sosyal medya işleri videolar o bu çok takip ediliyor çok izleniyor” (STK 2).

17 Mayıs 1987’de 2500 civarında kadının katıldığı “Bağır herkes duysun” sloganlarıyla yapılan “Dayağa Karşı Dayanışma Yürüyüşü”, aile içi şiddetin toplumsal bir sorun olduğunu ve özel alanın dışında tartışılması gerektiğini belirten ilk sokak yürüyüşüdür. Kadına yönelik şiddetin ailenin korunması ve mahremiyet gibi konular çerçevesinde değerlendirilmeden yapısal bir problem olarak ele alınması gerektiği ilk olarak 1980’lerde gelişen kadın hareketi tarafından ortaya konulmuştur (Aydemir,

Karal, 2012:7). STK’lar da kadınların şiddet tecrübelerinden bahsederken artık kadınların bağırıp seslerini duyurabildiklerini söylemişlerdir.

“Kol kırılır yen içinde kalır. Biz bütün bunları konuşurken en güzel cevabı kadınlar anlatıyorlar. Şunu diyorlar; adam bana vuruyor, ben bağıryorum, benim sesimi üstteki komşum duyuyor ya da birisi o sitenin içerisindeyse, sokaktaysa telefon açıyor emniyeti arıyor ve şuan burada kadına şiddet uygulanıyor, gelebilir misiniz diyor. Eskisi kadar artık gizli saklı kalmıyor. Konuşuyor kadınlar. Kadına yönelik şiddet arttı diye şeyler var ya, aslında kadına yönelik şiddet artmaktan ziyade konuşulmaya başlandı. Kadınlar konuşuyor artık, kadınlar hak arıyor. Kadınlar seslerini duyurmaya başladı. Eskisi gibi susup kalmıyorlar, ayıptır aman başkası duymasın çünkü şunu söylüyor kadın ben yıllardır bunu yaşıyorum, ben yaşadığım için bana bir el uzanmıyor. O yüzden benim artık bir yere gidip kendim için bir şey yapmam gerekiyor. Bunu söylüyor kadınlar artık” (STK 7).

“O şiddetin bizim suçumuz olmadığı, bunun bireysel bir sorun olmadığı, aslında birçok kadının benzer bir şey yaşadığı bunun toplumsal sistematik bir sorun olduğunu konuşmak bunu hak etmediğimizi çünkü kadınların kendini suçlama hani ben şunu yaptım, şunu yapmadım hak ettim vb. gibi düşünceleri de olabiliyor. Bunların hepsinin üzerine gitmek aslında tam da o dediğiniz gibi dayanın inanışa karşı bir şey olmuş oluyor zaten” (STK 4).

Aile içi ilişkiler ve şiddet, bir toplum için son derece önemli olmasına rağmen, toplum düzeni ve insan sağlığından sorumlu olan kişi ve kurumlar tarafından aile mahremiyeti kavramı dile getirilerek yeterince önemsenmemektedir (Armutçu, 2007:46). Ancak sadece şiddet gören kadınlar değil şiddete tanıklık eden kadınlarda da farkındalık artmış ve bir şiddet olayı ile karşılaştıklarında şiddeti önlemek veya duyurmak için destek vermeye başlamışlardır.

“Geleneksel roller konusunda çok alakalı bir şey. Yani kadınlar en kaba tabirle adamın inisiyatifidir, onun karısıdır, ne isterse yapar, kadındır çeker gibi bir yaklaşım...Çok aramalar olmaya başladı. ‘Komşumda böyle bir şey görüyorum. Kayınbiraderimde şöyle bir şey var. İşte kız kardeşime şöyle bir şeyler oluyor’ gibi. Bence burada bir artış var, bu

yaklaşım hep vardı Türkiye’de maalesef çok ta yaygın. Ama çok umutsuz değilim gittikçe bozulduğunu düşünüyorum” (STK 5).

Kadınların birbirleri ile dayanışmaları ve yalnız olmadıklarını bilmeleri sorunun önce açığa çıkartılarak herkes tarafından bir toplum sorunu olduğunun bilinmesi, akabinde ortak çözümler bulunması adına önemlidir. Bu durumu bir STK temsilcisi şöyle anlatmaktadır.

“Bunun bütün kadınların farkındalığının artarak değişebileceğini düşünüyorum. Yani toplumsal cinsiyet eşitliği sağlanırsa bu düşünce değişebilir. Çünkü erkeklerin ayrıcalıklarından vazgeçeceklerini düşünmüyorum. Bizimle eşitlenmek istemeyecekler. Çünkü zaten her konuda avantajlı konumdalar, her istedikleri yapıyor. Aynı işte çalışsak bile bizden daha fazla ücret alıyorlar. Evde her türlü bakımı yapıyor. İsteddiği an cinsel birliktelik yaşamak istiyorsa o olacak. Olmazsa problem çıkartıyor. Yemeği önünde hazır olacak, ev temizlenecek, çocuğun bakımı, eğitimi her şey yapılacak... O yüzden kadınların mücadelesi ile ben bunun yok olacağını düşünüyorum. Biz güçlendikçe bu azalacaktır, biz farkına vardıkça azalacaktır, o yüzden birbirimizle dayanışma içerisinde olacağız. Yani yalnız olmadığımızı bilmek, bizim gibi kadınların olduğu gibi hepimizin aynı sorunları yaşadığını bilmek bana açıkçası güç veriyor. Çünkü ben yalnız olmadığımı biliyorum. A kişisi de yaşıyor, B kişisi de yaşıyor. Bütün kadınlar bunu yaşıyor. Biz hepimiz yaşıyorsak bu bizim kimliğimizden kaynaklıdır. Biz bunu ortak mücadele ederek, birbirimize güç vererek ancak aşabiliriz. Yoksa dediğim gibi erkekler ayrıcalıklardan vazgeçmezler” (STK 3).

Kadın mücadelesinin uzun yıllar içinde bulunmuş ve yakından takip eden birisi olarak STK temsilcisi Türkiye’de yaşanan süreci şöyle anlatmaktadır.

“... Reislik diye bir kurum vardı. Kocasının izni olmadan çalışmıyordu kadın, oralarından buralara geldik. Bunun devletle hiçbir ilgisi yok, bunun tamamen kadın mücadelesi ile ilgisi var. Dayağa karşı yürüyüş yaptık. Bütün apartmanlardan kadınlar yarı bellerine kadar eğilip alkış yaptılar bize. Bu onlar da şiddet görüyorsunuz ölçüsüydü bence. O kampanya şöyle başlamıştı. Üç tane akademisyen kadın birisi Şirin Tekeli’dir bunun. Biz evde şiddet görüyoruz diye mektup yazdılar kamuoyuna açıkladılar ondan sonra biz dayağa karşı kampanya başlattık. O günden bu güne çok yol aldık. Bir kere haktı. Bir

kadının dayak yemesi çok sıradan bir şeydi. Ama şuan bir suç olduğu ortaya çıktı. Hak etmediği genel bir kabul gördü” (STK 1).

5.2.5. Kadına yönelik şiddetle mücadele önerileri

Görüşme yapılan STK’lar gerek kadına yönelik şiddet özelindeki deneyimleri gerekse bu konu ile ilgili aldıkları başvurular, gözlemleri, dinledikleri hikâyeler, ulusal ve uluslararası örgütler ile iletişimleri neticesinde edinimlerini paylaşmışlardır. Bu edinimler onları nasıl mücadele etmeleri gerektiği ile ilgili bilinçlendirmiştir. Deneyimlerini şu cümlelerle paylaşmışlardır;

“Şiddet şöyle engellenmez ‘tamam evladım ama o da senin eşindir, sevgilidir, vurma, etme böyle olmaz’. Burada bir kere bunun bir suç olduğunu ve hatta insan haklarının bir ihlali olduğunu görmek gerekiyor. Şiddet kadınların kamusal hayata katılımını, siyasete katılımını, işe katılımını etkiliyor. Özellikle psikolojik etkileri açısından sizin o sosyalliğinizi etkiliyor yani benliğinizi etkiliyor. Dolayısıyla İstanbul Sözleşmesinin de dediği gibi ev içi şiddet, kadına yönelik şiddet bir insan hakları ihlali bu ne aile içi bir mesele, ne de başka bir şey bunu tek engelleyecek şey eşitlik yani şiddetin panzehiri eşitlik. Şiddetin panzehiri aileyi güçlendirmek değil, aileyi birbirine ne olursa olsun tutucam değil, muhafazakâr politikalar değil, din değil. Şiddeti çözecek şey toplumsal cinsiyet eşitliği” (STK 2).

Başka bir STK görüşünü şu cümlelerle açıklamıştır.

“Kesinlikle biz bu şiddet uygulayan erkeğe cezai yaptırımların uygulanmasını istiyoruz. İstanbul Sözleşmesini biliyorsunuz zaten, çekilme kararı verildi. İstanbul Sözleşmesi biz kadınların mücadele ederek kazandığı bir kazanım. Çok açık net bir şekilde sözleşmede, şiddet olmadan önce kadının korunması gerektiğini, eğer olmuşsa da onu güçlendirmesi gerektiğini, şiddet uygulayan erkeğin nasıl cezalandırılması gerektiği çok açık ve net bir şekilde anlatılıyor. Yani hiçbir şekilde iyi hal indirimi, kravat ve bu tür indirimlerin olmaması gerektiğini düşünüyoruz. Yani şuan mevcut yasalardaki cezaları almalarını istiyoruz hiçbir indirimle gidilmeden. Toplumsal cinsiyet ile ilgili okullarda eğitimlerin verilmesi gerekiyor ki bu çocukluktan itibaren başlayan bir süreç” (STK 3).

STK’ların çözüm önerilerinin temelini toplumsal cinsiyet eşitliği oluşturmaktadır. Şiddeti önlemek amacıyla çıkartılacak olan yasalar ve bunları uygulayacak olan kurum ve kuruluşlar bu bilince sahip olduğu takdirde alt başlıklar ve çözümler daha rahat oluşturulabilmektedir. Bir sorunun kaynağını bilmek o sorunun çözümüne ulaşmada bir yol haritasıdır.

“Biz İstanbul Sözleşmesini bu yüzden çok önemsiyorduk çünkü orada şey mühimdi. Dört tane ana ilkesi var sözleşmenin ve bir tanesi bu kadar önemli bir şey yani. Sözleşmenin temelinden bir tanesi önlemeydi. Ceza verilmiyor vs. bu çok mühim. Ama bu anlayışları kırmak çocukluktan itibaren eğitim, medyanın, özel sektörün, devletin rolü bu söylemleri böyle tekrar tekrar kurmamak, eşitsizliği tekrar etmemek, tam tersini kurmak, kadınlara yüklenen rollerle mücadele etmek bunlar aslında şiddeti önleyebilecek şeyler o yüzden bunlar da çok mühim” (STK 5).

“Bütün bu iş ortamlarında baktığımız zaman devlet bir kadın kotası uygulasa bu bir etken olabilir. Zihniyet olarak ta bir duruş sergilese hükümet, bu da bir etken olabilir” (STK 7).

5.2.5.1. Kanunlardaki değişiklikler

Türkiye’nin şiddet ile mücadelesi değerlendirildiğinde yasalarda pek çok değişikliğin olduğu ve eksikliklerin giderilmesi adına yeni eklemeler yapıldığı gözlenmiştir. Türkiye’deki kadına yönelik şiddet ile ilgili en önemli yasal gelişmelerden birisi 14 Ocak’ta çıkartılan ve 17 Ocak 1998’de yürürlüğe giren 4320 sayılı ‘Ailenin Korunmasına Dair Kanun’dur’ (T.C. Başbakanlık Kadının Statüsü Genel Müdürlüğü, Aralık 2008). Bu kanunla ilk kez kadına yönelik şiddet ifadesi hukuksal bir metinde yer almıştır (Koyuncu- Lorasdağı, 2018:79-90). Bu kanunun temel amacı, aile içinde şiddet uygulayan bireyi ortak yaşam alanından uzaklaştırarak ve diğer bir takım tedbirleri uygulamaya koyarak aile içi şiddeti önlemektir. Bu bahsedilen kanun Türkiye’de devletin aile içi şiddete karşı olduğunu mağdurlara ve onların korunmasına öncelik veren bir yaklaşıma sahip bulunduğunu ortaya koyan en önemli yasal düzenlemedir. Kanunun gerekçelerinden birisi; “Aile içi şiddet, toplum için tehlikelidir, toplum bünyesinde derin ve kalıcı izler bırakır. Birey açısından da tehlikeli sonuçlar yaratır. Sevgi, şefkat ve merhamet beklediği kişiden şiddete maruz kalan

mağdurun ruhi yapısında hayatı boyunca silinmesi zor izler kalır” (Korkut-Owen, 2008:45). Yasal değişiklikler sürecinde kadın STK’lar da yasaların oluşturulması sırasında rol almış ve kanunlara hâkim konumdadırlar. Hatta bu hakların elde edilmesinde yasa koyucular üzerinde etkileri olmuştur. Deneyimlerinden dolayı kadına karşı şiddetin bütün unsurlarını iyi bildikleri için şiddeti önleme yöntemlerine dair edinimlerini kamu ile paylaşmışlardır.

“Örneğin bir sürü yasal dönüşüm var mesela bizim arkadaşlarımızdan gönüllülerimizden bir arkadaşımız 4320 den 6284 sayılı yasaya giden yolda çok aktif çalışmış birisi” (STK 5).

“Mesela İstanbul sözleşmesi bizim diyoruz ya, o doğru bizim. Yani şimdi başkaları sahip çıkıyor bizim diye. Akademisyen kadınlar Avrupa Birliği ile ilişkisi olan kadınlar çok fazla emek verdiler. Mesela Feride Acar o grevyoda yırttı kendisini canı çıktı, hazırladı, etti, getirdi. Devletin kendi kendisine ürettiği bir kadın politikası yok. Kadın yanlı bir politikası yok. Bunu kadınlar yazdılar, çizdiler, tarttılar, buna mecbur ettiler” (STK 1).

Temmuz 2006 yılın’da ‘Töre ve Namus Cinayetleri ile Kadınlar ve Çocuklara Yönelik Şiddetin Sebeplerinin Araştırılarak Alınması Gereken Önlemlerin Belirlenmesi’ amacıyla bir Meclis Araştırma Komisyonu oluşturulmuş, rapor hazırlanmış ve rapor doğrultusunda da Başbakanlık Genelgesi yayınlanmıştır (Koyuncu- Lorasdağı, 2018:79-90). Bu genelge de çocuk ve kadınlara yönelik şiddet ayrıca töre ve namus cinayetlerine ilişkin çözüm önerileri ve bu çözümler yapılırken koordineli çalışılacak olan kurumlar ve onların sorumlulukları yer almaktadır.

“Biliyorsunuz daha önceden 4320 sayılı yasa vardı. 6284 sayılı kadının korunması yasasının çıkarılması konusunda ya da bu namus adına işlenen cinayetler vardı daha önce 4320 sayılı yasada. Cinayet namus saki adı altında işlenmişse cezada indirim vardı... Namus adına işlenen cinayetler ile ilgili kampanyalar düzenledik, toplantılar düzenledik. Kamu kurum ve kuruluşlarında bir farkındalık yaratmak hem de insanları bu konularda duyarlı hale getirmek için... Bütün bu süreç 2005-2006’lı yıllardı. Başbakanlık bir genelge yayınladı. Sığınma evlerinin sayısı arttırılacak, kamu kurumlarında çalışan

memurlar işlerini yapacak, kadına yönelik şiddet ile ilgili karakola ya da bir yere bir ihbar gelmişse, gelip bir müracaat varsa kadınların eve gönderilmemesi. Memurların işlerini aksatması durumunda ceza verilebilmesi gibi şeyler. Sonrasında da zaten bu 6284 sayılı yasanın yazılması, kanunlaşması ve uygulama kısmında da vardık” (STK 7).

6284 sayılı “Ailenin Korunması ve Kadına Karşı Şiddetin Önlenmesine Dair Kanun” ulusal hukukta, kadına yönelik şiddetle mücadele eden en belirgin kanundur. 08.03.2012 tarihinde kabul edilen kanun; şiddete uğramış ya da şiddete uğrama riski bulunan kadınların korunması, gereken hukuki ve psikolojik desteğin sağlanmasına yönelik düzenlemeleri içermektedir. Kanun başlığında yer alan Ailenin Korunması ifadesi her ne kadar kanunun evlilik ya da diğer yasal yollarla tanımlanan aile bireylerini korumaya yönelikmiş imajı yaratsa da 4320 sayılı kanundaki kapsam muğlaklığı 6284 sayılı kanunda büyük ölçüde giderilmiştir (Uğur, 2012).

“6284 nolu yasa o zaman ki Aile ve Sosyal Politikalar Bakanı Fatma Şahin ile feministlerin oturup masaya birlikte yazdıkları o açıdan da bizim için çok düzgün yazılmış iyi bir yasa metni olarak gördüğümüz bir kanun. Bu arada şunu unutmamak lazım, Türkiye’deki feministler değil tabi ki İstanbul Sözleşmesinin sahipleri aynı zamanda uluslararası feminist hareketinin bir ürünüdür. Ama Türkiye’nin orada yeri ayrı. Çünkü İstanbul Sözleşmesini en hızlandıran olay, Türkiye’nin AİHM’de bir kadına yönelik şiddet davasından ötürü mahkûm edilmesi. Nahide Opuz davası. Nahide Opuz davasında Türkiye kadın haklarını ihlal ettiği gerekçesiyle mahkûm olduğu için bu konudan ayrı bir sözleşme ihtiyacı olduğu fikriyle hazırlandı” (STK 2).

İstanbul Sözleşmesi, 7 Nisan 2011 tarihinde Avrupa Konseyi Bakanlar Komitesi’nde kabul edilen ve kadına yönelik şiddetin önlenmesi konusunda oldukça önemli olan bir gelişmedir. Türkiye Cumhuriyeti ile birlikte on üç ülkenin imzaladığı bir sözleşmedir. Sözleşme ile ilgili Feride Acar’ın şu şekilde bir tespiti vardır “Sözleşme mağduru korumak, şiddet uygulayanı kovuşturmak ve şiddet olgusunu önlemek boyutlarından ibaret zannediliyor. Ancak esas önemli olan bir diğer boyut da bu konuyu öncelikli politika yapmak ve bütün politikaların içine yedirmek. Her alandaki politikalarda kadın erkek eşitliği sağlandığı ölçüde İstanbul Sözleşmesi amacına ulaşmış olacak”

(Aydemir, Karal, 2012). Sözleşmenin önemini bir STK temsilcisi şu sözleri ile özetlemektedir.

“Türkiye’nin şiddetle mücadele tarihi de bu kadınların emeğiyle ulaşılan kazanımlarla oldu bence. İstanbul Sözleşmesi de öyleydi aslında, dışarıdan kabul edilen bir sözleşme gibi görünüyor ama öyle değil aslında. Onun arkasında çok kadın ve feminist hareket var. 6284 sayılı kanunun kabul edilmesi öyle. Yani şiddete son platformunu kurmuş kadınlar ve bizzat 6284 sayılı kanunun taslağını hazırlayıp milletvekilleriyle günlerce gecelerce savunurluk yapmışlar, görüşmüşler ve kabul edilmesini sağlamışlar. Onun öncesinde TCK da bazı değişikliklerin olması, medeni kanununda bazı değişikliklerin yapılması daha da gerisine gidersek 80’lerden sonra aslında kadına yönelik şiddeti konuşmaya başlamak bunun yaygınlığını fark etmek, bu konuda sığınakların açılmasının savunuculuğunu yapmak gibi yani devletin bu konuda sorumluluk almasını sağlamak gibi, bunların hepsi durup dururken olmuyor tabi. Bunların hepsinin arkasında bir hareket var. Yani elde edilen bir hakkın arkasında bir hak mücadelesi var” (STK 4).

20 Mart 2021Cumartesi yayınlanan 31429 sayılı Resmi Gazete’nin 3718 sayılı Cumhurbaşkanlığı Kararı’na göre; ‘Türkiye Cumhuriyeti adına 11/5/2011 tarihinde imzalanan ve 10/2/2012 tarihli ve 2012/2826 sayılı Bakanlar Kurulu Kararı ile onaylanan ‘Kadınlara Yönelik Şiddet ve Aile İçi Şiddetin Önlenmesi ve Bunlarla Mücadeleye İlişkin Avrupa Konseyi Sözleşmesi’nin Türkiye Cumhuriyeti bakımından feshedilmesine, 9 sayılı Cumhurbaşkanlığı Kararnamesinin 3 üncü maddesi gereğince karar verilmiştir’. Alınan bu karar 1 Temmuz 2021 tarihi itibarıyla uygulanmaya başlanmıştır.

5.2.5.2. Resmi makamların şiddet mücadelesi

Görüşme yapılan kadın STK’lar resmi makamların şiddet ile mücadele noktasındaki tutumları ile ilgili soruları cevaplarken işleyişteki eksikliklerden bahsetmişlerdir. Bunların başında sağlıklı bir veri tutma ortamının olmadığını ve sahip oldukları imkanlar değerlendirildiğinde en iyi tutabilecek olan resmi makamın İçişleri Bakanlığına bağlı kolluk kuvvetleri olduğunu belirtmişlerdir. Kadın Bakanlığının ziyade Aile Bakanlığının olması biraz daha kadının değil ailenin ön planda olmasını

sağlamaktadır. Bu durum kadını ikincil bir konuma getirdiği için sorunlarının ele alınması ve çözümü zaman almaktadır.

“Veri tutmuyorlar mesela, en kritik şeylerden birisi veri tutmak. Bunu biz sağlayamayız. Biz burada destek olabiliriz yada veri tutma yöntemlerimizi paylaşabiliriz ancak bu kadar. Geniş bir devletin sahip olduğu İçişleri Bakanlığının sahip olduğu kolluk, polis, Aile ve sosyal politikalar il müdürlüklerinin sahip olduğu erişime, yerel yönetimlerin sahip olduğu erişime biz sahip değiliz. İkinci olarak cinsiyet eşitliğine dayalı politika üretilmiyor bütün bakanlıklar nezdinde. Hem kurumsal yapılanmalarından kendi iç yapılanmalarından kotadan tutun hani eşit söz hakkı erişimi ya da eşit şekilde terfi hakkı gibi kendi yapılanmalarında bile cinsiyet eşitliğinden söz edemiyoruz. Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı açısından en temel sorunlarımızdan biri kadın bakanlığının olmaması. En temel eksikliklerden biri de yine bu şekilde kadına yönelik şiddetin suç olarak ceza yasasında bulunmaması. Yargılamanın unsurlarının avukat, savcı ve hâkimlerin cinsiyet eşitliğine dayalı herhangi bir perspektiflerinin kişisel iradelerine bırakılmış olduğunu görüyoruz” (STK 6).

Kadının ev içinde karşılaştığı şiddetin bir insan hakkı ihlali olduğu hiçbir zaman unutulmamalıdır. Her ne kadar ailenin bütünlüğü düşünülse de bireyin hakkı öncelikli olarak ele alınmalıdır. Resmi makamların bu konudaki tutumunu belirleyen unsur konuya toplumsal cinsiyet eşitliği düşüncesi ile yaklaşmaları olacaktır. Bu konudaki görüşlerini STK’ lar şöyle ifade etmektedirler;

“Şiddet şöyle engellenmez ‘tamam evladım ama o da senin eşindir, sevgilidir, vurma, etme böyle olmaz’. Burada bir kere bunun bir suç olduğunu ve hatta insan haklarının bir ihlali olduğunu görmek gerekiyor. Şiddet kadınların kamusal hayata katılımını, siyasete katılımını, işe katılımını etkiliyor. Özellikle psikolojik etkileri açısından sizin o sosyallüğinizi etkiliyor yani benliğinizi etkiliyor. Dolayısıyla İstanbul Sözleşmesinin de dediği gibi ev içi şiddet, kadına yönelik şiddet bir insan hakları ihlali bu ne aile içi bir mesele, ne de başka bir şey bunu tek engelleyecek şey eşitlik yani şiddetin panzehiri eşitlik. Şiddetin panzehiri aileyi güçlendirmek değil, aileyi birbirine ne olursa olsun tutucam değil, muhafazakâr politikalar değil, din değil. Şiddeti çözecek şey toplumsal cinsiyet eşitliği” (STK 2).

“İlgili bakanlıkların yapmadıkları, kadını korumamak aileyi korumak. Bu çok açık ve net. Başta da konuştuğumuz gibi her şekilde aile kutsaldır, aile korunmalıdır, hiçbir şekilde bozulmamalıdır aile kurumu ama kadının öldürülmesi şiddete uğraması, taciz, tecavüz hiçbir şekilde ilgilenmiyorlar. İlgili bakanlıklar bir kadın öldürüldüğünde bu konu ile ilgileneceğiz çok üzgünüz vb. twitler atabiliyorlar. Bunu biz halk olarak atalım sen bakansan senin işin o cinayet olmadan önce o kadın bilmem kaç kere şikâyetlerde bulunmuş ve hiçbir şekilde senin memurun, çalışan memurların işleme almamış, korumamışlarsa sonrasında üzgünüm demeye hakkı yok... Bunları yapmamalarının sebebi patriarkal sistemden kaynaklı. Biz zaten feminist ağlarımızda görmüşsünüzdür yani erkek devlet, gerçekten devlet erkek yani. Erkeği koruyor, kendini koruyor kadınların hiçbir önemi yok, hiçbir değeri yok. Biz kadınların güçlenmesini istemiyorlar” (STK 3).

STK temsilcilerinden birisi şiddeti önleme mücadelesinde bazen ilk etapta şiddet gören ile diyaloga geçen memurun eksik bilgisi ve ilgisizliği mücadeleyi sekteye uğratabiliyorken bazen de sıkıntılar üst makamlara aktarıldıkça işin ciddiyetinin ve öneminin kaybolabildiğinden bahsederek çok önemli iki noktayı vurgulamıştır.

“Kamuda çalışanlarda tek tip bir ya da tek tip insan değil, çok fazla insan çalışıyor devletin her kademesinde kadına yönelik şiddet ile sorumluluğu bulunan kurumlarda da böyle. Ve tabi ki hiyerarşik kurumlar olduğu için bir üst seviyeler var karar vericiler bir de daha altta işleri asıl yürüten sahada çalışan ya da daha orta seviyede çalışanlar var. Bunların hepsi birbiri ile kesinlikle aynı değil. İnanılmaz derecede emek veren çabalayan, özellikle kadınlarla birebir iletişimde olan kişiler başvuru alan, destek sağlayan vs. sosyal hizmet merkezlerinde ŞÖNİM, aile sığınaklarında vb. çalışan ve bizim bildiğimiz tanıdığımız, iletişim kurabildiğimiz ve çokta iyi çalışabildiğimiz kişiler var. Bunları kötülemek gibi bir şey kesinlikle doğru değil bizce. Ama işleyiş bir yere kadar gidebiliyor yani, yukarıdan inisiyatif bir noktaya kadar alınabiliyor daha doğrusu bir noktada takılıyorlar” (STK 4).

Toplumsal cinsiyet eşitliği eğitimi kamunun her kademesinde yer alan memurlara verilmesi gereken bir eğitimidir. Toplumun neredeyse yarısını oluşturan kadınların erkeklerle eşit haklara sahip olmaları gerektiği bilinci tüm kamu çalışanları tarafından bilinmediği takdirde kadına karşı şiddet başta olmak üzere kadın erkek eşitsizliğinin giderilmesi konusunda eksikliklerin olması kaçınılmazdır.

“6284 sayılı yasanın uygulama kısmında da halen bir zihniyet geriliği var. Herkes bunu uyguluyor mu? Bütün bu süreçte herkes toplumsal cinsiyet eşitliği konusunda eğitimlere katıldı mı? Ayrıntısız, şiddetsiz düşünebiliyorlar mı? Eşitlikçi düşünebiliyorlar mı? Ki bu yasa uygulansın. O yüzden zihniyet” (STK 7).

“Kaymakamlıkta çalışan memur yani, ortaokul veya lise mezunu bir kızcağız gidiyor kadın benim bir desteğe ihtiyacım var, hiçbir gelirim yok diyor, başlıyorlar şimdi. Soruları bir görseniz, tavırları bir görseniz. Siz şimdi evinize gidin, biz sizi kontrol ettireceğiz. Kadın o kadar aşağılanıyor ve o kadar istenmeyen bir hale sokuluyor ki. O sığınaktaki kadın da öyle bakıyor. Geldiysen bize muhtaçsın mantığı ile...Devlet mecbur olduğu için yapıyor istemeye, istemeye doğru kadrolar da koymuyor, kendi kadrolarını koyuyor devlet. Parti ayırmıyorum. Hangi siyasi parti iktidardaysa veya o bölgede iktidarda ise kendi kadrolarını koyuyor. Torpilli kadrolar giriyor, dolayısıyla onlar oraya bir iş gibi bakıyorlar. İş gibi bakmayacaksın, o birimde çalışan insan, oradaki kadınla dayanışacak yapıda olacak, rüyalarına girecek oradaki kadınlar onun. Başka türlü olmaz bu iş... Bu sığınaklarda benim gördüğüm bakanlık görevlileri, devletin ŞÖNİM’lerinde çalışan kadınlar oraya gelen kadınları biraz da hak etmiş kadınlar gibi görüyorlar. Çünkü hiçbir eğitimden geçirilmeden alıyorlar onları oralara” (STK 1).

5.2.6. Türkiye’de pandemi dönemi şiddet

Koronavirüs Hastalığı (COVID-19), ilk olarak Çin’in Vuhan Eyaleti’nde Aralık ayının sonlarında solunum yolu belirtileri (ateş, öksürük, nefes darlığı) gelişen bir grup hastada yapılan araştırmalar sonucunda 13 Ocak 2020’de tanımlanan bir virüstür. Salgın ilk olarak bu bölgedeki deniz ürünleri ve hayvan pazarında bulunanlarda tespit edilmiştir. Daha sonra insandan insana bulaşarak Vuhan başta olmak üzere Hubei eyaletindeki diğer şehirlere ve Çin Halk Cumhuriyeti’nin diğer eyaletlerine ulaşan virüs salgını kısa bir sürede diğer dünya ülkelerine yayılmıştır (TC Sağlık Bakanlığı, <https://covid19.saglik.gov.tr/TR-66300/covid-19-nedir>). Tüm dünyayı etkileyen bu virüs Türkiye’de de etkili olmuştur. Toplumun her kesiminde yaşamı zorlaştıran ve son yılların en önemli gündem maddelerinden birisi olan bu salgın dönemi pandemi olarak adlandırılmıştır.

Pandemi döneminin kadına yönelik şiddet boyutu da son derece dikkat çekici olmuştur. Çünkü bu hastalık insanları bulaşma riskine karşı evlerine kapatmıştır. Evlerine kapanan insanlar eşleri ve çocukları ile normal yaşamdan daha uzun bir süre

beraber vakit geçirmeye başlayınca sürece ekonomik sıkıntılar, her evin bütün ailenin rahatça yaşayabileceği büyüklük ve konforda olmaması da eklenince yaşanan olumsuzlukların yarattığı sıkıntılar ev içi şiddeti hem arttırmış hem de daha görünür hale getirmiştir.

Büyük salgınların yol açtığı sağlık, ekonomi, oturlan ev, sahip olunan teknolojik olanaklar vb. çerçevesindeki yokluklar, toplumun sosyal yapısı ve döngüsünde çeşitli değişimlere yol açabilmektedir. Suç oranlarında ve türlerinde de değişiklikler ortaya çıkmaktadır. Özellikle ev içi şiddet suçunun daha fazla işlendiği gözlenmiştir. Pandemi ile birlikte dünyanın farklı yerlerinde kadına yönelik ev içi şiddet vakalarının arttığını bildiren haberler yapılmıştır (Time, 2020). Dünya Sağlık Örgütü 2020 Mart ayında bu duruma dikkat çekmiştir. Ayrıca ülkelerin sağlık sistemlerine yönelik öneriler içeren bir rapor yayınlamıştır (WHO). Avrupa Konseyi de konsey üyesi olan çok sayıda ülkede ev içi şiddet vakalarının COVID-19 salgını sırasında artış gösterdiğini bildirmiş, Kadına Yönelik Şiddet ve Ev İçi Şiddetin Önlenmesi ve Bunlarla Mücadeleye Dair Avrupa Konseyi Sözleşmesi'nin uygulanmasına ilişkin öneride bulunmuştur. Birleşmiş Milletler raporunda; Almanya, Birleşik Krallık, Fransa, Kıbrıs, ABD, Kanada, Singapur'da ev içi şiddet ile ilişkili bildirimler bulunmaktadır. Salgının ortaya çıkmasının ardından Çin'in Wuhan şehrinde, Şubat 2020 de ev içi şiddet vakalarının bir önceki yıla göre üç kat arttığı bildirilmiştir. Bu artış diğer ülkelerde de şu şekildedir Fransa'da %30-36, Brezilya'da %40-50, Arjantin'de %25, Singapur'da %33, ABD'nin farklı eyaletlerinde %10-35 (Toprak Ergönen ve diğ., 2020:45-57).

Bu süreçte, İtalya ve Fransa'da ev içi şiddet vakalarının artışı nedeniyle bazı oteller sığınak olarak hizmete açılmıştır (Usher K, ve diğ.,2020:549-552) Covid nedeniyle evde kalma çağrılarının ilk günlerinden itibaren ev içi şiddet için acil yardım hattı aramalarında İspanya'da %20, İngiltere'de %25, Kıbrıs'ta %30 artış bildirilmiştir (Bradbury-Jones C ve diğ.). İspanya'da kadınlar eczanelerdeki çalışanları "maske19" talep etmek bahanesiyle arayarak, eczane görevlilerine gizli bir şekilde ev içi şiddet bildiriminde bulunmuşlardır (BBC News Türkçe).

Sosyo Politik Saha Araştırması Merkezi bir anket çalışması yapmıştır. Bu anket çalışmasına göre; 3-8 Nisan 2020 tarihleri arasında, yirmi sekiz kentte yaşayan bin sekiz yüz yetmiş üç kadının katılımı ile gerçekleştirdiği bir anket çalışmasının sonuçlarına göre, pandemi sürecinde kadına yönelik şiddet %27.8 oranında artmıştır (Sosyo Politik Saha Araştırma Merkezi, 2020). Pandemi döneminde virüsten korunmak ve başkalarına bulaştırmamak için evde izolasyon en güvenli tedbir olarak görülmesine rağmen güvenli bir alan olması beklenen evler, şiddete maruz kalan kadınlar ve çocuklar için daha fazla riskli yerler haline gelmiştir diyebiliriz. Salgınla birlikte kadınlar şiddet uygulayan erkek ile aynı eve kapanmak zorunda kalmış ve ev içi şiddete maruz kalma riskinin daha da arttığı bir döneme girmişlerdir (Ünal ve diğr.,2020:89-94). Başka insanlarla iletişim halinde olamamak kadınların ihtiyaç duydukları aile veya arkadaş gibi sosyal desteklere erişimlerini de zorlaştırmıştır, bu durum şiddeti pandemi öncesinden daha da fazla ev içine gizlemiştir. Öncelikli olarak bir işte çalışan kadınlar pandemi nedeniyle işten çıkarılmış veya ücretsiz izne ayrılmak zorunda bırakılmışlardır. Yaşanan ekonomik kayıplar ve güçlükler şiddet uygulayan eşi ya da partneri terk ederek şiddetten uzaklaşmayı daha da zorlaştırmıştır (Washington Post, 2020). Aynı mekanda şiddet uygulayan partner veya eşle kısıtlı kalmanın yanında; toplumda salgın hastalık ile ilgili genel bir korku ve belirsizliğin olması, artan işsizlik ve ekonomik sıkıntıların yol açtığı sorunlar, sağlık sistemine erişimin zorlaşması, evde alkol tüketimindeki artış gibi pek çok faktörün kadına yönelik şiddeti arttırdığı bildirilmektedir.

Bu dönemde şiddet başvuruları almaya devam eden kadın STK'lar şiddetin artıp artmadığı sorusuna yanıt olarak şunları söylemektedirler;

“Arttırdı. Çünkü işsiz, güçsüz kalınca ekonomik dar boğazın sorumlusu da sanki kadınlarmış gibi adamlar, o sıkıntıları da şiddet yoluyla ortaya çıkarttılar. Çocuk şiddeti de arttı. Biliyorsunuz savaş dönemlerinde tecavüzler ve şiddetler artar. Aynı şey bunalım dönemlerinde maalesef çocuklar ve kadınlar üzerindeki şiddet artıyor ana gerekçe bu” (STK 1).

“Yoksulluk eve kapanma, çocuklar bir şey istiyor alacak gücümüz yok. Erkek evde işsiz güçsüz. Kendisini kötü hissediyor. Çünkü erkek dediğin toplumda çalışır, para kazanır, evine bakar. Burada da ailenin üzerinde bir baskısı söz hakkı olur. O olmayınca bu defa adamlar güçlerini tam fiziksel şiddete dönüştürmüştü. Ama burada da yüzde yüz bundan dolayı oldu diyemeyiz. Onda da zihniyetin etkisi var” (STK 7).

Toplumda genel bir eve kapanma olması şiddet ile ilgilenen kurumların çalışmalarını da yavaşlatmıştır. Hem bazı kamu kurumlarında çalışanların dönüşümlü olarak çalışması hem de çalışma saat ve günlerinin kısıtlanması şiddet altında yaşayan kadınların STK'lara ulaşımını zorlaştırmıştır. Sokağa çıkma yasağı erkekleri daimi evlerinde tuttuğu için şiddet gören kadın durumunu ilgili mercilere aktarmak da zorluk yaşamıştır.

“Pandemiyle birlikte belediyeler, sosyal hizmet merkezleri, ŞÖNİM ler, adliyeler vb. bir sürü yerin çalışma biçimleri çok değişti. Bazı yerler komple kapanır gibi oldu. Bazı yerler dönüşümlü olarak bir iki kişi nöbetçi bıraktı. Saatleri ve günleri çok kısıtladı vb. o yüzden kadınların erişimleri çok kısıtlandı o dönemde... Pandeminin özellikle ilk zamanlarında sokağa çıkmanın çok daha mümkün olmadığı zamanlarda birçok kadın evden virüs korkusuyla bile dışarı çıkmamaya çalıştıklarından o şiddete katlanmak zorunda kaldılar büyük bir ihtimalle... pandemi ile birlikte evde kalma olayı, şiddet uygulayan bir erkek mesela sabah işe gidiyor, akşam geç bir saatte eve geliyor. Normalde ayrılkarken bir 24 saat aynı evde haftalarca, aylarca birlikte kalması gerekti. Kadınlar erkekler işlerini kaybetti, ekonomik durum kötüleşti, çocuklar okula gidemedi, üniversite okuyan gençler eve döndü, dolayısıyla ev hanesinde ve ev işlerinde artışlar oldu. Bunların hepsi hali hazırda var olan şiddet ortamını daha da gerginleştirmiştir. Ve dışarıda çıkamıyorsun o kapanma hissiyle de arttırmıştır diye düşünüyoruz. Fakat buna dair elimizde bir sayı falan yok. Pandemi döneminde şunu da gördük farklı bir şehirde okurken okulların ve yurtların kapatılması ile evlerine dönen gençlerden de başvurular aldık. Mesela pandemi döneminde ben İstanbul'da okuyordum, Denizli'deki ailemin evine döndüm babam anneme şiddet uyguluyor, artık dayanamıyorum, ben onun adına size başvuruyorum gibi. Böyle eve dönen kız ya da erkek çocuklarından anneleri için başvuru aramaları da yapan oldu” (STK 4).

1 Haziran 2020 tarihi ile yasakların hafifletilmesi sonucu kadınların STK'lara ulaşımı biraz daha kolaylaşmıştır.

“Pandemi döneminde Mart ayında kapanma olduğundan beri kadınlara zaten ulaşmakta zorluk yaşadık. Birebir telefonda başvurular aldık. Oradan desteği sağladık ama bu 1 Haziran açıklamasından itibaren maske mesafe kurallarına dikkat ederek sahaya gittik çünkü gitmesek kadınlar bize gelemiyor bunu biliyoruz. Gittiğimizde kadınların bize söylediği artık çok bunaldıklarını, psikolojilerinin bozulduğunu yani şiddetin arttığını kendileri de söylediler. Bunun nedenleri olarak kadın evden dışarı hiç çıkmadı. Bir karakola gidip şikâyet etmek zor oldu. Bu süreçte kadınları yanlış bilgilendirmeler de oldu. Şuan pandemi var başvuru alamıyoruz, evine git geri hastalık geçtikten sonra gel gibi söylemlerde etkili oldu. Yani kadın o evde 7-24 kocası ile beraber kaldı” (STK 3).

Pandemi dönemi sokağa çıkamamanın yanında şiddete dayanamayarak sığınaklara başvuran kadınlar da daha önce karşılaşılmamış böyle bir pandemi dönemi nedeniyle tam destek görememişlerdir. Aslında bir nevi sığınaklarda bu olağanüstü duruma hazırlıksız yakalanmışlardır.

“Şiddet arttı mı demek yoksa zaten var olan bir şiddet şuanda çok köpürdü mü demek çünkü özellikle daha genç kadınlar üniversiteden evlerine döndüler, erkekler daha çok evde falan. Şiddet artmamış olsa bile şiddete karşı destek arama yollarını daha tükettiği, koparttığı için daha zorluk yaşıyor olabilir kadınlar çünkü sığınaklara falan da başvurmak bu pandemi sürecinde daha zor oldu diye duyduk. Testler yapılıyor sanırım önce başka bir yerde bekletiliyor, pandemide alamayız deniyor veya kapasiteler yükseldi falan” (STK 2).

Resmi destek mekanizmalarının salgın nedeniyle olumsuz etkilenmesi de şiddetin artışında etkili olmuştur. Bununla ilgili dünyanın çeşitli ülkelerinden ve Türkiye’den kadın örgütleri sığınaklara ve ev içi şiddet ile ilgili kurumlara kabullerin zorlaştığını ve benzer sorunlar yaşadıklarını bildirmişlerdir (Ünal ve diğr., 2020:89-94). Dünyada daha önce yaşanmış salgın ve doğal afet deneyimleri de, benzer bir şekilde salgın sürecince kadınlara yönelik şiddetin arttığını ve buna karşılık koruyucu ve önleyici faaliyetlerin azaldığını göstermektedir (Fraser DE., 2020). Doğal afetler sonrası ev içi şiddet olaylarındaki artış eğiliminin afetin sonlanmasından bir yıl sonrasına kadar sürebildiği bildirilmiştir.

“Şiddet arttı azaldığından ziyade kadınların şiddetle mücadele mekanizmalarına erişmesi zayıfladı, azaldı. Çünkü hem evden çıkamıyor, şiddet faili ile düzenli olarak aynı ev içerisinde olduğu için telefon kullanmakta ciddi zorluklar yaşıyor ihbarda bulunmak, şikayetçi olmak, acil durum çağırmak için vb. Öte yandan başvuru gerçekleştiğinde de fiili olarak alınmadığı durumlarla karşılaşıyoruz falan. Dolayısıyla bizim asıl gözlemlediğimiz şey, mekanizmalara erişimlerin ciddi düştüğü. Biz de mesela geçen sene gerçekleşen o kapanma döneminde muazzam şey bekliyorduk, şiddet başvuruları çok artacak, şiddet failleriyle yanyanalar falan, gelecek bir sürü aramalar diye bekliyorduk. Gelmedi. Çoğalmadı. Karantina bittikten sonra, kapanma bittikten sonra biz o artışı yaşadık. Bu önemli bir şey. Çok muazzam birşeye işaret ediyor. Demek ki kapanma sırasında kadınlar şiddetle mücadele mekanizmaların erişemiyorlar. Çünkü hemen akabinde biz şiddet başvurularının çok arttığını gördük” (STK 6).

Türkiye’de meslek örgütleri ve sivil toplum kuruluşları, ilk coronavirus vakasının açıklandığı 11 Mart tarihinden itibaren evde izolasyon ve sosyal mesafelenme çağrıları ile birlikte kadına yönelik ev içi şiddetin arttığına dikkat çekmişlerdir (Koronavirüs Salgını Süresince Kadına Yönelik Şiddetle Mücadele İzleme Raporu, 2020). "Kadın Cinayetlerini Durduracağız Platformu” nun bildirimine göre; korona tedbirleri ile birlikte önceki aylara göre başvuru hatlarını arayanların sayısı Nisan ayında % 55 iken, Mayıs ayında %78 oranına gelerek artış göstermiştir. Başvurular Nisan ayında en çok cinsel şiddet nedeniyle, Mayıs ayında ise en çok psikolojik şiddet nedeniyle olmuştur ve kadınlar şiddetin en çok evli olduğu erkekten kaynaklandığını bildirmişlerdir (Başvuru Karşılama Raporu, Kadın Cinayetlerini Durduracağız Platformu, 2020). Başka bir STK temsilcisinin pandemi dönemine ait yorumları şu şekildedir;

“Türkiye’de pandemi döneminde kadınlar, açtıkları özgürlük alanları ufacıkta olsa gündelik hayatta şiddetten kaçabildikleri, nefes alabildikleri alanları kaybetmiş oldular. 10 yıldır şiddete maruz kaldığını ama bu dönemde aradığını söyleyenler var. 5 yıldır şiddete maruz kaldığını ama bu dönemde aradığını söyleyenler var. Bunlar pandemide ön plana çıktı. Kapanma biraz bunu getirmiş oldu. Alanları daraldı. Bir de bununla eş olarak kadın normalde şiddete maruz kalır, arar çözüm bulur gider. Hiçbir zaman öyle değil. Kadın şiddete maruz kalır, psikolojik destek için bizi arar, İBB’nin var, başka kurumların vesaire. Destek olarak o evde kalmaya devam eder. Biraz o durumu anlaması lazım. Bir plan yapması lazım, bir oturtması lazım, bu böyle hiç basit bir şey olmadığı için. Pandemi de evden çıkılmayınca online yada telefon üzerinden sistemlerde çok yaygın olmayınca kadınlar o desteğe hiç ulaşamaz oldular. Psikolojik ve sosyal destek alamadılar.

Ekonomik olarak bir yoksullaşma oldu zaten, bu tür nedenler etkili oldu... İlk dönemlerde 155 arandığında gelmediği dönemler oldu. Yâda karakola gidebildiğinde mesela ‘Pandemi var, girme içeriye yok şimdi’ gibi yaklaşımlar oldu. Sığınağa kabulde devlet kendisi, bu çok inanılmazdı yani devlet genelge çıkartarak sadece fiziksel şiddete maruz kalanların sığınağa alınacağını söyledi. Aslında yasa açık ve net diyor ki şiddet sadece fiziksel şiddetten ibaret değildir, her türlü şiddeti kapsar diye... Özellikle il zamanlarda adliyeler kapandı. Çok az baro işlem yaptı. Çok daha fazla yerde kadınlar baroyu aradılar ve baro ‘Şuan işlem yapamıyoruz’ dedi. ‘3 ay sonra açabilirsin davayı yada 3 ay sonra 6284’e başvurabilirsin’ dediler. Pandemiye kısaca özetlersek şiddetin son noktaya gelmesi ve destek mekanizmalarının işlemez hale gelmesini söyleyebiliriz” (STK 5).

5. 2.7. Şiddet Önleme ve İzleme Merkezlerinin fonksiyonu

Şiddet mağduru ya da şiddete maruz kalma riski ile karşı karşıya, koruyucu destekleyici tedbirlere ihtiyaç duyan kadınlara psikososyal ve hukuki destek sunmak üzere oluşturulmuş yapılar “kadın sığınma evleri” dir (Damka, 2009). Bu evler, şiddete maruz kalan ya da bu risk altında olan kadınlara şiddet ortamından uzaklaşarak sağlıklı kararlar vermek üzere düşünebileceği-yaşayabileceği bir mekân sağlamaktadır. 1885 yılında Chicago’da eşlerinden fiziksel şiddet gören kadınlar için Chicago Kadın Koruma Ajansı kurulmuştur. 1971 yılında batı Londra’da Chiswick Women’s Aid adında ilk kadın sığınma yeri açılmıştır. 1972 yılında da Amerika’da Minnesota’da Women’s Advocates adında ve California’da Heaven House adında iki sığınma evi açılmıştır (Roberts, 2007). İlk kadın sığınma evinin Londra’da açılmasının ardından 1974 yılında Berlin’de, 1976 yılında Paris’te, 1977 yılında Norveç ve İsviçre’de ilk kadın sığınma evi açılmıştır (Ömek, 2013). Kadın sığınma evleri, 1970’lerde başlayan kadın hareketi sonrasında oluşan farkındalığın bir ürünüdür (Akyazı, 2010). Kadınlara psikososyal ve hukuki destek sunmak gayesi ile Türkiye’de ilk kadın sığınma evi 11 Eylül 1990 tarihinde Bakırköy Belediyesi bünyesinde kurulmuştur ancak kısa bir süre sonra belediye yönetiminin değişmesiyle birlikte kapanmıştır (Ağçay, 2009). Kamu bünyesinde açılan ilk kadın sığınma evi 1990 yılında Sosyal Hizmetler ve Çocuk Esirgeme Kurumu tarafından kurulmuştur. Şişli Belediyesi bünyesinde 1992’de açılan kadın sığınma evi 1994 yılında yönetimin değişmesiyle birlikte kapatılmıştır (Ömek, 2013). Bornova Belediyesi’nde 1990 yılında açılan kadın sığınma evinin de yönetimin değişmesinin ardından kapanması ile kadın sığınma evleri açılması yerel yönetimlerin inisiyatifleri ile sınırlandırılmış ve belediyelerin kadın sığınma evi açmaları zorunlu

hale getirilmiştir (Dinçer, 2010). ŞÖNEM’lerin başlangıç hikâyesini STK 2 şu cümleler ile anlatmaktadır;

“ŞÖNİM’ler şöyle tasarlanmışlardı aslında 6284 ile birlikte kadınlar oradan oraya gidip durmasınlar tek bir yere şiddetten sonra, şiddetten uzaklaşmak istediklerinde tek bir yere başvursunlar sosyal çalışmasını da orada yapsınlar. Hukuki bilgilendirmeyi de orada alsınlar, iş arama desteği vs. oradan alsınlar gibi bir şey vardı. Fakat ŞÖNİM’ler şuan sadece kayıt tutan yerler gibi oldu. Sadece bu kadınların kaydını alıyor, sığınağa gidecek kadınlar varsa onlar sığınaklar tarafından ŞÖNİM’e başvuruyor. 7/24 olması öngörülmüştü neredeyse hiçbir ŞÖNİM öyle çalışmıyor diye biliyorum. Şu da çok kötü 15 milyonluk İstanbul’da bir tek ŞÖNİM var zaten çok uzak gitmesi, uzak arıyorsanız telefonları düşüremiyorsunuz. Öyle ulaşılması zor bir yer aslında. Yapması gereken şeyi yerine getirmedir. Sığınaklar da yetersiz belediye kanunlarına göre ve BM koşullarına göre de sayı olarak çok düşük. Nüfusu yüz binden fazla olan belediyelerin sığınakları açmaları gerekiyor ama açmıyorlar” (STK 2).

Kadın sığınma evlerinin amacı, kadın adına karar vermek ve kadının hayatı üzerinde inisiyatif sahibi olmak değil, tam tersi kadınları kendi kararlarını verebilmeleri ve kendi hayatlarına ilişkin sorumluluk bilinci oluşturabilmeleri yönünde cesaretlendirmektir. Kadınların güvenliğini sağlama, ihtiyaç duydukları psikolojik, hukuki ve sosyal desteği sunma gibi işlevlere sahip kadın sığınma evlerinde sunulan hizmetler ücretsiz olarak verilmektedir ve kadınların güvenliği açısından kadın sığınma evlerinin adres, telefon ve benzeri bilgileri gizli tutulmaya çalışılmaktadır. (Ömek, 2013). STK 5 Türkiye’de ŞÖNİM’lerin işlevleri noktasında hala bazı eksikliklerin olduğunu ve bunun giderilmesi için yapılması gerekenleri ifade etmiştir.

“Bu sene izleme yapacağımız şey aslında ŞÖNİM’in koordinasyon görevini ne kadar yerine getirdiği odaklanacağımız şeylerden birisi. Çünkü burada çok büyük bir eksiklik görüyoruz yani ŞÖNİM sadece bir sığınak toplumdaki algısı da öyle ve o şekilde anlaşılamaz kesinlikle oraya hiç girmiyorum. O sığınakların niteliği ve orada yürütülen çalışmaların kötülüğüne hiç girmiyorum. Ama onun dışında ŞÖNİM’in esas görevi mesela bir kadın bir gizlilik kararı aldığı anda onu gerekli kurumlara iletmek, Türkiye’de en önemli sorunlardan birisi bu. Ama ŞÖNİM bunu bir görevi olarak addetmeyebiliyor... Mesela her kadının ihtiyacı sığınak değil kadın aslında ekonomik

destek alsa, adamı evden uzaklaştırıp evinde kalabilir daha düzenini devam ettirebilir. Onun için daha kolay olabilir. Bunu böyle sosyal çalışmacının kadın ile birlikte tespit etmesi, ona dayatmadan sorarak, başvuracağı yerleri söyleyerek yönlendirmesi gerekiyor. Maalesef çalışma hiçbir şekilde buna yaklaşıp şekilde bile değil... Her ilde bir tane ŞÖNİM var. Ama var olması bazen de tabela olarak, bazen de hiçbir işleyişi olmayabiliyor. İşlevi olmayabiliyor en azından kâğıt üzerinde her ilde var” (STK 5).

Sosyal Hizmetler ve Çocuk Esirgeme Kurumu’na bağlı kadın konuk evleri 1998 yılı yönetmeliği; kadın konuk evi için ‘fiziksel, duygusal, cinsel ve ekonomik istismara uğrayan kadınların, psiko-sosyal ve ekonomik sorunlarının çözülmesi sırasında, varsa çocukları ile birlikte ihtiyaçlarını karşılamak amacıyla geçici bir süre kalabilecekleri, yatılı sosyal hizmet kuruluşlarıdır’ diyerek sığınma evini tanımlamıştır (Alpago, 2006). Kadın sığınma evleri, öncelikle şiddetten kaçan kadınlar için can güvenliği ve kalacak yer sağlamaktadırlar, kadınlar için dört duvardan daha büyük anlamlar taşıyan bu mekânlar onları kocalarından ya da ailelerinden, geniş anlamıyla şiddetten koruyan ateşkes alanlarıdır. Kadın burada diğer şiddet mağdurlarıyla bir arada yaşamakta, onlarla deneyimlerini paylaşmakta ve yalnız olmadığını görmektedir.

“Bu alandaki tecrübelerimiz ne yazık ki çok olumsuz yönde. O yüzden şikayetlenme gibi gelebilir ağırlıklı olarak söyleyeceklerimiz. Çünkü en başta ŞÖNİM sayısının azlığı. Başvuru olarak ta ŞÖNİM’in değil de karakolun olması. Aslında ŞÖNİM’in ilk başvuru yeri olması lazım şiddete maruz kalındığında Çünkü orada cinsiyet eşitliğine duyarlı, şiddetin toplumsal kaynaklarının farkında olan bu eğitimleri tamamlamış olan personel aynı zamanda şiddete maruz kalmış kişiyle nasıl görüşme yapacağını bilen, psiko sosyal ve hukuki destekle aynı zamanda sunabilecek personelin müdahale etmesi gerekir. Biz bunu uygulamada göremiyoruz... Örneğin küçük bir il düşünelim yada ilçelerde doğrudan sığınak yok. Çünkü küçük yerler ve sığınmağın yeri çok basit şekilde ifşa olabileceği için başka ilde sığınak açılabilir. Bunda bir sıkıntı yok açılabilir ama sayısının fazla olması lazım. Çünkü kapıdan çevriliyor kadınlar sığınaklarda yer yok diye. Bu sorunun giderilmesi lazım değil mi? Sığınak sayısının artırılması, sığınak kapasitesinin artırılması gerekiyor aynı zamanda. Ve sığınak içerisindeki işleyişin feminist yöntemlere dayalı olması lazım. Ne demek feminist yöntemler sen başvuran kadını hapis koşullarında yaşatmayacaksın demek. Temel insan hakkına dayalı yaşamını da şiddetsiz şekilde kurmaya giden yolda bir aralık soluyorsan, nefes alma aralığı soluyorsun. Bu aralıkta hem kollektif güçlenme seansları yapacaksın hem bireysel danışmanlık vereceksin, hem

hukuki danışmanlık onun sürecine destek sağlamak üzere, adli yardım yönlendirmesini yapacaksın. Gerekliyse psikolojik destek için psikologlarla düzenli görüşme terapisini sağlayacaksın. Kreş desteği sunacaksın. Meslek edinmesini sağlamak üzere, atölyelere, kurslara gitmesini sağlayıp sonrasında işe girebilmesini sağlayacaksın. Biz bunu göremiyoruz. Hem sığınaklarda hem ŞÖNİM’lerde bunun olması gerekiyor” (STK 6).

Kabul edilen son belediyeler yasasında şöyle bir ifade vardır; “Büyükşehir belediyeleri ile nüfusu 50.000’i geçen belediyeler, kadınlar için koruma evi açar”. Sosyal Hizmetler ve Çocuk Esirgeme Kurumu sığınma evi yerine “kadın konuk evi” ifadesini kullanmaktadır. Avrupa ülkeleri bu tip evler için, “kadın sığınağı, kadın barınağı ya da kadın sığınma evi, geçiş evi, güvenli ev” gibi tamlamalar kullanmaktadır (Alpago, 2006). Türkiye’deki kadın STK’lar ise konuk evi terimi yerine sığınma evi ifadesini tercih etmektedirler çünkü burası kadının keyifli vakit geçirmek için geldiği bir ev değil zor bir durumdan kaçarak sığındığı bir yerdir.

“Biz kadın konukevi denilmesini de kabul etmiyoruz. Çünkü devlet orada iyi bir ağırlayıcı değil. Oraya sığınmak diyoruz sığınma yeri çünkü biz şiddetten kaçıp oraya geliyoruz. O yüzden sığınak kelimesini kullanıyoruz. O sığınaktan çıktıktan sonra güçlenmek istiyoruz. Bizim aldığımız birkaç şiddet başvurusunda kadınlar sığınağa gitmek istemiyorlar. Orası bir hapisane diyorlar. Telefon yasak, her şey saatli, çok sert davranıyorlar, tavırları çok katı gitmek istemiyorum ben diyor... Sığınaklar gerçekten feminist ilke ve politikalarına göre olsa kadınları güçlendiriyor. Ama kadın daha önce de gidip kalmış, orada yaşadığı zorlukları biliyor. O yüzden gitmek istemiyor. Mesela o kadına bir ev ayarlayabilecek, iş bulabilecek yani kadını güçlendirebilecek şeyler yapılabilir. Hani biz o evin kirasını sosyal yardımlaşmadan, valilik aracılığıyla destek istedik te sağladık. Bu zaten devletin yapabileceği şey. Sosyal devletsen bunu yapmak zorundasın. Bu destekler var ama tek çözüm sığınağa git ya da evine git şeklinde yaklaşıyor, kadının güçlenmesini, ailenin bozulmasını istemediği için kadını evine kocasının, babasının yanına gönderiyor” (STK 3).

Avrupa standardı olarak kabul edilen her yedi bin beş yüz kişi için bir sığınma yeri kriterinin vardır (Alpago,2006). Hali hazırda Aile ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı, Belediyeler ve STK’lara bağlı çalışan kadın konukevleri de dâhil olmak üzere 3.444 kapasite ile toplam yüz kırk üç kadın konukeviyle hizmet vermektedir (Kadının

Statüsü Genel Müdürlüğü, 2022). Türkiye İstatistik Kurumunun 5 Mart 2021 tarihli yayımına göre; Türkiye’de 2020 yılında, Adrese Dayalı Nüfus Kayıt Sistemi (ADNKS) sonuçlarına göre; 2020 yılında, kadın nüfus 41 milyon 698 bin 377 kişi, erkek nüfus 41 milyon 915 bin 985 kişi olduğu belirlenmiştir. Toplam nüfusun %49,9’unu kadınlar, %50,1’ini ise erkekler oluşturmaktadır (Türkiye İstatistik Kurumu, 2021).

“ŞÖNİM’lerde bir standart olmadığını düşünüyoruz vakıf olarak. ŞÖNİM’ler sanırım 81 ilin hepsinde var. Ama birbirlerinden çok farklılar. Pilot aşamada ilk kurulurken büyük illerde kurulmuştu daha sonra diğer illere yaygınlaştırıldı fakat daha sonra özellikle daha küçük illerde açılanlar ayrı bir bina olarak açılmadı. Hali hazırda var olan il müdürlüğünün bir binasının bir odası ŞÖNİM oldu gibi. O yüzden mesela Ankara’daki ŞÖNİM ayrı bir yer, içinde bir sürü çalışanı vb. olan bir yer dolayısıyla aynı standartta çalışmasını bekleyemeyiz. O yüzden daha küçük yerlerde çalışma biçimlerinde farklılık var. Bazı ŞÖNİM’lerde çok daha kolay ilerleyebiliyor bazı şeyler ya da bazı kadınların başvurusunda daha farklı uygulamalar olabiliyor. Ama başka bir şehirde daha farklı ilerleyebiliyor bu da yöntem veya uygulamalara dair bir standartlaşma olmadığını bize gösteriyor. Her ilin dinamiği aynı değil. İstanbul mesela başlı başına bir ülke gibi bir şehir ama orada bir ŞÖNİM var sanırım... İlk baştaki ŞÖNİM’ler hani tek kapı işte bir kadın şiddete uğradığında tek kapı usulü ile çalışacak oraya gidecek orada bütün desteğini alacak gibi bir şey vardı, öyle bir şey olmadı yani başvuruda ŞÖNİM’ler genellikle sığınak kabullüğünü doğrudan yapamıyorlar. Kadınları karakollara yönlendiriyorlar mesela, ama bir kadın sığınak başvurusu yaptığında karakola gitmek zorunda olmamalı. Biz de o yüzden yönlendirirken bunu söylüyoruz kadınlara. Sizi karakola yönlendirebilirler ama karakola gitmek zorunda değilsiniz, siz oradan ŞÖNİM’e başvuru yapabilirsiniz. İlk kabul birimleri bence olmaması gereken yerler. Kadınların da çok şikâyet ettiği yerler iki hafta kadar kadınların ilk başta kaldığı daha sonra uzun süreli kalacağı sığınağa nakledildiği yerler. Orada ilk görüşmeleri yapıyorlar vb. Ama bizim kadınlardan net duyduğumuz çok kalabalık olduğu ilk kabul birimlerinin. Çok fazla sirkülasyonun olduğu yönünde. Oradaki kadınların telefonu alınıyor ellerinden, ilaçları vb. sanki böyle bir hapse yani cezaevine giriyorum da önce kısa süre nezarette tutuluyorum, sonra cezaevine gönderilir gibi böyle bir duyum var. Birçok kadından ben orada iki gün durabildim, dayanamadım çıktım diyenler oluyor” (STK 4).

STK 4 ve STK 7 ŞÖNİM’leri değerlendirirken başvuru merkezlerinin birbirinden farklı yerlerde olmasının kadının işlerini daha kolay ve güvenli bir şekilde yapmasını

zorlaştırdığını belirtmişlerdir. Bazen kadın önce karakola gidip oradan ŞÖNİM'e yönlendirilmekte, bazen de ŞÖNİM'den ilk kabul merkezine giderken sıkıntılarla karşılaşabilmektedir. Tüm başvuru ve işlemlerin tek yerden ve elden yapılması zaten yaşadığı şiddet nedeniyle yoğun bir psikolojik zorluk yaşayan kadına kolaylık sağlayacaktır.

“Bu şiddeti izleme ve önleme merkezleri de tek kapı olsun, çünkü kadınlar bir karakola gidiyorlar bir adliyeye gidiyorlar, bir kimlik sorunları var, hiç değilse ŞÖNİM'e bir yere gelsinler ve bu işlemler oranın üzerinden hallolsun. Bu kadınlar dolaşırken de öldürülüyorlardı. Oradan oraya gidiyorlar. Baroya gidiyor kadını oraya buraya yönlendiriyor. Karakola gidiyor, kadını eve geri göndermeye çalışıyor. Ya da alıp götürürken başka bir şey yaşıyor. O yüzden açılmaları konusunda biz çok uğraştık. Kadınların kafalarını koyabilecekleri, öldürülmeyecekleri bir yerin olmasını bilmek onlara daha iyi geliyor. Kendilerini güvende hissediyorlar. Koşullar kısmına baktığımız zaman evet daha iyileştirilebilir. Bakanlık, hükümet sadece Avrupa'daki birkaç tane sığınma evine gidip baksalar, oradaki ileişlere baksalar ve dönüp gelip bunu uygulamaya çalışsalar bence birçok sorun ortadan kalkar” (STK 7).

Dünya örnekleri incelendiğinde, sığınma evlerinde görevli kişiler şu şekildedir; bir müdür, sığınma evinin finansal takibini yapan bir ofis çalışanı, avukat, gelen çocuklara destek olmak için bir pedagog, anne ve çocuğa destek olmak için bir psikolog, boşanma ve mal ayrımı için yardımcı olacak bir avukat, bir doktor ve hemşire, 24 saat hizmet veren güvenlik görevlileri, genel temizlikten sorumlu görevliler. Ancak temizlik görevlileri daha çok sığınma evinde kalan kadınların kira ödediği sığınma evi tiplerinde bulunmaktadır (Alpago,2006). Özellikle çalışanların gönüllü olduğu sığınma evlerinde avukat, psikolog ve doktor sürekli olarak değil günün belli saatlerinde ya da haftanın belli günlerinde bulunabilirler.

“Ama ben devlet kurumlarının ŞÖNİM'ler de dâhil olmak üzere kadın ruhundan anladıklarını asla düşünmüyorum. Orada da başka bir şiddete maruz kalıyor kadınlar. Ama yokta edilmesin o bir yasal temel bizim için. Yasal bir alt yapı. Onu dönüştürmek daha kolay. Hiç olmamasından daha iyi. Ama benim görüşlerim olumlu değil” (STK 1).

Bir sığınma evinde olması gereken mekânlar şunlardır: yatak odaları, banyo ve tuvaletler, farklı büyüklüklerde ortak yaşam alanları, tv odası, mutfak, yemek salonu, eğitim odası, toplantı odası, revir, psikolog odası, ofis birimi, depolar (erzak deposu, kıyafet deposu, eşya deposu), kadınlar için kasa odası ya da her bir kadın için kilitlenebilir dolap, çamaşır ve ütü odası, çocuk oyun odası, etüd odası, kütüphane, güvenlik, özürlü tuvaleti, yüksek katlı ise asansör, ilk kabul odası, bahçe, çocuk oyun alanıdır.

5.2.8. Kadına yönelik şiddet konusunda erkeklik çalışmalarının dikkate alınması

Bell Hooks, erkeklerin çoğunun hatta biraz şiddet uygulayan erkeklerin bile erkeklerin kadınlara uyguladığı şiddetten ötürü kadınlarda erkeklere karşı oluşan nefret ve korkudan rahatsız olduklarını ancak ataerkinin nimetlerinden vazgeçmekten korktukları için bu duygularını tam olarak ifade edemediklerini iddia etmektedir (Hooks, 2018). STK 4 kadınlarla ilgili yaptıkları çalışmada neden şiddet uyguladıklarına dair erkeklerle bir çalışma içinde olmadıklarını ifade etmiştir. Şiddet uygulayan erkeklerin şiddet uygulama sebebini toplumsal cinsiyet eşitsizliğinden kaynaklandığını düşündükleri için bu konuda erkeklerin psikolojik bir tedavi almalarından ziyade kadınların güçlendirilmesinin üzerinde durulması gerektiğinin önemini vurgulamıştır.

“Vakfı olarak biz bunu politika olarak tercih etmiyoruz. Yani bir kadın örgütü olarak zaten çok kısıtlı bir bütçemiz var. Gönüllü emekle yürütülüyor, kadınlar emeğini, vaktini, enerjisini, ayırıyorlar ve bunu kadın dayanışması için ayırıyorlar ki biz bu kısıtlı bütçemizi, vaktimizi, emeğimizi erkeklere harcamak istemiyoruz... şiddet uygulayan erkeklerle öfke kontrolü vb. çalışması başka bir şey, bir de erkekte farkındalık çalışması yapmak başka bir şey... Bazen toplantılarda kamu kurumları ya da feminist kadın örgütü olmayan bazı derneklerin söylemleri şu olabiliyor. Şiddet uygulayan erkeklerin tedavi edilmesi gibi bir söylem olduğunda buna karşı çıkıyoruz. Bu erkekler hasta değil çünkü. Psikolojik rahatsızlık olabilir bu ayrı bir şey ama hasta, psikopat, manyak vb. kalıtsal bir sorun olduğu için şiddet uyguluyor erkekler. Erkeklik denilen bir şey var ve eşitsizlik var. Bu şekilde sosyalleşiyor küçüklükten itibaren. Toplumsal mesele bu...Erkeklerin bilinçlendirilmesi özellikle genç yaşta buna başlanması çok önemli. Çünkü bir erkeğin küçük yaştan itibaren kendisini daha üstün görmesi, bazı şeyleri kendisine hak görmesi, erkek olduğu için buna hakkı olduğunu düşünmesi, şiddet

uygulayabileceğini düşünmesi ve bunda bir sorun olmadığını düşünmesi vb. bunların hepsi en önemli unsurlardan biri. Onu ne kadar erken kırabilirsek aslında o kadar iyi. O yüzden önemli” (STK 4).

STK 3 de bu konuda harcanacak olan emeğin ve bütçenin erkek için harcanmasından ziyade kadınların güçlenmesi için harcanmasını daha doğru bulmaktadırlar.

“Ben şahsen bir erkeğe anlatmaktansa gider üç kadına anlatırım çok daha iyi olur. Erkeğe anlatması zor, bakış açısı farklı, ona anlatacağıma üç kadına destek olurum çok daha iyi diye düşünüyorum. Ama tabi bu bütünlüklü bir mücadele erkeklerle de çalışılması gerekiyor ama biz şuan yapamıyoruz. Dedğim gibi önceliğimiz kadınların güçlenmesi önceliğinin artması. Aslında şunu istiyoruz bunu pro feminist erkekler yapsınlar, çalışsınlar. Hani gerektiği yerde bizden destek isterlerse biz o desteği sağlarız ama bizim erkeklere ayıracak enerjimiz yok” (STK 3).

Aile içi şiddeti doğuran faktörler kültürel, ekonomik, yasal ve siyasal başlıklar altında toplanmıştır. Toplumsal cinsiyet temelli sosyalleşme, cinsiyete uygun rollere ilişkin kültürel tanımlar, ilişkilerde rollere ilişkin beklentiler, erkeklerin doğuştan üstün olduklarına ilişkin inanışlar, evlilik sürecine ilişkin başlık parası, çeyiz gibi bazı töreler gibi kültürel faktörler. Ayrıca erkeğin sözlü ve fiziksel şiddeti kendi ailesinden öğrenmiş olması ve bunu içselleştirmesi, erkeğin şiddeti ilişkide kontrolü elinde tutmak veya stres azaltmak için kullanması, alkol ve madde bağımlılığı, medyada şiddet gösteren erkeklerin karizmatik olarak yansıtılması, erkeklerin üstlendiği cinsel rollerde saldırganlık ve şiddet özelliklerinin pekiştirilmesi, kamuoyundaki aile içi şiddetin aile içinde kalmasına dair inanış da kültürel faktörlerdendir. Kadınların erkeklere ekonomik bağımlılığı, eğitim ve öğretim imkânlarına sınırlı erişimdir şiddetin ekonomik faktörleridir. Boşanma, çocuk velayeti, nafaka ve miras hakkına ilişkin yasaların uygulanmasında kadınların daha düşük statüye sahip olmaları ve yasaları okuyup anlayabilme düşüklüğü yasal faktörlerdir (Korkut-Owen,2008 :21-32). Kadınların iktidarda, siyasette ve medyada, yasal ve tıbbi meselelerde/meseleleri çözecek kurumlarda yetersiz temsil edilmesi, aile içi şiddetin ciddiye alınmaması, aile yaşamının mahrem kabul edilmesi ve siyasi bir güç olarak bu konuda yeterince örgütlenilememesi de siyasi faktörler arasında yer almaktadır.

“Mesela ekonomik kriz dönemlerinde bir topluluğa odaklı çalışma ve orada gözlemlenen artan, azalan şeyler gözlemlendiğinde şiddetin arttığına yönelik veri var. Sanıyorum pandemi zamanında şiddetin arttığına yönelik veri var. Yada alkol bağımlıları, uyuşturucu madde bağımlıları yüksel oranda şiddet eğilimlerinde olduğu aynı zamanda şiddet uyguladıklarına yönelik veriler var. Ama bu verilerle biz şunu söyleyemiyoruz. Yalnızca ekonomik kriz, pandemi, deprem, savaş ve işte kişi eğer uyuşturucu madde ve alkol bağımlısıysa kadına yönelik şiddet var, nedenleri bunlardır diyemeyiz. Böyle özel durumlarda şiddetin farklı biçimlerde niteliksel ve niceliksel bir şekilde arttığını söyleyebiliyoruz. Ama bunun tek sebebi olduğunu, bunun olduğunu söyleyemiyoruz. Temeldeki araştırmalar yani benim gözlemlediğim araştırmalar aslında bu meseleyi toplumsal cinsiyet eşitliği ve eşitsizliği tartışmasından dolayı” (STK 6).

Kadın STK’ların sınırlı bir bütçeye sahip olmaları ve ellerinde var olan bütçeyi de daha çok kadını güçlendirmek için harcamak istemeleri onları neden şiddet uyguladıklarına dair erkeklerle ilgili bir çalışma yapmaları noktasında onlar için geçerli bir engeldir. Mülakat yapılan tüm STK’ların bu konuda hemfikir oldukları görülmektedir.

“Bizim politik ve biraz da prensip olarak erkeklerle çalışmama gibi bir prensibimiz var. Onun nedeni de kaynağı kesinlikle buna ayırmamak... Dolayısıyla bu kadar kısıtlı kaynağı mümkünse daha fazla kadına ulaşmak için harcamak gibi bir yaklaşımımız var. Onun dışında üniversitede erkeklik çalışması yürütülenlerle görüş alış verişi yapıyoruz. Kendimiz aktif çalışma yapmıyoruz ama ancak böyle durumlarda onlarla görüşmeler yaparak iş birliği yapıyoruz... Erkekler hep erkeklik nedeniyle yapıyorlar ve o yüzden karısına uygulayabileceğini düşünüyor ama sokakta gördüğü başka bir erkeğe uygulayamıyor. Dolayısıyla çözümü orada aramak gerek diye düşünüyoruz. Erkeklerle şunu öğretebilmek eşitsin bizimle, hepimiz eşit haklara sahibiz, benden üstün değilsin, bana bu yaklaşımı gösteremezsen bunu öğretebilmek gerekiyor aslında” (STK 5).

Türkiye’deki feminist hareketler erkek çalışmalarını gündemlerine almamak gibi bir prensip geliştirmişlerdir.

“Benim bildiğim Türkiye’de yok. Zaman zaman başka ülkelerde erkeklerle çalışıyorlar. Kadına yönelik şiddetle ilgili mahkûmlarla görüşen bir araştırma vardı ama Türkiye’de değil tabi Türkiye’de feminist hareketin önceliği hiç erkekleri çalışmak olmuyor...

Türkiye’de feminist hareketin erkeklerle ilgili bir çalışması yok diyebilirim. Araştırmayı zaten durum tespiti yapmak için yapıyorsunuz, araştırma bir şey değiştirmez sadece anlamamızı sağlar. Benim kişisel olarak söylediğim bunu yapmak isteyen elbette bunu yapar ama şunu söyleyebilirim biz erkekleri tanıyoruz, biliyoruz aslında neden şiddet uyguladıklarını da biliyoruz, duygu ve iç dünyalarını da biliyoruz. Bunu kadınlar üzerinden biliyoruz. Mor Çatı gibi, Ankara Kadın Dayanışma gibi, KADAV gibi birçok örgüt yıllardır kadınları dinliyor. Dinlerken aslında orada sadece kadınları değil erkekleri de dinliyor, öğreniyor, anlıyor. Bilmediğimiz bir şey olduğunu düşünmüyorum” (STK 2).

Eşlerine şiddet uygulayan erkeklerin psikolojik yapılarına bakıldığında bu erkeklerin şiddet uygulayamayanlara oranla genel anlamda daha sinirli ve saldırgan bir tavır içinde oldukları görülmüştür. Ayten Zara Page ve Merve İnce (2008:81-94) “Aile İçi Şiddet Konusunda Bir Derleme” başlıklı yazısı partnerlerine şiddet gösteren erkeklerin dışa yansıttıklarının aksine kolay yaralanabilir, bağımlı olduklarını, terk edilmekten korktuklarını, aşırı kıskanç olduklarını ve her ne kadar bunu gizlemeye çalışsalar da temel sosyal beceri eksiklikleri olduğunu göstermektedir. Eşlerine şiddet uygulayan erkeklerin eşler arasında veya çocuklara karşı kaba kuvvet kullanılan ailelerden geldikleri düşünülmektedir. Ancak böyle bir ailede yetişmiş erkeklerin hepsi de şiddet gösterecek diye bir kaide yoktur. Bazen de annesine şiddet uygulayan bir babayı gören çocuğun büyüyünce babası gibi olmak istememesi imkân dâhilindedir (Çalışkan, 2013). Erkeklik toplumsal ve kültürel olarak kurgulanmakta ve pekiştirilmektedir. Kitle iletişim araçları, diziler, filmler, atasözleri, toplumsal değerler erkekliğin dövuşen, savaşıyan yanını ön plana çıkartmaktadır. Toplumda erkekler ağlamaz, erkek namusunu korur, hovardalık erkeğin elinin kiri vb. sözel yapılandırmalar vardır. Erkeklik oluşumlarının beraberinde egemenlik ve güç ilişkilerinin de geliyor olması kadını bu ilişkilerin kurbanı yapmaktadır. Ancak kadın erkek çocuğunu yetiştirirken mevcut hegemonik erkeklik kodlarına uyduğundan aynı zamanda erkek-kadın güç eşitsizliğinin de üreticisi olabilmektedir. Güçlü iktidar sahibi egemen erkeklik kodlarının yeniden sorgulanması ve farklı erkeklik modellerinin toplumsal ve kültürel olarak üretilmesi gerekmektedir. Erkeklik tarafsız bir cinsiyet kategorisi olmaktan çok, yaşadığımız toplumsal ilişkiler biçiminde, kendisini ve çevresini etkisi altında tutan toplumsal bir olgu olarak ele alınmalıdır ve özellikle kadına şiddet çalışmalarında kategori olarak yer almalıdır. Kadının nasıl toplumsallaştırıldığına incelenmesinden daha çok erkeğin nasıl toplumsallaştırıldığı ve erkekliğin nasıl biçimlendirildiği

önemlidir. STK'ların ifade ettiği kadının güçlendirilmesi konusu ile ilgilendik söylemi eksik kalmaktadır. Kadın erkekle savaşıması ve onu yenmesi gereken bir varlık değildir, kadın erkeklerden farklı fakat eşit olarak değerlendirilme mücadelesi vermelidir. Kadın ve erkek farklılıklarından kaynaklanan hiyerarşik güç ilişkilerini dikkate almamız kaçınılmazdır, kadın ile erkek arasındaki farklılıklar erkeğin üstünlüğü kabulünü getirmektedir. Toplumsal güçleri eşit olmadığında, cinsiyetlerarası hiyerarşiyi muhafaza etmiş ve sürdürmüş olmaktadır.

5.3. Kadına yönelik şiddet konusunda kadın sivil toplum kuruluşların diğer kuruluşlarla iletişimleri

Bu bölümde, Kamu kuruluşları ile iletişim çerçevesinde; 2006 yılı Başbakanlık Genelgesi, (İstanbul Sözleşmesi), sivil toplum kuruluşlarının gelirlerini nereden elde ettikleri, diğer sivil toplum kuruluşları ile iletişimleri, üniversiteler ile iletişimleri, eğitim kurumları ile iletişimleri, meslek örgütleri ile iletişimleri, özel sektör ile iletişimleri, medya ile iletişimleri ele alınacak ve açıklanmaya çalışılacaktır.

5.3.1. Kamu kuruluşları ile iletişim

5.3.1.1. 2006 yılı Başbakanlık Genelgesi

Kadın ve çocuklara yönelik şiddet insanlığın gündeminde varlığını korumaktadır. En acımasız biçimi kamuoyunda “töre cinayeti” olarak tanımlanan kadına yönelik öldürme olaylarıdır. Kadın ve çocuklara yönelik şiddet Türkiye’de halen devam etmektedir. Türkiye Büyük Millet Meclisi de sosyal bir yara olan bu olguyla ilgilenmek amacıyla, 28/6/2005 tarihli ve 853 sayılı kararıyla bir araştırma komisyonu oluşturmuştur. Oluşturulan bu komisyon çalışmalarını tamamlayarak kadın ve çocuklara yönelik şiddetin sebepleri ile alınabilecek önlemleri belirleyen kapsamlı bir rapor hazırlamıştır. Bu konuda başlatılacak çalışmalarda koordinasyon görevi çocuğa yönelik şiddet konusunda Sosyal Hizmetler ve Çocuk Esirgeme Kurumu Genel Müdürlüğü, kadına yönelik şiddet ve töre/namus cinayetleri konusunda ise Kadının Statüsü Genel Müdürlüğü tarafından yerine getirilecektir. Kurumlar tarafından görev alanına giren konularda hazırlanacak ayrıntılı faaliyet raporlar üçer aylık dönemlerle

ilgili koordinatör kuruma gönderilecektir (Başbakanlık Genelgesi, 2006). Bu genelgenin ortaya çıkmasında CEDAW sözleşmesinin büyük oranda etkisi vardır. CEDAW yargı ve siyaset başta olmak üzere tüm kurumlarda toplumsal cinsiyet eşitliği eğitimini zorunlu görür ve imzalayan devletlere önerir.

Genelge dört büyük başlık altında ele alınarak hazırlanmıştır. Bu başlıklar; Çocuğa Yönelik Şiddet Konusundaki Çözüm Önerilerinin Yaşama Geçirilmesinde Koordineli Çalışması Gereken Kurumlar, Kadına Yönelik Şiddet Konusundaki Çözüm Önerilerinin Yaşama Geçirilmesinde Koordineli Çalışması Gereken Kurumlar, Töre/Namus Cinayetleri Konusundaki Çözüm Önerilerinin Yaşama Geçirilmesinde Koordineli Çalışması Gereken Kurumlar, Medya ve Şiddet Konusundaki Çözüm Önerilerinin Yaşama Geçirilmesinde Koordineli Çalışması Gereken Kurumlardır. Bu başlıklar altında öneriler, sorumlu kurumlar, işbirliği yapılacak kurum ve kuruluşlar olarak bölümlere ayrılmıştır. Kadına Yönelik Şiddet Konusundaki Çözüm Önerilerinin Yaşama Geçirilmesinde Koordineli Çalışması Gereken Kurumlar başlığı altında koruyucu ve önleyici tedbirlerden, hizmet kurumlarından, eğitim, sağlık, hukuk açısından yapılması gerekenlerden bahseden alt başlıklar vardır. 14 madde halinde ele alınan koruyucu ve önleyici tedbirler kapsamlı bir şekilde yazılmıştır. Bu bölümde ve diğer başlıklarda kadın sivil toplum kuruluşları ile iletişim sık sık vurgulanmıştır. O dönemde şiddetin büyük oranda bitirilmesi adına bu alanda çalışma gösteren tüm STK'ların da referans gösterdiği bir genelgedir (Başbakanlık Genelgesi, 2006).

“Çok atıf yapılan bir genelgeydi 2006 Başbakanlık Genelgesi. 2005 yılı gelişmelerin olduğu zamanlardı. Medeni kanunda ailenin reisi erkektir ifadesinin çıktığı, evlilik içi tecavüzün TCK ya girebildiği, zinanın suç olmaktan çıktığı, seks işçilerinin tecavüz indiriminden çıktığı gibi değişikliklerin olduğu ve feministlerin yasa yapıcılarla, hükümetle masaya oturabildiği yıllardı...O yıllar iletişimin en kuvvetli olduğu zamanlardı. Dediğim gibi hem medeni kanunda, hem TCK'da feministlerle beraber büyük reformların yapıldığı yıllardı... Başbakanlık genelgesi özellikle 6284'le birlikte gündemimizden düştü. 6284 o dediklerinizi, şiddete karşı korumada her şeyi içeren bizim en çok kullandığımız kanun. Politik olarak referans kullanmakta 6284'ü seçiyoruz. Hem daha yakın, hem de hepimizin çok iyi bildiği bir yasa yeni olmasından dolayı” (STK 2).

“2006 Başbakanlık Genelgesi çok referans verilen bir genelge. Başka örgütlerden ya da bağımsız feminist kadınlardan duymuştum. Çok referans verilen bazen kamu kurumları ile ortak bir şey yapmak istendiğinde bakın bu vardı, buna göre bunu yapmamız lazım gibi zorlamak ve baskı kurmak için ya da hatırlatmak için çok referans verilen bir genelge...2006’dan sonra kadın örgütleri ile projeler yapıldı, çalışmalar yapıldı, ortak eğitimler etkinlikler yapıldı. O yıllar daha farklı zamanlar gibi. Şuan daha farklı. 2010-2013 ten sonrasıyla öncesi belki daha farklı gibi düşünebiliriz” (STK 4).

Genelgenin uygulanması kapsamında pek çok kurum ve kuruluş görevlendirilmiştir. Bunlardan bazıları; Adalet Bakanlığı, Sağlık Bakanlığı, Milli Eğitim Bakanlığı, İçişleri Bakanlığı, Sosyal Hizmetler ve Çocuk Esirgeme Kurumu Genel Müdürlüğü, Üniversiteler, İçişleri Bakanlığı, Diyanet İşleri Başkanlığı, Valilikler, Belediyeler. İş birliği yapılacak kurum ve kuruluşlar; Kadının Statüsü Genel Müdürlüğü, Aile ve Sosyal Araştırmalar Genel Müdürlüğü, Üniversiteler, Sivil Toplum Kuruluşlarıdır (Başbakanlık Genelgesi, 2006).

“O dönemlerde gerçekten uygulanıyordu. Yani şöyle koordinasyon kurulu oluşturulmuştu. Diyelim ki bir köyde, bir ilçede bir kadının ölüm riski var, aile karar vermiş. Biz anında ilçeyse, köyse hemen jandarmaya haber veriyorduk. Jandarma bir şekilde helikopterle o kadını oradan alıp sonra güvenliğini sağlayıp, yerleştirip, ondan sonra telefon açıp, şu ihbar ettiğiniz kadın alındı, şuraya şu saatte yerleştirildi bu da hem emniyet müdürlüğüne hem valiliğe bildirildi diye bilgiler geliyordu. Sonrasında Türkiye’de bir rüzgâr esti. Her şey allak bullak oldu” (STK 7).

Başbakanlık Genelgesi hem yayınlandığı o dönemde hem de sonrasında STK’ların kadına yönelik şiddeti önleme noktasında çok önemsedikleri ve alınan kararları destekledikleri bir genelge olmuştur. Bu konuda STK 1 bir düşüncelerini şöyle açıklamaktadır;

“Bazı kurumlar buna çok karşı çıkmıştı ama ben çok hoşlanmıştım. Hatta aşiretler toplanıp birbirleriyle kendi aralarında sözleşme yapmışlardı. Çok çocuk yaşta evlendirmeyelim. Çok başlık bilmem ne o kilolarca altını kaldıralım diye böyle bir yararı olmuştu. Ondan dolayı hatırlıyorum. Bir sürü insan da karşı çıkmıştı ama bence orada bir

genel kabul görmesi bunun geleneğe, göreneğe rağmen bunun uygulamaya sokulması iyi bir şeydi bence. Tabi o yıllarda hükümetin çok duyarlı olduğu bir dönemdi kadın meselesine” (STK 1).

2006 yılında yayınlanan Başbakanlık Genelgesine yönelik tüm STK lar olumlu geri dönüşlerde bulunmuş ve daha aktif olarak uygulandığı o yıllarda kadınlar üzerindeki olumlu etkilerinden bahsetmişlerdir.

5.3.1.2. Kadın STK’ların İstanbul Sözleşmesine Bakışı

11 Mayıs 2011’de İstanbul’da imzaya açılan “İstanbul Sözleşmesi” olarak anılan “Kadına Yönelik Şiddet ve Ev İçi Şiddetin Önlenmesi ve Bunlarla Mücadeleye Dair Avrupa Sözleşmesi”, 1 Ağustos 2014 tarihinde de yürürlüğe girmiştir. Sözleşme, kadınlara yönelik şiddetin önlenmesi, her türlü şiddet mağduru olan kadınların korunması, kadınlara şiddet yaşıtanların etkili kovuşturulması ve cezalandırılması ve bu konulara çok yönlü stratejilerle yaklaşma gereğini vurgulayan sözleşme kadına yönelik şiddet konusunda bağlayıcılığa sahip ilk uluslararası sözleşmedir. Sözleşme’de, devletin bütün alanlarda politika saptarken ve uygularken toplumsal cinsiyet eşitliği ve kadınların güçlendirilmesi perspektiflerinin olması şiddetle etkili mücadele için mutlaka olması gereken bir durumdur. Sözleşmenin 11. bölümü “İzleme Mekanizması” başlığı altında, “Kadınlara Yönelik Şiddet ve Aile İçi Şiddete Karşı Eylem Uzman Grubu yani “GREVIO” yu düzenlemiştir. GREVIO bir denetleme organıdır. Sözleşme’nin gereklerinin yerine getirilip getirilmediğini izlemek üzere alanında uzman üyelerden oluşturulmuştur. Gölge rapor uluslararası bir komite olan GREVIO için oldukça önemlidir. Çünkü gölge rapor, bir şeyin uygulanmasından sonraki durumu analiz eden ve sivil toplum kuruluşları tarafından hazırlanan rapordur. Resmi rapordan farklı bir rapor olup, bazı durumlarda resmi raporun hazırlanmasına yardımcı olur hatta çoğu zaman ise resmi raporda belirtilmeyenleri ifade eder. Muhalif rapor olarak da değerlendirilebilir. Türkiye’nin değerlendirmesinde bağımsız 84 kadın ve LGBTİ+ örgütü tarafından kaleme alınan ve İstanbul Sözleşmesi İzleme Platformu’na üye 81 kadın ve LGBTİ+ örgütü tarafından desteklenen gölge rapor da dikkate alınacaktır (Bayraktar, 2018:87-111).

İstanbul Sözleşmesinde taraf devletin genel ve özel yükümlülükleri vardır. Genel yükümlülükler kapsamında yer alan ayrımcılık yapmama, devlet kurumları ile beraber şiddetin aktörü olmama ve gerektiğinde zararı tazmin ederek kurumları denetleme, toplumsal cinsiyetle ilgili hassasiyet gerektiren politikalar düzenleme, kapsamlı ve koordineli politikalar üretme, finansal kaynaklar bulma, STK'lar ve sivil toplumla ortak çalışma yürüterek onları teşvik etme, koordinasyon kurumu oluşturma, veri toplama ve araştırmadır. Özel yükümlülükler kapsamında; önleme-engelleme yükümlülüğü, mağdurun korunması-desteklenmesi yükümlülüğü, faile hukuki ve cezai yaptırım uygulanması yükümlülüğü vardır (Ünlü, 2012). İstanbul Sözleşmesi'nin kadına yönelik şiddeti önlemesi konusundaki önemine dair STK 'ların hepsi benzer düşünceleri dile getirmişlerdir. STK 7 İstanbul Sözleşmesine giden yolda neler yaşandığını ifade ederek sözleşmenin önemi üzerinde durmuştur.

“İstanbul Sözleşmesi bir kere uluslararası anlamda kadına yönelik şiddeti bu kadar açık ve net tanımlayan bunun temeline toplumsal cinsiyet eşitsizliğini koyan, birçok anlamda cinsel yönelim, cinsiyet kimliği falan gibi şeylerde ayrımcılık yapılmamalı maddesini ekleyen, kadına yönelik şiddeti çok geniş anlamda tanımlayan, kadına yönelik şiddet ile mücadele için yapılması gerekenleri ve bunların standartlarını, nasıl olması gerektiğini, çok geniş ve madde madde tanımlayan, çok geniş kapsamlı ve bağlayıcılığı olan uluslararası bir sözleşme... İstanbul Sözleşmesine giden yolda Türkiye'nin olumsuz sebeplerle aslında önemli bir yeri var. Nahide Opuz kararı nedeniyle bir yeri var. Avrupa İnsan Hakları Mahkemesinin Türkiye devletini Nahide Opuz'un annesinin öldürülmesine giden süreçte yetersiz bulması. O karar zaten hala her yerde örnek gösteriliyor ne yazık ki. İstanbul Sözleşmesine giden yol böyle başlıyor. Ve kadınların emeği ile aslında gelen ve kadınların kazanımı olan bir belge. Devletler nezdinde imzalanmış bir kâğıt gibi düşünüyoruz ama öyle bir şey değil, son derece politik bir metin... O imzayı atmış olmak, kadına yönelik şiddetin bu sebeplerden dolayı olduğunu görüyorum, kabul ediyorum ve bununla mücadele edeceğim, bunun niyetini belirtiyorum, bununla ilgili somut adımlar atacağım anlamına geliyordu. Burada imzayı çekmek te bence bu anlamda çok sembolik... İstanbul Sözleşmesi kalktı artık istediğimiz gibi şiddet uygulayabiliriz gibi bir algı var. İnanılmaz bir şey gerçekten. Bu bile sembolik dediğim şeyin olumsuz anlamda bir getirisi. Sözleşmenin kalkması ile kadına yönelik şiddetin algılanmasında bir şeyler değişecek hatta değişti bile” (STK 7).

İstanbul Sözleşmesi İzleme Platformu üyesi kadın ve LGBTİ+ örgütleri kadına yönelik şiddetle mücadelede sözleşme yükümlülüklerinin devlet tarafından uygulanmasındaki eksik ve yanlışları özetledikleri ve mevcut durumu iyileştirmeye yönelik önerileri dile getirdikleri gölge raporunu Mart 2018’de GREVIO ile paylaşmışlardır. Hazırladıkları bu gölge raporda, genel olarak Sözleşme’nin bütüncül bir yaklaşımla uygulanmadığı, ayrıca kadın erkek eşitsizliğini ve kadına yönelik şiddeti ortadan kaldırma konusundaki siyasi irade eksikliğinin olduğunu vurgulamışlardır. İstanbul Sözleşmesi Türkiye İzleme Platformu, İstanbul Sözleşmesi doğrultusunda 2012 yılında yürürlüğe giren 6284 sayılı Ailenin Korunması ve Kadına Karşı Şiddetin Önlenmesine dair kanunun uygulanmasındaki aksaklıkların giderilmesi için de bir çağrıda bulunmuşlardır (Bayraktar, 2018:87-111).

“İstanbul Sözleşmesi siz de biliyorsunuz o ev içi şiddeti tanımlaması, o şiddetin ev içinde olduğuna bizim hep savunduğumuz özel olan politiktir öngörümüzden kaynaklı onu görünür kılıyordu. Ve onun bir uluslararası metinde yer alması bu açıdan çok önemli idi... Sözleşme o anki politikaya göre kabul edildi ama içeriği hiç uygulanmadı. Şuan ki argümanları zaten sözleşme varken kadınlar öldürülüyordu yokken de öldürülüyordu şeklinde. Ama uygulansa ev içi şiddeti de, kamusal alandaki şiddeti de azaltacaktı. Yani o yüzden bizim için sözleşme hayati bir önem taşıyor. İstanbul Sözleşmesine dayanak olarak çıkartılan 6284 sayılı yasa biz her şiddet başvurusuna gittiğimizde o yasanın maddelerini artık ezberlemişiz ama yine de açıp bakıp gidiyoruz yasanın şu maddesine göre sizin o koruma kararını yada adres bilgilerinin gizleneceğine dair karar vermek zorundasınız diyoruz. Bunun yasada olduğunu görünce artık verebiliyorlar yani veriyorlar yoksa hiçbir şekilde şey yapmıyorlar” (STK 3).

Bu Sözleşme ile Avrupa’da ilk kez kadına yönelik şiddeti ve aile içi şiddeti önlemek, mağdurları korumak ve faillerini cezalandırmak için yasal olarak bağlayıcı standartlar belirlenmektedir ayrıca kadınların insan haklarının korumasındaki önemli bir boşluğu doldurmakta ve aile içi şiddetin tüm mağdurlarına ilişkin korumayı genişletmesi için tarafları teşvik etmektedir. Gerçek anlamda kadın erkek eşitliğini daha geniş kapsamda sağlamak için kadına yönelik şiddetin yok edilmesini ve böylece ayrımcılık biçimi olarak kadına yönelik şiddetin önemli ölçüde daha fazla tanınmasını çerçevelemektedir ve Avrupa ülkelerini hukuki olarak bağlayan ilk belgedir (İstanbul Sözleşmesi).

“Rolü şuydu 6284 sayılı bir kanun var ama bir de uluslararası bir sözleşme var, onu dayanak olarak gösterebiliyorduk. Yani bunları eksik yaptığın zaman, uluslararası anlamda da böyle bir sözleşmeye imza atılmış sen suç işlemiş olursun deyip onu dayanak olarak ta gösterebiliyordun ama çok ilginçtir Türkiye’de İstanbul Sözleşmesini dayanak göstererek dava açılmış bir dosya yok. Bu da ilginç bir durum. Biz kadınlara şunu anlatmaktan vazgeçmiyoruz 6284 sayılı yasa bizindir, devlet ve bu alandaki bütün memurlar da bunu yapmakla yükümlüdürler, uygulamak zorundalar” (STK 7).

Bu sözleşme, Avrupa Konseyi Bakanları Komitesinin Avrupa Konseyi üye devletlerine gönderdiği kadınların şiddete karşı korunmasına ilişkin, toplumsal cinsiyet standartları ve mekanizmalarına ilişkin ve kadın ve erkeklerin çatışmayı önleme ve sona erdirmeye ve barışı oluşturmadaki rollerine ilişkin tavsiye kararları ve ilgili diğer tavsiye kararları ile kadına karşı şiddet konusunda önemli standartlar oluşturan Avrupa İnsan Hakları Mahkemesinin giderek genişleyen içtihat hukukunu ve Medeni ve Siyasi Haklara İlişkin Uluslararası Sözleşme ve Kadına Karşı Her Türlü Ayrımcılığın Ortadan Kaldırılmasına İlişkin Birleşmiş Milletler Sözleşmesi (CEDAW) gibi uluslararası sözleşmeleri dikkate alarak hazırlanmıştır (Bayraktar, 2018).

“İstanbul Sözleşmesiyle ev içi şiddeti özel olarak tanımlıyor. İstanbul Sözleşmesi kadına yönelik şiddet, toplumsal cinsiyete dayalı şiddetin yanı sıra zaten karşılığı da Domestic Violence ev içi şiddetle mücadele. Temelinde zaten kadının şiddetle mücadeleyi cinsiyet eşitliği perspektifi ile ele aldığı için bizim mülakat boyunca referans verdiğimiz birçok uygulama böyle yapılması lazımdı, şiddetin kaynağı bu, bununla mücadele edilmeli dediğim birçok şey aslında İstanbul Sözleşmesi’nde düzenlenen ve devletlerin yükümlülüğünde olan şeyler. Ev içi şiddet açısından da sözleşmenin ciddi yükümlülükler yüklediğini görüyoruz devletlere... Hakikaten bütün hükmü okunduğunda, politika metni olduğunu da anlıyoruz ve şiddetle mücadele açısından da etkin uygulandığında gerçekten kadınların hayatında muazzam değişikliklere yol açacağını görüyoruz. Şu zamana kadar en önemli ve bağlayıcı uluslararası sözleşme kadına yönelik ev içi şiddetle mücadele açısından...Gündelik yaşamdaki şiddet faillerinin herhangi bir müeyyideden çekilmemesi ceza almamasına güvenerek hareket etmesi, hem de kadınlar açısından da böyle bir metni kaybediyor olmanın oluşturacağı öz güvenle, sistematik şiddet ilişkisinin iki taraflı bir şekilde devam etmesinin artacağını beklemek gerekir” (STK 6).

Dünya’da 1970’li yıllardan itibaren daha görünür şekilde ele alınan şiddet sorunu Türkiye’de 1980’li yılların ortalarından itibaren tartışılmaya başlanmıştır (Yanık ve diğr, 2014:104-111). İstanbul Sözleşmesi de özel olarak kadınlara ve kız çocuklarına yönelik şiddet ve ev içi şiddeti hedef alan ilk Avrupa sözleşmesi olma niteliği ile önem taşımaktadır (Bakırcı, 2015:133). Bu konuda STK 5 İstanbul Sözleşmesinin kadınlar açısından önemini şu cümleler ile anlatmıştır;

“İstanbul Sözleşmesi bizim için en azından bir güvenlik ağı diye tabir ediyoruz onu. Mesela bir karakolu arayabiliyordu sosyal çalışmacı arkadaşımız ve diyordu ki bakın, İstanbul Sözleşmesi kapsamında şöyle bir hakkı var kadının bunu yapmanız gerekiyor. Bu yapılacağı anlamına gelmiyordu tabi ki ama bizim için bu anlamda çok önemliydi. Biz bunu kaybetmiş olduk aslında...İstanbul Sözleşmesi dev bir rehber gibi bir şey. O sözleşmeyi açıp okursunuz şiddeti önlemek, şiddetten kadınları korumak, şiddet uygulayanı cezalandırmak ve politika üretmek hakkında ne yapmanız gerektiğini alırsınız. Resmen bir harita sunuyor size. Yapılması gereken her şey sıralanmış. Bunu kaybetmiş olduk. Bundan daha önemli bir şey olamaz yani. Az önce bahsetmiştim. Bütün bu önleme mekanizmasını kurabilmek İstanbul Sözleşmesi ile olmuştur. Koordinasyon İstanbul Sözleşmesi vurguladığı bir durumdu. ŞÖNİM’e atfedilen rol yâda devlet mekanizmaları arasındaki ilişki hali İstanbul Sözleşmesi vurgulanıyordu. Şimdi biz Adalet ve İçişleri Bakanlığı arasındaki koordinasyonu biz sağlamaya çalışıyoruz...CEDAW dendiğinde Türkiye’de sadece kadın örgütlerinin bildiği falan bir şey bu ama İstanbul Sözleşmesi annemin açıp okuduğu bir şeye dönüşmüş mesela. Çünkü sosyal medyada çok paylaşıldı. Mesela pdf i dolaştı ortada falan şaşkınlıkla izledim. Uluslararası sözleşmeler literatürde şöyle eleştirilirler elit olmaları halka uzak olmaları ve yaptırımının olmaması vs. CEDAW da Türkiye’de kadın örgütleri tarafından çok sahiplenilen ama İstanbul Sözleşmesi sadece kadın hareketleri tarafından değil halk tarafından da sahiplenildi. Dolayısıyla başarıya ulaştığımıza inanıyorum hatta çıkmakla bile çok farkındalık oluştu yani” (STK 5).

1990’lı yılların ikinci yarısı başlayan süreç ile, ilgili ulusal mevzuat gözden geçirilmiş, çeşitli yasal düzenlemeler yapılarak kadın-erkek eşitliğinin sağlanması yolunda önemli gelişmeler kaydedilmiştir. Ulusal mevzuat çerçevesinde İstanbul Sözleşmesi’nin hükümleri göz önüne alınarak 6284 sayılı “Ailenin Korunması ve Kadına Yönelik Şiddetin Önlenmesine Dair Kanun” hazırlanmıştır. Bu düzenleme ile, can ve mal güvenliği açısından tehdit edilen kadınların yanı sıra aynı durumda olan

çocuklar, aile bireyleri hatta tek taraflı ısrarlı takip mağduru olan ve olduğunu ortaya koyan herkes, bu Kanun'un 2. maddesinde tanımlandığı şekilde şiddete uğradığında ya da şiddete uğrama tehlikesi ile karşı karşıya kaldığında, talebi olup olmadığına bakılmaksızın 6284 sayılı Kanun'un sağladığı koruyup kollama tedbirlerinden yararlanabilecektir (Şen, 2018).

“Çok kapsamlı bir yol haritası sunuyor. Şiddete maruz kalındığında ne yapılması gerekiyor, şiddetin olmasını engellemek konusunda ne yapılması gerektiğini, toplumu şiddetsiz bir hale getirmek için nasıl dönüştürmek gerektiğine dair deneyime dair çok kapsamlı, açık ve mantıklı bir yol haritası sunuyor. Bu sığınaklar hareketi diyebilirim. 60-70 lerde Avrupa'da, 80'lerde bizde başlayan hareketin deneyimlerinden süzülmuş uluslararası bağlayıcılığı olan bir metin... Sözleşmeden çekilmeyi 6284 sayılı kanunu da kaldırmak gibi anlayanlar da oldu. Bazen devlet görevlileri polis ya da ilk aradığınız yerde sözleşme kalktı artık sığınağa gidemezsiniz dediler” (STK 2).

İstanbul Sözleşmesi'ni Türkiye Cumhuriyeti'nin fesih kararı alması üzerine Kadın STK'lar kadına yönelik şiddet ile mücadele de uygulamada meydana gelen bazı değişiklikleri şu şekilde gözlemlemişlerdir.

“Ama tabi bu sözleşmenin rafa kaldırılması gündeme geldi diye mi karakolların bile tavrı değişti, kaymakamlıktaki personelin tavrı değişti. Mesela telefon ediyorum ben ‘neden yapmadınız, neden kadınları yalnız bırakıyorsunuz, ille birlikte mi gelmeliyiz?, ‘zaten biliyorsunuz yasa da kaldırılıyor ... hanım’ diyor bana. Ben bu insanları tanıyorum. ‘Ama bunun kaldırılması doğru mu geliyor size diyorum? Siz isterseniz bunu yapabilirsiniz’ diyorum. Ama Temmuzdan sonra yapmayacaklar. Ben jandarmayı zorla jandarmayı olay mahalline götürüyordum, götüremeyeceğim biliyorum” (STK 1).

20 Mart 2021 Cumartesi yayınlanan 31429 sayılı Resmi Gazete'nin 3718 sayılı Cumhurbaşkanlığı Kararı'na göre; “Türkiye Cumhuriyeti adına 11/5/2011 tarihinde imzalanan ve 10/2/2012 tarihli ve 2012/2826 sayılı Bakanlar Kurulu Kararı ile onaylanan Kadınlara Yönelik Şiddet ve Aile İçi Şiddetin Önlenmesi ve Bunlarla Mücadeleye İlişkin Avrupa Konseyi Sözleşmesi'nin Türkiye Cumhuriyeti bakımından feshedilmesine, 9 sayılı Cumhurbaşkanlığı Kararnamesinin 3 üncü maddesi gereğince

karar verilmiştir”. Alınan bu karar 1 Temmuz 2021 tarihi itibarıyla uygulanmaya başlanmıştır. Kadın STK’larla yapılan mülakatlar bu kararın resmi gazetede yayınlandığı ancak henüz uygulamanın başlamadığı tarihler arasında gerçekleşmiştir. Bu nedenle STK lar kararın feshi noktasında üzüntülerini ve taraftar olmadıklarını belirtmiş ancak hala 1 Temmuz’a kadar kararın değiştirilebilmesine dair umutları olduklarını ifade etmişlerdir.

5.3.1.3. Kamu kuruluşlarından elde edilen gelir

Özellikle ‘Sığınaksız Bir Dünya’ platformunun bileşenleri olan kadın STK’lar kuruluşlarının faaliyetleri için ihtiyaç duydukları bütçeyi bağımsız bir kuruluş olma özelliklerini kaybetmeme adına kamu kurum ve kuruluşlarından karşılamadıklarını ifade etmişlerdir. Genel olarak gönüllü bağışları, Avrupa Birliği Projeleri kaynak bulma noktasında en büyük destekçileri olmuştur.

“... bağımsız olmayı tercih ediyor. Devletten hiçbir destek almıyor, bağış faaliyetlerini sürdürüyor, ürünlerimiz de var ama daha çok bağışla işlerini yürütüyor” (STK 5).

‘Sivil toplum örgütleri ağırlıklı olarak projeler yazıyorlar. Bu projelerde çeşitli fon sağlayıcı kuruluşları tarafından kabul gördüğünde de destekleniyorlar’ (STK 6).

“Belli projeler yapıp uluslararası fon kuruluşlarına projelerimizi gönderiyoruz. Avrupa Birliği Projeleri oluyor ya da büyükelçiliklerin açmış oldukları kadın çalışmaları kısımlarındaki projelere müracaat ediyoruz. Bu anlamda kendimize kaynak sağlıyoruz” (STK 7).

“Bizim kamudan herhangi bir gelirimiz yok. Daha çok fon kuruluşlarından hibe alıp proje yaparak karşılıyor. Bunlar yurt dışından da olabiliyor, yurt içinden de olabiliyor. Avrupa Birliği olabiliyor. Birleşmiş Milletler Kadın biriminin Türkiye Ofisi açıldı birkaç yıl önce. Oradan olabiliyor. Bazen büyükelçilikler olabiliyor” (STK 4).

5.3.2. Sivil toplum kuruluşları ile iletişim

Mülakat yapılan kadın STK'ların diğer sivil toplum örgütleri ile iletişimlerinin verdikleri bilgiler doğrultusunda daha çok insan ve kadın haklarını ön planda tutan, hak temelli çalışmalar yapan sivil toplum örgütleri ile olduğu gözlenmiştir. Dönem dönem de partilerin kadın kolları ile iletişime geçtiklerini ifade eden STK'lar da olmuştur.

“Kadın örgütleriyle dediğim gibi o ağlara üye olduğumuz için kolay iletişim kurabiliyoruz. Hak alanında çalışan STK'lar dışında bir işbirliğimiz, ortaklığımız yok diğer STK'larla” (STK 3).

“Siyasi partilerin kadın kollarıyla gayet iyi anlaşıyoruz. O 8 Martları ortak yapıyoruz” (STK 1).

“Kadın örgütleriyle, özellikle şiddet alanında çalışan kadın örgütleriyle yoğun bir iletişimimiz var. Sizin de bahsettiğiniz gibi o sınıksız bir dünya, sığınaklarla kadın dayanışma merkezleri kurultayının bir bileşeniyiz biz de. Onlarla düzenli toplantılarımız oluyor. Onun dışında birçok kadın örgütünün ya da bu alandaki bağımsız aktivistlerin olduğu mail grupları var. Onları takip ediyoruz. Yurt dışından dâhil olduğumuz bir iki ağda var, onları olabildiğince takip etmeye çalışıyoruz. Ama genelde özel olarak şiddet alanında çalışan kadın örgütleriyle çok yakın bir bağımız var. Daha genel bazı hak temelli fakat kadın örgütü olmayan karma örgütlerde bazen çeşitli durumlarda ortaklaşa yer alabiliyoruz” (STK 4).

“Kadın koalisyonun ağındayız. Belli çalışmaları belli kadın kuruluşlarıyla daha çok bağımsız kadın kuruluşlarıyla yapıyoruz. Onlarla bir işbirliği geliştiriyoruz hem de daha bizim deneyimimize farklı şeylerimize ihtiyaç duyan dernekler, küçük ölçekli çalışan kadın kuruluşlarının güçlenmesi için böyle destekler de veriyoruz yani bilgi deneyim aktarımı şeklinde. Bilgi ve deneyim her zaman karşılıklıdır. Biz bir şeyler verirken, biz de onlardan birçok şey öğreniyoruz. Ama diyelim ki belli bir çalışma yapacaksak, belli zamanlarda, belli toplantılarda daha böyle ulusal anlamda bazı toplantılarda partilerin kadın kollarıyla bir toplantı gerçekleştiriyoruz” (STK 7).

“Özellikle kadına yönelik şiddet alanında çalışan kadın örgütleriyle, sivil toplum kuruluşları ile. Biraz önce söylediğim kurultay bazında da birebir ilişkiler ve dayanışma işbirliği açısından yoğun bir ilişkiler halindeyiz öte yandan göç alanında çalışan sivil toplum örgütleriyle de bir takım platformlar ve çalışma grupları etrafında birlikte hareket ediyoruz ve yönlendirme müdahale vaka müdahalesi yada savunuculuk açısından bir çok işbirliğimiz var sivil toplum örgütleriyle” (STK 6).

“En çok, en sık kadın örgütleri ve LGBT’li örgütlerle çalışıyoruz ama dediğim gibi insan hakları örgütleri ile de çalışıyoruz” (STK 2).

“Çok fazla işbirliği yaptığımız platformlarda yer alıyoruz. Sığınaklar kurultayında 29 tane yerel örgütle birlikte şiddet konusunda. Çünkü orası şiddete özel olarak çalışılan bir yer olduğu için kadın koalisyonu diye bir çatı örgütlenme var. Orada özellikle kadın yerel yönetimlerle kurulan ilişkiler mühim örneğin. İşte onun bir parçasıyız. Her türlü nafaka hakkı platformunda varız, TCK 103’ün değişmesinde yasal şeylerle ilgili TR tarihinde böyle bir gelenek var, feminist tarihte. Hemen bir platform oluşturuluyor. İşte ceza kanunu platformunda vardık, Medeni kanununda vardık. Bu platformların hepsinde varız. Orada beraber çalışmalarımız oluyor. İstanbul Sözleşmesi izleme grubu kurulmuştu. İstanbul Sözleşmesi sürecinde her aşamasında vardık. Sözleşmenin onaylanması, rapor yazılması, Feride Acar’ın grevyo seçilmesi gibi bir aşamasında yer aldık” (STK 5).

5.3.3. Üniversiteler ile iletişim

Kadın STK’ların üniversiteler ile bazı iletişimleri bulunmaktadır. Bu iletişimler üniversitelerin kadın çalışmaları bölümleri, sosyal hizmetler bölümleri, sosyoloji bölümleri ile olabilmektedir. Ayrıca 8 Mart, 25 Kasım gibi belirli günlerde seminerler vermek için üniversiteler tarafından davet edilebilmektedirler. Bu iletişimler üniversite öğretim üyeleri ile birebir iletişim şeklinde ya da dekanlık ve rektörlük bazında da olabilmektedir.

“Üniversiteler eskiden çok daha aktifti, özellikle Ankara’daki kadın örgütleri çok daha aktifti. Ankara üniversitesindeki kadın çalışma bölümünün dağıtılması, Hacettepe’de aynı şekilde. Bu üniversiteler bizim çok ortaklaşa çalışmalar yürüttüğümüz yerlerdi. Bu

benimde baktığım CEDAW yada başka raporlama süreçlerinde destek veriyorlardı. Araştırma yöntemlerine hâkimlerdi. Ama şimdi yakın arkadaşlarımızın bir çoğu yurt dışına gitmek zorunda kaldı. Oraların boşaltılması tabi ki çok etkiledi” (STK 5).

“Üniversiteler ile direkt bir bağımız yok. Ama şöyle şeyler olabiliyor üniversitelerde çalışan feminist kadınlar olabiliyor onlar üzerinden şey yapabiliyoruz, konuşmalara davet edilebiliyoruz ama hani böyle birlikte böyle bir iş yapma olayımız yok üniversitelerle” (STK 2).

“Üniversitelerle de bazen dekanlıklar, bazen de rektörlükler bazında Örnek verebileceğim çocuğun cinsel istismarına ilişkin ufak bir çalışmamız vardı. Farkındalık çalışmamız özel bir üniversite ile beraber, öğrenciler ile beraber o çalışmayı gerçekleştirip ardından onların bir etkinliğinde de yer aldık. Kulüpler üzerinden çeşitli atölye ve eğitimler düzenlendiğinde oralara iştirak ederek farkındalık oluşturmaya çalışıyoruz. Ya da yüksek lisans dersleri yapan hocaların, akademisyenlerle olan irtibatımız vesilesi ile çalışmalarına katılıyoruz. Bazen de çeşitli akademik alanlarda bir araya gelen akademisyenlerle beraber çeşitli savunuculuk çalışmalarında yer alıyoruz” (STK 6).

“Birçok üniversitenin sosyal hizmetler bölümü, sosyoloji bölümleri olsun gelip bizden tezleri için ya da stajlar için destek isteyebiliyorlar. Zaman zaman biz böyle çalışmalar yapıyoruz. Gelip stajını yapan öğrenciler de var. Aynı zamanda tez hazırlayanlara da destekler sunabiliyoruz. Yani bu anlamda üniversiteler ile işbirliği yaşıyoruz. Üniversitelerde 8 Mart ve 25 Kasım’da toplantılar da düzenleyebiliyoruz kadına yönelik şiddet ile ilgili. Üniversite gençliği bizim farkındalık gruplarımıza da karma gruplar olabiliyor ya da kadın erkek ayrı toplantılar yapabiliyoruz” (STK 7).

“Çeşitli üniversitelerden etkinlik ya da atölye yapılacağı zamanlarda bize katılır mısınız dendiğinde olabildiğince ret etmemeye çalışıyoruz. Mutlaka bir çalışan ya da bir gönüllü arkadaşın katılmasını sağlamaya çalışıyoruz. Ya da biz de üniversite öğrencilerine bir etkinlik yapalım deyip üniversitelerle iletişim kurabiliyoruz” (STK 4).

“Kendi okuduğum alanda Üniversiteden örnek verecek olursam bu konuda gerçekten çok katılar. Yani bakış açıları çok cinsiyetçi dernek olarak birkaç akademisyen var maalesef toplumsal cinsiyet alanında çalışan ve kadın bakış açısına sahip bizim tanıdığımız. Şuan iki akademisyenle iletişim halindeyiz. Diğerleriyle maalesef kuramıyoruz” (STK 3).

5.3.4. Eğitim kurumları ile iletişim

Kadın sivil toplum kuruluşları eğitim kurumlarında özellikle lise seviyesindeki öğrenciler ile birkaç proje yaptıklarından bahsetmişlerdir. Üniversiteler ile iletişimin lise, ortaokul ve ilkokula göre daha kolay olduğunu çünkü üniversite dışındaki diğer birimlerde izin almanın zorluğunu vurgulamışlardır. Yapılan etkinliklerin de daha çok 8 Mart gibi zamanlarda panel şeklinde gerçekleştiğini söylemişlerdir.

“Mahalle çalışmalarını kadınlarla yapabildiğimiz gibi lise öğrencileri ile de yaptık. Bir çok kez. Öğrencilerin velileri ile yaptık. Aynı gün içinde saha öğrencilerle, öğleden sonra öğrenci velileri ile yaptığımız oldu. Bunlar tabi ki o okulun bilgisi dâhilinde. Oradaki idareciler ile iletişim kurup, ya da okul müdürü ile iletişim kurup, işbirliği yapmak dâhilinde oldu” (STK 4).

“Doğrudan eğitim alanına yönelik ne yazık ki çalışmalarımız yok...Milli Eğitim Müdürlüklerinden de personellerde bazen müftülüklerden, bazen il göç idaresinden personellerle de biraraya geliyoruz. Ama doğrudan onların alıp bizi bir yere götürdükleri bir şeyden ziyade biz birlikte perspektif geliştirmelerine vesile olmaya çalışıyoruz ve uygulamadaki sorunları onlara aktarmaya çalışıyoruz” (STK 6).

“Okullarla iyi ilişkilerimiz. Lise ve ilkokullarla, çok fazla öğretmen arkadaşımız var dernekte. Mesela şöyle oluyor. Çok desteğe ihtiyacı olan çocuklar var ders anlamında, oradaki öğretmenlerden destek alıyoruz” (STK 1).

5.3.5. Meslek örgütleri ile iletişim

Kadın STK’ların her biri iletişime geçtikleri meslek örgütlerinden bahsederken farklı meslek örgütlerinden söz etmişlerdir. Faaliyetleri doğrultusunda ihtiyaç duydukları alanlara en yakın meslek örgütleri ile iletişim halindedirler.

“Mimarlar Odası ile özellikle çok iyi. Biz kadın örgütüyüz ama hani diyelim ki kadın dostu kent diyoruz değil mi? Şehir planlaması yapılırken, eğitimlerimizde de çok destek aldık oradan kadın mimarlar gelip verdiler eğitimleri. Işıklandırmayı, durakların tespitini,

parkların hangi mahallelerde nasıl organize edileceklerini falan onlar yazdı biz yazmadık. Böyle destekler alıyoruz” (STK 1).

“Koordinasyon toplantılarda bir araya geliyoruz. Onları açmış oldukları bazı çalışmalar oluyor. Düzenledikleri toplantılar olabiliyor, oralara gidebiliyoruz. Daha çok kadınlardan gelen talepler doğrultusunda bu tür kurumlarla iletişime geçip işbirliği yapabiliyoruz” (STK 7).

“Bir tek eğitim –sen ile iletişimimiz var. Onlarla da eylemlerde bir araya gelebiliyoruz. Ortak bir proje yürütmek şeklinde değil, basın açıklaması yapıyoruz sonra eylemi beraber yapıyoruz. Başka meslek örgütleri ile yok” (STK 3).

“Eğitim Sen ile yaptığımızı hatırlıyorum. Bazı sendikaların mesela kadınlarıyla buluşup, şiddet hakkında konuşmak vb. hatta karma gruplarla da yaptık. Davet gelirse reddetmemeye çalışıyoruz” (STK 4).

“En aktif iletişim halinde olduğumuz meslek örgütleri barolar doğal olarak. Çünkü CMK üzerinden adli yardım ve yönlendirmelerimizi yapıyoruz... Hâkimlerle, tabipler birliğiyle de özellikle bedensel ve cinsel haklar üzerinde çeşitli atölyeler ve seminerler düzenliyoruz” (STK 6).

“Mesela makine mühendisleri odası ile iki tane güzel atölye serisi yaptık yakın zamanda. TTB (Türk Tabipler Birliği) ile her zaman yakın ilişkilerimiz var. Çünkü Türkiye’de bu kürtaj meselesi çok önemli bir mesele yasa var ama uygulama yok. Bu pandemi döneminde bunu çok yaşadık. Çok fazla zorluk yaşandı. Kadın evli neyse o yasa koca izni gerekiyor gerekmemesi gerekir ama yine yapmıyor devlet hastaneleri örneğin böyle bir durum olduğunda TTB ile yakın bir ilişkimiz var. ÇEV BİR (Çevirmenler Birliği) ile bir iletişimimiz var. Eskiden yayınlarımızı Türkçe yapardık. Bazen Kürtçe yada Arapça, şimdi böyle Afganistanlı göçmen kadınlar var. Onlar Farsça konuşuyorlar. Farsça’ya da çevirmemiz gerekiyor” (STK 5).

5.3.6. Özel sektör ile iletişim

Kadın STK'lar özel sektörle de iletişim halindedirler. Bu bazen bilinç yükseltme toplantıları yapma şeklinde bazen de özel sektörün ihtiyaç duyduğu eleman alımında aracı olma şeklinde olmaktadır.

“Özel sektörden bizi çok atölye vb faaliyetlere çağırıyorlar. Kadın personele şiddeti anlatmak bazen karma da olabilir. Şiddet ile konuşmak deneyimlerimizi anlatmak için” (STK 5).

“Doğrudan onları hedef alan yine temel bir projemiz ya da perspektifimiz yok fakat bu çalışmalarımızın tamamını gerçekleştirirken ara ara yollarımızın kesiştiği onların dayanışma ve çeşitli bağışlarda bulunmak istedikleri zamanlar olabiliyor ya da bir vaka üzerinden bir iş yeriyle temas haline girmemiz gerekebiliyor. Biliyorsunuz 6284 ten dolayı işyerinin değiştirilmesi talebinde bulunabiliyor kadınlar. Bunun uygulanma sürecini desteklemek için haberleştığımız oluyor” (STK 6).

“8 Mart vb gibi zamanlarda hani biz bir şey yapmak istiyoruz ne yapalım diye geniş bir soruyla gelebiliyorlar. Son bir iki yıldır biz bağışları arttırmak gibi bir şeye girdiğimizden bir bağış karşılığında çalışanlarıyla bizim toplantı yapmamız, şiddetle ilgili konuşmalar yapmak vb. bu tarz şeylere açığız çünkü özel sektörde çalışanlarda şey değil en başta konuşmuştuk. Bir kadının çalışıyor olması, eğitilmiş olması vs. şiddete uğramadığı ya da şiddete dair çok bilinçli olduğu anlamına gelmiyor. O yüzden önemsiyoruz” (STK 4).

“Diyelim ki tekstil atölyeleri varsa bazen mesela onlar bizden bir dönem mesela bir tekstil fabrikası açılacaktı. Bize ulaşmışlardı ve bizden dikiş anlamında yeteneği olan kadınlar varsa bize bir iki kadın yönlendirebilir misiniz? Diye talepte bulunmuşlardı. O tür yönlendirmeleri yapıyoruz” (STK 7).

5.3.7. Medya ile iletişim

Geçmişten günümüze iletişim yollarının ya da iletişim araçlarının hızlı gelişimi ile günümüzde artık herhangi bir olayın, sözün ya da gelişmenin gizli kalabilme ihtimalinin oldukça az olduğu söylenebilir. En temel kitle iletişim araçlarından günümüzün sınır tanımaz internet teknolojisine kadar tüm kitle iletişim araçlarının ya

da günümüzün kavramsallaşan ifadesiyle medyanın, en temel işlevleri kamuoyu oluşturmak ve oluşan kamuoyunu bilgilendirmek ve bilinçlendirmektir. Bu işlevini yerine getirirken medya sadece kişilerin belirli bir konu ile ilgili olarak haber alma ihtiyaçlarını karşılamamakta, aynı zamanda kişi ve grupları belirli bir olaya yönelik olarak toplumsal reaksiyon oluşturabilme adına bir güdüleme işlevini de yerine getirmektedir. Medya yasama, yürütme ve yargıdan sonra dördüncü erk olarak adlandırılmaktadır. Küreselleşmenin etkisiyle oluşan yeni dünya düzeninde, hem olumlu hem de olumsuz yönleriyle değerlendirebileceğimiz şekliyle kültüre yönelik etkileri ve kültürel dezenformasyonun oluşmasında da baş etkenlerden biridir (Bulunmaz, 2012). Özellikle, kadına şiddet konusunda, medyanın olaya yaklaşımı, olayı yansıtır biçimi, kamuoyu oluşturma bakımından kendine biçtiği rol ve de söz konusu olayı takip etme konusunda gösterdiği yaklaşım çok önemlidir.

Medyada kadının nasıl sunulduğuna ilişkin tartışmalar, genel olarak şu kategorilerde toplanmıştır; kadınların geleneksel rollerde sunulması, kadınların cinsel nesne olarak sunulması, kadınların şiddet eyleminin hedefi olarak sunulması, kadınların erkeklerle sözde bir eşitlik içinde sunulması, kadınların simgesel olarak yok edilmesi (Kayadelen, 2010). Bu gruplandırmalardan da anlaşılacağı üzere, kadının özellikle bir ‘birey’ olarak algılanmasından ziyade, kullanılacak bir ‘obje’ ya da üzerinden rant sağlanacak bir olgu olarak ortaya çıkarıldığı görülmektedir.

Medya bazen şiddete yol açacak modeller sunmakta, bazen duyarsızlığa yol açacak biçimde sık şiddet örnekleri yayınlamakta, bazen de şiddete karşı mücadele için bir araç rolü oynamaktadır (Korkut-Owen, 2008:27). STK’lardan birisi medyanın şiddet olaylarını ele alış biçimi ile ilgili soruyu şu şekilde cevaplamıştır;

“Cinsiyetçi bir toplum bu. Bu gözle bakıyor. Bu haberleri yapanlar genellikle erkekler oluyor. Çok az sayıda kadın vardır böyle haber yapan. Mecbur olup yapan, ben bir kadının gönül rahatlığıyla bu kadar cinsiyetçi kadını suçlayan bir haber yapacağına inanmıyorum. Dolayısıyla haber merkezlerinin başında da adamlar var. Ve böyle yönlendiriyorlar. Tamamen cinsiyetçi yaklaşıyorlar. Instagram, you tube ve iyi bir facebookumuz var. Her

olayda iyi basın açıklamaları yapıyoruz. Sokağı seviyoruz biz. Biz çok sokağa çıkıyoruz. Sokağa çıktığımızda yoldan gelip geçen kadınlar da katılıyorlar” (STK 1).

Televizyon dizilerinin reyting kaygısı ile aile içi şiddet temalarını kullanıyor olması hem şiddeti meşrulaştırma hem de genç nesli şiddet eylemlerine özendirme noktasında son derece olumsuz etki ortaya koymaktadır. Kitle iletişim araçlarının izlenme kaygısı ile şiddet olaylarını bir araç olarak kullanması şiddet olaylarının bireysel olarak ve toplumda devam etmesine aracılık etmektedir (Şenol ve Yıldız, 2013: 14). Başka bir STK’nın bu konuda medyayı değerlendirmesi yine eleştiren bir şekilde.

“Hep mağdur, ezilmiş ya da ezilmesi gereken kadın profilleri canlandırıyorlar. Son zamanlarda bazı programların içerisinde kadınların gerçekten güçlenmesi ile ilgili böyle sosyal mesajlar olabiliyor. O da küçük küçükte olsa insanı mutlu ediyor. Medya da kadın sayısının artması dili eskiye göre değiştirdi. Artık daha iyi bir dil kullanılıyor. Medya ya da basın kanalımız yok. Ama zaman zaman belli programlara yaptığımız çalışmalar ve sonuçlarının bilgisini vermek için katılım sağlıyoruz. Medyada yer alabiliyoruz” (STK 7).

2017 yılında hazırlanan Türkiye Gölge Raporunda şu şekilde bazı tavsiyelerde bulunulmuştur; medyanın, cinsiyetçi ve kadına yönelik şiddeti meşrulaştıran dilini dönüştürmesine yönelik kılavuz ve rehberler sivil toplum ve meslek örgütlerinin katılımıyla hazırlanmalıdır, medyanın bu kılavuz ve rehberleri gözetip uygulaması sağlanmalıdır, Radyo ve Televizyon Üst Kurulu (RTÜK) üyelerine bu konuda eğitim verilmeli ve RTÜK mevzuatında ve ilgili diğer mevzuatta gerekli değişiklikler yapılmalıdır (2017 Türkiye Gölge Raporundan akt. Bayraktar, 2018:87-111). Fromm şiddeti can sıkıntısının tehlikeli sonuçlarından biri olarak görmektedir. Bu durumu medya ile ilişkilendiren Fromm’a göre, medya insanların can sıkıntılarını gidermek için başvurdukları bir araçtır. Michaud da şiddetin medyanın gıdası olduğunu düşünmektedir. Medya Takip Merkezi’nin 2009 yılını kapsayan “Medyada kadın” başlıklı raporuna göre; kadın basında en çok şiddet haberleri ile yer almaktadır. Kadının gazete ve dergilerde yer almasını sağlayan haberlerin oranı %40’tır. Gazetede yayınlanan kadın haberlerinin %16’sı birinci sayfa yer almakta ve bunların da %39’u

şiddet haberlerini oluşturmaktadır (Çalışkan, 2013). Medya toplumdan dışlanan birçok grup ve kesim adına konuşup yorum yapmakta çekinceli davranmaktadır. Bu grupların başında kadınlar gelmektedir. 1960 lı yılların sonlarından itibaren medya feminist çalışmaların odağı haline gelmiştir. Gazeteler ve dergiler üzerinde çalışmalar yapılmış, televizyon eleştiri nesnesi olmuştur. Medya oluşturduğu kadın imgeleri ile kadının toplumda nasıl olması gerektiğini adeta şekillendirmeye çalışmıştır. Feminist iletişim çalışmaları hem iletişim disiplinine hem de kültürel çalışmalar ve eleştirel kurama iki temel konuda katkıda bulunmuşlardır. Bunlardan birisi cinsiyet temelli toplumsallaşma süreçlerini içeren ve temsil, sembolleştirme, cinsiyetçi kalıp yargılar kavramlarını kullanarak toplumun sürekliliğinin sağlanabilmesi için medyanın yeniden üretim sürecinde oynadığı önemli rolü sorgulayan araştırmalar. Diğer ise medyayı kapitalist toplumda ekonomik egemenliği elinde tutan, ataeril sistemi koruyan, meşrulaştıran, normalleştiren ve yaygınlaştıran araştırmalardır. 1960 lardan 1990 lara kadar yapılan çalışmalarda ABD televizyonlarında yayınlanan programlarda 3 erkeğe karşın 1 kadının ön planda olduğu görülmüştür. Erkeklerin rolleri ve yaşları da erkeklerin lehine bir görünüm sergilemiştir. Son yıllarda bu durum biraz değişmiştir. Ancak yine de kadınların esas kahraman olduğu ve siyaset, ekonomi gibi konularda kadınların daha az görünür olduğu ifade edilebilir (Ağduk, 2005). Bir başka STK temsilcisi de yine aynı konuya vurgu yaparak medyanın kadını ele alış tarzına eleştirel bir bakış açısı ile yaklaşmıştır.

“Medyada kadın aşağılanıyor. Yani şöyle mesela. Yaz dizilerinin bir klasiği vardır. Zengin adam, fakir ama gururlu kız. Kadın bir şeye itiraz etmez adamın söylediğini yapar, birbirlerine âşık olurlar. Adam ona yeri geldiğinde bağırabilir, öfkesini onun üzerinde boşaltabilir. Yine aynı şekilde orada adam daha üstündür, kadın biraz daha aşağıdadır. Bunu birçok dizi de filmde görüyoruz maalesef bu cinsiyetçilik çok yaygın. Ya da kadını koca bekleyen, koca arayan para avcısı olarak gösteriyorlar. Kendi ayakları üstünde duran, güçlü kadın figürünü kullanmıyorlar maalesef... Instagaram, facebook, twitter gibi sosyal medya kanallarını kullanıyoruz. Oradan duyurularımızı yapıyoruz. Yaptığımız çalışmaları görünür kılmaya çalışıyoruz” (STK 2).

Medya ürünlerinde şiddetin yeralışı, gösterimi ve bunların toplum üzerindeki etkileri ile ilgili yapılan çalışmalar 1950’li yılların başına kadar gitmektedir. Medyada

kadınlara yönelik şiddet ile ilgili araştırmaların yapılması ise 1970’li yıllarda başlamıştır. Son yıllarda en çok izlenen diziler ve sit-com’lardan büyük bir kısmının yapımcısı ile bir röportaj yapılmıştır. Bu röportaj medya ürünlerindeki cinsiyetçi yapının daha belirgin olmasında etkili olmuştur. Medya ürünlerinin bu tür bir cinsiyetçi yapı içinde kuruluyor olması, kadına yüklenen tüm toplumsal konumların ve söylemlerin dolaşıyor olması, doğallaştırılması bir süreden sonra şiddet olgusunun da bu söylemlerin bir parçası haline gelmesine sebep olmaktadır. Mesela yerli dizilerde özellikle fiziksel şiddet toplumsal değerlerin arkasına sığınarak meşru hale getirmiştir. Kıskançlık ve namus vurgusu ile fiziksel şiddet yapılabilir gibi bir görüntü oluşturulmaya çalışılmıştır. Hakaret, aşağılama, konuşmama, paylaşmama gibi psikolojik şiddette neredeyse tüm dizilerde karşılaşılan bir şeydir. Talk Show gibi programlarda kadınlara mesleki statülerinden ziyade bedenlerinden yola çıkılarak sorular soruluyor. Gazeteler de yine kadına yönelik şiddet haberlerini tiraj amaçlı kullanmaktadır. Başarılı kadınların başarı hikâyelerinden ziyade özel yaşamları ön plana çıkarılmaktadır (Ağduk, 2005). Şiddetin medyada ele alınış biçimini STK 4 şu şekilde ifade etmektedir;

“Şiddet olaylarının medyada daha fazla yer alması evet ama nasıl yer aldığı önemli. Orada şiddeti uygulayan kişiyi haklılaştırarak, şiddete uğrayan kişiyi yani kadını suçlayarak veriyorsan o haberi tamamen ters bir etki yapıyorsun demektir. mesela bianet (bağımsız haber ajansı) onların medyanın diline dair bir çalışmaları oldu. Toplumsal cinsiyet odaklı habercilik vb. atölyeleri falan olmuştur. Bir de cinsel şiddetle mücadele derneği var. Onların yine haberlerle yaptığı böyle atölyeleri çalışmaları var. Hatta bir rehber hazırladılar galiba. Gazetelerin kullanabileceği görseller için. Bir şiddet haberi verirken gözü mor bir kadın koymamak yani... You tube kanalımız var ama aktif kullanmıyoruz. Yeni yeni bazı programlarımızı koyuyoruz. Twiter, Facebook, instagramı daha çok kullanıyoruz. Biz twitter ı daha çok kullanıyoruz. Instagram zaten daha çok fotoğraf, görsel paylaşım odaklı bir yer. Basında yer almasını istediğimiz bir şeyler olduğunda da gönderdiğimiz yerler çok benzer yerler oluyor. İnternet siteleri genelde” (STK 4).

Medyada kadına yönelik şiddetten bahseden pek çok çalışma kadına yönelik şiddetin gerçek bağlamından kopararak magazinleştirildiğini ifade etmektedir. Kadın bu nedenle bir kez daha şiddet eyleminin mağduru ve kurbanı olmaktadır. Gazetede haber verilirken kullanılan başlıktan, fotoğrafa, sayfada yer alış biçimine, haberde vurgu

yapılan detaydan, konuyla ilgili yapılan yorumlara kadar pek çok şey buna neden olmaktadır (Çalışkan, 2013). STK 5 temsilcisi insanların artık medyada güçlü kadın görmek istediklerini ifade etmektedir.

“Ben iletişim işlerine baktığım için ana akım medyaya hem bizim hem herkesin girememe sorununuz var. Bunu biliyoruz. Televizyon bizim için neredeyse imkânsız ama esas hedefimiz alternatif medya bu koşullarda. Kadınların daha güçlendiğini gösteren diziler var. Sadece şiddete maruz kalan değil de mücadele eden kadınları gösterdikleri programlar var. Bunların toplum tarafından görülmesi çok önemli kötü örneklerin değil de güzel şeylerin yaygınlaşmasını istiyoruz. Biraz bilinçlenme var toplumda ve insanlar da izlemek istemiyorlar kadınların dayak yedikleri veya tecavüze uğradığı bir sahneyi. sosyal medyayı kullanıyoruz aslında. Twittler, instagram facebook şeklinde. You tube kanalımız var ama çok aktif kullanmıyoruz. Keşke daha aktif kullanabilsek ama kullanamıyoruz. You tube reklam veriyoruz. Televizyona giremediğimiz için” (STK 5).

Medyaya kadının ele alınış biçimi ve şiddet haberlerini yayınlama biçimi ile ilgili eleştirel bakış açısı sadece akademik camiadan değil tüm sivil toplum kuruluşları ve feminist örgütlerinin medya izleme komiteleri oluşturarak ele almaları gereken bir konudur. Medyanın kendisini bir mercekle altında hissetmesi gerekmektedir (Ağduk, 2005). Başbakanlık Kadının Statüsü Genel Müdürlüğü ve Avrupa Birliği'nin mali katkısı, Birleşmiş Milletler Nüfus Fonu'nun teknik desteğiyle yürütülen "Kadına Yönelik Aile İçi Şiddetle Mücadele Projesi" kapsamında Ankara Üniversitesi İletişim Fakültesi öğretim üyeleri Doç. Dr. Mine Gencel Bek ile Yrd. Doç. Dr. Abdülrezak Altun tarafından bir çalışma yapılmıştır. Çalışmanın adı "Medyada Aile İçi Şiddet Araştırması"dır. İlk aşaması olan "Gazete Haberlerinde Aile İçi Şiddet" çalışmasının sonucuna göre; Günlük satışı 300 binin üzerinde olan gazetelerde, 1 Eylül 2006-31 Ağustos 2007 tarihleri arasında yer alan ve mağdurlarını kadınların oluşturduğu aile içi şiddet konulu haberlerin analizi yapılmak için 1400 haber incelenmiştir. Çalışmaya göre, aile içi şiddet olayları gazeteler tarafından toplumsal bir sorun olarak görünmemekte, daha çok bireysel şiddetle ilişkili, polis-adliye vakası olarak değerlendirilmektedir, mağdurlarının kadın olduğu aile içi şiddet haberlerinin sadece yüzde 9.1'i birinci sayfada yer almaktadır. Aile içi şiddet haberi genellikle üçüncü sayfalarda ya da diğer iç sayfalarda yer alıyor. Aile içi şiddetin ekonomiyle, sağlıkla, eğitimle, sanat ve kültürle ilişkisini kuran haberler ise yok denecek kadar az. Aile içi

şiddet haberlerine kaynaklık eden olay ya da olgularda aktörlerin yüzde 78.3'ü bireyler. Aile içi şiddet konulu haberlerde kamu faaliyetlerini işleyen haberlerin oranı ise 10.1. Haberlerde sivil toplum kuruluşlarının yer alma oranı yüzdesi 2.5 iken eğlence dünyasından ünlülerin yer alma oranı yüzde 5.3 dir. Aile içi şiddet olayları üzerine kurulu haberlerin yüzde 81'inde görsel malzeme kullanılmakta ve haber başına birden fazla fotoğraf karesine yer verilmektedir. Fotoğrafların yüzde 87'sinde şiddeti gerçekleştiren değil, şiddete uğrayan kadınlar teşhir edilmektedir (Medyanın Derdi Şiddetin Görünür Tahribatı, 2007).

Medyadan şiddet haberlerini gündeme getirmemesi gerektiği düşüncesi yanlıştır, aksine medya mağdur durumda olan şiddet gören kadını nesneleştirmeden ve şiddet olayını magazinleştirmeden görüntülerle insanları rencide etmeden sosyolojik bir gözle ele alarak şiddet haberlerini yapmalıdır. Haberlerin içindeki konuyu önemsizleştirebilecek magazinsel ayrıntılar dikkat çekmek amacıyla odağa alınmamalı, şiddetin bireysel bir sorun değil toplumsal bir sorun olduğu vurgulanmalı, mümkün olduğunca bu konuda çalışan STK'ların da görüşlerine yer verilmeli, kadına yönelik şiddetle ilgili eksiklikler ve gelişmelere değinilmeli, bu tip tedbir kararlarının magazin tarafından çok önemi üzerinde durulmalıdır. Saydığımız unsurlara dikkat edildiğinde kadına yönelik şiddetle mücadelede medyanın önemli bir katkısı olabilir (Erdoğan, 2009). Medya kamuoyunu bilgilendirmenin yanı sıra, aynı zamanda temel işlevi olan kamuoyunu bilinçlendirmek sorumluluğunu da, özellikle kadına şiddet haberlerinde çok özenli ve dikkatli bir şekilde yerine getirmelidir.

STK'lar seslerini duyurabilmek için belli aralıklarla bazı kanallarda programlara katıldıklarını ama en çokta sosyal medyayı iyi kullanarak belli kesimlere ulaştıklarını ifade etmişlerdir. Özellikle pandemi döneminde sosyal medya araçlarından faydalandıklarını ve bu konuda kendilerini her geçen gün geliştirmeye çalıştıklarını söylemişlerdir. Bir kısmı you tube üzerinden video paylaşımları olduğunu ama bu konuda henüz twitter, facebook yada instagramdaki kadar aktif olamadıklarından bahsetmişlerdir.

6. SONUÇ

Dünya’da demokrasinin gelişmesiyle birlikte ortaya çıkan sivil toplum kavramı toplumun devletten bağımsız olarak örgütlenebildiği dolayısıyla devletten bağımsız bir yaşamı olabileceği düşüncesini gündeme getirmiştir. Sivil toplum gönüllü, kendi kendini yaratan, kendi ayakları üzerinde duran, hukuksal bir düzenle ya da bir ortak değerler kümesiyle sınırlı, devletten özerk, örgütlü toplumsal yaşam alanı olarak tanımlanmaktadır. Devlet üzerindeki etkisi, onun yerini almak değil, onu bilgilendirmek, gözetlemek, denetlemek ve baskı yapmak olan sivil toplumu ve devleti birbirlerine yardımcı olan ve tamamlayan iki güç olarak düşünmek mümkündür. Demokrasilerde devlet ve toplum birbirinden derin hatlarla ayrılmış ve biri diğerine karşı kapalı iki farklı alan olmaktan ziyade iç içe oldukları gibi birincisini harekete geçiren güç ve üstünlük ikincisinin elindedir. Sivil toplum, hukuk devleti ilkesiyle devletin otoriter rejime kayabileceği aşırılıklarını sınırlandırırken, devlette sivil toplumu oluşturan gruplar arasında bir denge sağlayarak toplumsal düzeni korumaktadır.

İnsanlar yalnız başına üstesinden gelinemeyecek pek çok sorun karşısında, birlikte-beraber hareket etme mecburiyeti ile örgütlü ve organize bir şekilde ekonomik, toplumsal, kültürel ve siyasal özellikli ihtiyaçlarını karşılamaya çalışmaktadırlar. Bu tür organizasyonlarla donatılmış toplumlara sivil toplum ve bu organizasyonların kendisine de sivil toplum kuruluşları (STK) adı verilmektedir. Katılımcı demokrasinin olduğu yerde sivil toplum kuruluşları hem vatandaşın görüş ve düşüncelerinin hükümete aktarılmasını hem de hükümetin uygulamak istediği politikalar konusunda halkın bilgilendirilmesini sağlayan devlet ile vatandaş arasında aracı bir role sahiptir.

Türkiye’de toplumsal hareketlerin önemli aktörlerinden kadın sivil toplum kuruluşları 1980 sonrası faaliyetlerine daha da hız kazandırarak devam etmişlerdir. Kadın hakları konusunda alınan pek çok kararlarda, yapılan yasalarda onların baskı grubu olarak varlığının etkisi büyüktür. Feminist terminolojiden beslenen kadın STK lar amaçlarını, vizyonlarını ve faaliyetlerini hep bu dilde ifade etmektedirler. Kadına yönelik şiddet konusunda şiddetin her türünden haberdardır ve mücadelelerini tüm şiddet türlerine yönelik yapmaktadırlar.

Cinsiyetin ve cinsiyetlerin doğurduğu rol ve sorumlulukların biyolojik değil toplumsal etkenlerle şekillenmesine toplumsal cinsiyet denmektedir. Feministler kadına yönelik şiddette bu etkinin varlığı üzerinde durmaktadırlar. Toplumsal cinsiyet ve güç ilişkilerine bağlı meydana gelen eşitsizliklerin, erkeğin kadın üzerinde şiddet uyguladığı ortamı oluşturduğunu savunmuşlardır. Geleneksel cinsiyet rollerinde erkeğin rolünün daha meşakkatli, baskın ve değerli görülmesi nedeniyle kadın ve aile üzerinde daha çok söz sahibi olmayı hak ettiği düşünülmektedir. Bu düşünme tarzı erkeğin kadın üzerindeki kontrol alanını genişletmekte ve şiddeti bir kontrol aracı olarak kullanabilmesine neden olabilmektedir. Çok sayıda insanın şiddet ile ilk tanıştığı yer ailedir. Bu aile kurumunun başlangıcından beri böyledir ancak özellikle son kırk yılda bilim insanları ev içi şiddeti bir sosyal problem olarak tanımlamışlardır. Kadın sivil toplum kuruluşları da kadınların şiddeti en çok tanıdıkları erkeklerden gördüklerini söylemektedirler ve iki cins arasında biyolojik farklılıkların dışında, toplumsal düzeyde oluşturulmuş, nesiller boyu devam eden farklılıklar olan toplumsal cinsiyetteki eşitsizliğin şiddet nedeni olduğunu defalarca vurgulamışlardır.

Kadınların yaş, eğitim, refah düzeyi ve yerleşim yerleri gibi temel demografik özellikleri, kadınların yaşamlarında karşılaştıkları şiddeti etkilemektedir. Kadın STK'lar bu etkiden bahsederken eğitilmiş ve kariyer sahibi kadınların daha az şiddet gördükleri veya şiddet görmedikleri şeklinde ifade etmemişlerdir. Onlar karşılaştıkları şiddet vakalarında toplumun her kesiminden kadının şiddetle karşılaşabildiklerini ancak bu şiddetin türünün birbirinden farklı olduğunu söylemişlerdir. Son günlerde şiddetin eskiye oranla daha görünür olmasını kadın STK'lar kadınların eskiye oranla daha bilinçli davranmasına ve şiddet gördüklerinde bunu çekinmeden çevreleri ve ilgili makamlar ile paylaşabiliyor olmalarına bağlamaktadırlar. Şiddet, toplumun her kesiminde ortaya çıkan bir durum olmasına karşın şiddetin en yoğun görüldüğü yer aile içinde ve kadına yöneliktir. Kadına yönelik aile içi şiddetin sorumlusu genellikle kocalar, erkek kardeşler, babalar veya oğullardır. Kadınların hane içinde yaşadıkları bu şiddet sadece onları değil beraberindeki çocukları da psikolojik olarak çok etkilemektedir. Şiddeti gözlemleyerek büyüyen erkek çocuklarının, şiddeti gözlemlemeyen erkek çocuklarına göre büyüyünce partnerlerine şiddet uygulayabilme ihtimalleri daha fazladır diyebiliriz.

Kadın STK'lar kadına yönelik şiddet ile mücadele ederken kendilerinin şiddet gören kadınlara ulaşımlarından ziyade şiddet gören kadınların onlara ulaştıklarını yani şiddet başvuruları aldıklarını ve şiddete maruz kaldıklarında kadınların yapmaları gerekenler ile ilgili onları bilgilendirdiklerini söylemektedirler. Bunun olabilmesi içinde sürekli tanıtım faaliyetleri yaptıklarını belirtmişlerdir. Şiddet gerçekleşmeden de kadınların bu konuda farkındalıklarını arttırmak için faaliyetler düzenlemektedirler. Bu faaliyetler mahalle toplantıları, belediye binalarında, okul salonlarında, STK'ların kendi bünyelerinde yapılan toplantılar olduğu gibi, üniversite gibi akademik ortamlarda da olmaktadır. Bazen özel sektörün özellikle belirli günlerde personellerine yönelik yapılmasını istedikleri seminerleri de gerçekleştirmektedirler. Bu farkındalık toplantılarının amacı toplumu özellikle kadınları bilinçlendirmek, daha güçlü kılmak ve haklarından haberdar etmektir. Özel alana hapsolmek kadının şiddete maruz olma riskini arttırmaktadır bu nedenle kadınların kamusal alana çıkabilmelerini sağlayacak destekler vermektedirler. Bu desteklerin en önemlisi eğitim ve öğretimdir. Eğitim ve öğretim sadece okuyup diploma sahibi olmak anlamında değil kadına bir iş bulmak için ihtiyaç duyduğu yeterliliğin-meslek eğitimi, sağlanması da kamusal alana çıkmaya yardımcı bir araçtır.

Kadına yönelik şiddet ile mücadele veren STK'lar şiddet gördüğünde kendilerine başvuran kadınlar ile ilgili düzenli olarak veri tutmakta ve bunu kamu ile paylaşmaktadırlar. Bu paylaşım yapılırken kadınların güvenliğine dikkat etmekte ve özel bilgileri paylaşmamaktadırlar. Aile içindeki ilişkilerin (karı-koca ilişkilerinin) mahrem kabul edilmesi nedeniyle aile içindeki olumsuz davranışların tespit edilmesi oldukça zordur. Aile içinde yaşananların, aile dışındaki kişilerle paylaşılması doğru kabul edilmediği için aile içinde yaşanan şiddetin boyutları ile ilgili bilgilere ulaşmak, şiddet anında ve sürecinde müdahale etmek mümkün olmamaktaydı. Fakat son yirmi yılda kadınlar maruz kaldıkları şiddeti paylaşma konusunda geçmişe nispeten daha istekli görünmektedirler. Sivil toplum örgütlerinin çabaları ve devletin ilk defa aile içindeki şiddetin varlığını kabul ederek, şiddetin önlenmesi için hangi tedbirlerin alınacağını gündeme getiren çalışmalar yapmaya başlaması aile içindeki kadına yönelik şiddetin kadınlar tarafından dillendirilebilmesinde etkili olmuştur diyebiliriz. Özellikle, CEDAW'ın (Kadına Yönelik Her Türlü Ayrımcılığın Önlenmesi Uluslararası Sözleşmesi-BM Genel Kurulu tarafından 1979 da kabul edildi, 1981 de yürürlüğe girdi ve 1985'de Türkiye tarafından imzalandı) katkısı da önemlidir.

Maruz kaldıkları şiddeti bir aile mahremiyeti olarak görüp paylaşmamak yerine bunu dillendirmeleri şiddeti görünür hale getirdiğinden, şiddet ile mücadele etme konusunda hem kadınları hem de aile kurumunu koruyacak önlemlerin devlet ve sivil toplum örgütleri tarafından alınabilmesini sağlamaya yardımcı olmaktadır.

2020 yılında tüm dünyayı etkisi altına alan koronavirüs hastalığı (COVID-19) Türkiye’de de etkili olmuştur. Pandemi dönemi olarak adlandırılan bu dönemde kadına yönelik şiddet boyutu da son derece dikkat çekici olmuştur. Bu hastalık insanları bulaşma riskine karşı evlerine kapatmıştır. Evlerine kapanan insanlar eşleri ve çocukları ile normal yaşamdan daha uzun bir süre beraber vakit geçirmeye başlamış ve yaşadıkları bu sürece ekonomik sıkıntılar da eklenince aslında varolan birçok sorun belirgin hale gelmiştir bu durum sorunlardan biri olan ev içi şiddeti de hem arttırmış hem de daha görünür hale getirmiştir.

Şiddet mağduru ya da şiddete maruz kalma riski ile karşı karşıya, koruyucu destekleyici tedbirlere ihtiyaç duyan kadınlara psikososyal ve hukuki destek sunmak üzere oluşturulmuş yapılara kadın sığınma evleri denmektedir. Bu evler, şiddete maruz kalan ya da bu risk altında olan kadınlara şiddet ortamından uzaklaşarak sağlıklı kararlar vermek üzere düşünebileceği bir yer sağlamak amacı ile oluşturulmuş mekânlardır. Kadın STK’lar kadın sığınma evlerinin varlığının ve hizmetlerinin kadınlar için çok önemli olduğunu vurgularken Türkiye’deki mevcut sığınma evlerinin daha iyi hizmet sunabilme adına geliştirilmeye ve sayılarının arttırılmasına ihtiyaç olduğunu da sürekli dile getirmişlerdir.

Kadın STK’ların kadına şiddet ile ilgili mücadelelerinde öncelikle toplumsal cinsiyet eşitliğini sağlamanın en temel gereklilik olduğu düşüncesi ile iletişimlerinde sadece tek bir kurum değil toplumun her bir kurumu ile irtibatlı olmayı önemsedikleri görülmektedir. Bu bağlamda kamu kurum ve kuruluşları, diğer sivil toplum kuruluşları, özel sektör, üniversiteler, diğer eğitim kurumları ve medya ile iletişimlerini sürdürmeye gayret ettiklerini belirtmişlerdir. Bu iletişim yavaşlasa veya aksasa da her fırsatta toplumun her kesiminde seslerini duyurmanın öneminin farkındalardır.

STK'ların faaliyetleri sadece kadınlara ulaşip onları şiddet ile mücadelede haberdar etmek değil bunun yanında siyaset yapıcılar ile de sürekli görüşme halinde olmaktır. Özellikle yasalardaki eksiklikler veya uygulamadaki aksaklıklar noktasında kamunun ilgili birimleri ile sık sık görüşerek düşüncelerini paylaşmakta ve bu aksaklıkların giderilmesini talep etmektedirler. Kadınlarla ilgili pek çok kanunun yapım aşamasında işbirlikçi gruplar olarak yer almışlardır. Mesela 2006 yılında kadın ve çocuklara yönelik şiddetin önlenmesine ve töre cinayetlerini durdurmaya yönelik çıkartılan Başbakanlık Genelgesinin destek alınması için belirtilen kurumlardan birisi kadın STK'larıdır. 11 Mayıs 2011'de İstanbul'da imzaya açılan ve "İstanbul Sözleşmesi" olarak anılan 'Kadına Yönelik Şiddet ve Ev İçi Şiddetin Önlenmesi ve Bunlarla Mücadeleye Dair Avrupa Sözleşmesi' 1 Ağustos 2014 tarihinde de yürürlüğe girmiş ancak 20 Mart 2021 Cumartesi günü yayınlanan 31429 sayılı Resmi Gazete'nin 3718 sayılı Cumhurbaşkanı Kararı'na göre fesh edilmiştir. İstanbul Sözleşmesinin izleme mekanizmalarının en önemlileri kadın STK'ları ve LGBT+ örgütleridir. Sözleşmenin kabulünden kaldırılmasına kadar olan süreçte eleştirilerini ortaya koyarak bu konudaki görüşlerini belirtmeye devam etmişlerdir.

Kamu kuruluşlarının yanında kadın STK'ların iletişim halinde oldukları bir diğer kurum insan ve kadın haklarını ön planda tutan, hak temelli çalışmalar yapan sivil toplum örgütleridir. Kadına yönelik şiddeti bir insan hakkı ihlali olarak değerlendiren kadın STK'ları insan haklarını ön planda tutan sivil toplum kurumları ile iletişimlerinin yoğun olduğunu ve ortak ağlarda buluşabildiklerini belirtmektedirler.

Kadın STK'ları üniversitelerin kadın araştırmaları uygulama ve araştırma merkezleri sosyal hizmetler bölümleri, sosyoloji bölümleri başta olmak üzere diğer bölümleri ile de görüş-bilgi alışverişi yapmaya gayret etmektedirler. 8 Mart, 25 Kasım gibi günlerde seminer için üniversitelere davet edildiklerini ve üniversitedeki kadın-erkek öğrenciler tarafından ilgi ile karşılandıklarını söylemektedirler. Kadın STK'ları iletişime geçebildikleri kurumlar olarak meslek örgütleri; barolar, Eğitim – Sen, Türk Tabipler Birliği, TMMBO, Çevirmenler Birliği örnek göstermişlerdir. Özel sektör işletmeciliği yapan bazı şirketler de STK'lardan kadına şiddet konusunda bilinç yükseltme adına çalışanları için seminerler istemektedirler.

Yasama, yürütme ve yargıdan sonra dördüncü erk olarak adlandırılan medya küreselleşmenin etkisiyle oluşan yenedünya düzeninde, hem olumlu hem de olumsuz yönleriyle değerlendirebilecek kültüre yönelik etkileri ve kültürel dezenformasyonun oluşmasında da baş etkenlerden biridir. Bu nedenle kadına şiddet konusunda, medyanın yaklaşımı, kadına şiddeti yansıtış biçimi, kamuoyu oluşturma bakımından şiddet olayları ile ilgili yaptığı yorumlar ve de söz konusu olayı takip etme konusunda gösterdiği yaklaşım çok önemlidir.

Kadın, medyada en çok şiddet haberleri ile yer almaktadır. Kadın STK' lar kadına yönelik şiddete medyada yer verilirken şiddeti uygulayandan ziyade mağdurun-yani kadının bilgilerinin ve görsellerinin ön plana çıkartıldığını fark ettiklerini özellikle belirtmişlerdir. Haberin mağdur durumda bulunan kadının üzerinden verilmesi şiddete uğrayan kadının suçlu olduğunun ima edilmesini sağlayarak hem şiddet gösterenin aklanmasına ve masummuş gibi görünmesine neden olmakta hem de aile içi şiddetin sıradan adli bir vaka gibi ele alınmasına yol açmaktadır. Ana akım medyada kendilerine çok fazla yer verilmediğini ifade eden kadın STK' lar amaçlarını ve çalışmalarını daha çok twitter, facebook, instagram, you tube gibi alternatif medya ile topluma ulaştırmaya çalıştıklarını belirtmişlerdir.

Sonuç olarak; demokratik insan hakları arayışı ve savunuculuğunda önemli bir etken olan sivil toplum kuruluşlarının Türkiye'deki en etkin temsilcilerinden birisi kadın STK' larıdır. Kadına yönelik şiddetin aynı zamanda bir insan hakkı ihlali olduğu göz önüne alındığında bu ihlalin ortadan kaldırılması amacıyla ve kadınların haklarını savunmak adına oluşturulmuş kadın STK' lar kadına yönelik şiddeti durdurmaya yönelik yapılan mücadelede aktif bir şekilde yer almaya çalışmaktadırlar. Mülakat yaptığımız Kadın STK' lar sorularımıza verdikleri cevaplarda kadına karşı şiddet ile ilgili alınan kararlar ve yasaların işleyişini ve şiddet gören kadınlar ile ilgili takiplerini pandemi döneminde de zor da olsa etkin şekilde sürdürmeye çalıştıklarını belirtmişlerdir. Ocak 2002 yılında Medeni Kanun'da değişiklik gerçekleştirilerek "Koca birliğin reisidir" yerine "eşlerden her biri, ortak yaşamın devamı süresince ailenin sürekli ihtiyaçları için evlilik birliğini temsil eder" eşler evlilik birliğini beraber yönetirler maddesi ile aile konusunda yeni bir zihniyet ortaya konulmuş olmaktadır. Bu yeni zihniyete bağlı olarak aile birliği açısından kadın ve erkeğin eşit haklara

sahip olduğu kabul edilmiştir. Ailenin toplumun kurucu temel ögesi olabilmesi için öncelikle kanunla kabul edilen toplumsal cinsiyet eşitliğinin hayata geçirilmesi önemlidir. Özel ve kamusal alanda sağlanacak olan eşitlik üzerinden hem temel insan haklarının hem de cinsiyet eşitliğinin var olması sağlanarak kadına yönelik şiddetin önlenmesi mümkün olabilecektir.

KAYNAKLAR

- Acaray, D. (2018). ‘Aile İçi ve Kadına Yönelik Şiddetle Mücadelede Anayasa Yargısının Rolü ve Anayasa Mahkemesi Kararlarından Örnekler’, *Kadına Karşı Şiddetle Mücadele Hukuk, Deneyimler ve Aktörler*, (Haz.) Coşkun Taştan, Aslıhan Küçüker Yıldız. Ankara: Polis Akademisi Yayınları.
- Açıkel, S. (2009). *Kadına Yönelik Şiddetle Mücadelede Kadın Sığınmaevi Önemi: Türkiye Örneği*. Yüksek Lisans Tezi, Ankara Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.
- Ağçay, G. (2009). *Sakarya İlindeki Kadınların Aile içi Şiddete Uğrama Durumları ve Yasal Sorumlulukları Hakkındaki Bilgi Düzeyleri*. Yüksek Lisans Tezi, Marmara Üniversitesi, Sağlık Bilimleri Enstitüsü, İstanbul.
- Ağduk, M. (2005). ‘Harika! Bu ne Hal..! Medya, Kadınlar ve Şiddet’ (http://www.huksam.hacettepe.edu.tr/Turkce/SayfaDosya/harika_bu_ne_hal.pdf., Erişim Tarihi: 11.04.2022).
- Ak, G. (2018). ‘Şiddet, Demokrasi ve Yurttaşlık İlişkisi: Bir Gerçekliğin Dayanılmaz Şiddeti’, *Kadına Karşı Şiddetle Mücadele Hukuk, Deneyimler ve Aktörler*, (Haz.) Coşkun Taştan, Aslıhan Küçüker Yıldız. Ankara: Polis Akademisi yayınları.
- Akal, C.B. (1994). *Siyasi İktidarın Cinsiyeti*, Ankara: İmge Kitapevi.
- Akın, A. ve Subaşı, N. (2003). ‘Kadına Yönelik Şiddet; Nedenleri ve Sonuçları’, *Toplumsal Cinsiyet, Sağlık ve Kadın*. Ankara: Hacettepe Üniversitesi Yayınları, s.231-247.
- Akkaya Ş. G. (2010). *Aile İçi Şiddet Kavramı ve Aile İçi Şiddetin Uluslararası ve Ulusal Hukuki Belgelerdeki Düzenlenmesi*, Yüksek Lisans Tezi, İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.

- Akşit B., Serdar A., Tabakoğlu B. (2003). ‘Sivil Toplumun ve Katılımın Güçlendirilmesinde Sivil Toplum Kuruluşlarının rolü’. Ankara: TUBİTAK-YÖK-TUBA Sosyal ve Beşeri Bilimler Araştırma Grubu (SOBAG) Araştırma Raporu.
- Akşit, E.E., (2005). *Kızların Sessizliği-Kız Enstitülerinin Uzun Tarihi*, İstanbul: İletişim Yayınları.
- Akşit, E. E., (2009). “Haydi Kızlar Okula: Kızların Eğitimi, Kadınların Bilgisi ve Kamusal Alan Tartışmaları” Toplum ve Bilim 114. <https://cins.ankara.edu.tr/haydikizlar.html> Erişim Tarihi: 26.09.2022
- Aktaş, G. (2013). “Feminist Söylemler Bağlamında kadın Kimliği: Erkek Egemen Bir Toplumda Kadın Olmak”. Edebiyat Dergisi/ Journal of Faculty of Letters, 30 (1), 53-72.
- Akyazı, S. (2010). *Kadın Sığınmaevini’de Kalan Aile İçi Şiddete Maruz Kalmış Kadınlarda Ruhsal Bozukluklar*. Tıpta Uzmanlık Tezi, Bakırköy Ruh Sağlığı ve Sinir Hastalıkları Eğitim ve Araştırma Hastanesi, İstanbul.
- Alkış, A. (2001). *Avrupa Birliği Devlet ve STK’lar, Türkiye Ekonomik ve Toplumsal Tarih Vakfı*. İstanbul: Numune Matbaacılık.
- Alpago, C. (2006). *Kadına Yönelik Şiddet Ve Kadın Sığınma Evleri Olgusu*. Yüksek Lisans tezi, İstanbul Teknik Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü, İstanbul.
- Altınay, G. A. ve Arat Y. (2007). *Türkiye’de Kadına Yönelik Şiddet*. İstanbul: Punto Baskı.
- Arat, Y. (1998), “Türkiye’de Modernleşme Projesi ve Kadınlar”, Sibel Bozdoğan ve Reşat Kasaba (der) *Türkiye’de Modernleşme ve Ulusal Kimlik İçinde*, İstanbul: Tarih Vakfı Yurt Yayınları.

-, (2020). “Toplumsal-cinsiyet-nedir-ne-degildir”
<https://sarkac.org/2020/02/toplumsal-cinsiyet-nedir-ne-degildir/>. Erişim
Tarihi:26.09.2022.
- Armutçu, E. (2019). ‘1800’lerden Bugüne Türkiye’de Kadın Hareketi’, *National Geographic Türkiye*, (223), 10-22.
-, (2007), Medya ve Aile İçi Şiddet: Aile İçi Şiddete Son! Konferans
2007, İstanbul Hürriyet Kurumsal İletişim Müdürlüğü Yayınları.
- Aslan, S. (2010). ‘Sivil Toplum ve Demokrasi’, *Süleyman Demirel Üniversitesi iktisadi ve idari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 15 (2), 357-374.
- Atalay, B., Konaş, Y. M., Beyazıt, S. ve Madenoğlu K. (1992). *Türk Aile Yapısı Araştırması*. Ankara: DPT Yay. No: 2313.
- Atan, M. (2015). ‘Radikal Feminizm: “Kişisel Olan Politikadır” Söyleminde Aile’,
The Journal of Europe - Middle East Social Science Studies, 1 (2),
<https://dergipark.org.tr/tr/pub/jemsos/issue/18645/196769>, Erişim: 15.04.2022.
- Aybay, R. (2006). *Açıklamalı İnsan Hakları Evrensel Bildirisi*. Ankara: Türkiye Barolar Birliği Yayınları.
- Aydemir, Elvan, Karal, Dilek, (2012), “Türkiye’de Kadına Yönelik Şiddet”,
Uluslararası Stratejik Araştırmalar Kurumu Sosyal Araştırmalar Merkezi, Rapor
No:12-01.
- Bakırcı, K. (2015). “İstanbul Sözleşmesi”, *Ankara Barosu Dergisi*, S:4, 133s.
- Başbakanlık Genelgesi, (2006). ‘Çocuk ve Kadınlara Yönelik Şiddet Hareketleriyle
Töre ve Namus Cinayetlerinin Önlenmesi İçin Alınacak Tedbirler’, *Resmî Gazete* S:
26218. <https://www.resmigazete.gov.tr/eskiler/2006/07/20060704-12.htm>, Erişim
tarihi: 27.03.2022.

- Başvuru Karşılama Raporu, (2020). ‘Kadın Cinayetlerini Durduracağız Platformu’
<http://kadincinayetlerininidurduracagiz.net/aciklamalar/2912/nisan-2020-basvuru-karsilama-raporu> , Erişim Tarihi: 26.03.2022.
- Baydur, E. ve Ertem, B. (2006). Kadına yönelik evlilik içi şiddetin hukuki boyutları, TBB Dergisi, 65: 89-118.
- Bayraktar, T. (2018). ‘İstanbul Sözleşmesi ve 2017 Türkiye Gölge Raporuna İlişkin Bir Değerlendirme’, *Selçuk Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, 26 (3), 87-111.
- BBC News Türkçe. ‘Koronavirüs günlerinde ev içi şiddet artıyor: Kadınlar şiddetten Korumak için neler yapabilir?’, <https://www.bbc.com/turkce/haberler-turkiye-52208017>, Erişim: 26.03.2022.
- Bedük, A. Usta, S. ve Kocaoğlu, M. (2006). ‘Avrupa Birliği’ne Giriş Sürecinde Türkiye’de Sivil Toplum Kuruluşları ve Demokratikleşme Sürecindeki Misyonları’, *Selçuk Üniversitesi Karaman İ.İ.B.F. Dergisi*, Sayı 10 Yıl 9.
- Berktaş, F. (2011). “Feminist Teoride Açılımlar”, *Toplumsal Cinsiyet Çalışmaları Y.C. Anadolu Üniversitesi Yayını*, No: 2312.
-, (2015), ‘Eşitliğin Ötesine’, Feminizm Kitabı (Haz.) Hülya Osmanağaoğlu. Ankara: Dipnot yayınları.
- Binici, Ö. (2013). “Yeni Toplumsal Hareketler ve Feminizm”,
<http://akademikperspektif.com/2013/22/09/yeni-toplumsal-hareketler-ve-feminizm>, Erişim: 20.05.2015.
- Birleşmiş Milletler Kadına Yönelik Şiddetin Ortadan Kaldırılmasına Dair Bildirge (Declaration on the Elimination of Violence Against Women), BM Sitesi
<http://www.un.org/documents/ga/res/48/a48r104.htm>, Erişim Tarihi: 19.06.2016.

Bodrum Kadın Dayanışma Derneği, 'Biz kimiz',

<https://bodrumkadindayanisma.com/biz-kimiz/>, Erişim Tarihi: 15.04.2022.

Bora, A. (2015). *Evlilikte Kadına Yönelik Şiddet: Tutum, Yaşantı Ve Yasal*

Farkındalık Açısından Cinsiyetler Arası Karşılaştırma, Yüksek Lisans Tezi, T.C. İstanbul Üniversitesi Adli Tıp Enstitüsü.

Bora, T., Çağlar S. (2002). *Modern Türkiye'de Siyasi Düşünce*, , Modernleşme ve Batıcılık, İletişim Yayınları, İstanbul, Cilt 3, s.336-346.

Bouchier, D. (1984). *The Feminist Challenge: The Movement for Women's Liberation in Britain and the USA*. New York: Schocken Books. s.74.

Bradbury-Jones C, Isham L. The pandemic paradox: The consequences of COVID-19 on domestic violence. J Clin Nurs, <https://pubmed.ncbi.nlm.nih.gov/32281158/>, Erişim Tarihi: 26.03.2022.

Bulunmaz, B. (2012). 'Kadına Karşı Şiddete Medyanın Yaklaşımı ve Habertürk Gazetesi'nin Yaptığı Haber Üzerine Bir Araştırma', *Uluslararası Katılımlı Kadına ve Çocuğa Karşı Şiddet Sempozyumu Bildiri Kitabı I.Cilt*. Ankara: Mutlu Çocuklar Derneği Yayınları.

CEDAW 19 Sayılı Tavsiye Kararı, (1992),

<http://kadininstatusu.aile.gov.tr/kaynak/ulusarasi-belgelerkuruluslar/uluslararasi-belgeler>

Connell, R.W. (2017) *Toplumsal Cinsiyet ve İktidar*, (Çev.) Cem Soydemir, 3. Baskı. İstanbul: Ayrıntı Yayınları.

Coşkun M. K. ve Hasdemir, A. T. (2008). 'Kamusal Alan ve Toplumsal Hareketler', *Ankara SBF dergisi*, 63(1), 121-149.

- COVID-19 and violence against women What the health sector/system can do [Internet].
World Health Organization;
<https://www.who.int/reproductivehealth/publications/emergencies/COVID-19-VAW-full-text.pdf>, Erişim tarihi: 24.02.2022.
- Creswell, John W., (2021), *Nitel Araştırma Yöntemleri*, (Çev.) Mesut Bütün, Selçuk Beşir Demir, Ankara: Siyasal Yayın Dağıtım.
- Çadır, M. (2018). ‘Türkiye’de Kadına Yönelik Şiddetle Mücadele: Gelişmeler-Kazanımlar, *Kadına Karşı Şiddetle Mücadele Hukuk, Deneyimler ve Aktörler*, (Haz.) Coşkun Taştan, Aslıhan Küçüker Yıldız, Ankara: Polis Akademisi Yayınları.
- Çaha, Ö. (2005). ‘Sivil Toplum Üstüne’, *Sivil Toplum ve Demokrasi EDAM*, İstanbul: Kaknüs yayınları.
-, (2010). *Sivil Kadın*. Ankara: Savaş Yayınevi.
- Çaha, Ö., Çaylak, A., Tutar, H. (2013). TRA2 Bölgesi Sivil Toplum Kuruluşları Profili
<https://www.serka.gov.tr/assets/upload/dosyalar/55ba930f4b08681a4f8f5ad8b315b743.pdf> Erişim Tarihi 01.09.2022
- Çakır, A. (2009). *Aile İçinde ve Toplumda Maruz Kalınan Fiziksel Şiddetin Değerlendirilmesi*, Yüksek Lisans Tezi, İstanbul Üniversitesi Adli Tıp Enstitüsü, İstanbul.
- Çakır, S. (2011). *Osmanlı Kadın Hareketi*, İstanbul: Metis Yayınları.
- Çalışkan, T. (2013). *Kadına Yönelik Şiddet Kampanyaları*. Yüksek Lisans Tezi, İstanbul Bilgi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Medya ve İletişim Sistemleri.
- Çayır, K. (1999), *Yeni Sosyal Hareketler*, İstanbul: Kaknüs Yayınları.

- Damka, Z. (2009). *Sığınma Evinde Kalan Şiddet Mağduru Kadınlar: Anksiyete Duyarlığı, Travmaya Bağlı Suçluluk, Travma Sonrası Stres Bozukluğu ve Psikolojik Belirtiler*. Yüksek Lisans Tezi, Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.
- Dinçer, G. (2010). *Kadına Yönelik Şiddet (Düzce Örneği)*. Yüksek Lisans Tezi, Sakarya Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Sakarya.
- Doğanavşargil, Ö. ve Vahip, I. (2006). ‘Aile İçi fiziksel Şiddet ev Kadın Hastalarımız’, *Türk Psikiyatri Dergisi*, 17(2), 107-114.
- Donovan, J. (2015). *Feminist Teori*, (Çev.) A. Bora, M. Ağduk Gevrek, F. Sayılğan, 9. Baskı, İstanbul: İletişim Yayınları.
- Düzgün, Ü. A. (2018). ‘Ailenin Korunması ve Kadına Karşı Şiddetin Önlenmesi Amacıyla Hâkim ve Kolluk Amiri Tarafından Verilebilecek Koruyucu ve Önleyici Tedbir Kararları’, *Kadına Karşı Şiddetle Mücadele Hukuk, Deneyimler ve Aktörler*, (Haz.) Coşkun Taştan, Aslıhan Küçüker Yıldız, Ankara: Polis Akademisi yayınları.
- Düzkan, A. (2015). ‘Aslında Mesele Çok Basit’, *Feminizm Kitabı* (Haz.) Hülya Osmanoğlu, Ankara: Dipnot Yayınları.
- Ecevit, Y. (2011). ‘Toplumsal Cinsiyet Çalışmaları’. T.C. Anadolu Üniversitesi Yayını.
- Eliuz, Ü. (2011). ‘Cinsel Kimlik Paniği: Kadın Olmak’, *Turkish Studies- International Periodical For the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic*, 6(3), 221-232.
- Elgün, A. ve Pira, A. (2004). ‘Toplumsal Cinsiyeti İnşaa Eden Bir Kurum Olarak Medya; Reklamlar Aracılığıyla Ataerkil İdeolojinin Yeniden Üretilmesi’, <http://cim.anadolu.edu.tr/pdf/2004/1130848482.pdf>, Erişim: 20 Mayıs 2015.

Erdem, T. (2020). ‘Sivil Toplum’, *Sosyoloji Notları*, Antalya: Otorite Kitap.

..... (2021). ‘Sivil Toplum ve İslam Dünyası’,
sde.org.tr/tevfik-erdem/genel/sivil-tolum-ve-islam-dunyasi-kose-yazisi-2326

Erdoğan, Mehmet. (2009). ‘Medya kadına yönelik şiddetin toplumsal boyutunu Görmeli’, <http://bianet.org/biamag/bianet/115210-medya-kadina-yonelik-siddetin-toplumsal-boyutunu-gormeli>, Erişim tarihi: 12.04.2022.

Erdoğan, M. (1998). *Liberal Toplum Liberal Siyaset*. Ankara: Siyasal Kitapevi.

Ergil, D. (2001). ‘Şiddetin Kültürel Kökenleri’, *Bilimsel ve Teknik Dergisi*, Sayı 399, 40-41.

Ergönen, A. T., Salaçin, S., Uyaniker ve Demiroğlu, Z. (2009). ‘Kadına Yönelik Şiddet’, *Dokuz Eylül Üniversitesi, Tıp Fakültesi, Adli Tıp Anabilim Dalı, Klinik Gelişim Dergisi*, S.22, İzmir.

Ertan, S. ve Savaş, G. (2018), ‘ Kadına Yönelik Aile İçi Şiddetle Mücadele Politikalarının Uluslararası Karşılaştırmalı Analizi’, *Kadına Karşı Şiddetle Mücadele Hukuk, Deneyimler ve Aktörler*, (Haz.) Coşkun Taştan, Aslıhan Küçüker Yıldız. Ankara: Polis Akademisi Yayınları.

Ertürk, Y. (2015). *Sınır Tanımayan Şiddet*. İstanbul: Metis Yayınları.

Firestone, S. (2013). *Cinselliğin Diyalektiği*, (Çev) Yurdanur Salman, 2. Baskı, İstanbul: Payel Yayınevi.

Fraser DE. Impact of COVID-19 Pandemic on Violence against Women and Girls. VAWG Helpdesk Research Report. 2020: No:284, <https://www.sddirect.org.uk/media/1881/vawg-helpdesk-284-covid-19-and-vawg.pdf>, Erişim 15.04.2022.

- Gelles, R. and Straus, M. (2009). Behind Closed Doors; Violence in the American Family, Transaction Publishers: New Brunswick (USA) and London.
- Giddens, A. (2002). *Sağ ve Solun Üstünde Radikal Politikaların Geleceği*, İstanbul: Metis Yayınları.
- Giddens, A. (2008). *Sosyoloji*. İstanbul: Kırmızı Yayınları. s.517.
- Giridhar, N. (2012). The Global Spread of Domestic Violence Legislation: Causes and Effects, International Relations Honors Thesis, New York University, New York.
- Heywood, A. (2013). *Siyasi İdeolojiler*, Ankara: Adres Yayınları.
- Hooks, B. (2018). *Feminizm Herkes İçindir*, İstanbul: Çitlembik Yayınevi.
- İçli, T. (2004). *Kriminoloji*, Ankara: Martı Yayınları.
- Jackson, N. (2007). Encyclopedia of Domestic Violence, New York: Taylor & Francis Group LLC.
- Kaçmazoğlu, H. (2013). “Türkiye’de Kadın Sorunu Üzerine Sosyolojik Bir Yaklaşım”, Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi,0(22),Retrieved from <https://dergipark.org.tr/tr/pub/ataunisosbd/issue/2790/37518>.
- Kadın Dayanışma Vakfı, ‘Biz Kimiz’, <https://www.kadindayanismavakfi.org.tr/biz-kimiz/> Erişim Tarihi: 14.04.2022.
- Kadının İnsan Hakları Yeni Çözümler Derneği, ‘Biz Kimiz’, <https://kadinininsanhaklari.org/hakkimizda/biz-kimiz/>, Erişim tarihi: 14.04.2022.
- Kadının Statüsü Genel Müdürlüğü. (2022). <https://www.aile.gov.tr/ss/kadinin-statusu-genel-mudurlugu/>, Erişim tarihi: 28.01.2022.

- Kadına Yönelik Şiddet ve Aile İçi Şiddetin Önlenmesi ve Bunlarla Mücadeleye Dair Avrupa Konseyi Sözleşmesi, <https://rm.coe.int/1680462545>, Erişim Tarihi: 01.02.2022.
- KAHDEM-Kadınlara Hukuki Destek Merkezi Derneği, <https://www.kahdem.org.tr/opuz-vs-turkiye-aihm-karari/> Erişim Tarihi: 13.07.2021.
- KAMER, ‘Hakkımızda’, https://www.kamer.org.tr/icerik_detay.php?id=270, Erişim Tarihi: 15.04.2022.
- Karadağ, A. ve Usta S. (2011). ‘Avrupa Birliği’ne Üyelik Sürecinde Türkiye’de Demokratikleşme, Sivil Toplum ve Sendikalar’, *Süleyman Demirel Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 16 (3), 29-52.
- Karpat, K., (2010). *Türk Demokrasi Tarihi*, İstanbul: Timaş Yayınları.
- Katre Kadın Danışma ve Dayanışma Derneği, <https://www.katrekadin.com/kurumsal/> Erişim Tarihi: 15.04.2022
- Kayadelen, E. (2010). *Toplumsal değişme ve kadın: Feminist teori çerçevesinde Televizyon reklamlarının analizi (1980-2008)*. Yüksek Lisans tezi, Mersin Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Mersin.
- Keane, J. (2004). *Sivil Toplum ve Devlet Avrupa’da Yeni Yaklaşımlar*. Ankara: YedikıtaYayınları.
- Keyman, F. (2004). *Sivil Toplum ve Demokrasi Konferans Yazıları no 4*, Yayına hazırlayan: Arzu Karamani.
- Kılıç, M. N. (2009). *Kadına Yönelik Şiddet: Sosyo-Psikolojik Arka Plan, Manevi Boyut, Hukuki Yaptırımlar*, Yüksek Lisans Tezi, Ankara Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.
- Kır, İ. (2011). ‘Toplumsal Bir Kurum Olarak Ailenin İşlevleri’, *Elektronik Sosyal Bilimler Dergisi*, 10 (36), 381-404.

- Kocacık, F. (2001). ‘Şiddet Olgusu Üzerine’, *C. Ü. İktisadi ve İdari Bilimler Dergisi*, 2(1), 1-7.
- Koyuncu-Lorasdağı, (2018). ‘ Türkiye’de Kadına Yönelik Şiddetle Mücadele Politikaları ve Sivil Toplum Örgütleri: İşbirliği, Gerilim, Dışlanma’, *Kadına Karşı Şiddetle Mücadele Hukuk, Deneyimler ve Aktörler*, (Haz.) Coşkun Taştan, Aslıhan Küçükler Yıldız, Ankara: Polis Akademisi yayınları.
- Kundakcı, F. S. (2007). *İktidar, Ataerkillik ve Erkekli: Ankara Örneğinde Erkek Akademisyenler Üzerine Bir Çalışma*, Yüksek Lisans Tezi, Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.
- Mardin, Ş.(2006). *Türkiye’de Toplum ve Siyaset*, İstanbul: İletişim Yayınları.
- Medyanın Derdi Şiddetin Görünür Tahribatı (2007),
<https://www.cnnturk.com/2007/turkiye/12/06/medyanin.derdı.siddetin.gorunur.tahribati/409593.0/index.html>, Erişim Tarihi: 11.04.2022.
- Millet, K. (2011). Cinsel Politika. İstanbul: Payel Yayınları.
- Mor Çatı Kadın Sığınağı Vakfı, ‘Hakkımızda’,
<https://morcati.org.tr/neler-yapiyoruz/siginak/>, Erişim Tarihi: 15.04.2022.
- Mor Çatı, *Koronavirüs Salgını Süresince Kadına Yönelik Şiddetle Mücadele İzleme Raporu, 2020 Nisan*, <https://morcati.org.tr/izleme-raporlari/koronavirus-salgini-suresince-kadina-yonelik-siddetle-mucadele-izleme-raporu/>, Erişim tarihi: 20.03.2022.
- Moralıoğlu, A. (2012), “80’li Yıllarda Kadın Hareketi ve Kampanyalar”,
<http://tbbdergisi.barobirlik.org.tr/m2012-99-1161>.
- Neuman, Lawrence W. (2006). *Toplumsal Araştırma Yöntemleri Nitel ve Nicel Yaklaşımlar I*, Ankara: Yayınodası Ltd.

- Page Z. A. ve İnce M. (2008). ‘Aile İçi Şiddet Konusunda Bir Derleme’ *Türk Psikoloji Yazıları*, 11(22), 81-94.
- Punch, Keith F., 2020, Sosyal Araştırmalara Giriş, (Çev.) Dursun Bayrak, H. Bader Arslan, Zeynep Akyüz, Ankara: Siyasal Kitapevi.
- Robberts, Albert, (2007), Encyclopedia of Domestic Violence, New York : Taylor & Francis Group LLC.
- Roesch E. (2012), Let me not die before my time: Domestic Violence in West Africa. International Rescue Committee. www.rescue.org/sites/default/files/resource-file/IRC_Report_DomVioWAfrica.pdf. Erişim Tarihi: 01.01.2023
- Ryfman, P. (2006). Sivil Toplum Kuruluşları, Çev. İsmail Yerguz, İstanbul: İletişim Yayıncılık A.Ş.
- Saha, B. (2015). ‘Violence and Disrimination against Women’, *Journal of Interdisciplinary Economics*, 27(2) 152–159, Sage Publications India Private Limited SAGE Publications.
- Sarı, K. S. (2010). *Ailenin Korunmasına Dair Kanın ve Aile Mahkemeleri Bağlamında Kadına Yönelik Aile İçi Şiddet*, Yüksek Lisans Tezi, Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.
- Sarıtaş, Şenay Eray, (2018), ‘Türkiye’de Kadına Yönelik Şiddet ile Mücadelede Kamu Politikalarının Analizi’, *Kadına Karşı Şiddetle Mücadele Hukuk, Deneyimler ve Aktörler*, (Haz.) Coşkun Taştan, Aslıhan Küçük Yılmaz, Ankara: Polis Akademisi Yayınları,
- Savran, Gülnur, (2015), ‘Feminizmler’, *Feminizm Kitabı* (Haz.) Hülya Osmanağaoğlu, Ankara: Dipnot Yayınları.
-, ‘Ailenin Sorgulanması’, *Feminizm Kitabı* (Haz.) Hülya Osmanağaoğlu, Ankara: Dipnot Yayınları.

Sayın, Ö. (1990). *Aile Sosyolojisi*, İzmir: Ege Üni. Ed. Fak. Yay. No:57.

Sığınaksız Bir Dünya, ‘Kadınlarla Dayanışma Vakfı (KADAV)’,
<https://siginaksizbirdunya.org/kurultay-bilesenleri/kadinlarla-dayanisma-vakfi-kadav/>, Erişim Tarihi: 14.04.2022.

Silier, O. (2001). *Avrupa Birliği Devlet ve STK’lar, Türkiye Ekonomik ve Toplumsal Tarih Vakfı*. İstanbul; Numune Matbaacılık.

Smelser, N. (1962). *The Theory of Collective Behaviour*, NewYork: Free Press.

Sosyalist Feminist Kaktüs, (2015). ‘Biz Sosyalist Feministiz’, *Feminizm Kitabı* (Haz.)
 Hülya Osmanağaoğlu, Ankara: Dipnot yayınları.

Sosyal Hizmetler ve Çocuk Esirgeme Kurumuna Bağlı Kadın Konukevleri
 Yönetmeliği, <http://www.sagiroglu.av.tr/sosyal-hizmetler-ve-cocuk-esirgeme-kurumuna-bagli-kadin-konukevleri-yonetmeliği-cn815.html>, Erişim tarihi: 25.01.2022.

Sosyo Politik Saha Araştırmaları Merkezi. COVID-19 Karantinasından Kadının Etkilenimi ile Kadın ve Çocuğa Yönelik Şiddete İlişkin Türkiye Araştırma Raporu. <https://k2y.53a.myftpupload.com/wp-content/uploads/2020/04/kadin-covid-ek.pdf>, Erişim tarihi; 26.03.2022.

Şahin, E. M. Yetim, D. (2009). ‘Aile Hekimliğinde Kadına Yönelik Şiddete Yaklaşım’, *Aile Hekimliği Dergisi*, 2(2), <https://docplayer.biz.tr/2037601-Aile-hekimliginde-kadina-yonelik-siddete-yaklasim.html>, Erişim tarihi: 31.01.2022

Şen, E. “Bireyin Şiddete Karşı Korunması”,
<https://www.kararara.com/forum/viewtopic.php?f=21&t=389229>, Erişim: 28.03.2022.

- Şenatalar, B. (2001). *Avrupa Birliği Devlet ve STK'lar, Türkiye Ekonomik ve Toplumsal Tarih Vakfı*, İstanbul: Numune Matbaacılık.
- Şenol, D. ve Yıldız, S. (2011). 'Bir Kentleşme Sorunu Olarak Gecekondularda Yaşanan Aile İçi Şiddet ve Kadın- Ankara İli, Çankaya İlçesi, Yıldız Örneği', 38. (ICANAS) Uluslararası Asya ve Kuzey Afrika Çalışmaları Kongresi. *Çevre, Kentleşme Sorunları ve Çözümleri Bildiriler Kitabı*, Cilt II , 841-851.
- (2013), *Kadına Yönelik Şiddet Algısı- Kadın ve Erkek Bakış Açılılarıyla*. Ankara Mutlu Çocuklar Derneği Yayınları.
- Offe, C. (1985). 'New Social Movements: Challenging the Institutional Politics', *Social Research*, vol.52, 839-40.
- Okatan, F. ve Tumay M. (2015). 'Alexis De Tocqueville'e Göre Sivil Toplum', *Gazi Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, 19(3).
- Osmanağaoğlu, H. (2015). *Feminizm Kitabı Osmanlı'dan 21.Yüzyıla Seçme Metinler*, 1. Baskı. Ankara: Dipnot Yayınları.
- Owen, F. K. ve Owen, D. (2008). *Kadına Yönelik Aile İçi Şiddet*, Ankara: TC. Başbakanlık Kadının Statüsü Genel Müdürlüğü.
- Ömek, H. (2013). *Kadına Yönelik Şiddet ve Din İlişkisine Sosyolojik Bir Yaklaşım (Ankara'daki Kadın Sığınmaevleri Örneği)*, Yüksek Lisans Tezi, Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.
- Öz Yıldız, S. (2018). *Kadına Karşı Şiddetle Mücadele Hukuk, Deneyimler ve Aktörler*, (Haz.) Coşkun Taştan, Aslıhan Küçüker Yıldız. Ankara; Polis Akademisi Yayınları.
- Özcan, Ö. (2009). *Partneri Tarafından Duygusal ve Fiziksel Şiddete Uğramış Kadınların Umutsuzluk Düzeylerinin İncelenmesi*, Yüksek Lisans Tezi, Maltepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.

- Özden, S. (2010). *Boşanma Sebepleri Bakımında Aile İçi Şiddet, Yüksek Lisans Tezi*, Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.
- Özmen, S. K. (2004). ‘Aile İçinde Öfke ve Saldırganlığın Yansımaları’, *Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesi Dergisi*, 37(2) , 27-39.
- Talas, D. (2011). Sivil Toplum Kuruluşları ve Türkiye Perspektifi, *Türklük Bilimi Araştırmaları*, (29), 387-401.
- Tamer, M. G. (2010). ‘Tarihsel Süreçte Sivil Toplum’, Hacettepe Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Dergisi, 27 (1).
- Taştan, C. ve Küçüker Y, A. (2018). *Kadına Karşı Şiddetle Mücadele Hukuk, Deneyimler ve Aktörler*, Ankara; Polis Akademisi Yayınları.
- T.C. Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı, (2008). *Kadına Yönelik Şiddetle Mücadele El Kitabı*.
- T.C. Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı, (2008). *Kadına Yönelik Aile İçi şiddetle İlgili Ulusal ve Uluslararası Yasal Düzenlemeler*.
- T.C. Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı Kadının Statüsü Genel Müdürlüğü, *Hacettepe Üniversitesi Nüfus Etütleri Enstitüsü, (2014), Türkiye’de Kadına Yönelik Aile İçi Şiddet Araştırması*, Ankara.
- T.C. Aile ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı Kadının Statüsü Genel Müdürlüğü, (2022). <https://www.aile.gov.tr/ksgm/ulusal-eylem-planlari/kadinin-guclenmesi-strateji-belgesi-ve-eylem-plani-2018-2023/> Erişim Tarihi: 01.09.2022
- T.C. Başbakanlık Atatürk Kültür, Dil ve Tarih Yüksek Kurumu. http://tdk.gov.tr/index.php?option=com_gts&arama=gts&guid=TDK.GTS.5532ada3778dd6.62155821, Erişim 20 Mayıs 2015.

T.C. Başbakanlık, Kadının Statüsü Genel Müdürlüğü, (2009). Türkiye’de Kadına Yönelik Aile İçi Şiddet. Ankara: T.C. Başbakanlık Kadının Statüsü Genel Müdürlüğü Yayınları.

TC İçişleri Bakanlığı, Aile İçi ve Kadına Yönelik Şiddet Olaylarına İlişkin Alınan Tedbirler Sonuç Verdi, <https://www.icis-leri.gov.tr/aile-ici-ve-kadina-yonelik-siddet-olaylarina-iliskin-alinan-tedbirler-sonuc-verdi> Erişim tarihi: 26.03.2022.

T.C. İçişleri Bakanlığı, Sivil toplumla İlişkiler Genel Müdürlüğü, (2022). <https://www.siviltoplum.gov.tr/proje-destek-sistemi-prodes> Erişim Tarihi: 01.09.2022

T.C.İçişleri Bakanlığı Sivil Toplumla İlişkiler Genel Müdürlüğü Teşkilat Ve Görevleri Hakkında Yönetmelik, (2022). <https://www.siviltoplum.gov.tr/kurumlar/siviltoplum.gov.tr/Mevzuat/SivilToplumla-iliskilerGenelMudurlu%C4%9FuTeskilatVeGorevleriHakkindaYonetmelik.pdf> Erişim Tarihi: 01.09.2022.

T.C. Sağlık Bakanlığı, COVID-19 Bilgilendirme Platformu, <https://covid19.saglik.gov.tr/TR-66300/covid-19-nedir-.html>, Erişim tarihi: 23.02.2022.

Tekeli, Ş., (2017). “ Türkiye’de Feminist İdeolojinin Anlamı ve Sınırları Üzerine”, *Feminizmi Düşünmek*, İstanbul: İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları.

Tilly, C. (2009). *Kollektif Şiddet Siyaseti*, (Çev) Seda Özel, Ankara; Phoenix Yayınevi.

Time. As Cities Around the World Go on Lockdown, Victims of Domestic Violence Look for a Way Out . <https://time.com/5803887/coronavirus-domestic-violence-victims>, Erişim 24.02.2022.

Tocqueville, A. D. (1994). *Amerika’da Demokrasi*, (Çev.) İhsan Sezal- Fatoş Dilber, Yetkin Yayınları.

- Tokuroğlu, B. (2004). *Özgürleşemeyen Kadın*, Ankara: Odak Yayın Evi Basım Dağ. Krt. Tur. İnş. Ltd. Şti.
- Tong, R. (2009). *Feminist Thought*. The United State of America: Westview Press.
- Toprak, E. A, Biçen E, Ersoy G. (2020). COVID-19 Salgınında Ev İçi Şiddet. *Bull Leg Med.*, 25(Sp):48-57.
- Toprak, Z. (2022). *Türkiye 'de Kadın Özgürlüğü ve Feminizm 1908-1935* İstanbul: Türkiye İş Bankası Yayınları, ikinci baskı.
- Toros, I. A. (2010). *Aile İçi Şiddete Maruz Kalmış Kadınların MMPI Profillerinin İncelenmesi*, Yüksek Lisans Tezi, Çukurova Üniversitesi, Sağlık Bilimleri Enstitüsü, Adana.
- Tortamış, B. (2009). *Sığınma Evinde Kalan Kadınlarda Şiddet Öyküsü Açısından Travma Sonrası Stres Bozukluğu, Benlik Saygısı ve Beden Algısının Değerlendirilmesi*, Yüksek Lisans Tezi, İstanbul Üniversitesi, Adli Tıp Enstitüsü, İstanbul.
- Tunalı, A. C. (1996). *Türkiye 'de Feminizm Hareketi*, Yüksek Lisans Tezi, Akdeniz Üniversitesi, Antalya.
- Tura, N. (2015). 'Türkiye Solunda Kadın Sorununa ve Feminizme Yaklaşımları 1Sıgılık ve Kolay Cevaplar, *Feminizm Kitabı* (Haz.) Hülya Osmanoğlu, Ankara: Dipnot Yayınları,
- Tutar, H. (2011). Şiddet kavramı ve işyerinde psikolojik şiddet (mobbing), <http://www.canaktan.org/yonetim/psikolojik-siddet/siddet-kavram.htm>
Erişim Tarihi: 12.04.2022
- Türk Dil Kurumu, (2022), <https://sozluk.gov.tr/>, Erişim Tarihi: 12.04.2022.

Türkiye İstatistik Kurumu, (2021),

<https://data.tuik.gov.tr/Bulten/Index?p=Istatistiklerle-Kadin-2020-37221>,

Erişim tarihi: 28.01.2022

Türkmen, A. (2009). ‘Yeni Bir Hukuki Olgu Olarak Israrlı Takip ve Taciz (Stalking) ve Bunun Türk Medeni Hukuku Bakımında Değerlendirilmesi’, *Dokuz Eylül Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, 11, 1387-1437

Uğur, H. (2012). ‘Kadın ve Aile Bireylerine Yönelik Şiddete Karşı 6284 Sayılı Kanunun Getirdikleri’, *TBB Dergisi*, 101: 333-366

Usher K, Bhullar N, Durkin J, Gyamfi N, Jackson D. Family violence and COVID-19: Increased vulnerability and reduced options for support. *Int J Ment Health Nurs*. Erişim tarihi: 26.03.2022.

Ünlü, D. M. (2012). *İstanbul Sözleşmesi’nin (Kadına Yönelik Şiddet Ve Aile-İçi Şiddetin Önlenmesi Ve Bunlarla Mücadeleye Dair Avrupa Konseyi Sözleşmesi) Ulusal Hukuk Açısından Değerlendirilmesi*, Yüksek Lisans Tezi, Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Hukuk Anabilim Dalı Kamu Hukuku Bilim Dalı, İstanbul.

Ünal, B. ve Gülseren L. (2020). ‘COVID-19 Pandemisinin Görünmeyen Yüzü: Aile İçi Kadına Yönelik Şiddet’, *Klinik Psikiyatri*, 23(1):89-94.

Ünsal, A. (1996). ‘Genişletilmiş Bir Şiddet Tipolojisi’, *Cogito*, Sayı 6-7, Kış-Bahar, s. 29-36.

Violence against women and girls before, during and after COVID-19: the shadow pandemic that must be addressed, <https://www.coe.int/en/web/portal/-/violence-against-women-and-girls-before-during-and-after-covid-19-the-shadow-pandemic-that-must-be-addressed>, Erişim tarihi: 24.02.2022.

Washington Post. Layoffs from the coronavirus are here.

<https://www.washingtonpost.com/business/2020/03/11/layoffscoronavirus/>, Erişim tarihi: 24.02.2022.

- Wollstonecraft, M. (2007). *Kadın Haklarının Gerekçelendirilmesi*, (Çev) Deniz Hakyemez, 1. Baskı, İstanbul; Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları.
- Yaden, J. (2001). *Avrupa Birliği Devlet ve STK'lar, Türkiye Ekonomik ve Toplumsal Tarih Vakfı*, İstanbul: Numune Matbaacılık.
- Yanık, A., Hanbaba, Z., Soygür, S. Ayaltı, B., Doğan, M.,(2014). 'Kadına Yönelik Şiddet Davranışlarının Değerlendirilmesi: Türkiye'den Kanıt', *Electronic Journal of Vocational Colleges*, 4 (4), 104-111.
- Yapıcı, Ş. (2010). 'Türk Toplumunda Aile ve Eğitim İlişkisi', *Turkish Studies International Periodical For the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic*, 5/4, 1-7.
- Yatkın, A. (2008). Avrupa Birliği Üyelik Sürecinde Sivil Toplum Kuruluşları: Güçlü Sivil Toplum Kuruluşları, *Avrupa Birliği Üyesi Türkiye, Doğu Anadolu Bölgesi Araştırmaları Dergisi*. S. 2, 29-38.
- Yıldırım, A.,Şimşek H. (2013), *Sosyal Bilimlerde Nitel Araştırma Yöntemleri*, Ankara: Sözkese Matbaacılık Tic. Ltd. Şti.
- Yıldırım, Y. (2012). 'Türkiyeli Toplumsal Hareketlerin Dönüşümüne Genel Bir Bakış', *Eğitim Bilim Toplum Dergisi*, 10(38), sayfa 8-32.
- Yüksel, Ş. (2015). Kadınlara Yönelik Şiddet', *Feminizm Kitabı* (Haz.) Hülya Osmanoğlu, Ankara: Dipnot Yayınları.
- Zihnioğlu, Ö. (2013). 'Avrupa Birliği'ne Katılım ve Türkiye'de Demokratikleşme: Sivil Toplum Kuruluşları'nın Rolü', *Fırat Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi Fırat University Journal of Social Science*, 23(1), 169-180.
- Zihnioğlu, Y. (2016). *Kadınsız İnkılap*, 3. Baskı, İstanbul: Metis Yayınları.

6284 Sayılı Ailenin Korunması ve Kadına Karşı Şiddetin Önlenmesine Dair Kanun,
<https://www.mevzuat.gov.tr/MevzuatMetin/1.5.6284.pdf>, Erişim tarihi: 19.01.2022

İNTERNET KAYNAKLARI

<http://aihmiz.org.tr/aktarimlar/dosyalar/1428409374.pdf>

<https://www.kahdem.org.tr/opuz-vs-turkiye-aihm-karari/> (Erişim Tarihi: 01.10.2022)

<http://kadininstatusu.aile.gov.tr/kaynak/ulusarasi-belgelerkuruluslar/uluslararası-belgeler>

<https://www.aile.gov.tr/sss/kadinin-statusu-genel-mudurlugu/>

<https://www.aile.gov.tr/media/82082/kadina-yonelik-siddetle-mucadele-iv-ulusal-eylem-plani-2021-2025.pdf>

EKLER

EK-1. Görüşme Formu

GÖRÜŞME FORMU

Araştırma Soruları:

“Kadına yönelik şiddet” kapsamında nelerden bahsedebilirsiniz?

Kadına yönelik şiddeti önleme politikalarınız nelerdir?

Kadına yönelik şiddet konusunda diğer kuruluşlarla iletişimleriniz nelerdir?

..... Kadın Sivil Toplum Kuruluşu

Tarih ve Saat (Başlangıç – Bitiş).....

Görüşmeci (STK Temsilcisi).....

GİRİŞ

Merhaba Benim adım Meltem Kozak. Hacı Bayram Veli Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Siyaset ve Sosyal Bilimler Ana Bilim Dalı’nda doktora öğrencisiyim. Bu görüşmenin ilk olarak; Türkiye’de yer alan ‘Kadına Şiddet’ konusunda uzmanlaşan kadın sivil toplum kuruluşlarının kadına yönelik şiddet algılarını, ikinci olarak, bu kuruluşların kadına yönelik şiddeti önleme politikalarını, üçüncü olarak, kadına yönelik şiddet konusunda diğer kuruluşlarla iletişimlerini öğrenmek ve anlamak gibi üç temel amacı bulunmaktadır. Bu araştırma ile ortaya çıkacak sonuçların, diğer sivil toplum kuruluşlarına örnek olması, politika yapıcılara yol göstermesi ve kadına şiddet konusuna farkındalığı artırması beklenmektedir. Bu nedenle, ‘Kadına Şiddet’ konusunda uzmanlaşan bir kadın sivil toplum kuruluşu olarak “Kadına yönelik şiddet” kapsamında nelerden bahsedebileceğinizi, kadına yönelik şiddeti önleme politikalarınızı, kadına yönelik şiddet konusunda diğer kuruluşlarla iletişimlerinizi sizin ağzınızdan öğrenmek istiyorum.

-Bu görüşme sürecinde söyleyeceklerinizin tümü gizlidir. Bu bilgileri araştırmacılar dışında herhangi birinin görmesi mümkün değildir. Ayrıca, görüştüğüm tüm bireylerin, adı/soyadı dâhil diğer kişisel bilgilerine tezde yer verilmeyecektir.

-İzin verirseniz görüşmeyi kaydetmek istiyorum. Bunun sizce bir sakıncası var mı?

Sakıncası varsa not da alabilirim.

-Başlamadan önce, bu söylediklerimle ilgili belirtmek istediğiniz bir düşünce yada sormak istediğiniz bir soru var mı?

- İzin verirseniz sorulara başlamak istiyorum.

EK- 2. Mülakat Soruları

1. Tanıma (Sivil Toplum Kuruluşu Temsilcisini)

1.1. Bize kısaca kendinizden bahsedebilir misiniz?

1.1.1.Yaşınız:

1.1.2. Nerede doğdunuz?

1.1.3. Aslen nerelisiniz?

1.1.4. Çocukluğunuz/gençliğiniz nerede geçti?

1.1.5. Eğitim durumunuz nedir?

1.1.5.1. İlkokul/lise/Üniversiteyi nerede bitirdiniz? (devlet/özel/kolej)

1.1.6. Türkçe dışında dil biliyor musunuz? Nelerdir?

1.1.7. Yüksek lisans/ Doktora yaptınız mı?

1.1.7.1.Hangi konuda? Hangi üniversitede?

1.1.8. Buradaki göreviniz dışında başka bir işle meşgul müsünüz?

1.1.9. Evli misiniz?

1.1.9.1. Eşiniz ne işle meşgul?

1.1.9.2. Çocuklarınız var mı?

1.1.9.3. Yaşları kaç? Hangi okula gidiyorlar?

2. Kadına yönelik şiddet konusunda uzmanlaşan kadın sivil toplum kuruluşları

2.1. Bir kadın sivil toplum kuruluşu olarak bize kısaca hedeflerinizden bahsedebilir misiniz?

2.2. “Kadına yönelik şiddet” kapsamında nelerden bahsedebiliriz? Kadına yönelik şiddetin farklı boyutları nelerdir? Sahada ki tecrübelerinize dayanarak örnekler verebilir misiniz?

2.3. Kadına yönelik ev içi şiddetin temelinde neler yattığını düşünüyorsunuz? Kadına yönelik şiddetin sebepleri nelerdir?

2.3.1. Aile kurumundaki hangi eksiklik şiddete yol açabilmektedir? Sizce sorun ailenin/karının/kocanın/erkekliğin/kadınlığın tanımlanma biçiminde midir?

2.3.2. Kadınların bulundukları toplumsal sınıf, eğitim ve gelir düzeyi farklılıkları erkekler tarafından maruz bırakıldıkları şiddeti de farklı kılmakta mıdır? Yoksa erkeğin aile içindeki tahakkümüne boyun eğip eğmeme hususu şiddet konusunda temel belirleyici olarak görülebilir mi?

2.4. Son günlerde kadına yönelik şiddetin artmış olmasının sebebinin ne olduğunu düşünüyorsunuz? Bu artış artık daha görünür ve dillendirilir olmasından dolayı mı yoksa gerçekten bir artış var mı?

2.5. Sizce Türkiye’de kadına yönelik şiddetin en yoğun görüldüğü alan olan ev içi şiddetin zanlıları ve mağdurları kimlerdir?

3. Kadına yönelik şiddet konusunda kadın sivil toplum kuruluşlarının kadına yönelik şiddeti önleme politikaları.

3.1. Şiddete maruz kalan kadınlara ulaşmak için nasıl bir yöntem kullanıyorsunuz? Kadınlar şiddet gördüklerinde kadın sivil toplum örgütlerine başvuruyorlar mı? Bir kadın sivil toplum örgütü olarak ülke-toplum-şehir içerisinde kendinizi tanıtmak için neler yapıyorsunuz?

3.2. Şiddete uğrayan kadınlar ile ilgili kayıt tutuyor musunuz? Tutulan kayıtlar üzerinden yorum yapılarak çözüm önerileri sunuluyor mu? Bu kayıtlar-veriler üzerinden çalışma planları oluşturup kamu/toplum ile paylaşıyor musunuz?

3.3. Aile dışına çıkamamak veya özel alandan kamusal alana çıkamamak ekonomik bağımsızlığını engellediği için kadınlar siyasal ve toplumsal alanda da kendilerini gösterememektedirler;

kadınların bu mağduriyetlerini giderme ile ilgili STK'nız ne gibi çalışmalar yapmıştır/yapmayı düşünmektedir?

3.4. Aile içindeki şiddetin suç olmadığı veya olmaması gerektiği/mahrem ve özel bir karı koca ilişkisi olduğu için dışardan karışılmaması gerektiği düşüncesi nasıl değiştirilebilir? Bu konuda çalışmalarınız bulunmakta mıdır?

3.5.Şiddetle mücadele konusunda siyasal-toplumsal-ekonomik koşullara uygun çözüm önerileriniz var mı? Varsa bunlar nelerdir?

3.5.1.Yürüttüğünüz faaliyetlerin devletin kadına yönelik şiddete ilişkin yürüttüğü politikalar üzerinde ne gibi etkileri oldu? Bu konuda somut örnekler verebilir misiniz?

3.5.2. Sizce ilgili bakanlıkların ve resmi kuruluşların “Kadına Yönelik Şiddet” konusunda yapmadıkları/yapamadıkları neler var? Ve bunları neden yapmıyorlar?

3.6. Pandemi döneminde pek çok ülke ev içi şiddetin arttığı raporunu vermektedir. Türkiye'deki durumun nasıl olduğunu gözlemlene şansınız oldu mu? Sizce pandemi döneminin ev içi şiddeti arttırma nedeni nedir?

3.7. Şiddet Önleme ve İzleme Merkezleri (ŞÖNİM), İlk Kabul Birimleri ve Kadın Konuk Evleri hakkında ne düşünüyorsunuz? Kadın Konuk Evlerinin batı illerinde rakamının yüksek olması doğu ve kuzey illerinde Kadın Konuk Evi bulunmamasının nedenini neye bağlıyorsunuz?

3.8. Kadına yönelik şiddet ile ilgili neden şiddet uyguladıklarına dair erkekler üzerinde yapılan bir çalışma var mı? Varsa bu konu hakkında bilgi verebilir misiniz? Bu konuda çalışmalar yoksa bunun bir eksiklik olduğunu düşünüyor musunuz?

3.9. Kamusal alanda aile-ev içi şiddetin sürdürülmesini engelleyecek şiddet gösteren erkeğin takibi, uzaklaştırılması veya bilgilendirilmesi/tedavi edilmesi ile ilgili yapılan çalışmalar var mıdır? STK olarak siz bu tür çalışmalarda bulundunuz mu? Veya destek verdiniz mi?

4. Kadına yönelik şiddet konusunda kadın sivil toplum kuruluşlarının diğer kuruluşlarla iletişimleri

4.1.Kamu kuruluşları ile iletişimlerin nasıl?

4.1.1. Temmuz 2006 yılında Resmi Gazete’de yayınlanan Başbakanlık Genelgesinin

kapsamı hakkında ne düşünüyorsunuz? Bu genelgede alınan kararların uygulanması ile ilgili olarak STK’nızın takibi oldu mu? Alınan kararların ne kadarının hayata geçirildiğini düşünüyorsunuz?

4.1.2. İstanbul Sözleşmesinin (ve Sözleşmeye bağlı 6284 no’lu kanunun) kadına yönelik

özellikle ev içi şiddeti engellemesi konusundaki rolü sizce neydi? Sözleşmenin kaldırılması sonucunda Kadına Yönelik Şiddet’in algılanmasında ne tür değişiklikler olacağını düşünüyorsunuz?

4.1.3. Kamu kurum ve kuruluşlarından bir geliriniz var mı? Maddi gelirinizi/ihtiyaçlarınızı nereden sağlıyorsunuz?

4.2. Diğer sivil toplum kuruluşları ile iletişiminiz nasıl?

4.3. Üniversiteler ile iletişimleriniz nasıl?

4.4. Eğitim kurumları (ilkokul, ortaokul, lise ve üniversite) ile yapılan ortak bir projeniz var mı?

4.5. Meslek Örgütleri ile iletişimleriniz nasıl?

4.6. Özel Sektör ile iletişimleriniz nasıl?

4.7. Medya ile iletişiminiz nasıl?

4.7.1. Medyada yer alan haber, dizi ve programların kadına yönelik şiddeti artırma adına bir etkisi olduğuna inanıyor musunuz?

4.7.2. Sürekli veya aralıklarla yayın yaptığınız bir haber/bilgilendirme kanalınız var mı? (tv, gazete, dergi, bülten, youtube vb.)

ÖZGEÇMİŞ

Kişisel Bilgiler

Soyadı, adı : Kozak, Meltem

Uyruğu : T.C.

Doğum tarihi ve yeri

Medeni hali

Telefon

Faks

e-mail

Eğitim

Derece	Eğitim Birimi	Mezuniyet tarihi
Yüksek lisans	Turgut Özal Üniversitesi	2014
Lisans	Ondokuz Mayıs Üniversitesi	2002
Lise	İzzettin Çalışlar Lisesi	1998

İş Deneyimi

Yıl	Yer	Görev
2002-2022	Özel Sektör	İngilizce Öğretmeni

Yabancı Dil

İngilizce (İleri Düzey)

Yayınlar

- Atan, M. (2015). ‘Radikal Feminizm: “Kişisel Olan Politikadır” Söyleminde Aile’,
The Journal of Europe - Middle East Social Science Studies, 1 (2)
- Atan, M., Tokuroğlu B.,(2022), ‘Pandemi Dönemi Türkiye’de Kadına Yönelik Ev İçi
 Şiddet ve Kadın Sivil Toplum Kuruluşları’, İktisadi ve İdari Bilimlerde Güncel
 Araştırmalar, Ed.Doç.Dr. Mustafa Mete, Dr. Öğr. Üyesi Aytaç Toptaş, Dr. Yahya
 Katı. Ankara: Gece Kitaplığı.

Hobiler

Spor, Sanat

